

BUNGE LA TANZANIA
MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA NNE

Kikao cha Nne – Tarehe 9 Septemba, 2016

(Bunge Lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Dkt. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Katibu!

NDG. RAMADHAN ISSA ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Maswali.

MASWALI NA MAJIBU

NAIBU SPIKA: Ofisi ya Waziri Mkuu, Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, Mbunge wa Karagwe sasa aulize swali lake. Kwa niaba yake, Mheshimiwa Bilakwate.

Na. 41

Mpango wa NSSF Kutoa Mikopo kwa Bei Nafuu

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE (K.n.y MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA)
aliuliza:-

Mpango wa NSSF kutoa mikopo kwa bei nafuu kwa Vyama vya Ushirika ili navyo viweze kutoa mikopo kwa bei nafuu kwa wananchi wa Karagwe ulikuwa mzuri lakini umekabiliwa na changamoto na kero kubwa kwa wananchi waliotozwa sh. 280,000/= kama kigezo cha kupata mikopo hiyo, lakini mpaka sasa wananchi hawajapata mikopo hiyo na Serikai haijatoa maelekezo yoyote juu ya hali hiyo:-

Je, ni nini msimamo wa Serikali kuhusiana na jambo hili?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (KAZI, VIJANA NA AJIRA) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri Mkuu, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, Mbunge wa Karagwe, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) lilianzisha mpango wa kuongeza idadi ya wanachama kutoka sekta isiyo rasmi hasa wakulima ili kuhakikisha wanajiunga na Hifadhi za Jamii. NSSF ilifanya uhamasishaji na wakulima ikiwa ni pamoja na Karagwe wakajiunga na Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) kwa hiari na kutakiwa kuchangia kiasi kisichopungua sh. 20,000 kila mwezi na kuweza kupata mafao yanayotolewa na shirika kama vile matibabu, uzazi na hata pensheni ya uzee. Aidha, wakulima walihamasika na kujinga na Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF) na kuendelea kuchangia kwenye Mfuko hadi kufikisha viwango tofauti kuanzia sh. 120,000 hadi 280,000 na kuendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika NSSF ilianzisha utaratibu wa kutoa mikopo kwa wanachama wake kama njia mojawapo ya kuwahamasisha wanachama kujiunga na NSSF. Masharti ya kupata mikopo huo ni pamoja na wanachama kuchangia kuanzia miezi sita na kuendelea, kuanzisha SACCOS chini ya Vyama vya Ushirika vilivyosajiliwa na mikopo kutolewa kwa wanachama wa NSSF, Chama cha Ushirika kiwe kimefanyiwa ukaguzi wa hesabu zake na COASCO, uthibitisho wa Mrajisi kuhusu ukomo wa madeni na mikopo uridhiwe na Bodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, baadhi ya Vyama vya Ushirika ambavyo vilitimiza masharti haya na kupewa mikopo ni Nkwenda *Rural Primary Cooperative Society (RPCS)*, Kakanja (*RPCS*), Kikakanya *SACCOS*, *Karongo Agriculture Marketing Cooperative Society (AMCOs)* UVIKASA *SACCOS*, Nguvumali *SACCOS*. Kwa wanachama ambao wapo kwenye Vyama vya Ushirika ambavyo vilishindwa kutimiza masharti, hawakupewa mikopo, lakini nafasi bado ipo wakitimiza masharti wataendelea kupewa mikopo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bilakwate, swali la nyongeza.

MHE. INNOCENT S. BILAKWATE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Napenda kumuuliza Mheshimiwa Waziri, kwa kuwa hizi pesa ni za wananchi ambao ni maskini na zimekaa muda mrefu bila kupata hiyo mikopo. Je, Serikali iko tayari kurejesha hizo pesa au kuongeza riba kwa sababu hizi pesa zimekaa muda mrefu na hawa wananchi hawajapata jibu na hili tatizo limekuwepo Karagwe pamoja na Kyerwa. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, majibu.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, KAZI, VIJANA NA AJIRA:

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana nzima ya kwanza kabisa ya makusudio ilikuwa ni kuwafanya wakulima hawa kuingia katika Hifadhi ya Jamii lakini mkulima aliingia katika mfumo huu baada ya kuchangia kipindi cha miezi sita mfululizo alikuwa anapata sifa ya kuweza kukopesheka kupitia SACCOS katika eneo lake.

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue fursa hii tu kumwomba Mheshimiwa Mbunge kama bado kuna matatizo haya katika maeneo yao na kwamba wako wakulima ambao walikwisha kutoa fedha hizi wametimiza masharti na hawajapata mikopo mpaka leo, basi wawasiliane na ofisi yetu ili tuweze kuwasaidia katika upatikanaji wa mikopo kwa ajili ya wakulima hawa. Vilevile nimtoe hofu tu ya kwamba fedha ile ambayo ilikuwa inachangiwa ni fedha ambayo ilikuwa ni ya mkulima mwenyewe kujiwekea kinga ya kijamii na ambayo ingemsaidia katika mafao tofauti.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama bado wana mawazo tofauti, Ofisi yetu iko wazi kwa ajili ya mashauriano na kuweza kuwasaidia katika kutatua changamoto hii ambayo inawakabili wananchi hawa.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea Waheshimiwa, Ofisi ya Rais TAMISEMI, Mheshimiwa Yosepher Ferdinand Komba, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 42

**Matatizo Mbalimbali Katika Hospitali
Teule ya Wilaya ya Muheza**

MHE. SOPHIA H. MWAKAGENDA (K.n.y. MHE. YOSEPHER F. KOMBA) aliuliza:-

Hospitali Teule ya Wilaya ya Muheza ilianzishwa miaka ya 1980 kwa ushirikiano kati ya Kanisa la Anglikana na Serikali imekuwa ikihudumia wagonjwa wengi ndani na nje ya Wilaya ya Muheza, hivyo kuzidiwa na uwezo wa kuhudumia na vifaa tiba:-

(a) Je, ni lini Serikali itaipatia Hospitali Teule gari la kubeba wagonjwa ili kuboresha huduma na kuokoa maisha ya Watanzania?

(b) Je, nini mkakati wa Serikali katika kumaliza changamoto ya Wahudumu wa Afya katika Hospitali hiyo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA
alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Yosepher Ferdinand Komba, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, katika mipango na bajeti Halmashauri ina mpango wa kununua gari la wagonjwa aina ya *Land Cruiser Hard Top* kwa ajili ya Hospitali Teule ya Wilaya ya Muheza katika mwaka wa 2017/2018 lenye thamani ya shilingi milioni 200. Kwa sasa huduma za usafiri wa dharura (Rufaa) kwa wagonjwa zinatolewa kwa kutumia magari ya kawaida yaliyopo kwenye Halmashauri.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, ili kutatua changamoto ya Watumishi Hospitalini hapo, Halmashauri katika Bajeti ya mwaka wa fedha 2016/2017 imeidhinishiwa kibali cha watumishi 133 wa kada mbalimbali za afya. Watumishi hawa watakapojiriwa, baadhi yao watapangwa katika Hospitali Teule ya Wilaya ya Muheza ili kupunguza tatizo lililopo la uhaba wa watumishi. Aidha, katika mwaka wa fedha 2016/2017, Halmashauri imepanga kuwaendeleza watumishi 24 ili wapate sifa na ujuzi unaotakiwa katika utoaji wa huduma za afya katika Hospitali hiyo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sophia Mwakagenda, swali la nyongeza.

MHE. SOPHIA H. MWAKAGENDA: Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo hili la Muheza liko sawa na sisi watu wa Rungwe Magharibi, katika Hospitali ya Makandana tuna shida ya watumishi wa afya, vile vile na usafiri kwa ajili ya wagonjwa hususan wanawake. Je, ni lini Serikali itawatazama wananchi hawa kuweza kutuletea wataalam ikiwa pamoja na gari jipya la wagonjwa kama mlivyofanya kwa watu wa Muheza? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, majibu.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli anavyosema Mheshimiwa Mbunge, siku ya Jumatatu nilikuwa katika Hospitali ya Makandana pale katika Wilaya ya Rungwe, nilitembelea Hospitali na nilibaini miongoni mwa changamoto mbalimbali katika Hospitali ile na kwa pamoja tukaangalia jinsi gani tutafanya kama Serikali kuweza kutatua changamoto zile. Ndiyo maana hata katika maagizo yangu niliwaeleza kwamba hospitali ile licha kwanza suala la madawa lakini suala la gari la wagonjwa na hata suala la ukusanyaji wa mapato katika hospitali ile haliko sawasawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimekuta pale wanatumia mifumo ya *analog*, kutumia risiti ambayo kwa kiasi kikubwa inapoteza fedha nyingi za Serikali, ndiyo maana nimeagiza mwisho wa mwezi huu lazima wahakikishe wanatumia mifumo ya *electronic*. Kwa hivyo, haiwezekani hospitali kubwa kama ile wanakusanya sh. 3,000,000 kwa mwezi wakati kituo cha afya cha Kaloleni kinakusanya sh. 40,000,000 kwa mwezi!

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo tunalifanyia kazi kwa upana wake. Kuhusu suala zima la miundombinu tumetembelea miundombinu, nina hakika maelekezo tuliyopeana siku ya Jumatatu tutaendelea vizuri na mwisho wa siku tutapata gari la wagonjwa ili hospitali yetu iwe katika mazingira mazuri na wananchi wa eneo lile waweze kupata huduma bora ya afya.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sixtus Mapunda swali la nyongeza!

MHE. SIXTUS R. MAPUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi na mimi niulize swali dogo la nyongeza.

Kwa kuwa, tatizo la Hospitali Teule ya Muheza linafanana na tatizo la Hospitali ya Wilaya ya Mbinga Mjini, mapema mwaka huu Waziri Mkuu alipofanya ziara yake Mkoa wa Ruvuma aliahidi kwamba Hospitali ya Wilaya ya Mbinga itaboreshwa katika maana ya *theatre*, nyumba ya kuhifadha marehemu pamoja na kuhakikisha kwamba Madaktari wanaongezeka na gari ya wagonjwa. Ni lini ofisi yako itahakikisha hizo ahadi za Waziri Mkuu zinatekelezwa? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, majibu!

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, nimshukuru sana Mheshimiwa Pius Mapunda kwanza kwa kushiriki pamoja na Waziri Mkuu katika ziara yake, vilevile kwa sababu Waziri Mkuu ameshatoa ahadi hii haina *negotiation*, kinachotakiwa ni kwamba katika mpango wa fedha kwa sababu sasa hivi bajeti imeshapita na Waziri Mkuu lengo lake ni kuhakikisha wananchi wanapata huduma.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika ofisi yetu ya Rais, TAMISEMI tutahakikisha mchakato wa mwaka wa fedha wa 2017/2018 vipaumbele ambavyo Mheshimiwa Waziri Mkuu alipokuja pale aliviona, lazima tuviweke kama ni vipaumbele vya awali. Nimwombe Mheshimiwa Mbunge katika mipango yao ya Bajeti kule wanapoanzisha lazima ionekane wazi na ikifika katika ofisi yetu nitaweza kuipa nguvu ili mambo haya yaweze kutekelezeka na wananchi katika eneo lake waweze kupata huduma kama Mheshimiwa Waziri Mkuu alivyokusudia.

NAIBU SPIKA: *Hansard* irekodi vizuri, anaitwa Mheshimiwa Sixtus Mapunda. Mheshimiwa Selasini swali la nyongeza!

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Hospitali nyingi teule hapa nchini zinamilikiwa na mashirika ya dini na katika mikataba kati ya wamiliki na Serikali, Serikali inasaidia madawa pamoja na wafanyakazi. Hata hivyo, hospitali hizi nyingi zimekuwa chakavu na zimekuwa ni mzigo mkubwa sana kwa hawa wamiliki. Je, Serikali iko tayari kuandaa mpango maalum au wa kurekebisha ile mikataba au wa kuweka fungu maalum la fedha ili kusaidia kuhuisha hizi hospitali ziweze kufanya kazi vizuri zaidi ya kuhudumia wananchi wetu, kwa mfano ile hospitali ya Huruma pale Rombo?

MHE. NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, majibu!

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, nimemsikia Mheshimiwa Selasini na ni kweli. Katika kazi zetu, sana tunafanya kazi na taasisi mbalimbali hasa katika sekta ya afya, lakini sitaki kutoa *commitment* hapa isiyokuwa na uhakika, nikijua wazi hapa nimetoka kujibu swali kuhusu Hospitali yetu ya Mukandana kule Rungwe hata ukiangalia changamoto katika miundombinu hizi hospitali za Serikali zenyewe vilevile bado tunatakiwa tuziwekee nguvu, isipokuwa tunathamini mchango wa taasisi hizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo kubwa ni kwamba sehemu ambayo ni ya makubaliano yetu kwa mfano kutoa fedha kwa ajili ya madawa, kwa ajili ya watumishi, lazima kwanza tutekeleze kwa kiwango kinachoridhisha. Naamini tutakapofanya hivi vizuri hata taasisi za dini wataangalia na nguvu zao watafanya jinsi gani ili kuboresha hili suala zima la miundombinu, lakini sitaki kutoa *commitment* hapa, kusema kwamba kesho na keshokutwa tutafanya hili. Litakuwa ni jambo la uwongo na uwongo siyo jambo jema kama binadamu.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea. Mheshimiwa Saul Henry Amon, Mbunge wa Rungwe, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Fred Atupele Mwakibete.

Na. 43

Tatizo la Maji Tukuyu

MHE. FREDY A. MWAKIBETE (K.n.y. MHE. SAUL H. AMON) aliuliza :-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuboresha miundombinu ya maji Mji Mdogo wa Tukuyu kwani hali ya maji ni mbaya sana na miundombinu iliyopo ni ya zamani?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Saul Henry Amon, Mbunge wa Rungwe Magharibi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mji wa Tukuyu wenye wakazi wapatao 61,975 unapata maji kwa asilimia 40 ukilinganisha na mahitaji halisi. Kwa kutambua changamoto hiyo, Serikali kupitia Wizara ya Maji na Umwagiliaji inatekeleza mradi mkubwa wa maji kutoka katika chanzo cha Masoko wenye gharama za shilingi bilioni 4.7. Kazi zitakazotarajiwa kufanyika ni ujenzi wa vyanzo viwili vya Mbaka na Kigange kwa ajili ya kupeleka maji katika Mji wa Tukuyu pamoja na vijiji 15, ujenzi wa matanki manne (4), ulazaji wa mabomba umbali wa kilometa 13.6 na ujenzi wa vituo vya maji 125. Hadi sasa Mkandarasi ameshalipwa shilingi bilioni 1.7.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali katika Bajeti ya mwaka 2015/2016, imetumia shilingi milioni 144, kwa ajili ya ukarabati wa miundombinu ya mradi wa maji kutoka katika chanzo cha mto Maswila ili kukidhi mahitaji ya maji kwa wakazi wa Mji wa Tukuyu. Kwa mwaka wa fedha 2016/2017, Serikali imetenga shilingi milioni 295.3 kwa ajili ya kuboresha miundombinu ya maji katika Mji wa Tukuyu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, uhakikishe hili eneo ni la kipaumbele, kwa hiyo hizi hela upeleke. Mheshimiwa Fredy Atupele Mwakibete, swali la nyongeza. (Kicheko)

MHE. FREDY A. MWAKIBETE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa niaba ya Mbunge wa Rungwe Mheshimiwa Saul Henry Amon, Mji wa Tukuyu ni miongoni mwa miji mikongwe katika nchi hii hata utaitwa Tokyo. Lakini mradi wa Masoko aliosema Mheshimiwa Naibu Waziri una changamoto nyingi na hadi umepelekea Mkandarasi wa mara ya kwanza walipelekeana Mahakamani pamoja na Halmashauri na hata sasa amepatikana Mkandarasi mwingine,

lakini Mkandarasi huyu wa pili bado naye hajalipwa fedha zake na wanakoelekea inawezekana ikawa kama Mkandarasi wa kwanza. Je, Serikali inatoa kauli gani ili akinamama ambao wanatoka mabondeni na maeneo mengine mbalimbali tuwatue ndoo kichwani ili huyu Mkandarasi aweze kulipwa fedha zake.

Swali la pili, Mji wa Tukuyu una milima, mabonde pamoja na milima Rungwe, tuna maji ya kutosha. Hatuna sababu yoyote Serikali kutopeleka maji kule kwa sababu hata maji ya *gravity* tu yanatosha kwa ajili ya wananchi waweze kupata maji. Serikali inatoa kauli gani ili wananchi wa eneo hilo waweze kupata maji? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI!

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nirejee, siku ya Jumatatu nilikuwa Rungwe, miongoni mwa mambo ambayo tulijadili na Mwenyekiti wa Halmashauri, DC na Kaimu Mkurugenzi ni suala zima la mradi huu wa maji mkubwa ambao katika njia moja au nyingine ukiweza kukamilika utasaidia watu wa Mji wa Tukuyu kupata maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, mradi wanaotumia pale Tukuyu ni mradi ambao ulibuniwa miaka ya nyuma, wakati huo *population* ilikuwa ndogo sana, lakini sasa hivi idadi imekuwa kubwa sana, ndiyo maana katika kurudi kwangu hapa tulichokubaliana ni kwamba nitawasiliana na wenzetu wa Wizara ya Maji ili kuangalia tutafanya jinsi gani kwa sababu changamoto kubwa ya mradi wa Masoko ni suala zima la fedha. Hata Mheshimiwa Atupele aliposema kwamba Mkandarasi wa kwanza alikoma na wa pili hivi sasa, ni kweli!

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hivi hata kazi pale *site* imesimama changamoto kubwa sana ni fedha, ndiyo maana siku zote tunasikilizana humu katika Bunge letu, katika kipindi cha sasa Serikali inaona miradi mingi ya maji ambayo mwanzo ilikuwa imesimama, sasa inatekelezeka kwa sababu kwamba nguvu kubwa ya Serikali imewekwa katika ukusanyaji wa mapato. Imani yangu kubwa baada ya hii nitampa *reference* nilichokipata kule juzi, Waziri wa Maji, tutaangalia kwa pamoja jinsi gani tutafanya mpango mkakati mpana kuhakikisha watu wa Tukuyu ule mradi unakamilika, ili kutoa ile kadhia kwa akinamama katika Mji wa Tukuyu.

Mheshimiwa Naibu Spika, agenda ya pili ni kweli. Tukuyu nilipopita juzi nimeona maeneo mengi sana kuna maji ya chemichemi, lakini katika mipango ya Serikali hapa na Wizara ya Maji ilizungumza katika Bajeti yake kwamba tutajielekeza katika vile vyanzo rafiki vilivyopo kuhakikisha kwamba vyanzo

vilivyopo vinatumika vizuri. Imani yangu kwa sababu Mji wa Tukuyu ni takribani miezi miwili tu wanakosa mvua, tutatumia vyanzo hivi vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, tutashauriana na Serikali yetu kwa ujumla, TAMISEMI na Wizara ya Maji, lengo kubwa ni kwamba Mji na Wilaya kongwe ile ya Rungwe uweze kunufaika na suala zima la maji na vilevile katika Jimbo la Busokelo ambako ndugu yangu Mheshimiwa Fredy Atupele anapatikana kule.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Maftaha Nachuma

MHE. MAFTAHA A. NACHUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi niweze kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa tatizo la maji la Mji wa Tukuyu linafanana kabisa na Manispaa ya Mtwara Mjini, ambako kwa muda mrefu Serikali imekuwa na mpango wa kutoa maji kutoka Mto Ruvuma, lakini ule mradi mpaka hivi sasa umekwama kwa sababu kibali bado hakijasainiwa na Waziri husika. Je, ni lini Serikali itatoa kibali hiki ili zile pesa ziweze kutoka Exim Benki ya China na ule mradi uweze kutekelezwa mara moja Mtwara Mjini, kwa sababu kuna tatizo kubwa la maji? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali iko kwenye hatua za mwisho kukubaliana na Benki ya Exim kwa ajili ya kutoa fedha ya ujenzi wa mradi huo na siyo kwamba kibali hakijatolewa na Waziri, tuko katika hatua nzuri. Mwezi uliopita mimi mwenyewe nimeenda mpaka kwenye chanzo pale Ruvuma nimeenda kutembelea pale na sasa hivi hatua inaendelea vizuri kabisa, wakati wowote huo mradi utanza utekelezaji. Kwa hiyo, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, hakuna wasiwasi mradi upo na hiyo fedha imeshapatikana tunakamilisha taratibu ndogondogo tu ili uweze kuanza. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Shukuru Kawambwa swali la nyongeza.

MHE. DKT. SHUKURU J. KAWAMBWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Kwa vile tatizo la maji katika Mji Mkongwe wa Tukuyu linafanana sana na tatizo la upatikanaji wa maji katika Mji Mkongwe zaidi Bagamoyo, ambapo huduma ya maji iko chini, maeneo mengi hayapati maji hasa eneo la Mji Mkongwe upatikanaji wake wa maji ni mdogo hata Hospitali ya Wilaya ya Bagamoyo iko katika ratiba ya mgao wa maji ambapo inasababisha huduma kuwa nzito katika Hospitali hiyo na maeneo mengine kama Kisutu na Nia Njema hakuna hata mtandao wa maji. Je, Serikali ina mkakati gani wa kuweza kuboresha upatikanaji maji katika Mji wa Bagamoyo? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji, majibu!

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nitoe taarifa kwa Waheshimiwa Wabunge kwamba tumekamilisha ukarabati wa mradi wa Ruvu Chini ambao kwa sasa unatoa lita milioni 270 kwa siku, bomba linalosafirisha maji kutoka Ruvu Chini linapita Bagamoyo hadi Dar es Salaam. Sasa hivi tayari Serikali kupitia Wizara ya Maji imeshasaini mkataba kwa ajili ya kuweka mabomba kusambaza maji maeneo ambayo yalikuwa hayana mtandao wa mabomba na sasa hivi tumeanzia maeneo ya Kiluvya na tuna mkataba mwingine ambao Mhandisi Mshauri anatambua maeneo ya kupitisha mabomba ambayo watakwenda mpaka katika Mji wa Bagamoyo. Kwa hiyo, nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, kwanza maji tayari tunayo, kilichobaki ni kusambaza. Kwa hiyo, shughuli hiyo itafanyika wakati wowote. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea Waheshimiwa. Mheshimiwa Ester A. Mahawe, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 44

Bajeti Ndogo ya Mpango wa Barabara katika Halmashauri

MHE. ESTER A. MAHAWA aliuliza:-

Bajeti ya mpango wa barabara inayopelekwa katika Halmashauri zetu ni ndogo na haikidhi mahitaji:-

Je, Serikali haioni ni wakati muafaka sasa kuongeza bajeti hiyo ili Halmashauri nchini ziweze kununua vifaa vya kutengenezea barabara zao za ndani ili kuondoa kero isiyokuwa ya lazima?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Ester Alexander Mahawe, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha za matengenezo ya barabara katika Mamlaka za Serikali za Mitaa hutengwa kulingana na Sheria ya Mfuko wa Barabara ikiwa ni asilimia 30 ya fedha za mfuko. Fedha za Mfuko zimeongezeka kutoka shilingi bilioni 23.8 mwaka 2005/2006 hadi shilingi bilioni 249.8 mwaka 2016/2017. Hata hivyo, kulingana na mtandao wa barabara unaohudumiwa na

mamlaka za Serikali za Mitaa, unaofikia kilomita 108,946 fedha hizo ni kidogo ukilinganisha na mahitaji halisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha za Mfuko wa barabara zinahitajika kutumika kwa ajili ya matengenezo ya barabara pekee. Aidha, Halmashauri zinaruhusiwa kukopa fedha kwa ajili ya ununuzi wa mitambo katika taasisi za kifedha na kurejesha mikopo hiyo kupitia makusanyo yake ya ndani. Hata hivyo, Halmashauri itatakiwa kwanza kupata kibali kutoka kwa Waziri mwenye dhamana na Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, suluhisho la kudumu la matengenezo ya barabara zinazohudumiwa na Mamlaka ya Serikali za Mitaa ni kuanzisha wakala ambao utafanya kazi kama vile *TANROADS* inavyofanya. Tayari Ofisi ya Rais, TAMISEMI inaanda rasimu ya nyaraka muhimu ambazo zitaanzisha wakala huo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mahawe swali la nyongeza.

MHE. ESTER A. MAHAWA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Waziri amekiri kwamba kwa sasa Mfuko wa Barabara unatoa asilimia chache sana ambazo ni asilimia 30 kwa barabara za vijijini ambazo ni nyingi kuliko barabara zinazohudumiwa na *TANROADS* na *TANROADS* zinapata asilimia 70. Je, ni lini Waziri sasa ataleta mabadiliko ya sheria hii katika Bunge hili ili tuweze kunusuru barabara ambazo zinatumiwa na wananchi wengi ambao ni maskini?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa Waziri ameona suluhisho la kudumu ni kuanzisha Wakala wa Barabara zinazohudumiwa na Serikali za Mitaa kama ilivyo kwa *TANROADS*. Je, ni lini hasa Wakala huu utanzishwa?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI majibu!

NAIBU WAZIRI, OFISI YARAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwamba ni kweli kwa mujibu wa sheria yetu ni kwamba asilimia 30 inaenda Halmashauri Serikali za Mitaa na asilimia 70 inaenda *TANROADS*, hili nadhani ni takwa la kisheria na siwezi kutoa *commitment* hapa leo kwamba ni lini sheria italetwa, kwa sababu jambo hili ni mpango mpana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Miundombinu ambayo ndiye mmiliki mkubwa wa sheria hii, tutaangalia jinsi gani tutafanya. Kama Watanzania tunajua jinsi gani tuna changamoto na ukifanya rejea katika mijadala mingi sana ya Wabunge jambo hili wamelijadili kwa kina. Kwa hiyo, Serikali tulichukue halafu tuone ni jinsi gani tutafanya, lengo kubwa ni wananchi wetu wapate huduma.

Mheshimwa Naibu Spika, Serikali za Mitaa zinafanya mikakati mingine mbadala ya kuhakikisha tunapata fedha nyingi sana. Ndiyo maana hata juzi nilikuwa nikipita katika mikoa mbalimbali kuangalia zile barabara ambazo TAMISEMI tunazihudumia kupitia fedha kutoka *World Bank*, ndiyo maana Miji yetu mikubwa yote ukianza Arusha, Mbeya, Dodoma, Iringa na maeneo mengine tunajenga hizi barabara za Serikali za Mitaa kwa kutumia njia zingine mbadala, tuna *source fund* ili maeneo yetu yaweze kupitika vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu suala la kuanzisha Mfuko wa Barabara katika Serikali za Mitaa hili nimesema, mchakato sasa unaendelea katika ofisi yetu. Naamini wataalam wetu wa sheria watakamilisha zoezi hili na siyo muda mrefu inawezekana tuka-table kwa mara ya kwanza. Lengo kubwa ni kwamba, Wabunge tujadili kwa pamoja kwa maslahi mapana ya nchi yetu. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Goodluck Mlinga, swali la nyongeza!

MHE. GOODLUCK A. MLINGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kwanza naomba nitoe pole kwa wananchi wangu wa Ipanko, usiku wa leo kuvamiwa na Polisi na kupigwa sana na kuumizwa. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa sasa hivi taasisi za kifedha zimeleta ugumu kukopesha taasisi za Serikali kwa sababu ya ugumu wao wa kulipa haya madeni. Je, sasa Serikali haioni kuwa inahitajika ifanye mpango wa dharura kwa ajili ya kutengeneza barabara za vijijini?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, nadhani utakuwa umepata swali lake linalohusiana na swali la msingi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli anachozungumzia kwamba Serikali kufanya mpango mbadala ndiyo maana mwanzo nimesema, katika kuhakikisha tunafanya mpango mbadala Ofisi ya Rais, TAMISEMI inafanya mambo makubwa sana. Leo hii ukitembea katika Manispaa zetu maeneo mbalimbali tunatengeneza barabara za kiwango cha lami tumeanza katika miji mikubwa, tumekuja katika Manispaa baadaye tunakwenda katika Halmashauri.

Mheshimiwa Naibu Spika, imani yangu kubwa takribani miaka mitano itakayokuja tutaona mabadiliko makubwa sana ya miundombinu ndiyo maana mwaka huu ukiangalia zile fedha tulizotenga katika maeneo mbalimbali takribani bilioni 200 zitaenda kupakwamua sehemu korofi ambazo barabara zetu za Halmashauri zimekuwa hazipitiki.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo hili la Mheshimiwa Goodluck niseme kwamba huu ni mpango wa Serikali na naomba nikwambie kwamba tutajitahidi kwa kadri iwezekanavyo kama ombi lako linavyosema tutaendelea kuweka mkazo ili wananchi wapate huduma.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Antony Komu swali la nyongeza.

MHE. ANTONY C. KOMU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kuniona. Kwa kuwa, Halmashauri ya Moshi imeshatenga bajeti kwa ajili ya kujinunulia mitambo, naomba niulize kama Serikali itakuwa tayari kuji-*commit* kushirikiana na sisi ili tuweze kufanya hizo njia mbadala za kupata mitambo kukwepa zile gharama za mara kwa mara za kukarabati barabara kutokana na ukosefu wa mitambo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, nadhani Mheshimiwa Komu anataka tu umhakikishie kwamba mtashirikiana kwa hiyo ni swali rahisi na fupi sana.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Komu nadhani sitoweza kusema *commitment* kwa sababu lazima kama ofisi yetu ione andiko hilo linasemaje. Kwa sababu kama kuna andiko linakuja katika Ofisi ya Rais lazima tuliangalie, *needs assessment* inafanyika lakini hizo fedha zinapatikana wapi. Lengo kubwa ni mwisho wa siku baada ya kufanya hilo inawezekana tunaisaidia hata Halmashauri yenyewe kwa sababu unaweza ukafanya jambo ukaingia *commitment* hapa, baadaye linaweza likaleti athari kubwa sana kwa wananchi wa eneo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, imani yetu kubwa ni kwamba Ofisi ya Rais, TAMISEMI itapokea mawazo mazuri yote na tutayafanyia kazi. Mambo kama hayo yakija kwetu maana yake tutafanya, kwa sababu ni sehemu ya utalii lazima miundombinu yake iwe rafiki. Kwa hiyo, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, mlango wake utakuwa wazi kujadiliana na kushauri vizuri, mwisho wa siku tupate mipango mizuri katika nchi yetu.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea, Wizara ya Fedha na Mipango, Mheshimiwa Jamal Kassim Ali sasa hivi aulize swali lake.

Na. 45

Mfumo wa Kutoa Risiti kwa EFD'S

MHE. JAMAL KASSIM ALI aliuliza:-

Serikali imeanzisha mfumo ambao wafanyabiashara wanapouza au kutoa huduma wanatoa risiti kupitia mashine za EFD na mfumo huu umeelekezwa na Sheria na Kanuni za kodi.

Je, Serikali ina mkakati gani wa kuweka utaratibu ambao utawezesha TRA kupata rekodi za moja kwa moja ambayo inapata kupitia mfumo wa EFDs kwa mauzo ya huduma ambayo yanafanyika kwa njia ya *Electronic Commerce*.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Fedha na Mipango, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Jamal Kassim Ali, Mbunge wa Magomeni, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ilitunga Sheria na Kanuni za matumizi ya mashine za EFDs ili kukabiliana na changamoto ya upatikanaji wa takwimu sahihi za miamala ya mauzo ya kila siku kutoka kwa wafanyabiashara. Lengo ni kurahisisha ukokotoaji na ukadiriaji wa viwango vya kodi ikiwa ni hatua ya kuhakikisha kuwa Serikali inapata kodi stahiki na mlipa kodi analipa kodi stahiki.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfumo huu wa matumizi ya EFDs unaiwezesha Mamlaka ya Mapato kupata taarifa zote za mauzo yanayofanyika ndani ya nchi, hata kama mauzo ya bidhaa au huduma yatakuwa yamefanyika kwa njia ya mitando (*E- Commerce*). Ili kufanikisha azma ya Serikali ya kupata takwimu sahihi za mauzo, Mamlaka ya Mapato Tanzania inaendelea na jitihada ya kuhakikisha wafanyabishara wote wenye sifa za kutumia mashine za EFDs wanafanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua changamoto za kiteknolojia, hususan teknolojia ya kufanya manunuzi kupitia mitandao. Hatua tunazochukua ni pamoja na kuongezea wafanyakazi wa mamlaka uwezo wa kukusanya kodi kwenye biashara zinazofanyika kwa njia ya mitandao. Aidha, mamlaka inaendelea kuingia kwenye makubaliano ya kubadilishana taarifa mbalimbali na taasisi na mashirika mbalimbali (*Third Party Information*) ili kuweza kupata taarifa za miamala ya mauzo, hususan zile zinazofanyika nje ya upeo wa kawaida tunaoweza kuona kupitia mitandao.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jamal Kassim Ali swali la nyongeza.

MHE. JAMAL KASSIM ALI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa fursa ya kuuliza swali la nyongeza. Kutokana na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri ameonenga wazi kwamba *transaction* ambazo zinafanyika kupitia E-Commerce zinaongezeka na Mamlaka ya Mapato (TRA) hawana access ya moja kwa moja ya kuona hizi *transaction* ambazo zinafanyika kupitia E-Commerce;

Je, Serikali inasema nini sasa kuhusu kujijengea uwezo aidha wa ku-*establish link* baina ya mfumo huu wa EFDs na ule wa TCRA ambao baadhi ya *transaction* zinaweza kupatikana kwenye ule mfumo wa TCRA?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, suala la wataalam Mheshimiwa Waziri angefafanua zaidi anapokusudia Serikali imeamua kuongeza uwezo kwa wafanyakazi alimaanisha ni kwa namna gani?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Wizara ya Fedha na Mipango, majibu.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu swali lake la kwanza, kwanza kabisa naomba niseme kama nilivyosema kwenye jibu langu la msingi siyo kwamba hatuna access na hatuzifikii hizo taarifa hapana! Taarifa hizo tuzazifikia kwa sababu hata *transaction* zinazofanyika kati ya TANESCO unanunua kupitia simu yako unaoneshwa kabisa kodi ipi inalipwa wapi na inalipwa kwenda wapi, hizo zote zinakuwa accessed na mfumo wetu wa EFDs kule Mamlaka ya Mapato. Kwa hiyo, tuna uwezo wa ku-access ila nimesema changamoto za kiteknolojia zinakuwa siku hadi siku na ndipo niliposema kwa swali lake *part (b)* kwamba tunaendelea kuwawezesha watendaji wetu kuwapa uwezo zaidi kulingana na mabadiliko ya mifumo ya kiteknolojia yanavyotokea siku hadi siku. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Yussuf swali la nyongeza!

MHE. YUSSUF SALIM HUSSEIN: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kupata nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Naipongeza Serikali kwa kuweka mfumo huu wa EFDs kwa ajili ya kukusanya kodi ili kuhakikisha kwamba Serikali inapata mapato stahiki kulingana na biashara zinazofanyika ndani ya nchi yetu, huo ni upande mmoja wa shilingi katika kukusanya mapato.

Upande wa pili, je, ni lini Serikali sasa itaweka bei kwa kila bidhaa inayoingia nchini ili wafanyabiashara wetu wanaoingiza mali kutoka nje ya nchi ajue hasa kwamba nikiingiza gari aina fulani ya mwaka fulani inalipwa kiasi fulani ili asikwepe kodi lakini na kumfanya mtu wa TRA kuwa na *negotiation* ya kodi ili Pato la Taifa liongezeke kwa mfanyabiashara wetu kujua hasa kwamba nikileta kitu hiki nakilipia ushuru huu? Kwa hiyo, yeye mwenyewe anajijua na

hakuna *negotiation* ili kuondoa mambo ya rushwa na mambo ya manung'uniko kwa wafanyabiashara wetu. Ahsante. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, Wizara ya Fedha na Mipango majibu!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, bei anazosema kwa ajili ya bidhaa zote zinazolingia nchini tunazo na ndiyo ambayo inakuwa ni base ya kuweza kufanya *tax assessment* kwa bidhaa zote zinazolingia. Kwa hiyo, tunazo bei hizo ambazo zinakuwa zimetumika kwa bidhaa hizo kwa muda wa miezi mitatu iliyopita, miezi sita, miezi sita ndani ya nchi yetu bidhaa hizo ziliingia kwa kiasi gani. Kwa hiyo hizo taarifa na *database* tunazo katika Mamlaka ya Mapato Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kwamba tunazo hizo lakini pia Mamlaka ya Mapato huwasiliana na mamlaka za masoko mengine nje ya nchi yetu kuweza kujua bidhaa kama hizo zinazuzwa kwa shilingi ngapi ili tunapofanya *tax assessment* kwa ajili ya wateja wetu, tuwe tunawatendea haki wateja wetu. Kwa hiyo, tunatumia njia zote hizo na *database* hiyo Mheshimiwa Mbunge ipo kabisa na tunaitumia.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea. Mheshimiwa Mwantakaje Haji Juma, Mbunge sasa aulize swali lake.

Na. 46

**Kukosekana kwa Ofisi ya Usajili
wa VICOBA – Zanzibar**

MHE. MWANTAKAJE HAJI JUMA aliuliza:-

Zanzibar vipo vikundi vya VICOBA ambavyo usajili wake ni lazima waje Tanzania Bara kufanya usajili:-

(a) Je, ni lini Serikali itaanzisha Ofisi Tanzania Zanzibar ili kuweka unafuu kwa wananchi wa Zanzibar?

(b) Je, gharama za usajili wa VICOBA ni kiasi gani?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Fedha na Mipango, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mwantakaje Haji Juma, Mbunge wa Bububu, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, *VICOBA* ni vikundi ambavyo vimekuwa vikiundwa na wananchi ili kupambana na changamoto ya ukosefu wa huduma ya kifedha, hususan wananchi wa kipato cha chini na wale waishio mbali na huduma rasmi za kifedha. Vikundi hivi kwa sehemu kubwa vimekuwa vikiundwa na kusimamiwa na taasisi zisizo za Serikali kama vile *NGOs*, *CBOs* na kadhalika. Kwa maana hiyo, taratibu za uratibu, uhamasishaji, usajili na malezi ya vikundi hivyo hufanywa na *NGO's* au *CBO's*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali haina mwongozo maalum kwa sasa kwa usajili wa vikundi vya *VICOBA*. Hivyo basi, baadhi ya vikundi vya *VICOBA* kutoka Zanzibar hufuata usajili Tanzania Bara ili kukidhi matakwa ya taasisi zinazowaongoza, hususan *NGOs* na *CBOs*. Aidha, kwa kutambua mchango mkubwa wa vikundi hivyo katika kutatua changamoto ya ukosefu wa ajira na huduma za kifedha katika baadhi ya maeneo na makundi maalum, Serikali imetoa fursa kwa vikundi hivyo kusajiliwa *BRELA* pamoja na Halmashauri za Wilaya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa Zanzibar Ofisi za Ushirika zinasajili *VICOBA* kama Vyama vya Kuweka na Kukopa vya Awali kwa makubaliano kwamba, *VICOBA* hivyo vitakua na hatimaye kubadilishwa kuwa *SACCOS* kamili.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekamilisha mapitio ya marekebisho ya Sera ya Huduma Ndogondogo za Kifedha na Sheria yake Tanzania Bara na Sera ya Huduma Ndogondogo za Kifedha kule Zanzibar zinazotarajiwa kuweka mwongozo rasmi wa usajili wa *VICOBA* na uendeshaji wake. Mapendekezo ya marekebisho ya sera yanasubiri kupangiwa tarehe ya kujadiliwa na kupitishwa na Baraza la Mawaziri wakati wowote kuanzia sasa.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, gharama za usajili wa vikundi vya *VICOBA* zinatofautiana kutegemeana na mamlaka zinazowasajili. Mfano, ada ya usajili chini ya *NGOs* ni sh. 150,000 na Halmashauri za Wilaya ni kati ya sh. 30,000 na sh. 70,000. Viwango vya ada ya usajili chini ya Halmashauri za Wilaya vinatofautiana kwa kuwa hakuna mwongozo maalum, kama nilivyosema hapo awali, unaopaswa kuzingatiwa na Halmashauri zote.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, kwa upande wa *BRELA* ada za usajili zinatofautiana kulingana na mtaji wa kikundi husika. Mfano ada ya usajili kwa

kikundi chenye mtaji usiozidi sh. 5,000,000 ni sh. 10,000; kati ya sh. 5,000,000 na 10,000,000 ni sh. 20,000 na kati ya sh. 10,000,000 na sh 50,000,000 ni sh. 50,000.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwantakaje Juma swali la nyongeza!

MHE. MWANTAKAJE HAJI JUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri nina maswali madogo tu ya nyongeza kwa Mheshimiwa Waziri. Kwanza, je, wanatumia vigezo gani vya usajili wa hivyo VICOBA?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, wakiwa wanakopesha wanaanzia na kiwango gani cha hiyo mikopo, ili wananchi nao waweze kukopa? Ahsante.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza vigezo vinavyotumika ni kuangalia kikundi husika kinajishughulisha na nini na kama kina wadau muhimu katika kikundi hicho, pamoja na aina ya shughuli kinachotaka kujishughulisha kikundi hicho.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na swali lake la pili, ameuliza ni shilingi ngapi wanakopeshwa, hapa kinaangaliwa tu kikundi husika kina mtaji kiasi gani na kimeomba kiasi gani na hivyo, kuangalia kama wanaweza kukopesheka, kuangalia viashiria hatarishi ndani ya kikundi kile kama waliwahi kukopa na uwezo wao wa ku-*manage* biashara walianza lini. Kwa hiyo, tunaangalia mtaji wao endelevu na *sustainability* yao katika biashara wanayofanya.

MHE. AJALI R. AKBAR: Mheshimiwa Naibu Spika, niishukuru Wizara ya Fedha kwa kufanya mipango mizuri na niishukuru sana kutangaza Kariakoo kuwa Mkoa wa TRA.

Mheshimiwa Waziri, leo tumesoma kwenye magazeti yanasema kwamba, kuna mdororo wa uchumi, mpaka kufikia mahali ambapo mabanki hayakopeshi tena wananchi na wameanza kuuza *bond* zao. Ni nini Wizara ya Fedha inazungumza kuhusu haya mabanki kutokuwakopesha wawekezaji au waanzishaji biashara mpya ili waendeleo kuuimarisha huu uchumi?

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Wizara ya Fedha itoe msimamo wake. Ahsante sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ajali, swali la msingi linahusu VICOBA, sasa maelezo ya jumla kuhusu uchumi, hayo yatamtaka Waziri alete hoja hapa. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge tutaendelea.

Wizara ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Lathifah Hassan Chande, Mbunge wa Viti Maalum, swali lake litaulizwa kwa niaba na Mheshimiwa Cecil Mwambe.

Na. 47

**Wilaya ya Liwale Kupatiwa Nishati ya Umeme
wa Gesi Asilia**

MHE. CECIL D. MWAMBE (K.n.y. MHE. LATHIFAH H. CHANDE) aliuliza:-

Mji wa Liwale umebakia kuwa ni Wilaya pekee ya Mkoa wa Lindi ambayo haijanufaika na umeme wa uhakika wa gesi asilia. Umeme unaotumika ni wa jenereta mbili za diseli za kW 800:-

Je, ni kwa nini Serikali isitenge fedha ili kuiunganisha Wilaya nzima ya Liwale na umeme wa gesi asilia?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Lathifah Hassan Chande, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mji wa Liwale unapata umeme kutoka Kituo cha Kuzalisha umeme kwa kutumia mafuta kilichopo Liwale. Hata hivyo, gharama za uendeshaji wa mitambo hiyo inayotumia nishati ya mafuta ni kubwa sana. Kutokana na hali hiyo, Serikali imeanza kutekeleza ujenzi wa njia ya umeme itakayounganisha Wilaya ya Liwale na Wilaya ya Nachingwea ambayo kwa sasa inatumia umeme kutoka Kituo cha Kuzalisha umeme cha Gesi Asilia kilichopo Mtwara.

Mheshimiwa Naibu Spika, hatua iliyofikiwa katika mpango huo ni ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 33 yenye urefu wa kilometa 14.5 kutoka Nachingwea hadi Kijiji cha Luponda, ambapo ni kilometa 73 kutoka Liwale hadi Kijiji cha Nangano. Kazi hiyo, ilianza mwezi Agosti mwaka 2014 na inatarajiwa kukamilika mwishoni mwa Septemba mwaka huu. Gharama za mradi huu ni shilingi bilioni 3.5 na kwa kweli, inaendelea vizuri. Hata hivyo, sehemu iliyobaki ya kilometa 45 kati ya Luponda na Nangano inatarajiwa kukamilika kupitia utekelezaji wa Mpango wa REA awamu ya tatu.

MHE. CECIL D. MWAMBE: Mheshimiwa Naibu Spika, nina maswali mawili ya nyongeza kwa Wizara ya Nishati na Madini. Kwa vile Wilaya za Masasi, Nanyumbu na hasa Masasi Mjini, Kijiji cha Ndanda pamoja na Chikundi, kuna

tatizo sana la umeme kukatika kila mara na umeme huu ndiyo ambao tunaambiwa sasa unapelekwa Liwale. Je, Mheshimiwa Waziri anawahakikishiaje wakazi wa Liwale kuwa na umeme wa uhakika, wasije wakapata matatizo ambayo wakazi wa Masasi wanayapata kila mara?

Swali la pili, tuliambiwa watakapoanza kutumia umeme wa gesi, basi hata gharama za kuunganisha, lakini pia na gharama za kuwafikia wale wakazi umeme toka siku ambazo wamelipia zitakuwa ni chache sana. Katika hali ya kushangaza kuna wakazi wa maeneo ya Nachingwea, pia Ndanda na hizo Wilaya nyingine nilizozitaja wanaweza kukaa hata miezi mitatu au minne bila kuunganishiwa umeme toka tarehe waliyolipa. Pia, kuna vijiji vingi ambavyo vinapitiwa na nguzo kuu za umeme zinazokwenda Liwale na Masasi Mjini; Unawaambiaje wakazi wa Masasi juu ya mambo haya mawili?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kuna changamoto za upatikanaji wa umeme hasa katika maeneo ya Masasi na Nanyumbu, siyo Masasi tu hata maeneo mengine ya Liwale pamoja na Nachingwea. Hata hivyo, juhudi zilizofanyika ni kubwa. Nimhakikishie Mheshimiwa Cecil Mwambe kwamba kazi inaendelea. Hata hivyo, kwenye Awamu ya Pili ya REA ni vijiji kwa Wilaya zote alizotaja 152 vimepatiwa umeme.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kuna vijiji mia moja na kumi na moja (111) kwa Wilaya zote havijapata umeme. Mkakati uliopo kwa niaba ya wananchi wa maeneo ya Masasi, Nanyumbu, Nachingwea na maeneo ya karibu yatapelekewa umeme kwenye REA Awamu ya Tatu inayoanza mwezi Oktoba, Novemba hadi Disemba mwaka huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na suala la uhakika wa umeme kwa wananchi wa Masasi nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge na nakushukuru sana kwa sababu umekuwa ukifuatilia jambo hili. Suala la upatikanaji wa umeme kwa Wilaya za Masasi na maeneo ya jirani linafanyiwa kazi na kwa kweli litatatulika kwa muda mfupi sana kuanzia sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, gharama za umeme; kwanza kabisa nichukue nafasi hii kuwaeleza wananchi kwamba gharama za umeme kwa kweli zinashuka. Ni kweli kabisa baada ya kuanza kutumia gesi asilia gharama za umeme zimeshuka na kwa nchi nzima. Gharama za umeme kwa miradi ya REA ni sh. 27,000 na hiyo ni nchi nzima.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, gharama za kulipa umeme kwa wananchi wanaotumia gesi asilia, hasa kwa Mikoa ya Lindi na Mtwara na maeneo ya jirani, hata kwa kazi wanazounganishiwa na TANESCO ni za chini; badala ya sh. 177 kwa mikoa hiyo miwili ni sh. 99. Kwa hiyo, nimhakikishie

Mheshimiwa Mbunge tutaendelea kutumia gharama hizo kwa Mikoa ya Lindi, Mtwara pamoja na Wilaya nyingine za Masasi na Nanyumbu.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa muda wetu umekimbia sana kwa hiyo, tunaendelea. Mheshimiwa Vedasto Edgar Ngombale, Mbunge wa Kilwa Kaskazini, sasa aulize swali lake.

Na. 48

Kukatikakatika kwa Umeme wa Gesi wa Songosongo

MHE. VEDASTO E. NGOMBALE aliuliza:-

Serikali ya Awamu ya Tano inakusudia kuifanya Tanzania kuwa ni nchi yenye uchumi wa viwanda, hivyo inahitaji kuwa na uzalishaji wa umeme wa uhakika. Hata hivyo, umeme unaozalishwa kwa kutumia gesi asilia pale Somanga Fungu unakatika mara kwa mara na kusababisha adha kubwa kwa watumiaji:-

Je, Serikali inaweza kutuambia wananchi kiini hasa cha ukatikaji huo wa kila siku wa umeme unaozalishwa kutokana na gesi ya Songosongo?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Vedasto Edgar Ngombale, Mbunge wa Kilwa Kaskazini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Kituo cha Somanga Fungu kilianza kuzalisha umeme mwaka 2010. Kituo hicho kina jumla ya mitambo mitatu ya kuzalisha umeme kiasi cha Megawati 7.5 kwa kutumia gesi asilia. Umeme unaofuliwa kutoka Somanga Fungu unatumika katika Wilaya za Kibiti, Kilwa pamoja na Rufiji. Kwa sasa mtambo mmoja wenye uwezo wa kuzalisha umeme Megawati 2.5 pia haufanyi kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kukatika kwa umeme ni kweli kabisa kumekuwa na kukatika kwa umeme katika Wilaya za Kilwa, Kibiti pamoja na Rufiji kunakosababishwa na hitilafu katika mitambo ya kuzalisha umeme pamoja na miundombinu ya kusambaza umeme. Ili kukabiliana na changamoto hiyo tunaimarisha upatikanaji wa umeme katika wilaya hizo na Serikali kupitia TANESCO imeanza ukarabati sasa, ambao ni *overhaul* kabisa wa mitambo miwili ya uwezo wa kuzalisha umeme wa jumla ya megawati tano.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tunafanya ukarabati na kufunga mtambo mwingine kwenye mtambo unaozalisha megawati mbili na kufanya sasa jumla ya gharama za marekebisho pamoja na kufunga mtambo kufikia bilioni tano. TANESCO inaendelea na ukaguzi, inafanya usafishaji na ukarabati wa mitambo hiyo ili kuwahakikisha wananchi wa maeneo hayo wanapata umeme wa uhakika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Vedasto Ngombale, swali la nyongeza.

MHE. VEDASTO E. NGOMBALE: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Katika jibu lake la msingi Mheshimiwa Waziri anasema kwamba, ndiyo kwanza wameanza ukarabati wa mitambo ile, nilifanya ziara mwezi wa Saba na nikakutana na Meneja na akanieleza kwamba, ukarabati umefanyika, lakini bado kuna tatizo kila inapofika saa tano ya usiku mashine zile hujizima na baada ya saa nane ndiyo huweza kuwaka tena. Nahitaji kufahamu ukweli ni upi, maelezo ya Mheshimiwa Waziri au yale aliyonipa Meneja wa kile kituo?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili; bado kuna tatizo kubwa na hasa la kiufundi. Sasa Mheshimiwa Naibu Waziri anieleze kwamba, mkandarasi aliyetumika kufanya ukarabati ule ni yule aliyeelekezwa na mtengenezaji wa mashine au hawa wenzetu wa Magomeni? Mheshimiwa Naibu Waziri kama yuko tayari kufuatana nami kwenda kuangalia namna ya kutafuta suluhu ya tatizo lile? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Nishati na Madini majibu!

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kwanza nitoe ufafanuzi mzuri wa matatizo ya umeme kule Kusini. Ukweli ni kwamba, umeme Mikoa ya Lindi na Mtwara una matatizo na matatizo ni ya kiufundi. Ilikuwa ni kampuni ya ARTMUS iliyopewa jukumu la kusambaza umeme huko, ilijenga miundombinu ya msongo mdogo wa kilovoti 33; ukizitoa Mtwara ziende mpaka Masasi, Nachingwea, ukweli ni kwamba umeme unakuwa na matatizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kinachofanyika sasa hivi ambacho Mheshimiwa Naibu Waziri ameongea ni kweli kwamba, TANESCO inarekebisha hizo njia, zitajengwa sasa badala ya kilovoti 33 ni kilovoti 132 *double circuit* (njia mbili) za kuleta umeme mwingi zaidi. Kwa hiyo, hiyo kazi nadhani itakamilika mwisho wa mwaka huu, lakini nimemtuma mtu aende Mtwara kwa sababu, Mbunge wa Mtwara aliniuliza, nimemtuma *Engineer* aende alete jibu kabla ya Jumatano wiki ijayo. Kwa hiyo, jibu kamili mtalipata kama mradi unaendelea vizuri, hilo la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili kutatua hili tatizo, kama anavyosema Mheshimiwa, Somanga Fungu, lazima tukiri mitambo ya Somanga Fungu ina matatizo. Siyo Somanga Fungu tu ni kitu ambacho lazima tuwe wakweli tukifanyie kazi, kwa nini mitambo yetu inavyoanza kazi, ikifika miaka miwili tu inakuwa na hitilafu! Hicho kitu ni lazima tukifanyie kazi ni cha kitaalam; Somanga Fungu ilifungwa baada ya miaka miwili ikaleta matatizo. Ule wa Nyakato Mwanza umefungwa baada ya miaka miwili una matatizo! Mtambo wa Ubungo baada ya miaka miwili una matatizo, hivi ni vitu ambavyo lazima tuviongee kwa uwazi kuliko kuvificha, kuna tatizo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Somanga Fungu ukweli ni kwamba, yule na nadhani Mbunge yuko makini sana alikuwa anauliza swali la kututega sisi; ukweli ni kwamba, aliyetengeneza ile mitambo na anayefanya *repair* sasa hivi ni watu tofauti, huo ukweli lazima tuukubali. Sasa tunachofanya ni kwamba, ukweli wamefanya *repair* ya Somanga Fungu hatuna sababu ya kufunga safari kwenda kule kuthibitisha kwa sababu kazi yenyewe haijakamilika. Kwa hiyo, hakuna kujiridhisha, tunajua kazi haijakamilika, kwa hiyo tungoje ikamilike. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo la Somanga Fungu kulitatua na Mikoa ya Kusini ni kuingizwa kwenye gridi ya Taifa. Kwa hiyo, fedha zimepatikana na TANESCO wameanza kujenga miundombinu ya msongo mkubwa kutoka Somanga Fungu, kuunganisha na Kinyerezi, tunataka iwe ya kilovoti 400, walikuwa 200 nikasema hapana, tumezowea tunafanya vitu kidogo baada ya muda tena matatizo! Kwa hiyo, watapeleka kilovoti 400 kusudi ule umeme wa Somanga Fungu na wa Mtwara ukiingia Somanga Fungu unaweza kwenda Kinyerezi na nyie mkipata matatizo mnaweza mkapata umeme kutoka kwenye gridi ya Taifa.

Waheshimiwa Wabunge, hili tatizo linatatuliwa tulieni tu, halitachukua muda mrefu. (Makofi)

Na. 49

Hati za Kimila Kutolewa kwa Wananchi Nachingwea

MHE. HASSAN E. MASALA aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuwamilikisha na kutoa Hati za Kimila kwa wananchi wa Nachingwea?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Hassan Elias Masala, Mbunge wa Nachingwea, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Nachingwea ina jumla ya vijiji 127, hadi kufikia mwaka 2007 vijiji 104 vilikuwa tayari vimefanyiwa upimaji. Kati ya hivyo 104, vijiji 99 tu ndiyo vilikuwa vimepata vyeti vya vijiji na hapo vijiji 22 ndiyo vilikuwa vimewekewa mpango wa matumizi bora ya ardhi. Mwaka 2009 Vijiji vya Mbondo, Nakalilonji na Nahimba vilikuwa katika mchakato wa kuandaliwa Hati Miliki za Kimila pamoja na ujenzi wa Masijala ya Ardhi kwa ufadhili wa MKURABITA ambao haukukamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa kukamilisha wananchi na kutoa Hati za Haki Miliki za Kimila ni sehemu ya utekelezaji wa Sheria ya Ardhi Na. 5 ya mwaka 1999 na Kanuni zake. Hati na Haki Miliki za Kimila siyo tu zinawahakikishia wananchi usalama wa miliki zao bali pia huwawezesha wananchi kuzitumia kama dhamana za mikopo pale wanapohitaji kukidhi vigezo vya mikopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, juhudi zinazofanywa na Halmashauri mpaka sasa ni kutenga fedha katika bajeti zao ili kukamilisha zoezi la utoaji wa hati 1,170 ambazo hazikukamilishwa na MKURABITA. Aidha, Halmashauri imejiwekea mkakati wa kutayarisha hati nyingine 1,170 na kuzigawa kwa wananchi wa Vijiji vya Mbondo, Nakalonji, Nahimba na Namatunu ifikapo 2017. Jukumu la Halmashauri za Wilaya ni kutenga fedha katika bajeti zao ili kuwezesha utoaji wa hati za haki miliki za kimila kwa kufuata sheria, kanuni na miongozo inayotolewa na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaipongeza Ofisi ya Mbunge wa Nachingwea kwa kuwezesha pia kufanikisha zoezi la uandaaji wa Hati Miliki za kimila katika Kijiji cha Namatunu kwa kutumia fedha za Mfuko wa Jimbo ambapo mpaka sasa jumla ya hati 66 zimeandaliwa. Nitoe rai kwa Wakurugenzi wa Halmashauri kuendelea kutenga fedha katika bajeti zao ili wananchi wote wenye uhitaji katika Halmashauri zetu waweze kupata haki ya kumiliki ardhi zao ili kuinua pia vipato vyao.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hassan Masala, swali la nyongeza!

MHE. HASSAN E. MASALA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri. Pamoja na majibu hayo naomba niulize maswali mawili ya nyongeza. Serikali ina mpango gani wa kukamilisha ujenzi wa masjala za ardhi ambazo zimejengwa katika Vijiji vya Nakalonji, Mbondo, Namatunu pamoja na Nahimba hizo ambazo zilikuwa zinadhaminiwa na watu

wa MKURABITA. Maana ni muda mrefu toka zimeachwa mpaka sasa hivi zinataka kupotea?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu la pili nataka nijue, ni nini mantiki ya Serikali kuanzisha Vijiji vya mfano; kwa mfano hivyo vijiji vinne ambavyo nimevitaja ambavyo jukumu hili limeachwa mikononi mwa Halmashauri wakati wanajua Halmashauri zetu hazina uwezo au hazina uchumi wa kutosha kuweza kugharamia kukamilisha hizi hati ambazo mpaka sasa hivi zimesimama na wananchi bado hawajapata?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la kwanza alitaka kujua ni lini Serikali itakamilisha ujenzi wa masjala kwa ajili ya kuhifadhia hizo hati miliki za kimila. Kama nilivyosema katika jibu langu la msingi, kwa sasa Halmashauri inafanya juhudi za kutenga bajeti kila mwaka ili kuweza kukamilisha zoezi hilo. Siyo kujenga tu masjala pia kuna hati 1,170 kama nilivyosema ambazo ziliachwa zilikuwa hazijakamilika kutoka katika hivyo Vijiji vya Mbondo, Nakalonji pamoja na Nahimba.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, pale ambapo watakuwa wametenga fedha ya kutosha kuweza kukamilisha, basi zoezi hili la kujenga masjala na kukamilisha zile hati miliki za kimila ambazo ziliachwa na MKURABITA zitakamilika. Hili ni jukumu pia la Halmashauri wenyewe kuhakikisha kwamba zoezi hili linakwisha, kwa sababu lilikuwa limeshaanza vizuri lakini baadaye likaishia katikati.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili anasema nini mantiki ya kuanzishwa vijiji vya mfano katika hili. Mheshimiwa Mbunge labda naomba tu tuelewane kwamba zoezi hili linapofanyika lengo lake kubwa pia ni kuhakikisha kuwa wananchi wanakuwa na maeneo ambayo yapo kiusalama zaidi. Usalama wenyewe ni pale ambapo unakuwa tayari umeshapimiwa eneo lako vizuri, unayo hati yako ya kimila ya kumiliki, hapo tayari unakuwa na uhakika wa eneo lile kuwa nalo salama. Taasisi hizi ambazo pengine zilikuwa zikisaidia zilishindwa kukamilisha malengo hayo na kuona kama vile mradi ule haukuwa mazuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia mradi huu ulikumbana na changamoto za ukosefu wa fedha. Lengo la Serikali ni kuhakikisha tunakuwa na Miji iliyo salama lakini miji ambayo pia imepangika. Kikubwa zaidi ni kumwezesha yule mwananchi kumiliki hati yake ya kimila ambayo itamsaidia, hawezi tu kuwa

nayo kama hana pia mahali pa kuhifadhia, haya yote yanakwenda katika utaratibu huo wa pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo, nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba lengo la Serikali kuanzisha Vijiji vya mfano ni la msingi na zuri, tunaendelea nalo na ndiyo maana sasa tunazitaka Halmashauri ambazo zilikuwa na huo mradi katika ile miradi ambayo haikwisha, basi waendeleo kuweka pesa kidogo kidogo wakamilishe ili kuweza kufikia ile azma ya Serikali ya kuwa na usalama wa milki kwa watu wetu.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea, Mheshimiwa Frank George Mwakajoka, Mbunge wa Tunduma sasa aulize swali lake.

Na. 50

Mipango Miji Nchini

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itatumia wataalam wake katika kupanga Miji na kuondokana na ujenzi holela unaoendelea nchi nzima?

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niba ya Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Frank George Mwakajoka, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara yangu imeshaanza kushughulikia jambo hili kwa kuhakikisha kuwa katika kila Kanda tulizoanzisha tunapeleka wataalam wa kutosha wa fani zote. Hii yote ni kuhakikisha kuwa usimamizi wa uendelezaji miji nchini unakuwa katika viwango vinavyokubalika. Aidha, pamoja na jitihada hizo bado tuna changamoto kubwa ya uhaba wa maeneo yaliyopangwa na kupimwa nchini ambayo pia ni chimbuko la ujenzi holela katika nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kukabiliana na changamoto hii, Wizara yangu imekuwa ikichukua hatua mbalimbali ikiwa ni pamoja na:-

(i) Kuandaa program ya miaka mitatu ya kuandaa mipango kabambe ya Miji, Manispaa na Halmashauri za Miji yote Tanzania. Utayarishaji wa mipango kambambe ya Miji ya Mwanza, Musoma, Singida, Kibaha, Tabora, Iringa na Mtwara upo katika hatua za kutangazwa katika gazeti la Serikali ndani ya siku 90 ili watu waweze kutoa maoni yao.

Katika Jiji la Dar es Salaam zoezi hili bado halijakamilika lakini pia katika Jiji la Arusha zoezi hili halijakamilika kwa sababu zile Halmashauri hazikuelewana kwa hiyo, inabidi wakae waridhie. Aidha, katika mwaka wa fedha 2015, Wizara yangu pia ilitoa wataalam wa Mipango Miji kusaidia utayarishaji wa mipango kabambe katika Miji ya Iringa, Mtwara na Shinyanga. *(Makofi)*

(ii) Vilevile, Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa kila kipande cha ardhi kinapimwa nchi nzima na Serikali imeshaanza kufanya upimaji katika Wilaya ya Kilombero, Ulanga na Malinyi kupitia mpango wa *Land Tenure Support Programme*.

(iii) Kuruhusu makampuni binafsi ya Mipango Miji kushiriki katika kutayarisha mipango kabambe na mipango ya kina katika miji yote nchini.

(iv) Wizara pia ilitoa wataalam katika zoezi la urasimishaji makazi katika Manispaa ya Kinondoni katika Kata za Kimara na Saranga na katika Halmashauri ya Wilaya ya Makete katika Kata ya Tandala. Katika mwaka huu wa fedha Wizara yangu inatarajia kupeleka wataalam katika Halmashauri za Manispaa ya Sumbawanga, Lindi, Kigoma Ujiji, Singida, Musoma na Tabora kwa ajili ya kuwezesha zoezi kama hilo.

(v) Vilevile kuzijengea uwezo Halmashauri nyingine ili ziweze kurasimisha maeneo yao kwa kutumia wataalam wake. Hii ni utekelezaji wa *program* ya miaka mitano ya urasimishaji wa maeneo ambayo hayajapangwa, ambapo Wizara yangu imeandaa mwongozo wa namna ya kufanya urasimishaji, mwongozo utakapokamilika utasambazwa katika Halmashauri zote.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitoe rai kwa Halmashauri zote kuandaa mipango kabambe ya maeneo ambayo yamefikia hadhi ya kuanzishwa kuwa miji ili upimaji ufanyike mapema kwa lengo la kuepusha ujenzi holela. Aidha, kwa maeneo ambayo yamejengwa kiholela Wizara yangu kwa kushirikiana na Halmashauri na wananchi wa maeneo husika tutaendelea kuboresha kwa kuyarasimisha kwa kadri ya mahitaji. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwakajoka, swali la nyongeza.

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa fursa hii ili niweze kuuliza swali la nyongeza kwa niaba ya wananchi wangu wa Mji wa Tunduma. Swali la kwanza; Mji wa Tunduma ni mji uliopo mpakani mwa Tanzania na Zambia na ni lango kuu la nchi za Kusini na Kati mwa Afrika. Kwa tafsiri hiyo ni kwamba wageni wote kabla hawajingia katika nchi ya Tanzania ni lazima wapitie Tunduma kutoka katika nchi hizo.

Je, Serikali ina mpango gani wa makusudi na wa haraka wa kupima ardhi katika Mji wa Tunduma ili kuondoa ujenzi holela unaoendelea kwa hivi sasa? (Makofi)

Swali la pili; nini mwongozo wa Wizara ya Ardhi ikishirikiana na TAMISEMI kupitia Halmashauri zetu kwenye Idara ya Ardhi ili kutoa fursa kwa Halmashauri kukopa fedha katika taasisi za fedha, lakini pia kukubali makampuni binafsi ambayo yanaweza yakapima ardhi mfano UTT katika maeneo yetu ili kuhakikisha kwamba tunapunguza ujenzi holela katika maeneo yetu ya Mji wa Tunduma na maeneo yote nchini? (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la kwanza, nikubaliane naye kwamba ni kweli Tunduma ni lango kuu na lipo mpakani na uingiaji wa watu pale ni mkubwa sana kwa hiyo panahitaji kuwa na mipango iliyo thabiti. Ameuliza tuna mpango gani wa kupima ardhi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyosema, jukumu la kupima ardhi siyo la Wizara peke yake, Halmashauri zenyewe zinatakiwa kuwa na mipango yake ambayo inakuwa imeandaliwa. Wizara inakwenda kutoa msaada hasa wa wapimaji labda na vifaa kupitia Kanda pale ambapo Halmashauri imeshindwa yenyewe kutekeleza jukumu hilo. Kama mna mpango huo tayari Tunduma, Wizara yangu itakuwa tayari kushirikiana nanyi kuhakikisha kwamba maeneo yale yanapimwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia ametaka kujua nini mwongozo wa Wizara katika suala zima la upimaji kwa kutumia mashirika au makampuni binafsi ukatolea mfano wa UTT. Naomba niseme tu kwamba, Wizara tayari imeshabainisha makampuni 55 na orodha kamili tunayo na Wabunge kama mtahitaji tutawatolea copy tuwape ili muweze kushirikiana nayo kwa sababu baadhi ya makampuni mengine siyo wakweli katika kufanya kazi, lakini tunayo ambayo tumeainisha yapo makampuni 55 ambayo tumeruhusu yanaweza kufanya kazi na Halmashauri zetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kikubwa ni ninyi wenyewe Waheshimiwa kuzungumza na yale makampuni na kuweza kukubaliana namna bora ya kuweza kufanya upimaji. Kwa sababu wakati mwingine yale makampuni yanaweza yakapima kwa kutumia rasilimali zao, lakini kuna namna ambavyo Halmashauri inakubaliana nao wawalipe kiasi gani katika kazi wanayofanya au wanaweza wakawasiliana na wananchi moja kwa moja wenye mashamba

makubwa, lakini kupitia Halmashauri kujua mpango wenu ukoje katika maeneo yale, wanakubaliana namna ya kulipana katika zoezi hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, milango iko wazi, mashirika na makampuni mbalimbali yapo, yanaweza yakafanya kazi hiyo ni kiasi cha Waheshimiwa kufanya mawasiliano nayo. Orodha ipo kwa yeyote atakayehitaji tutatoa copy ili aweze kujua ni kampuni gani anaweza akafanya nayo kazi. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tunaendelea, niwakumbushe Mawaziri pia Wabunge muulize maswali kwa kifupi ndivyo Kanuni zetu zinavyotaka. Ukiuliza kwa kirefu sana unampoteza anayejibu swali na yeye anaishia kujibu kwa kirefu sana, halafu muda wetu unakwisha.

Tunaendelea, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalum, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Khadija Hassan Aboud.

Na. 51

Udhalilishaji wa Wanawake na Watoto

MHE. KHADIJA HASSAN ABOUD (K.n.y. MHE. NAJMA MURTAZA GIGA)
aliuliza:-

Licha ya kuwa na sheria kali kuhusu udhalilishaji wa wanawake na watoto, bado watoto wadogo wa kike na wa kiume chini ya miaka 10 wameendelea kudhalilishwa, baadhi ya watu wanaowafanyia udhalilishaji ni baba wazazi wa watoto hao:-

(a) Je, Serikali haioni haja ya kuweka adhabu tofauti kwa wazazi wanaobainika kuwaharibu kwa kuwabaka watoto wao wenyewe;

(b) Je, Serikali haioni haja ya kuongeza adhabu kwa kuwahasii wanaume wanaopatikana na tabia hii chafu na ya kikatili, licha ya kuwafunga kifungo cha miaka 30?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO
alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalum, lenye vipengele (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali kupitia Sheria ya Mtoto Na. 21 ya mwaka 2009, imeelekeza adhabu kali kwa yeyote atakayebainika kutenda kosa la kumdhalilisha mtoto au kumbaka mtoto ikiwemo kifungo cha miaka 30. Hata hivyo, imekuwa vigumu kuwatia hatiani wakosaji hasa wa ndani ya familia kwa kukosekana kwa ushahidi. Wengi wao wanaogopa kutoa ushahidi kutokana na hofu ya kupoteza moja ya wanafamilia kutokana na adhabu ya kifungo cha maisha. Aidha, kutokana na mtazamo hasi wa jamii, familia nyingi huhofia kudhalilika au kunyanyapaliwa baada ya kubainika mkosaji.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatunga sheria kwa kuzingatia Katiba ya nchi na Mikataba ya Haki za Binadamu, hivyo haitakuwa busara kuwahasi wanaume wanaopatikana na makosa ya aina hii kwa kuwa kumhasi binadamu siyo tu ni ukatili bali pia ni kinyume cha haki za msingi za binadamu.

Serikali pia inaandaa Mpango wa Taifa wa kuzuia ukatili dhidi ya wanawake na watoto. Mpango huu utachangia kutoa elimu kwa familia na jamii na kuhakikisha kuwa sheria zinatumiwa inavyotakiwa ili wahusika wa matukio haya wapewe adhabu wanayostahili na kuwalinda watakaotoa ushahidi wa matukio ya vitendo vya ukatili vinavyofanywa dhidi ya watoto na wanawake. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Khadija Aboud swali la nyongeza!

MHE. KHADIJA HASSAN ABOUD: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu mazuri. Napenda kuuliza maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, baada ya ushahidi kutolewa na mhukumiwa kupata adhabu, je, kuna mikakati gani au mipango gani inayochukuliwa kuwasaidia hawa watoto hasa wa jinsia ya kiume ili kuwaepusha na unyanyapaa pia kuathirika kisaikolojia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali namba mbili; naomba kumuuliza Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba ni hatua gani zinachukuliwa kuharakisha kesi hizi za udhalilishaji wa watoto ili kuepusha kukosekana au kupotoshwa kwa makusudi ushahidi na vielelezo muhimu na pia kwa sababu mtoto huyu anakuwa mdogo kupoteza kumbukumbu zake yeye mwenyewe binafsi? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Aboud hapo umeuliza maswali matatu, Mheshimiwa Naibu Waziri unaweza kujibu mawili kati ya hayo.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Swali la kwanza kwamba baada ya ushahidi kukamilika na hatua za kisheria kuchukuliwa kwa mujibu wa sheria na Mahakama dhidi ya mtuhumiwa, nini kinafanyika kwa mtoto aliyeathirika.

Mheshimiwa Naibu Spika, mtoto aliyeathirika na familia yake kwa ujumla kwa utaratibu wa kitaalam uliopo kwa sasa huchukuliwa na kurudi kwenye familia yake, pia huunganishwa na wataalam wa kutoa ushauri nasaha katika vituo vyetu mbalimbali vya kutolea huduma za afya. Anaweza akaunganishwa na Wataalam wa Ustawi wa Jamii ili aweze kurudi kuwa katika hali yake ya kawaida, lakini pia ataunganishwa na Wataalam wa Saikolojia na Wanasihi aweze kujengewa *confidence* ya kuweza kurudi sawa kama alivyokuwa zamani kabla hajafanyiwa vitendo hivyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili kwamba ni nini Serikali inafanya. Serikali ina mikakati mingi ikiwemo hiyo kwanza kuwa na Sera ya Kuwalinda Watoto ya mwaka 2008, pili Sheria na tatu kuwa na utaratibu mahsusi wa kuweza kutoa ulinzi kwa watoto. Kwa maana hiyo, sasa hivi tunakwenda kukazia kwa kutunga sheria nyingine ya kudhibiti vitendo vya ukatili dhidi ya wanawake na watoto. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Afya.

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSI, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu mazuri, nataka kuongeza kwenye sehemu ya pili ya swali la Mheshimiwa Khadija Aboud kwamba, mikakati ya Serikali ni ipi katika kuhakikisha kesi hizi za udhalilishaji dhidi ya watoto zinaharakishwa. Tumeanza majadiliano na wenzetu wa Mahakama kwamba sasa Mahakama iwe na vipindi maalum ambavyo Mahakama itakuwa inasikiliza kesi tu za udhalilishaji dhidi ya watoto na wanawake.

Mheshimiwa Spika, kulikuwa na mawazo kwamba tutengeneze Mahakama Maalum za Watoto, lakini tumeona hapana, tunaweza tu tukawa katika kipindi fulani cha mwaka Mahakama inakaa na kusikiliza kesi za udhalilishaji wa watoto, maana yake tutaweza kuhakikisha wabakaji na walawiti wa watoto wote wanachukuliwa hatua haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Josephine Tabitha Chagula, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Upatikanaji wa Dawa za Kisukari katika Zahanati

MHE. JOSEPHINA T. CHAGULA aliuliza:-

Hivi sasa kumeibuka wimbi kubwa la wagonjwa wa kisukari na miongoni mwa waathirika ni wanawake na watoto:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha upatikanaji wa dawa za kisukari katika Zahanati na Vituo vya Afya?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Josephina Tabitha Chagula, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, dawa za ugonjwa wa kisukari zinapatikana katika ngazi zote za huduma za afya kwa kupitia utaratibu wa Bohari ya Dawa (MSD). Kwa wananchi walio kwenye Mfuko wa Bima ya Afya ya Taifa (NHIF) wanapata dawa hizo kwa kupitia bima zao. Watoto chini ya umri wa miaka mitano wao wanapata dawa hizi bila malipo yoyote kupitia Mpango wa Taifa wa Kisukari. Kwa wale watu wazima ambao hawamo kwenye NHIF, wao wanazipata kupitia utaratibu wa kuchangia huduma za afya (*cost sharing*).

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, Serikali imeongeza bajeti ya fedha za kununulia dawa kutoka shilingi bilioni 33 mwaka 2015 hadi 2016 hadi kufikia shilingi bilioni 251.5 kwa mwaka wa Fedha 2016/2017. Hivyo ni matarajio yetu kuwa upatikanaji wa dawa utaongezeka ikiwa ni pamoja na dawa za kutibu magonjwa ya kisukari.

MHE. JOSEPHINA T. CHAGULA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Namshukuru sana Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu yake mazuri. Naomba nimwulize swali moja tu la nyongeza. Kwa kuwa kumekuwa na ongezeko kubwa sana la wagonjwa wa kisukari katika jamii yetu na inavyoonekana, jamii bado haijapata uelewa mkubwa kuhusu kujikinga na ugonjwa huu wa kisukari. Je, Serikali haioni ni muda muafaka kuja na mpango mkakati wa kutoa elimu kwa jamii ili kuweza kujikinga na baadhi ya vyakula pamoja na kubadilisha staili ya maisha yetu tunayoishi? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Napenda kumshukuru Mheshimiwa Josephina Tabitha Chagula, Mbunge wa Viti Maalum kwa swali lake la nyongeza. Nalijibu kwanza kwa kutambua ushiriki wake yeye mwenyewe kwenye mazoezi kila siku asubuhi na baadhi ya Wabunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, napenda kuwatambua Waheshimiwa Wabunge wote wanaounda timu ya *Bunge Sports Club* kwa jitihada wanazozifanya kuamka asubuhi na mapema na kwenda kushiriki kwenye mazoezi. Natao rai kwa wananchi wote kufuata mfano mzuri anaouonesha Mheshimiwa Naibu Spika, Wabunge wote na mimi mwenyewe kwa kushiriki kwenye mazoezi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo tu tunajenga afya zetu lakini pia sisi kama viongozi tunatoa mfano bora kwa wananchi wote kushiriki kwenye shughuli mbalimbali za kijamii, lakini pia kufanya mazoezi kwa ajili ya kulinda afya zetu. Kufanya hivyo, siyo tu kunajenga miili yetu, lakini pia kunaipunguzia gharama Serikali. Takwimu zinaonesha kwamba kufikia mwaka 2020 mzigo wa magonjwa duniani utakuwa mkubwa kiasi cha kufikia kiwango cha asilimia 73 na katika mzigo huo nchi za Afrika zinatarajiwa kuchukua share kubwa kuanzia mwaka huo wa 2020 niliyoutaja.

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu ya hayo ni kwamba *dynamics* za maisha ya binadamu kwenye nchi zinazoendelea kama ya kwetu zimebadilika sana, hususan kwenye maeneo ya mijini ambapo *lifestyle* sasa imekuwa ni watu kukaa kwenye magari, watu kutokujishughulisha na shughuli mbalimbali ambazo ni *physical* ambazo zinaweza zikapunguza sukari mwilini na matokeo yake mzigo wa magonjwa ya kuambukiza unaongezeka siku hata siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto inaendelea kuwaelimisha wananchi kupitia vyombo mbalimbali vya habari, lakini pia ikishirikiana na wadau mbalimbali kama *Tanzania Diabetes Association* ambayo napenda kuitambua kwa mchango wake mkubwa kwenye kupambana na ugonjwa wa kisukari.

Mheshimiwa Naibu Spika, nawaomba sana Waheshimiwa Wabunge tushiriki kwenye kuelimisha jamii kwenye majimbo yetu na ku-*support* michezo ili kuwaokoa watu wetu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea. Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, Mheshimiwa Ally Seif Ungando, Mbunge wa Kibiti sasa aulize swali lake.

Usikivu wa Simu za Mikononi Vijiji vya Delta na Mto Rufiji

MHE. ALLY S. UGANDO aliuliza:-

Eneo lote la Vijiji vya Delta na Mto Rufiji lina wakazi zaidi ya 30,000 na halina usikivu wa simu za mkononi.

Je, Serikali ina mpango gani wa kufanya utafiti na hatimaye kuweka minara ya simu katika Vijiji vya Ruma na Mbwera, Msala, Kiomboni, Kicheru na Kiasi?

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ally Seif Ungando, Mbunge wa Kibiti, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Vijiji vya Mbwera, Msala na Kiasi vimeshapatiwa huduma ya mawasiliano kupitia utekelezaji wa awamu ya kwanza ya mradi wa Kampuni ya Simu ya *Viettel (Halotel)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, kwa kuzingatia umuhimu wa mawasiliano katika kuchochea maendeleo ya kiuchumi na kijamii, Vijiji vya Ruma, Kiomboni na Kicheru vimeingizwa katika mpango wa pili wa mradi wa Kampuni ya Simu ya *Hallotel* ambao unategemea kuanza wakati wowote.

MHE. ALLY S. UGANDO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa majibu mazuri ya Waziri. Je, sasa ni lini wananchi hawa wa Delta watapata mawasiliano hayo?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, je, ni lini Mheshimiwa Waziri yupo tayari kuambatana nami bega kwa bega ili twende kuangalia maeneo hayo na kuwapatia ufumbuzi wa mawasiliano hayo? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, majibu.

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, la kwanza, ni lini? Katika mpango wetu wa awamu ya pili, mpango huu utaanza mwezi Oktoba mwaka huu ambapo takribani vijiji 1,800 vitapelekewa mawasiliano. Kati ya vijiji hivyo na vijiji vya Mheshimiwa Mbunge tumeviweka kwenye mpango huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pili, ni lini tutakwenda, hiyo tutazungumza mimi na yeye kwenda kuangalia maeneo hayo pia na miradi mingine ya uchukuzi na ujenzi. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, nakupongeza kwa majibu mafupi. Waheshimiwa tunaendelea. Mheshimiwa Daimu Iddi Mpakate, Mbunge wa Tunduru Kusini, sasa aulize swali lake.

Na. 54

Uhitaji wa Kivuko Katika Mto Ruvuma

MHE. MPAKATE D. IDDI aliuliza:-

Sehemu kubwa ya Jimbo la Tunduru Kusini imepakana na Mto Ruvuma na vijiji vingi vipo pembezoni mwa mto huo, hivyo wananchi wake hupata baadhi ya bidhaa kutoka Msumbiji kwa kutumia mitumbwi ambayo siyo salama kwa maisha yao wanapovuka mto:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kuwapatia kivuko wananchi wa Wenje na Makande ili waweze kuvuka Mto kwenda Msumbiji kwa usalama?

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Daimu Iddi Mpakate, Mbunge wa Tunduru Kusini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kupata mahitaji halisi ya kivuko kwa wananchi wa Wenje na Makande Wilayani Tunduru, Wizara yangu itatuma mtaalam kutafiti uwezekano wa kuweka kivuko eneo hilo. Utafiti huo utajumuisha upatikanaji wa eneo lenye kina cha maji cha kutosha kuwezesha kivuko kuelea wakati wowote wa mwaka, wakati wa masika na wakati wa kiangazi pamoja na kupata kibali cha kuweka maegesho ya kivuko upande wa Msumbiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, matokeo ya utafiti huo yatawezesha Wizara kuweka mpango wa kuweka kivuko hicho kwenye bajeti yake.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mpakate, swali la nyongeza.

MHE. MPAKATE D. IDDI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Namshukuru Mheshimiwa Waziri kwa majibu yake mazuri, lakini katika vivuko vilivyotajwa; Kivuko cha Chaulesi kilichopo Makande na Chamba kilichopo Wenje kinaunganishwa na barabara mbili za mkoa ambazo zipo chini ya barabara ya ulinzi: Je, Serikali ina mpango gani wa kuzitengeneza barabara hizi

kwa kiwango cha changarawe ili ziweze kupitika muda wote wa mwaka kwa ajili ya kutoa huduma hiyo ambapo watu wa Msumbiji na Tanzania wanatembeleana kwa ajili ya kupata huduma kutoka Tunduru Mjini?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa eneo la Chaulesi na Chamba watu wengi wanapita sana kutoka Msumbiji kuja Tanzania kufuata huduma za mahitaji ya muhimu kutoka Tunduru Mjini: Je, Serikali haioni haja ya kuweka Kituo cha Uhamiaji katika maeneo hayo mawili ili kuondoa kero ya Watanzania ambao wanapata tabu wanapovuka Msumbiji kwa ajili ya kukosa hati na kusumbuliwa na askari wa Msumbiji?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, majibu.

WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, nia ya Serikali ni kuhakikisha kuwa barabara zote za mkoa tunazitengeneza kwa kiwango kizuri ili ziweze kupitika wakati wote wa mwaka. Kwa hiyo, nitaongea na Mheshimiwa Mbunge kuhakikisha kwamba tutaona mpango gani barabara hii tutaweza kuishughulikia, hilo la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, kuhusu utaratibu wa kuweka Kituo cha Uhamiaji, tutaongea na Wizara ya Mambo ya Ndani kuona kama kuna uwezekano wa kuweka kituo hicho ambacho kitapunguza matatizo kwa wananchi wetu wanaovuka sehemu hizo mbili.

NAIBU SPIKA: Swali letu la mwisho Waheshimiwa Wabunge, ni la Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Mheshimiwa Dkt. Norman Sigalla King, Mbunge wa Makete, litaulizwa na Mheshimiwa Deo Kasenyenda Sanga.

Na. 55

Kuimarisha Shamba la Mifugo Makete

MHE. DEO K. SANGA (K.n.y. MHE. PROF. NORMAN A. S. KING) aliuliza:-

Shamba la Mifugo la Kitulo lililoko Wilaya ya Makete lilianzishwa kwa madhumuni ya kuwezesha wananchi kupata ndama na maziwa kwa ajili ya kukuza uchumi wao, lakini cha kusikitisha, uzalishaji wa ng'ombe katika shamba hilo kwa sasa umepungua sana kutokana na Serikali kushindwa kusaidia kuimarisha shamba hilo:-

Je, Serikali inafanya jitihada gani kuimarisha shamba hilo ili liweze kusaidia wananchi wa Makete na Mikoa ya jirani kupata ng'ombe na kukuza uchumi wao?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Profesa Norman Sigalla King, Mbunge wa Makete, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, shamba la kuzalisha mifugo la Kitulo ni kati ya mashamba matano ya kuzalisha mifugo yanayomilikiwa na kuendeshwa na Wizara kwa lengo la kuzalisha mifugo bora kwa ajili ya kuwauzia wafugaji kwa bei nafuu. Shamba hili huzalisha ng'ombe wa maziwa aina ya *Friesian* pamoja na maziwa, katika kipindi cha miaka mitano kuanzia mwaka 2011/2012 hadi 2015/2016, jumla ya mitamba 365 na madume bora 515 yalizalishwa na kuuzwa kwa wafugaji katika Mikoa ya Mbeya, Njombe, Iringa na Ruvuma. Kati ya mitamba hiyo, 40 iliuzwa kwa wafugaji wa Wilaya ya Makete.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, katika kipindi hicho jumla ya lita 1,963,241 zilizalishwa katika shamba hili na kuuzwa. Shamba hili pia linaendelea kutumika kutoa mafunzo ya vitendo kwa wanafunzi na wafugaji kutoka vijiji jirani vikiwemo vya Wilaya ya Makete. Katika kipindi hicho, wanafunzi 930 kutoka vyuo mbalimbali vya mifugo hapa nchini na wastani wa wafugaji 250 walipata mafunzo ya vitendo kupitia shamba hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imeendelea kuliimarisha na kuliendeleza shamba hili kwa kuboresha miundombinu ya shamba ikiwepo maeneo ya malisho kwa kupanda na kuwekea mbolea hekta 500 za malisho, kukarabati kilometa 15 za mfumo wa maji, kukarabati na kuweka umeme nyumba 13 za watumishi, kuongeza ubora wa ng'ombe waliozalishwa na kununua madume bora ya *Friesian* 12 na kutumia teknolojia ya uhimilishaji wa mbegu zilizotengenezwa kijinsi, kununua mitambo na mashine ikiwa ni pamoja na mashine moja ya kukamulia na tenki moja la kubeba maziwa, magari mawili pamoja na trekta mbili na vifaa vyake kwa ajili ya kuboresha na kurahisisha kazi za shamba.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi hizi zimetetelezwa kwa kutumia fedha zinazozalishwa shambani kila mwaka na zinazotolewa kupitia bajeti ya Wizara. Katika mwaka wa fedha, 2016/2017 jumla ya shilingi milioni 105 zitakazozalishwa shambani na zilizotengwa kupitia bajeti ya Wizara zimepangwa kutumika katika kuimarisha na kuendeleza shamba hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inawahamasisha wananchi wa Makete kutumia huduma ya uhimilishaji ili waweze kuzalisha ndama bora kutokana na mifugo yao wenyewe.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sanga, swali la nyongeza.

MHE. DEO K. SANGA: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa Wilaya ya Makete ndipo ambapo kituo kinachozalisha mitamba katika wilaya hiyo na wananchi wa Wilaya ya Makete ndiyo wamekuwa miongoni mwa wanaofaidi na mikoa mingine jirani kama alivyosema:-

Swali, hivi sasa Serikali imejipangaje kuona sasa Halmashauri jirani za Mkoa wa Njombe hususan Wilaya ya Wanging'ombe, Njombe, Ludewa, Halmashauri ya Mji wa Makambako na Lupembe zinafaidika kupata mikopo ya kuwakopesha mitamba hii ili iweze kuzalisha katika halmashauri hizi wananchi waweze kunufaika? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili; kwa kuwa wananchi wa Wilaya ya Makete walitoa eneo kubwa sana kwa kituo hiki na eneo hilo bado kubwa halitumiki, Serikali imejipangaje kuona wananchi wa Wilaya ya Makete wanakopeshwa mitamba hii ili waweze kupata eneo ambalo limekaa tu halitumiki waweze kunufaika nalo? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, majibu kwa ufupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ni namna gani Serikali imejipanga kutoa fursa kwa wananchi wa Halmashauri ambazo zimepakana na shamba ili kujipatia mikopo kwa ajili ya kuweza kujiendeleza katika ufugaji; Wizara ipo tayari kushirikiana na Halmashauri hizo ili waweze kuona fursa zilizopo katika Benki ya Kilimo, lakini vilevile katika Benki ya TIB na NMB ili waweze kupata fursa ya kupata mikopo na kuwekeza katika ufugaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kama Wizara ina mpango wa kugawa ardhi kwa wananchi wanaozunguka shamba hilo; napenda kusema kwamba pamoja na Serikali kutambua umuhimu wa Sekta Binafsi na wananchi mmoja mmoja kujihusisha katika ufugaji; kwa sasa Serikali inaona kwamba ni vizuri shamba hilo likaendelea kubakia mikononi mwa Wizara ili liweze kutumika kwa ajili ya watu wengi zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile Wizara inatambua kwamba huko nyuma jitihada za kubinafsisha ardhi pamoja na mali nyingine za Wizara,

hazijazaa matunda makubwa sana; na mpaka leo hii viwanda vya nyama ambavyo tumebinafsisha pamoja na viwanda vya ngozi, lakini vilevile *blocks* za ranchi za Taifa, uzoefu umetuonesha kwamba hatujapata mafanikio makubwa sana katika kuendeleza Sekta ya Mifugo kwa utaratibu huo.

Kwa hiyo, Serikali na Wizara inalenga kuwekeza zaidi katika mashamba hayo na katika sekta kwa kusimamia yenyewe badala ya kubinafsisha mashamba hayo.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tumefika mwisho wa kipindi chetu cha maswali na majibu. Nitaleta kwenu matangazo ya wageni waliotufikia siku ya leo kabla ya matangazo mengine.

Kundi la kwanza la wageni waliopo Bungeni asubuhi hii, ni wageni waliopo Jukwaa la Spika. Hawa ni wageni 44 wa Naibu Spika ambao ni Viongozi wa Dini na pia Wajumbe wa Kamati ya Amani ya Mkoa wa Dar es Salaam wakiongozwa na Mheshimiwa Paul Makonda, Kamanda Simon Siro.

Viongozi wengine wa Kamati hiyo ni pamoja na Sheikh Al-had Mussa Salum ambaye ni Sheikh Mkuu wa Mkoa wa Dar es Salaam na Mwenyekiti wa Kamati ya Amani. Viongozi wengine ni Mchungaji George Fupe ambaye ni Makamu Mwenyekiti, Father Joseph Solomon ambaye ni Katibu wa Kamati na Sheikh Athuman Mkambaku ambaye ni Naibu Katibu. Pia wameongozana na Sheikh Ali Baselehi. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, wageni wengine waliopo asubuhi hii ni wageni 11 kutoka mradi wa kuwajengea uwezo Waheshimiwa Wabunge, yaani *LSP* unaofadhiliwa na Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa, yaani *UNDP* wakiongozwa na Ndugu Godfrey Mulisa ambaye ni *UNDP Programmes Specialist*. Pia yupo Bi. Anna Pofhansen ambaye ni *UNDP-LSP Technical Adviser*. *(Makofi)*

Hawa wameambatana pia na maafisa mbalimbali kutoka wadau wa maendeleo wanaochangia mradi huo kutoka Taasisi zifuatazo: *DFID*, Ubalozi wa Sweden, Ubalozi wa Norway, Ubalozi wa Ireland na Ubalozi wa Denmark. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Ikupa Alex ambaye ni baba yake mzazi na anatoka Mkoa wa Dar es Salaam ambaye ni *Major Alex Mwabusega* ambaye ni *Major Mstaafu* wa Jeshi letu la Wananchi, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni tisa wa Mheshimiwa Mwalimu Kasuku Bilago ambao ni Madiwani wa CHADEMA kutoka Jimbo la Buyungu wakiongozwa na Ndugu

Edson Sahere ambaye ni Katibu wa Mbunge na Kiongozi wa Msafara. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni nane wa Mheshimiwa Alex Gashaza ambao ni wafanyabishara wanawake kwenye mpaka wa Rusumo na Kabanga kutoka Ngara, Mkoa wa Kagera wakiongozwa na Ndugu Lenata Robert na Ndugu Dotto Mushaija. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni wawili wa Mheshimiwa Marwa Chacha ambao ni wananchi kutoka Musoma, Mkoa wa Mara na hawa ni Ndugu Edwin Mutalemwa na ndugu Edward Matabu. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni waliotembelea Bunge kwa ajili ya mafunzo ambao ni wanakikundi 72 kutoka kikundi cha *Magole Integrated Development Organisation*, yaani *MAIDO* kutoka Kilosa Mkoani Morogoro, karibuni sana wageni wetu. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, hao ndio wageni waliotufikia asubuhi ya leo, lakini ninalo tangazo lingine linatoka kwa Katibu Mwenza wa Kambi ya Upinzani ambaye anawaarifu Wabunge wa Kambi ya Upinzani Bungeni kukutana katika Ukumbi wa Kiongozi wa Upinzani Bungeni saa 7.00 mara baada ya shughuli za Bunge kuahirishwa. Kwa hiyo, mnaombwa kuhudhuria.

Waheshimiwa Wabunge, tangazo lingine linatoka kwa Mheshimiwa Suleiman Jaffo ambaye ni Naibu Waziri (TAMISEMI), anawatangazia kwamba kuna mtu anatumia namba yake ya *Airtel* ambapo pengine ni vizuri wananchi na nyie Waheshimiwa Wabunge mkaisikia, ni 0685 651 070 kwa kutapeli watu kwa kusema kwamba ameagizwa na Mheshimiwa Jaffo amtumie pesa kupitia namba; anataja namba hapa kwamba ni namba gani, lakini nadhani pengine anaweza akabadilisha hiyo namba. Ila namba anayotumia mara nyingi ni 0654 87 38 47.

Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge na pia wananchi kwa ujumla mnatangaziwa kwamba Mheshimiwa Jaffo hajaomba fedha kwa mtu wala hajaomba atumiwe fedha kwa njia ya M-pesa. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, tunaendelea na shughuli zinazofuata kwa mujibu wa orodha yetu tuliyonayo. Katibu.

NDG. RAMADHANI ISSA ABDALLAH - KATIBU MEZANI: Kauli za Mawaziri.

MBUNGE FULANI: Mwongozo!

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jaku, mwongozo.

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Natumia kanuni ya 68(7) sijui niisome au utakuwa umeshaifahamu mwenyewe!

MBUNGE FULANI: Isome.

NAIBU SPIKA: Endelea Mheshimiwa Jaku tuokoe muda.

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwanza niendeleo kumshukuru Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano kwa nia yake nzuri ya kubana matumizi na sisi sote tumeshuhudia kama viongozi humu ndani na wananchi kwa pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inataka ku-save gharama na tumeshuhudia hilo. Kikao kilichopita cha Kamati za Bunge kimefanyika Dodoma. Nilikuwa nataka kauli ya Serikali, kikao kinachofuata ili ku-save gharama kuita Mashirika na Watendaji kuja huku kwa gharama za *hotel* na kulala na posho imekuwa ni kubwa. Nashauri kikao kinachofuata kikutane Dar es Salaam ili kuokoa gharama hizi. Tusiwe na huruma za mdomo tu, tuwe kwa vitendo, nataka kauli ya Serikali. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, Mheshimiwa Jaku ameomba mwongozo kutokana na jambo ambalo amelieleza kwa kirefu sina haja ya kurudia lakini kimsingi anataka kauli ya Serikali kuhusu kufanyika kwa Kamati za Bunge Dar es Salaam badala ya kuita vyombo vya Serikali kuja kwenye hizi Kamati.

Waheshimiwa Wabunge, kanuni aliyotumia Mheshimiwa Jaku ni kanuni ya 68(7) ambayo ukitumia fasili hii maana yake ni kwamba unataka kujua kama jambo lililotokea Bungeni mapema limefanyika kwa kufuata utaratibu au hapana ama linaruhusiwa au haliruhusiwi.

Sasa kama Mheshimiwa Mbunge unataka Serikali itoe kauli kuhusu jambo fulani, hautumii kanuni ya 68(7) kuomba mwongozo. Kwa hiyo, unatumia kanuni nyingine ambazo zinaweza kukuruhusu wewe kuomba hiyo kauli ya Serikali. Kwa sababu hiyo, huo ndio mwongozo wangu Mheshimiwa Jaku, tuendeleo. Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

KAULI YA SERIKALI

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 kanuni namba 49, naomba kutoa kauli ya Serikali kuhusu hali ya chakula na uzalishaji wa mazao ya chakula kwa mwaka 2015/2016 na upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na ukweli kwamba Wizara ilikuwa inaendelea kujipanga kimya kimya, lakini ilipata pia msukumo kutoa tamko ndani ya Kamati ya Kilimo, Mifugo na Maji. Vile vile Bunge lilionyesha kuguswa na suala hili la chakula wakati Wizara ilipokuwa ikijibu swali la nyongeza lililoulizwa na Mheshimiwa Joseph Kasheku, Mbunge, kuhusu wafanyabiashara kuruhusiwa kuendelea kuuza mazao ya chakula nje ya nchi, lilitokana na swali la msingi namba 2093 lilikuwa limeulizwa na Mheshimiwa Magdalena Sakaya, Mbunge wa Kaliua lililohusu ukaguzi maalum uliofanywa kwenye Vyama vya Ushirika vya Tabora.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kujiridhisha na hali ya usalama wa chakula nchini, Serikali huwa inafanya tathmini kila mwaka. Mwaka huu Serikali ilifanya tathmini ya awali ya uzalishaji wa mazao ya chakula kwa mwaka 2015/2016 na upatikanaji wa chakula mwaka 2016/2017. Tathmini inaonesha kuwa Kitaifa, uzalishaji wa chakula utafikia tani 16,172,841 za chakula kwa mlinganisho wa nafaka, yaani *grain equivalent* ambapo tani 9,457,108 ni za mazao ya nafaka na tani 6,715,733 ni za mazao yasiyo ya nafaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili nchi ijitosheleze kwa mahitaji ya chakula kwa mwaka 2016/2017 tunahitaji tani 13,159,326 ambapo tani 8,355,767 ni za mazao ya nafaka na tani 4,803,560 ni za mazao yasiyo ya nafaka. Kulingana na takwimu hizo za upatikanaji wa mahitaji ya chakula, nchi itakuwa na hali ya chakula ya kiwango cha utoshelevu wa ziada kwa asilimia 123, ambapo nafaka ni asilimia 113 na yasiyo nafaka (*non-serials*) ni asilimia 140. Viwango hivi vya ziada kwa mazao yote ya chakula ni tani 3,013,515. Kati ya ziada hii, tani 1,101,241 ni mazao ya nafaka na tani 1,912,174 ni mazao yasiyo ya nafaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kimkoa hali hiyo ya chakula kwa mwaka 2016/2017 inaadinishwa kuwa ya ziada katika mikoa 11 kwa viwango vya asilimia kati ya 122 na 222. Utoshelevu katika mikoa 12 kwa viwango vya asilimia kati ya 103 na 118 na uhaba katika mikoa miwili kwa viwango vya asilimia kati ya tatu (3) na 93 ambapo mkoa wenye 3% ni Dar es Salaam ambapo kwa kawaida huwa hawalimi. Aidha, pamoja na hali nzuri ya chakula Kitaifa iliyoelezwa hapo juu, katika mikoa 15 yenye uhaba, zipo Halmashauri 43 zenye uhaba mkubwa wa chakula.

Mheshimiwa Naibu Spika, upatikanaji wa mazao ya chakula katika mwaka 2015/2016 ulikuwa pungufu ya upatikanaji katika mwaka huu wa 2016/2017. Katika mwaka 2015/2016, uzalishaji wa chakula ulikuwa tani 15,528,820 *grain equivalent* zikiwemo 8,918,999 za nafaka na tani 6,609,821 za mazao yasiyo ya nafaka. Mahitaji ya chakula katika mwaka 2015/2016 yalikuwa tani 12,946,103 ambapo tani 8,190,573 yalikuwa ni mazao ya nafaka na tani 4,755,530 mazao yasiyo ya nafaka. Hii inaonyesha kulikuwa na ziada ya wastani wa tani 2,582,717 za chakula. Hali ya utoshelevu wa chakula ilikuwa asilimia 120.

Jumla ya Halmashauri 69 zilikuwa na hali ya chakula isiyoridhisha katika mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu hali ya hifadhi ya chakula na mpango wa ununuzi kwa msimu wa 2016/2017, Wakala wa Hifadhi ya Chakula ya Taifa (NRFA) ina uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 246,000 kufikia tarehe 6 Septemba, mwaka huu, 2016. NRFA ilikuwa na akiba ya tani 67,506,920 ikijumuisha mahindi, mpunga na mtama. Wakala umepeleka jumla ya shilingi 27,778,815,000/= katika Kanda zake kwa ajili ya kuanza ununuzi wa chakula katika mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika msimu wa 2016/2017 Wakala unalenga kununua jumla ya tani 100,000 za nafaka. Aidha, Wakala uliomba nyongeza ya shilingi bilioni 69.5 kwa ajili ya kununua nyongeza ya tani 100,000 za chakula. Hii itawezesha Wakala kununua chakula cha hifadhi chenye jumla ya tani 22,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wakala umeanza ununuzi tarehe 5 Agosti, 2016 kwa kufungua vituo vya ununuzi (*collection centres*) katika Kanda za Makambako, Dodoma na Sumbawanga na baadaye Kanda za Arusha na Songea zikaingia katika ununuzi. Jumla ya tani 30,170.457 za chakula, yaani mahindi zimeshanunuliwa hadi kufikia tarehe 6 Septemba, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kanda ya Shinyanga bado haijaanza ununuzi. Vile vile Bodi ya Nafaka ya Mazao Mchanganyiko imelenga kununua tani 30,000 za mahindi. Hadi kufikia tarehe 6 Septemba, 2016 Bodi ya Mazao Mchanganyiko imenunua mahindi tani 964 katika Mikoa ya Iringa na Ruvuma kwa kutumia fedha zake za mauzo ya unga na pumba.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali katika mwaka wa 2016/2017 inaendelea na mpango wa kuiongezea NRFA uwezo wa kuhifadhi katika Kanda zake sita baada ya Serikali ya Tanzania kupata mkopo wa masharti nafuu wa Dola za Kimarekani milioni 55 kutoka Serikali ya Poland. Kiasi hiki cha fedha kitatumika kujenga vihenge (*Silos*) vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 190,000 na maghala yenye uwezo wa kuhifadhi tani 60,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, uUwezo wa NRFA wa kuhifadhi akiba ya chakula ni tani 246,000 kama nilivyosema kwa sasa na hivyo ongezeko hili litaifanya kuwa na uwezo wa hifadhi ya chakula wa tani 496,000 kwa wakati mmoja. Wakala upo katika hatua za mwisho za kumpata Mkandarasi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ilijipa muda wa kujipanga kutoa vibali vya kuuza nje ya nchi mahindi na mchele. Aidha, wauzaji wa mazao mengine aina ya nafaka; mikunde na mizizi wameendelea kupewa vibali vya kuuza nje ya nchi. Lengo la muda huo lilikuwa ni kutoa nafasi kwa Serikali kukamilisha taarifa ya tathmini ya awali ya uzalishaji wa mazao ya chakula kwa mwaka

2015/2016 na hali ya upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2016/2017. Tathmini ya awali ilifanywa kwa ushirikiano kati ya Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na Ofisi ya Rais, TAMISEMI. Vile vile Wizara ilitaka kupata fursa ya kupitia upya mfumo wa utoaji wa vibali kwa kusafirisha mazao nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali hii ilijitokeza baada ya kuona chakula kingi kikisafirishwa nje bila utaratibu maalum ambapo wafanyabisahara wa nchi jirani walikuwa wananunua vyakula mashambani hata kabla havijavunwa. Aidha, hali ya chakula katika nchi zinazotuzunguka siyo nzuri ambapo kati ya nchi 13 za Ushirikiano wa Kusini Mwa Afrika (SADCC) na baadhi ya nchi za Afrika Mashariki zina upungufu wa chakula. Hadi tunaandaa taarifa hii, nchi za Kenya na Zambia zimechukua hatua za kusitisha utoaji wa chakula nje ya nchi (*export*) mahindi na mchele na mazao yanayotokana na nafaka hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali hii pamoja na kuwa ni fursa kwa wakulima wetu kupata bei nzuri, lakini inaweza kuwa janga kwa Taifa letu kama haitakabiliwa vizuri. Muda huu wa kujipanga usichukuliwe kuwa Wizara inawaingilia wakulima kutumia fursa ya soko, lakini Serikali inayo jukumu la maslahi mapana ya kuhakikisha kuwa nchi haiingii kwenye janga la njaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, Wizara kwa Mamlaka yake iliyonayo, inalo jukumu la kuhakikisha wakulima wanafanya kilimo biashara ambapo ni pamoja na kuwatafutia masoko.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu utaratibu wa kutoa vibali, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa sasa ndiyo yenye dhamana ya kutoa vibali kwa kuuza na kuingiza mazao ya chakula kwenda na kutoka nje ya nchi. Vile vile Wizara ilikasimu mamlaka ya kutoa vibali kwenye Sekretarieti za Mikoa msimu wa kuanzia 2014/2015. Utaratibu huu ulilenga kusaidia Wizara kujua chakula kinachosafirishwa nje na kuingizwa ndani ya nchi na kuweza kufanya maamuzi ya msingi. Mfumo huu umeonesha upungufu kinyume na matarajio ya Wizara. Baadhi ya upungufu ni huu ufuatao:-

(1) Utaratibu haukuweka kiasi cha juu kinachoruhusiwa na mtoa kibali; na mfano zipo kampuni zilikuwa zinapewa hadi tani 350,000 kwa mara moja ambapo ni mara mbili ya uwezo wa hifadhi ya NRFA. Hii ilikuwa ni kama kuhamisha chakula cha nchi na siyo biashara.

(2) Mfumo haukuwa na uratibu mzuri ambapo mfanyabiashara aliyenyimwa kibali na mamlaka moja aliweza kukipata kutoka mamlaka nyingine bila shida yoyote.

(3) Kiasi kilichosafirishwa nje ya nchi hakikujulikana kwa urahisi kutoka kwenye mamlaka inayohusika kutoa vibali na mambo mengine. Ili kukabiliwa

na upungufu huo katika muda huu wa kujipanga Wizara imefanya mabadiliko kwa Watendaji ndani ya Wizara na Taasisi zake ili kuleta ufanisi katika utendaji. Vile vile Wizara imekuwa ikifanya majadiliano na Wizara zinazohusu usalama wa chakula, biashara na maafa ili kuweza kuweka mfumo bora wa uratibu na utoaji wa vibali.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tumeendelea kupitia sheria, kanuni na miongozo inayosimamia tasnia ya nafaka ili kuona namna bora ya kutoa vibali. Ilifahamika kuwa kwa kutumia Sheria ya Usalama wa Chakula iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2009 ipo fursa ya kuanzisha Mamlaka ya Udhhibiti wa Tasnia ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko. Hivi sasa Wizara iko katika hatua za mwisho za kuanzisha Mamlaka ya Udhhibiti wa Nafaka na Mazao mchanganyiko (*cereals and other produce regulatory authority*) ambayo kulingana na sheria hiyo itakuwa na mamlaka ya kutoa vibali ikiwa ni pamoja na kudhibiti ubora, viwango na bei za mazao ya aina ya nafaka na mchanganyiko.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wa muda mfupi wa Wizara ni kuwa vibali vyote vitatolewa Wizarani wakati utaratibu wa kuunda Mamlaka hiyo unakamilishwa. Utaratibu huu uliowekwa unazingatia ufanisi na urahisi wa mawasiliano wa kutuma maombi moja kwa moja Wizarani au kupitia Sekretarieti za Mikoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile Serikali imeanza maandalizi ya kufanya tathmini ya kina kuhusu hali ya chakula na lishe hapa nchini (*Comprehensive Food and Nutrition Security Vulnerability Assessment*) ikihusisha Halmashauri zenye maeneo yenye uhaba zilizobainishwa katika tathmini ya awali ambazo ni Halmashauri za Mkoa wa Tanga, yaani Halmashauri ya Mkinga, Muheza, Kilindi, Handeni; *Handeni District Council* na *Handeni Town Council*, *Korogwe District Council* na *Town Council* na Pangani.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Singida, ni Halmashauri za Itigi, Manyoni, Iramba na Mkalama. Mkoa wa Mara; Halmashauri za *Musoma District Council*, Rorya na Butiama. Mkoa wa Dodoma; Halmashauri za Chemba, Kongwa na Chamwino. Mkoa wa Manyara; *Babati District Council*, Kiteto na Mbulu. Mkoa wa Arusha; *Arusha District Council* Meru na Monduli. Mkoa wa Kilimanjaro; Halmashauri ya Hai, *Moshi District Council* na Mwanga. Mkoa wa Morogoro; *Morogoro Municipal Council*, Mvomero, *Morogoro District Council*.

Mkoa wa Pwani; Halmashauri ya Chalinze na *Kibaha District Council*. Mkoa wa Mwanza, Halmashauri ya Magu, Ukerewe, Misungwi na Kwimba. Mkoa wa Njombe; Halmashauri ya Makete na Ludewa. Mkoa wa Lindi; Halmashauri ya Liwale, *Lindi District Council* na Kilwa. Mkoa wa Shinyanga; Halmashauri ya Kishapu. Mkoa wa Iringa; *Iringa District Council* na Mkoa wa Simiyu; Halmashauri ya Busega.

Mheshimiwa Naibu Spika, tathmini hii inatarajiwa kufanyika mwezi Oktoba mwaka huu na itasimamiwa na Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi pamoja na wadau wengine wa maendeleo ikiwemo *FAO*, *WFP* na *UNICEF*. Tathmini hii itaiwezesha Serikali kutambua idadi ya watu na kiasi cha chakula kitakachohitajika kwa ajili ya kaya zenye uhaba wa chakula na lishe pamoja na mahitaji mengine kama vile mbegu kwa ajili ya msimu unaofuata na kuchukua hatua mara moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mwenendo wa bei za mahindi na mchele. Serikali imekuwa ikiendelea na ufuatiliaji wa mwenendo wa bei za mazao hususan mahindi na mchele ili kujiridhisha na usalama wa chakula na upatikanaji wake. Mwenendo wa bei za mazao haya sokoni kwa kipindi cha mwezi Agosti, 2015 na Agosti, 2016 kutoka kwenye masoko 13 kati ya masoko 25 ya Miji Mikuu hapa nchini umekuwa ukipanda na kushuka kutokana na sababu mbalimbali. Moja ya sababu ni pale kipindi cha mwisho cha msimu hakuna mazao yanayoingia sokoni na hivyo kupelekea bei kupanda na mwanzo wa msimu bei hushuka kutokana na mazao mengi kuingia sokoni.

Mheshimiwa Naibu Spika, mahindi katika kipindi cha Agosti, 2015 bei ya wastani kwa mahindi kwa gunia la uzito wa kilo 100 ilikuwa sh. 58,000.444 ukilinganisha na wastani wa sh. 55.571 kwa kipindi cha Agosti mwaka huu 2016 ampabo imeshuka kidogo.

Mheshimiwa Naibu Spika, bei ya juu kwa mwezi Agosti kufikia tarehe 31, 2016 ilipatikana katika soko la Moshi Mjini ambapo gunia la kilo 100 liliuzwa kwa sh. 78,437 na bei ya chini ilikuwa ya sh. 39,214 katika soko la Mjini Songea.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa bei ya mchele, takwimu zinaonesha kwamba kwa kipindi kama hiki cha mwezi Agosti mpaka tarehe 31, 2015, bei ya wastani ilikuwa sh. 159,700/= kwa gunia la kilo 100 ikilinganishwa na shilingi 136,276/= kwa gunia la kilo 100 kwa Agosti 31, mwaka huu. Bei ya juu kwa mwezi Agosti kufikia tarehe 31 mwaka huu ilipatikana katika Soko la Songea ambapo gunia la kilo 100 liliuzwa kwa sh. 190,000/= na bei ya chini ilikuwa ni sh. 95,500/= katika soko la Mjini Geita.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na mwenendo wa bei kama ulivyoenezwa hapo juu, awali kwa ujumla hali ya usalama wa chakula inaridhisha hivyo; kumekuwa na umuhimu wa kuendelea kutafuta masoko ndani na nje ya nchi ili kutoa fursa kwa wazalishaji kujipatia kipato.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sera ya Kilimo ya mwaka 2013 pamoja na mambo mengine inatambua na kuhimiza kilimo cha kibiashara na Taifa kujitosheleza kwa chakula.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni muhimu sote kufahamu kuwa bei ya vyakula nchini ikipanda huwa na athari mbaya ya jumla kwa uchumi wa nchi yetu kama ilivyo nishati na husababisha thamani ya sarafu yetu kushuka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, katika kuboresha hali ya usalama wa chakula, kuongeza ari ya wakulima katika uzalishaji wa mazao ya chakula hapa nchini na kujiongezea kipato, Wizara inafanya yafuatayo:-

(1) Wizara inapitia upya mfumo wa utoaji wa vibali vya kusafirisha chakula nje ya nchi ili kuiwezesha kufuatilia kwa ukaribu kuliko ilivyo hivi sasa.

(2) Wizara inafanya tathmini ya kina (*Comprehensive Food and Security Vulnerability Assessment*) kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu katika maeneo yenye uhabawa chakula kama nilivyosema awali.

(3) Kuhimiza wananchi kuhifadhi chakula cha kutosha kwa matumizi katika kaya ikiwa ni pamoja na kuihamasisha sekta binafsi kuendelea kushiriki katika kutoa masoko ya kununua na kuuza mazao katika maeneo yenye uhaba.

(4) Wizara inahimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa kuanzisha vituo vya kununulia mazao, *market centers* ili kuzuia wanunuzi wa nje ya nchi kununua mazao mashambani.

(5) Katika mazingira ya mabadiliko ya tabia ya nchi yanayoikabili dunia ikiwemo upungufu wa mvua, Wizara inaendelea na juhudi zake za kuhimiza na kupanua kilimo cha umwagiliaji mashambani kwa kuimarisha miundombinu iliyopo, kujenga mipya na kuvuna maji ya mvua ili kuongeza uzalishaji kwa tija.

Utabiri wa hali ya hewa uliotolewa na mamlaka ya hali ya hewa nchini (*TMA*) umeonesha kwamba kutakuwa na mvua za wastani na chini ya wastani katika maeneo yenye mvua za vuli jambo ambalo litasababisha mavuno hafifu katika msimu ujao. Kwa hali hiyo, wananchi wanashauriwa na kuhimizwa kulima mazao yanayostawi kwa muda mfupi na kuhimili ukame.

(6) Wizara inahimiza Sekta binafsi iendeleo kujenga maghala na kuhifadhi kama mbinu mbadala na muafaka katika kuhakikisha wakulima hawapotezi mazao yao baada ya kuvuna (*post harvest losses*).

(7) Wizara inahamasisha na kuelimisha wafanyabiashara kuuza nje ya nchi unga wa mahindi badala ya mahindi au mchele badala ya mpunga ili kuendana na sera ya kuendeleza viwanda hapa nchini na kuongeza thamani ya mazao ya kilimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, napenda kusema kuwa Wizara itakamilisha utaratibu mpya wa kuuza chakula nje ya nchi, ndani ya wiki moja kuanzia leo tarehe 9 Septemba, 2016 na vibali kwa aina ya mazao ya mahindi na mchele vitaendelea kutolewa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nitumie nafasi hii kukushukuru wewe mwenyewe na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kutuunga mkono na kuendelea kutupa *support* pale tunapofanya maamuzi haya kwa niaba ya Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Hoja ya kuahirisha shughuli za Bunge.

NAIBU SPIKA: Kanuni.

MHE. JOSEPH K. MUSUKUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, Kanuni ya 69, nikiisoma na Kanuni ya 47, suala hili ni zito na natambua kauli za Mawaziri hazijadiliwi Bungeni, lakini kwa kuwa suala hili lina uzito na maelezo ya Mheshimiwa Waziri yamekuwa tofauti kabisa na suala tuliloliuliza, kwa busara yako naomba angalau nusu saa tu tuweze kulijadili suala hili na naomba Wabunge wenzangu waniunge mkono. Naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa, naomba tukae.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mvua zinaanza kunyesha Nkasi. *(Kicheko)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Keissy, usifanye fujo.

Waheshimiwa Wabunge, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi ametoa Kauli ya Serikali na kwa mujibu wa Kanuni ya 49 inayozungumzia Kauli za Mawaziri inatoa masharti hapa kwamba kauli hizo ziwe ni za aina gani, lakini pia nini kinatokea kwenye Kauli za namna hii?

Mheshimiwa Musukuma ameeleza vyema kwamba Kauli za Mawaziri katika utaratibu wa kawaida huwa hazijadiliwi na ametumia Kanuni ya 69 kuleta hoja ya kuahirisha mjadala, lakini ameenda pia kwenye Kanuni ya 47 kuonesha kwamba jambo hili ambalo Mheshimiwa Waziri amelitolea kauli ni jambo la dharura.

Waheshimiwa Wabunge, Kanuni ya 69 inaeleza wazi kama ambavyo Mheshimiwa Musukuma amesema kwamba Mbunge anaweza kutoa hoja kwamba Bunge liahirishwe akiwa na jambo ambalo anaona lichukue nafasi ya ile hoja ambayo ipo mbele; lakini Kanuni ya 47 aliyotupeleka Mheshimiwa Musukuma inaeleza kuhusu mambo ya dharura na kanuni hii ukiisoma pamoja na Kanuni ya 48 inaeleza jambo la dharura litakuwa ni la aina gani.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya maelezo hayo ya jumla, pamoja na kwamba sijazisoma hizi kauli, Kanuni ya 47 Fasili ya (4) inaeleza kuhusu Spika kuridhika na hilo jambo kuwa ni la dharura au hapana.

Waheshimiwa Wabunge, jambo hili ni la muhimu sana na ni zito na ndiyo maana Mheshimiwa Waziri ama Wizara iliona kwamba ilitolee maelezo jambo hili. Wakati tulipotaarifiwa na Waziri wa Nchi kwamba Serikali itatoa kauli, Serikali leo imetoa kauli. Nawashauri Waheshimiwa Wabunge, kama tutataka kulijadili jambo hili, Mheshimiwa Mbunge yeyote kwa mujibu wa kanuni hizi ailete hoja yake ambayo haitatupelekea kujadili hoja ya Serikali ambayo kawaida ama kikanuni Kauli ya Serikali haijadiliwi.

Kwa hiyo, nashauri kwa umuhimu wa jambo hili, Mheshimiwa Mbunge yeyote, akatayarisha hoja yake na kwa mujibu wa kanuni hizi atapewa fursa hiyo ya kutoa hoja yake hapa ili mjadala huo sasa uende sawasawa na kanuni zetu zinavyotaka, kwa sababu kwa Mheshimiwa Waziri kutoa kauli hatuwezi kuruhusu mjadala kwa sababu kanuni hazituruhusu. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu hiyo, naomba tuendelee na hoja iliyopo mbele yetu, lakini niwashauri kwa kutumia Kanuni hizi hizi, Mbunge yeyote ataleta hoja kwa wakati muafaka, atapewa fursa ya kutoa hoja, Bunge litapewa nafasi ya kujadilia.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Naibu Spika, mazao yanalowana saa hizi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Keissy hujapewa nafasi ya kuongea, usifanye vurugu na wewe ni Mbunge wa siku nyingi. Kwa hiyo, Waheshimiwa tunaendelea sasa.

Mheshimiwa Matiko naomba ukae tafadhali. Naomba ukae Mheshimiwa.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mwongozo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bashe, naomba ukae.

Waheshimiwa Wabunge, nimewasihi kwamba jambo hili tulitafutie muda mzuri na iletwe hoja mahsusi na Mbunge kwa mujibu wa kanuni hizi, tutalipangia muda na litafanyiwa kazi ili tusiingie kwenye mjadala wa kuzivunja kanuni zetu wenyewe. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu hiyo nawasihi tuendeleo na jambo lililo mbele yetu sasa. Katibu.

NDG. NEEMA MSANGI – KATIBU MEZANI:

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa Mwaka 2016 *(The Government Chemist Laboratory Authority Bill 2016)*

Muswada wa Sheria ya Usimamizi wa Wanataaluma wa Kemia wa Mwaka 2016 *(The Chemist Professionals Bill 2016)*

(Kusomwa Mara ya Pili)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa taratibu zetu, tutaanza na Muswada mmoja; Mheshimiwa Waziri atasoma atamaliza, atafuata Mwenyekiti wa Kamati halafu Kambi ya Upinzani; halafu tutaendelea na Muswada mwingine.

Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wazee na Watoto, karibu.

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lijadili na hatimaye kuupitisha Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, *(The Government Chemistry Laboratory Authority Act, 2016)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujaalia afya njema na kutuwezesha kukutana mahali hapa kujadili masuala muhimu ya Taifa letu. Aidha, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Peter Serukamba, Mbunge, kwa kujadili kwa kina Muswada wa Sheria hii na kutoa maoni yao.

Mheshimiwa Naibu Spika na Bunge lako Tukufu, nikuhakikishie kuwa Serikali imezingatia michango ya Kamati na ushauri uliotolewa ambao umesaidia sana kuboresha maudhui ya Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali umetayarishwa baada ya majadiliano ya kina kati ya Serikali na wadau mbalimbali ndani na nje ya Serikali. Majadiliano ya kina pia yalifanyika kati ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii na Serikali na hivyo kuwezesha maeneo yaliyokuwa na utata kupatiwa ufumbuzi ambao umechangia kukamilika kwa Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi, naomba nichukue fursa hii kuwashukuru wadau wote waliojitokeza kwa maoni yao ambayo yamewezesha maudhui ya Muswada huu. Vile vile naishukuru Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kukamilisha maandalizi ya Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ilianzishwa kama Wakala wa Serikali kwa tangazo la Serikali namba 106 la mwaka 2000 chini ya Sheria ya Wakala za Serikali ya Mwaka 1997 kutoka iliyokuwa Idara chini ya Wizara ya Afya ikiwa ni Taasisi kongwe iliyoanzishwa tangu mwaka 1895.

Mheshimiwa Naibu Spika, majukumu makuu ya maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali yamegawanyika katika sehemu kuu tatu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, kufanya uchunguzi wa vielelezo na sampuli za makosa ya jinai, mfano ubakaji, wizi wa kutumia silaha, mauaji, mauaji ya watu wenye ulemavu na vikongwe. Pia uchunguzi unahusisha matumizi ya teknolojia ya vinasaba; mfano, uhalali wa mzazi kwa mtoto utambuzi wa binadamu wakati wa majanga, utambuzi wa jinsi tawala ya binadamu watu wanaosafiri kwa makundi mfano Askari, Hija na Wanamichezo.

Pili, kufanya uchunguzi wa sampuli zinazotajwa kwenye sheria mbalimbali kama vile vyakula, dawa, mazingira, maji na maji taka, afya mahali pa kazi usalama barabarani, utumiaji wa dawa za kulevya kwa wanamichezo Askari waajiriwa wapya, watumishi na wanafunzi.

Tatu, kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Udhhibiti ya Vinasaba vya Binadamu, Sura ya 73 na Sheria ya Usimamizi na Udhhibiti wa Kemikali za Viwandani na Majumbani, Sura ya 182 ya Sheria za Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imekuwa ikitekeleza baadhi ya majukumu yake kutokana na kuainishwa kwenye sheria mbalimbali kama ifuatavyo:-

Kwanza, *The Criminal Procedure Act Chapter 20*. Sheria hii inawatambua Wakemia kutoka Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kama Wachunguzi wa Serikali wa sampuli na vielelezo mbalimbali vinavyohusiana na kesi za jinai na wachunguzi hawa hutoa ushahidi na ufafanuzi wa kitaalam, yaani *expert opinion* Mahakamani wanapotakiwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria nyingine ni Tanzania *Foods, Drug and Cosmetics Act Cap. 209*. Kwa mujibu wa sheria hii, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa Kimaabara kwa usalama na ubora wa vyakula, dawa na vipodozi.

The Occupational Health and Safety Act Cap. 297 Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa Sampuli za Kibaolojia kutoka kwa watumishi wanaofanya kazi katika mazingira hatarishi kwa ajili ya kutambua athari zinazoweza kupatikana.

The Environmental Management Act Cap. 191. Kwa mujibu wa Sheria hii ya Usimamizi wa Mazingira, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa Sampuli za Mazingira ili kulinda afya na Mazingira.

The Evidence Act Cap. 6; Sheria ya Ushahidi, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, kwa mujibu wa sheria hii inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa Sampuli na Vielelezo Mbalimbali vinavyohusiana na kesi za jinai, ambapo Wachunguzi wa Serikali walioko Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali hutakiwa kutoa ushahidi na ufafanuzi wa kitaalam, yaani *expert opinion* Mahakamani wanapotakiwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria nyingine inayosimamia majukumu ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni *Road Traffic Act* ambayo kwa mujibu wa sheria hii, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa kiwango cha kilevi katika damu na hutoa ushahidi na ufafanuzi wa kitaalam, wanapotakiwa kufanya hivyo Mahakamani kama wachunguzi wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, *The Drug Control and Enforcement Act* ya mwaka 2015, kwa mujibu wa sheria hii mabaara ya Mkemia Mkuu wa Serikali inatambulika kama Maabara ya Uchunguzi wa Dawa za Kulevya, malighafi za kutengenezea dawa za kulevya pamoja na watumiaji wa dawa hizo. Pia wachunguzi wa Serikali wanaofanya kazi katika Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali hutoa ushahidi na ufafanuzi wa kitaalam Mahakamani pale wanapotakiwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria nyingine ni Sheria ya *Plant Protection Act*, No. 13 ya mwaka 1997 ambayo inamtambua Mkemia Mkuu wa Serikali kama Mjumbe wa Kamati ya Kitaifa ya Ushauri wa Kitaalam katika Masuala ya Mimea.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia *The National Prosecution Services Act, Chapter 27*. Sheria hii inamtambua Mkemia Mkuu wa Serikali kama Mjumbe wa Jukwaa la Haki Jinai, yaani *National Criminal Justice Forum* ambalo linajumuisha vyombo vya ulinzi na usalama katika kujadili hali ya usalama, matukio ya uhalifu nchini pamoja na mwenendo wa kesi za jinai na kuishauri Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, *The Mining Act Cap. 14*, Mkemia Mkuu wa Serikali ana wajibu wa kufanya uchunguzi wa kimaabara, kusajili na kutoa vibali vya kuingiza kemikali nchini pamoja na kukagua na kutoa elimu juu ya matumizi na uhifadhi salama wa kemikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, maelezo yangu hayo hapo juu, yanathibitisha kuwa Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni taasisi muhimu kwa Serikali. Sekta binafsi na jamii kwa ujumla hasa katika kutoa ushauri wa kitaalam kuhusiana na uchunguzi wa kikemia wa Kimaabara unaowezesha kufanya maamuzi muhimu yanayolenga katika kulinda afya na usalama wa jamii, mazingira na kuchangia katika kuimarisha haki, amani na utawala bora nchini kwetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na majukumu mtambuka yanayotekelezwa na Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali chini ya sheria mbalimbali ambazo nimezieleza hapo awali, ni dhahiri kuwa sasa ili maabara hii iweze kuendelea kutekeleza majukumu yake hayo kwa ufanisi, haina budi kupandishwa hadhi kwa kupewa mamlaka kamili kiutendaji lakini pia kuwa na sheria yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo, madhumuni ya Muswada huu ni kuanzisha Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali na kuweka kisheria majukumu yake. Muswada huu umezingata masuala makuu yafuatayo:-

(1) Kuanzisha Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali pamoja na kuainisha majukumu yake;

(2) Kuanzisha na kuainisha majukumu na mamlaka ya Bodi ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali;

(3) Kubainisha utaratibu wa uteuzi wa Mkemia Mkuu wa Serikali, majukumu na mamlaka yake;

(4) Kuifanya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kuwa Maabara ya Rufaa na Msemaji wa Mwisho wa Serikali katika shughuli za uchunguzi wa kimaabara ya kikemia, sayansi, jinai na vinasaba;

(5) Kusajili, kuratibu na kusimamia maabara na shughuli zote za maabara za kikemia, sayansi jinai na vinasaba; na

(6) Kuweka kifungu maalum chini ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kitakachogharamiwa na Serikali kwa ajili ya uchunguzi wa vielelezo vya makosa ya jinai, majanga na masuala mengine yenye maslahi ya Taifa ili kuwezesha utekelezaji wa jukumu hilo kwa ufanisi na hivyo kuendelea kusaidia utoaji haki katika vyombo vya maamuzi na kuleta utengamano katika jamii.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba sheria inayopendekezwa kutungwa, haitafuta wala kurekebisha sheria nyingine yoyote, bali itaongeza ufanisi katika utekelezaji wa sheria zilizopo na pia kutatua changamoto ambazo maabara imekuwa ikikumbana nazo, kutokana na majukumu hayo kutobainishwa katika sheria yake pekee.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo yangu haya ya utangulizi, naomba sasa nieleze maudhui ya Muswada huu uliogawanyika katika sehemu kuu kumi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kwanza ya Muswada huu yenye Kifungu cha kwanza (1) hadi cha tatu (3) inapendekeza masharti ya awali ambayo yanajumisha jina na tarehe ya kuanza kutumika kwa sheria inayopendekezwa pamoja na tafsiri ya maneno mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili yenye Kifungu cha nne (4) hadi cha sita (6) inaanzisha Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, majukumu yake pamoja na kuanzisha Idara, Kanda, Vitengo na sehemu mbalimbali za ofisi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tatu, yenye Kifungu cha saba (7) hadi 15 inaweka utaratibu wa usimamizi wa mamlaka kwa kuanzisha Bodi na kuainisha majukumu yake. Sehemu hii pia inaainisha utaratibu wa uteuzi wa Mkemia Mkuu wa Serikali pamoja na majukumu yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, sehemu hii inapendekeza uundwaji wa Kamati mbalimbali za kitaalam kwa ajili ya kumshauri Mkemia Mkuu wa Serikali ili kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Vile vile sehemu hii inapendekeza uteuzi wa mchunguzi wa Serikali pamoja na majukumu yake. Pia inaainisha taratibu za uteuzi wa Wakaguzi pamoja na majukumu yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nne ya Muswada huu yenye Kifungu cha 16 hadi 19 vinahusu usimamizi na udhibiti wa sampuli, matokeo ya uchunguzi pamoja na kuweka utaratibu wa utoaji wa ripoti za uchunguzi wa kimaabara na matumizi yake. Aidha, sehemu hii pia inaweka masharti ya kutambua na kukubali taarifa ya mchunguzi wa maabara wa Serikali kutumika kama ushahidi pale inapohitajika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tano ya Muswada huu yenye Kifungu cha 20 hadi 23 inahusu uundwaji wa maabara na huduma za kimaabara zinazotolewa na mamlaka zikiwemo maabara ya sayansi jinai kama vile *toxicology*, kemia, biolojia na vinasaba. Maabara ya huduma za ubora wa bidhaa na maabara ya kusimamia huduma za kemikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita yenye Kifungu cha 24 hadi 31 inaweka utaratibu wa usimamizi wa Maabara za Kemia, Maabara za Sayansi Jinai na Vinasaba. Pia sehemu hii inatoa mamlaka ya kusajili, utoaji wa vyeti vya usajili kwa Maabara za Kemia, *toxicology*, biolojia na vinasaba na mamlaka ya kufuta usajili. Aidha, sehemu hii inaweka utaratibu wa kukata rufaa kwa mtu ambaye atakuwa hajaridhika na uamuzi wowote utakaofanywa na Bodi. Pia sehemu hii inaainisha utaratibu wa kufanya ukaguzi wa maabara, utaratibu wa kutunza taarifa na jinsi ya kutoa taarifa hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Saba ya Muswada huu yenye Kifungu cha 32 hadi 33 inaanzisha kanzidata ya Taifa ya vinasaba vya binadamu. Sehemu hii pia inaweka utaratibu wa upatikanaji wa taarifa zinazohifadhiwa kwenye kanzidata ya vinasaba ya binadamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nane yenye Kifungu cha 34 hadi 35 inaanzisha Kituo cha Taifa cha kudhibiti matukio ya sumu ambacho kitakuwa kinatoa taarifa kwa umma kufanya uchunguzi wa kimaabara, uchambuzi na tiba ya matukio ya sumu, utafiti na mafunzo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tisa yenye Kifungu cha 36 hadi 43 inahusu masuala ya fedha ikiwemo kuainisha vyanzo vya mapato ya mamlaka, taarifa za fedha za mwaka na uwasilishaji wa ripoti kwenye Bunge. Aidha, sehemu hii inapendekeza Serikali kuanzisha fungu maalum, yaani *specific vote* chini ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kwa ajili ya kugharamia uchunguzi wa sampuli au vielelezo vitakavyowasilishwa na Jeshi la Polisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi yenye Kifungu cha 44 hadi 56 inampa mamlaka Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana kutunga kanuni; inaweka masharti ya jumla na kutoa miongozo mbalimbali itakayosaidia utekelezaji wa sheria hii. Aidha, baadhi ya miongozo na masharti hayo ni

pamoja na masuala yanayohusu kinga ya Wajumbe wa Bodi na Maafisa wa Mamlaka, umiliki wa rasilimali na madeni, uhamisho wa watumishi na haki zao, malipo kwa Wajumbe wa Bodi, mgongano wa kimaslahi, pamoja na usiri na utoaaji wa taarifa zinazohusiana na kazi zinazotekelezwa na mamlaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo yangu hayo, naomba Bunge lako Tukufu liujadili Muswada huu pamoja na jedwali la marekebisho na kuupitisha kwa manufaa ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

NAIBU SPIKA: Hoja imeungwa mkono. Mheshimiwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge, Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile.

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE (K.n.y. MHE. PETER J. SERUKAMBA - MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti naomba kutoa maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuhusu Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ya mwaka 2016 *(The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni namba 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ya mwaka 2016 *(The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea maelezo ya kina kuhusu Muswada tajwa yaliyowasilishwa mbele ya Kamati na Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Katika uwasilishaji huo, Mheshimiwa Waziri alieleza masuala mbalimbali ya msingi kuhusiana na madhumuni, sababu na masuala muhimu katika Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imefanya utafiti wa lengo na kufahamu chimbuko la dhana ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Chimbuko linaweza kuangaliwa kuanzia miaka ya zamani kwa mfano, Mhandishi wa kitabu *The Matter Factory A History of the Chemistry Laboratory*, Peter J. T. Morris anaeleza kuwa historia ya maabara ya kemia ilianza miaka 1590 na kwamba maabara ya kwanza zilibuka wakati wa zama za Alkemi na hazikuwa na utofauti sana na karakana za wahunzi ambazo zilikuwa na vifaa vichache.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzia hapo sasa ndipo nchi mbalimbali zilipoanza kuwa na maabara za kemia zikiwa na lengo la kupima ubora wa vitu mbalimbali. Kwa mfano, nchini Ufaransa katika Mji wa Paris mnamo mwaka 1878 kulikuwa na maabara iliyojulikana kama *Laboratoire Municipal De Chimie*. Maabara hii ilikuwa na kazi ya kupima ubora wa mvinyo ili kuona kama haujachanganywa na mvinyo usio na ubora au maji ili kulinda bidhaa hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, nchini Uingereza katika Mji wa London maabara ya kwanza ya kemia ilianzishwa mnamo mwaka 1842 ikiwa na jukumu la kudhibiti uchakuzi wa tumbaku. Ilipofika mwaka 1996 maabara hiyo ilibinafsishwa na kuwa kampuni yenye kazi ya kutoa huduma ya kimaabara kwa watu mbalimbali na mpaka sasa inatoa huduma hiyo kwa takribani nchi 22 duniani.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kufuatilia zaidi, Kamati imebaini kuwa nchi nyingi zimekuwa na mfumo huu wa maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ambapo kazi zake kwa ujumla zinafafana licha ya kuwepo tofauti ndogo ndogo. Kwa mfano, Hong Kong, wanaita Maabara ya Serikali ikiwa na jumla ya vitengo vinne ambavyo ni ubora wa chakula, uchunguzi, mazingira, dawa na sumu.

Katika nchi ya Ghana, mfumo huo ni tofauti kidogo kwani chini ya Sheria ya Afya ya mwaka 2012, (*Public Act 2012*), Sehemu ya Saba inahusu Mamlaka ya Chakula na Dawa (*Food And Drug Authority*) ambayo ndiyo imepewa jukumu la kusimamia maabara zote nchini humo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kifupi ni kuwa, kazi ya Maabara ya Mkemia ni kupima au kuchunguza vielelezo na sampuli za makosa ya jinai, vinasaba, chakula, dawa, mazingira, maji na maji taka.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhumuni la Muswada kama alivyoeleza Mheshimiwa Waziri, Muswada huu unapendekeza kutungwa kwa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kwa muda mrefu, Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imekuwa ikitekeleza majukumu yake bila kuwa na sheria yake kwa maana ya *principle legislation*, kwani imekuwa ikitegemea sheria nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala hili limekuwa likileta ugumu katika kutekeleza kazi zake kwa ufanisi na pia kuleta migongano. Aidha, sheria hii inalenga katika kuipa mamlaka Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali jukumu la kuwa Maabara ya Rufaa kwenye masuala yote yanayohusiana na sayansi jinai na vinasaba, ubora wa bidhaa, usimamizi wa kemikali, uratibu na usimamizi wa Kituo cha Matukio ya Sumu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ilichambua Muswada na kuufanyia maboresho kwa lengo la kuhakikisha inatunga sheria yenye maslahi kwa Taifa. Uchambuzi na maboresho ya Muswada huu ni kwa mujibu wa Kanuni ya 84(3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 84(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 mnamo tarehe 25 Agosti, 2016 katika ukumbi uliopo katika jengo la Mdhidhi na Mkaguzi Mkuu wa Serikali (NOT) hapa Dodoma, Kamati ilifanya mkutano wa kupokea maoni ya wadau (*Public Hearing*) kwa lengo la kuboresha Muswada huu na kuisaidia Kamati katika uchambuzi wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, wadau waliofika mbele ya Kamati ni pamoja na Chama cha Wanasheria (*Tanzania Law Society*) na Kituo cha Sheria na Haki za binadamu (*Legal and Human Right Center*) na wadau wengine wakiwemo Chuo cha Afya Muhimbili (*MUHAS*), Idara ya Kemia kutoka Chuo cha Dar es Saalam, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori (*TAWIRI*) wao waliwasilisha maoni yao kwa njia ya maandishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, idadi ya wadau imekuwa ndogo kwa kuwa Muswada huu unakuja kwa mara ya pili. Mara ya kwanza Muswada huu uliletwa katika Bunge la Kumi na ulishindwa kuingizwa Bungeni kutokana na ufinyu wa muda. Hivyo basi, maoni mengi yaliyokuwa yametolewa kipindi hicho yalifanyiwa kazi, hali iliyosaidia kuboresha Muswada huu. Wadau wengi walialikwa kipindi hiki walisema hawana maoni mengi kwa kuwa Muswada umejitosheleza. Kamati inawashukuru sana wadau kwa michango yao yote.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika uchambuzi wake Kamati ilibaini upungufu mchache ambao katika vikao vyake vya mashauriano na Serikali iliwasilisha ikiwemo maoni ya wadau. Napenda kulieleza Bunge lako Tukufu kuwa katika mashauriano hayo na Serikali tulikubaliana vizuri na Serikali imeweza kuyapokea maoni ya wadau na yale ya Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inatoa maoni, ushauri na mapendekezo kuhusiana na vifungu kama ifuatavyo:-

(i) Kamati imebaini makosa ya uchapaji na sarufi (*spelling and gramatical errors*) na hivyo inashauri marekebisho yafanyike katika maeneo yote yenye makosa.

(ii) Kifungu cha 4, *Establishment of Government Chemistry Laboratory Authority*, kifungu kidogo cha (2) kinachosema, "*the authority shall be the supreme and a referral laboratory of the Government of the United Republic of*

Tanzania and shall perform other functions stipulated under this Act”, Kamati inashauri kuwepo na ufafanuzi wa kina ili mamlaka hii isije kuingiliana na kazi za taasisi nyingine kama TBS na TFDA.

(iii) Kifungu cha nane (8) kinachohusu *functions and powers of the Board*, majukumu yaliyowekwa mengi ni ya kiutendaji. Kamati inashauri majukumu hayo yahamishiwe kifungu cha tano (5) kinachohusu *functions of the authority*.

(iv) Kifungu cha 10 kinachohusu *appointment of the Chief Government Chemist*, kifungu kidogo cha (1)(a) kinachosema, “*at least a master degree in chemistry or any other associated discipline*”, pamoja na takwa la elimu ya mkemia iwe shahada ya uzamili lakini kifungu hiki hakielezi elimu hii itoke katika chuo gani. Kwa kuwa kumekuwa na wimbi la vyo ambavyo havitambuliki, Kamati inashauri kifungu hiki kisomeke, “*at least a master degree in chemistry or any other associated discipline from recognized institution*”.

(v) Kifungu cha 10 kinachohusu *appointment of Chief Government Chemist*, kifungu kidogo cha (3) kinachosema, “*the Chief Government Chemist shall hold the office for a term of five years and may subject to his satisfactory performance be eligible for re-appointment for another term*”,

Kamati inaona kuwa muda wa kukaa madarakani kwa Mkemia Mkuu wa Serikali hauna ukomo wakati ni jambo la muhimu sana ili kuepuka mtu mmoja kukaa muda mrefu. Kamati inaona kifungu kiboreshwe na kuandikwa, “*The Chief Government Chemist shall hold office for a term of five years and may subject to his satisfactory performance be eligible for re-appointment for one term*”.

(vi) Kifungu cha 13 kinachohusu *appointments and functions of Government Laboratory Analyst*, kifungu kidogo cha (3) kinachosema, “*for better carrying out of his function, the Chief Government Chemist shall maintain a register for all Government Laboratory analysts*”, Kamati inashauri kifungu hiki kifutwe kwa sababu majukumu yaliyotajwa hapa tayari yapo kwenye kifungu cha 11(1)(b)(iv).

(vii) Kifungu cha 16 kinachohusu *management of samples*, kifungu kidogo cha (4) kinachosema, “*the authority shall not be liable for any change of form or alteration to a sample that may occur during and after analysis*”, Kamati inaona kifungu hiki kinailinda mamlaka na hivyo basi ni muhimu kikapewa masharti katika kusimamia sampuli hizo. Kamati inapendekeza kuongeza maneno yafuatayo, “*provided that the change of sample does not affect its original nature of chemical composition*”, ili pale endapo sampuli itabadilika nje ya hiki kilichoelezwa hapa basi mamlaka iwajibike.

(viii) Kifungu cha 21 kinachohusu *products quality laboratory services*, Kamati inaona kuwa kuna mwingiliano wa majukumu na taasisi nyingine kama *TFDA*. Kwa hiyo, ni muhimu kabisa itamke kuwa mamlaka hii itahusika na uchunguzi tu na wala haitaingilia masuala ya usimamizi kwa maana ya *regulation*.

(ix) Kifungu cha 28 kinachohusu *notification of closure or change of ownership*, Kamati inaona hakuna kifungu kinachoeleza pale mmiliki anapofariki ni nini kifanyike. Kamati inashauri kiongezwe kifungu kidogo cha (4) ambacho kitasomeka, *“where the owner of the laboratory dies or is unable for any reason to manage a laboratory his heirs, close relatives or an administrator of estate shall be required to notify the Chief Government Chemist within three months of the owner’s death or of his inability to perform his duties”*. Hii itatoa nafasi pale mmiliki wa maabara anapofariki ndani ya miezi mitatu ndugu kutoa taarifa.

(x) Kifungu cha 34 kinachohusu *National Poison Control Centre*, kifungu kidogo cha (4)(b) kinachosomeka, *“conduct labotatory analysis of poison”*, Kamati inaona jukumu la kufanya uchunguzi wa kimaabara wa sumu siyo jukumu la kituo hiki. Kamati inashauri kifungu hiki kifutwe na kiandikwe upya kama ifuatavyo, *“cause to be conducted a laboratory analysis of poison”*, ili sasa jukumu hilo lifanywe na mtu mwingine.

(xi) Kifungu cha 53 kinachohusu *offences against tempering with documents or reports* kinachosomeka, *“any employee of the Authority who knowingly or intentionally destroys, varies or alters a document of laboratory analysis report generated in the process of carrng activities under this Act commits an offence and shall, on the conviction, be liable to a fine of not less than five million shillings or to imprisonment for a period of not less than six months.”*

Adhabu ya miezi sita iliyotolewa ni ndogo kulingana na kosa lilivyo. Kamati inashauri adhabu iongezwe na iwe miezi 12 na kifungu kisomeke, *“any employee of the Authority who knowingly or intentionally destroys, varies or alters a document or laboratory analysis report generating in the process of carrying out activity under this Act commits an offence and shall, on conviction, be liable to a fine of not less than five million shillings or imprisonment for a period not less than twelve months”*. Hii itasaidia kupunguza uwezekano wa watumishi kujiingiza katika matendo yasiyofaa.

(xii) Kwenye Jedwali la Tatu linalohusu *composition, appointment, functions and procedures of the Poison Control Technical Committee*, kifungu cha 1(1) ambacho kinahusu *appointments of members and composition* kinachosomeka, *“the Minister shall appoint a Chairman and other six members*

of the Poison Control Technical Committee as follows”, Kamati inashauri Wajumbe wawe saba ili kuongeza mwakilishi kutoka elimu ya juu. Hivyo inapendekezwa kisomeke:

“the Minister shall appoint the Chairman and other seven members of the Poison Control Technical Committee as follows”. Halafu kiongezwe kifungu cha (g), a representative from Chemistry Department of any Public University.

Mheshimiwa Naibu Spika, marekebisho haya kwenye vifungu, Serikali iliyakubali na yatawasilishwa katika Jedwali la Marekebisho (*Schedule of Amendments*) ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni ya jumla ni kama ifuatavyo:-

(i) Bajeti; Kamati inatambua kazi kubwa ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imekuwa ikifanya lakini utendaji wake huo umekuwa siyo wa ufanisi sana kutokana na kuwa na mashine moja ya kipimo cha DNA ambayo nayo pia imechoka. Kutungwa sheria kutaifanya maabara kuwa ndiyo maabara ya mwisho na ya rufaa hapa nchini (*supreme and referral*), ina maana majukumu yake yameongezeka. Kamati inashauri mara baada ya kupitishwa kwa sheria hii mamlaka iwezeshe kibajeti ili iweze kuongeza mashine na vitendea kazi vingine muhimu ili viendane na kazi na jukumu iliyopewa.

(ii) Gharama za uchunguzi wa sampuli. Kamati imebaini kuwa kesi nyingi za uchunguzi na zile za madawa ya kulevya zimekuwa zinachelewa kutolewa maamuzi na Mahakama kwa kuwa Mkemia Mkuu wa Serikali amekuwa hafanyi uchunguzi bila kulipwa. Kamati inashauri huduma za uchunguzi zitolewe bure ili kuharakisha maamuzi yake, hii itawezekana tu pale ambapo Mkemia Mkuu wa Serikali atatengewa fedha za kutosha.

(iii) Rasilimali watu; Kamati imebaini kuwa mojawapo ya changamoto ambazo zimekuwa kikwazo katika utekelezaji wa majukumu ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni idadi ndogo ya watumishi. Kamati imeeleza kuwa mahitaji halisi ni takribani watumishi 300 lakini watumishi waliopo ni 198 na hivyo kuwa na upungufu wa watumishi 108. Aidha, Kamati ilijulishwa kuwa kibali cha watumishi 100 kimeombwa Utumishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ilivyoelezwa awali kuwa majukumu ya mamlaka hii yameongezeka, ni dhahiri kwa idadi ndogo ya watumishi iliyopo itafanya maabara ishindwe kutekeleza majukumu yake na hivyo kuwa haina maana ya kuipa jukumu hili kubwa. Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inatoa kibali hicho cha ajira cha watumishi 100 ili mamlaka iwe na watumishi wa kutosha na wenye sifa zinazotakiwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

(iv) Marekebisho ya sheria nyingine. Kamati inatambua umuhimu wa Mwanasheria Mkuu wa Serikali katika kuwakilisha Serikali na taasisi zake katika kesi mbalimbali. Hata hivyo, Sheria ya Mashtaka dhidi ya Serikali Sura ya 5 ilifanyiwa mapitio mwaka 2002, (*The Government Proceeding Acts*), kifungu cha 6(2) kinatamka kwamba anayeshtaki anatakiwa kutoa taarifa (*notice*) ya siku 90 kwa mshtakiwa na Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Kamati inaona hii inaminya haki kwani siku 90 ni nyingi na hivyo inashauri kuwepo na marekebisho kwenye sheria hii ili kupunguza muda huo kuwa siku 30 ili kuharakisha masuala ya kimahakama na kila upande uweze kupata haki yake kwa wakati.

(v) Kuharakisha utungaji wa kanuni; kama ilivyo utaratibu, utekelezaji wa sheria hii unategemea pia utungwaji wa kanuni. Kamati imebaini kuwa sheria nyingi zimekuwa zinachelewa kutekelezwa kutokana na kucheleweshwa kutungwa kwa kanuni. Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inatunga kanuni mapema ili sheria iweze kuanza kutumika mapema.

(vi) Uchunguzi wa matumizi ya shisha; Kamati imebaini kuwa matumizi ya shisha yamekuwa na madhara makubwa kwa watu wanaotumia hususan vijana. Baadhi ya watu wamekuwa wakichanganya shisha na madawa ya kulevya ambayo ni hatari zaidi siyo tu kwa afya zao tu lakini hata pia kwa uchumi wa Taifa kwani watu wengi wanaojihusisha ni vijana ambao ndiyo nguvu kazi ya Taifa. Kamati inashauri maabara kufanya uchunguzi wa kina wa shisha ili kubaini athari zake na kuweza kushauri hatua za kuchukua kukabiliana na madhara haya.

(vii) Uchunguzi wa kemikali za maji na matumizi ya majumbani; Kamati imebaini pamoja na kuwa na nia ya kuweka dawa kwa ajili ya kuua vijidudu (*chlorine*) kwenye maji kwa ajili ya matumizi ya majumbani lakini kuna wakati dawa hizo zimekuwa kali na hivyo kuhofiwa kuleta madhara. Kamati inashauri Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ifanye uchunguzi wa kemikali hizo zinazotumika kuua vijidudu kwenye maji ili zisilete madhara kwa watumiaji.

(viii) Elimu kuhusu majukumu ya Mkemia Mkuu; Kamati imebaini kuwa watu wengi bado hawafahamu kwa kina kazi zinazofanywa na Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kamati inashauri ni wakati sasa Wakala uanze kutangaza kazi zake, lakini pia itoe elimu kwa wananchi juu ya madhara ya kemikali kwa mfano sehemu zenye madini ya *uranium* kama vile Bahi na Namtumbo.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho; naomba kuchukua nafasi hii kukushukuru tena kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati

kuhusu Muswada huu. Aidha, nampongeza Spika na wewe binafsi pamoja na Wenyeviti wa Bunge kwa kazi nzuri mnazofanya kuliongoza Bunge letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumpongeza Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto - Mheshimiwa Ummy Mwalimu; Naibu Waziri - Mheshimiwa Dokta Hamisi Andrea Kigwangalla na Watendaji wote wa Wizara ya Afya akiwemo Mwenyekiti wa Bodi ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, Profesa David Ngassapa; Mkemia Mkuu wa Serikali, Profesa Samwel Manyele na Watendaji wake wote kwa kuwasilisha vyema Muswada mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi ulipohitajika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali pamoja na Wanasheria wake Ndugu Grace Mfinanga na Ndugu Juliana Munisi kwa kazi nzuri waliyofanya ya kutoa ufafanuzi wa kisheria kwa vifungu ambavyo vilikuwa na utata.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa namna ya pekee nawashukuru Wajumbe wa Kamati kwa weledi na umahiri walioonesha wakati wa uchambuzi wa Muswada huu. Maoni na mapendekezo yao yamesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha Muswada huu muhimu kwa Taifa letu. Napenda kuwatambua Mheshimiwa Peter J. Serukamba, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe, Mheshimiwa Peter Ambrose Lijualikali, Mheshimiwa Joseph Osmond Mbilinyi, Mheshimiwa Kasuku Samson Bilago, Mheshimiwa Dkt. Elly Marco Macha...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mbunge, hayo majina ni sehemu ya ripoti ama ni Wajumbe wa Kamati hao?

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE (K.n.y. MHE. PETER J. SERUKAMBA - MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Naibu Spika, nita-skip majina ya Wajumbe wa Kamati.

NAIBU SPIKA: Tafadhali!

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE (K.n.y. MHE. PETER J. SERUKAMBA - MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumshukuru sana Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas Kashiillah; Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge, Ndugu Athuman Hussein na Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii Ndugu Dickson Bisile kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila kikwazo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee nawashukuru Makatibu wa Kamati yetu Ndugu Agness Nkwera na Ndugu Pamela Palangyo na msaidizi wao Ndugu Gaitana Chima kwa kufanya kazi kwa weledi bila kuchoka na kuhakikisha

taarifa hii inakamilika kwa wakati. Aidha, namshukuru Kaimu Mshauri wa Mambo ya Sheria wa Bunge, Ndugu Pius T. Mboya pamoja na Wasaidizi wake Ndugu Matamus Fungo na Ndugu Mariam Mbaruku kwa mwongozo wa kisheria waliotoa katika uchambuzi waliofanya kuisaidia Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuunga mkono hoja na naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante Kamati yetu ya Bunge, lakini kwa ajili ya kuweka kumbukumbu sawasawa maana majina yaliyotajwa hayakwisha yote, nadhani *Hansard* iweke kumbukumbu vizuri, itaje Wajumbe wa Kamati kwa ujumla badala ya kutaja majina machache na kuacha kundi lingine ambao na wao walishiriki.

**MAONI NA USHAURI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA
MAENDELEO YA JAMII KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA MAMLAKA YA
MAABARA YA MKEMIA MKUU WA SERIKALI YA MWAKA 2016 (THE GOVERNMENT
CHEMIST LABORATORY AUTHORITY BILL, 2016) KAMA YALIVYOWASILISHWA
MEZANI**

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa Mwaka 2016 (*The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016*).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea Maelezo ya kina kuhusu Muswada tajwa yaliyowasilishwa mbele ya Kamati na Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Katika uwasilishaji huo Mheshimiwa Waziri alieleza masuala mbalimbali ya msingi kuhusu madhumuni, sababu na masuala muhimu katika Muswada huu.

2.0 DHANA YA MAABARA YA MKEMIA MKUU

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya utafiti kwa lengo la kufahamu chimbuko la dhana ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Chimbuko linaweza kuangaliwa kuanzia miaka ya zamani. Kwa mfano, Mwandishi wa Kitabu cha "*The Matter Factory: A History of Chemistry Laboratory*", Peter J.T.Morris anaeleza kuwa Historia ya Maabara ya Kemia ilianza miaka ya 1590 na kwamba Maabara za kwanza ziliibuka wakati wa zama za *Alchemy* na hazikuwa na utofauti sana na karakana za wahunzi ambazo zilikuwa na vifaa vichache. Kuanzia hapo sasa ndipo nchi mbalimbali zilipoanza kuwa na

Maabara za Kemia zikiwa na lengo la kupima ubora wa vitu mbalimbali. Kwa mfano, nchini Ufaransa katika Mji wa Paris mnamo Mwaka 1878 kulikuwa na Maabara iliyojulikana kama **Laboratoire Municipal de Chimie**. Maabara hii ilikuwa na kazi ya kupima ubora wa mvinyo ili kuona kama haujachanganywa na mvinyo usio na ubora au maji ili kulinda bidhaa hiyo.

Aidha, nchini Uingereza katika Mji wa London Maabara ya kwanza ya Kemia ilianzishwa mnamo Mwaka 1842 ikiwa na jukumu la kudhibiti uchakachuzi wa Tumbaku. Ilipofika Mwaka 1996 maabara hiyo ilibinafsishwa kuwa Kampuni yenye kazi ya kutoa huduma ya kimaabara kwa watu mbalimbali na mpaka sasa inatoa huduma hiyo kwa takribani nchi 22 duniani.

Katika kufuatilia zaidi Kamati imebaini kuwa nchi nyingi zimekuwa na mfumo huu wa Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ambazo kazi zake kwa ujumla zinafanana licha ya kuwepo kwa tofauti ndogo ndogo. Kwa Mfano, Hong Kong wanaiita Maabara ya Serikali ikiwa na Jumla ya Vitengo 4 ambavyo ni Uboza wa Chakula, Uchunguzi, Mazingira, Dawa na Sumu. Katika nchi ya Ghana mfumo wao ni tofauti kidogo kwani chini ya Sheria ya Afya ya Mwaka 2012 (*Public Health Act 2012*), Sehemu ya 7 inahusu Mamlaka ya Chakula na Dawa (*Food and Drug Authority*) ambayo ndiyo imepewa jukumu la kusimamia Maabara zote nchini humo.

Kwa ufupi ni kuwa kazi ya Maabara ya Mkemia ni kupima/kuchunguza vielelezo na sampuli za makosa ya jinai, vinasaba, chakula, dawa, mazingira, maji na majitaka.

3.0 DHUMUNI LA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, kama alivyoeleza Waziri, Muswada huu unapendekeza Kutungwa kwa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kwa muda mrefu Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imekuwa ikitekeleza majukumu yake bila ya kuwa na Sheria yake (*Principal Legislation*) kwani imekuwa ikitegemea Sheria nyingine. Suala hili limekuwa likileta ugumu katika kutekeleza kazi zake kwa ufanisi na pia kuleta migongano. Aidha, Sheria hii inalenga katika kuipa Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali jukumu la kuwa Maabara ya Rufaa kwenye masuala yote yanayohusiana na sayansi jinai na vinasaba, ubora wa bidhaa, usimamizi wa kemikali, uratibu na usimamizi wa kituo cha matukio ya sumu.

4.0 UCHAMBUZI WA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Muswada huu na kuufanyia maboresho kwa lengo la kuhakikisha inatunga Sheria yenye maslahi kwa Taifa. Uchambuzi na maboresho ya Muswada huu ni kwa mujibu wa Kanuni ya 84 (3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia Masharti ya Kanuni 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, mnamo tarehe 25 Agosti, 2016 katika Ukumbi uliopo kwenye Jengo la Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali (NAOT) hapa Dodoma, Kamati ilifanya mkutano wa kupokea Maoni ya Wadau (*Public hearing*) kwa lengo la kuboresha Muswada huu na kuisaidia Kamati katika uchambuzi wake. Wadau waliofika mbele ya Kamati ni pamoja na Chama cha Wanasheria Tanganyika (*Tanganyika Law Society -TLS*) na Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (*Legal and Human Rights Centre - LHRC*). Aidha, wadau wengine wakiwamo Chuo cha Afya Muhimbili (MUHAS), Idara ya Kemia kutoka Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori (TAWIRI) wao waliwasilisha maoni yao kwa njia ya maandishi.

Mheshimiwa Spika, idadi ya wadau imekuwa ndogo kwa kuwa Muswada huu unakuja kwa mara ya pil. Mara ya kwanza Muswada huu uliletwa katika Bunge la 10 na ulishindwa kuingizwa Bungeni kutokana na ufinyu wa muda. Hivyo basi, maoni mengi yaliyokuwa yametolewa kipindi hicho yalifanyiwa kazi hali iliyosaidia kuboresha Muswada huu. Wadau wengi walioalikwa kipindi hiki walisema hawana maoni mengi kwa kuwa Muswada umejitosheleza. Kamati inawashukuru sana wadau kwa michango yao yote.

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi wake, Kamati ilibaini mapungufu machache ambayo katika vikao vyake vya mashauriano na Serikali iliyawasilisha yakiwemo maoni ya wadau.

Mheshimiwa Spika, napenda kulieleza Bunge lako tukufu kuwa, katika mashauriano hayo na Serikali tulikubaliana vizuri na Serikali imeweza kupokea maoni ya wadau na yale ya Kamati.

5.0 MAONI, MAPENDEKEZO NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo yafuatayo:-

5.1 MAONI KUHUSU VIFUNGU

i) Kamati imebaini makosa ya uchapaji na sarufi (*spelling and grammatical errors*) na hivyo inashauri **Marekebisho yafanyike kwenye maeneo yote yenye makosa.**

ii) **Kifungu cha 4** "Establishment of Government Chemist Laboratory Authority", kifungu kidogo cha **(2)** kinachosema "**The Authority shall be the supreme and referral laboratory of the Government of the United Republic of Tanzania, and shall perform other functions as stipulated under this Act**" Kamati inashauri kuwepo na ufafanuzi wa kina ili Mamlaka hii isije kuingilia kazi za Taasisi nyingine kama TBS na TFDA.

iii) **Kifungu cha 8** kinachohusu “Functions and Power of the Board”, majukumu yaliyowekwa mengi ni ya kiutendaji. **Kamati inashauri majukumu hayo yahamishiwe kifungu cha 5 kinachohusu “Functions of the Authority”.**

iv) **Kifungu cha 10** kinachohusu “Appointment of the “Chief Government Chemist” kifungu kidogo **(1) (a)** kinachosema **“at least a master degree in chemistry or any other associated discipline”** pamoja na takwa la elimu ya Mkemia iwe Shahada ya uzamili lakini kifungu hakielezi elimu hiyo itoke kwenye chuo gani. Kwa kuwa kumekua na wimbi la vyo ambavyo havitambuliwi, Kamati inashauri kifungu kisomeke **“at least a master degree in chemistry or any other associated discipline from recognized institution”.**

v) **Kifungu cha 10** kinachohusu “Appointment of the “Chief Government Chemist” kifungu kidogo cha **(3)** kinachosema **“The Chief Government Chemist shall hold office for a term of five years and may subject to his satisfactory performance be eligible for re-appointment for another term”.** Kamati inaona muda wa kukaa madarakani wa Mkemia Mkuu wa Serikali hauna ukomo wakati ni jambo la muhimu sana ili kuepuka mtu mmoja kukaa muda mrefu. Kamati inaona kifungu kiboreshwe na kuandikwa **“The Chief Government Chemist shall hold office for a term of five years and may subject to his satisfactory performance be eligible for re-appointment for one term”**

vi) **Kifungu cha 13** kinachohusu “Appointment and Functions of Government Laboratory Analyst” kifungu kidogo cha **(3)** kinachosema **“For better carrying out of his functions, the Chief Government Chemist shall maintain a register of all Government Laboratory Analysts”.** Kamati inashauri Kifungu hiki kifutwe kwasababu majukumu yaliyotajwa hapa tayari yametajwa kwenye kifungu cha 11 (1)(b) (iv).

vii) **Kifungu cha 16** kinachohusu “Management of Samples”, kifungu kidogo cha **(4)** kinachosema **“The Authority shall not be liable for any change of form or alteration to a sample that may occur during and after analysis”** Kamati inaona kifungu hiki kinailinda sana Mamlaka na hivyo basi ni muhimu ikapewa masharti katika kusimamia sampuli hizo na hivyo Kamati inapendekezwa kuongezwa kwa maneno yafuatayo **“provided that the change of sample does not affect its original nature of chemical composition”** ili sasa pale endapo sampuli itabadilika nje ya hiki kilichoelezwa hapa basi Mamlaka iwajibike.

viii) **Kifungu cha 21** kinachohusu “Products quality laboratory services” **Kamati inaona kuwa kuna muingiliano wa majukumu na Taasisi nyingine kama TFDA kwa hiyo ni muhimu kabisa itamkwe kuwa Mamlaka hii itahusika na uchunguzi tu na wala haitaingilia masuala ya usimamizi (Regulation)**

ix) **Kifungu cha 28** kinachohusu “Notification of closure or change of ownership” inaona hakuna kifungu kinachoeleza pale mmiliki anapofariki nini kifanyike. Kamati inashauri kiongezwe kifungu kingine cha (4) ambacho kitasomeka **“Where the owner of the laboratory dies or is unable for any reason to manage the laboratory, his heirs, close relative or an administrator of estates shall be required to notify the Chief Government Chemist within three months of the owner’s death or of his inability to perform his duties”** hii itatoa nafasi pale mmiliki wa Maabara anapofariki ndani ya miezi 3 ndugu kutoa taarifa.

x) **Kifungu cha 34** kinachohusu “National Poison Control Centre” kifungu kidogo cha **(4) (b)** kinachosomeka **“conduct laboratory analysis of poison”**, Kamati inaona jukumu la kufanya uchunguzi wa kimaabara wa sumu sio jukumu la Kituo hiki. **Kamati inashauri kifungu hiki kifutwe na kiandikwe upya kama ifuatavyo “cause to be conducted a laboratory analysis of poison”** ili sasa jukumu hili lifanywe na mtu mwingine.

xi) **Kifungu cha 53** kinachohusu “Offence against tempering with documents or reports” kinachosomeka **Any employee of the Authority who knowingly or intentionally destroys, varies or alters a document or laboratory analysis report generated in the process of carrying out activities under this Act commits an offense and shall, on conviction, be liable to a fine of not less than five million shillings or to imprisonment for a period of not less six months”** adhabu ya miezi 6 iliyotolewa ni ndogo kulingana na kosa lilivyo. **Kamati inashauri adhabu iongezwe na iwe miezi 12 na kifungu kisomeke “Any employee of the Authority who knowingly or intentionally destroys, varies or alters a document or laboratory analysis report generated in the process of carrying out activities under this Act commits an offense and shall, on conviction, be liable to a fine of not less than five million shillings or to imprisonment for a period of not less twelve months”** hii itasaidia kupunguza uwezekano wa watumishi kujingiza katika matendo yasiyofaa.

xii) Kwenye **jedwali la 3** linalohusu “Composition, Appointment, Functions and Procedures of the Poison Control Technical Committee” **Kifungu cha 1 (1)** ambacho kinahusu “Appointment of Members and Composition” of Members and Composition” kinachosomeka **“The Minister shall appoint the Chairman and other six members of the Poisons Control Technical Committee as follows”** Kamati inashauri Wajumbe wawe 7 ili kuongeza mwakilishi kutoka Elimu ya Juu na hivyo basi kiongezwe kifungu kisomeke **“The Minister shall appoint the Chairman and other seven members of the Poisons Control Technical Committee as follows”**. Halafu kiongezwe kifungu **(g) “A representative from from Chemistry Department of any Public University”**.

Mheshimiwa Spika, marekebisho haya yote kwenye vifungu Serikali iliyakubali na yatawasilishwa kwenye jedwali la Marekebisho (Schedule of Amendments) la Serikali.

5.2 MAONI YA JUMLA

i) Bajeti

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kazi kubwa ambayo Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imekuwa ikifanya lakini utendaji kazi wake huo umekuwa sio wa ufanisi sana kutokana na kuwa na mashine moja ya kipimo cha DNA ambayo nayo pia imechoka. Kutungwa kwa sheria hii kutaifanya Maabara kuwa ndiyo Maabara ya Mwisho na ya Rufaa hapa nchini (**Supreme and referral**). Ina maana kwamba majukumu yake yameongezeka. **Kamati inashauri mara baada ya kupitishwa kwa sheria hii Mamlaka iwezeshe kibajeti ili iweze kuongeza mashine na vitendea kazi vingine muhimu ili viandane na kazi na jukumu iliyopewa.**

ii) Gharama za uchunguzi wa Sampuli

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa kesi nyingi za uchunguzi na zile za madawa ya kulevya zimekuwa zinachelewa kutolewa maamuzi na Mahakama kwa kuwa Mkemia Mkuu wa Serikali amekuwa hafanyi uchunguzi bila ya kulipwa. Kamati inashauri huduma za uchunguzi zitolewe bure ili kuharakisha maamuzi yake, hii itawezekana tu pale ambapo Mkemia Mkuu wa Serikali atatengewa fedha za kutosha.

iii) Rasilimali watu

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa mojawapo ya changamoto ambazo zimekuwa kikwazo cha utekelezaji wa majukumu ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni idadi ndogo ya Watumishi. Kamati ilielezwa kuwa mahitaji halisi ni takribani watumishi 300, lakini watumishi waliopo ni 192 na hivyo kuwa na upungufu wa watumishi 108. Aidha, Kamati ilijulishwa kuwa kibali cha watumishi 100 kimeshaombwa Utumishi. Kama ilivyoielezwa awali kuwa majukumu ya Mamlaka hii yameongezeka, ni dhahiri kuwa kwa idadi ndogo ya watumishi iliyopo kutafanya Maabara ishindwe kutekeleza majukumu yake na hivyo kuwa haina maana kuipa jukumu hili kubwa. **Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inatoa kibali hicho cha ajira ya watumishi 100 ili Mamlaka iwe na watumishi wakutosha na wenye sifa zinazotakiwa kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.**

iv) Marekebisho ya Sheria nyingine

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua umuhimu wa Mwanasheria Mkuu wa Serikali katika kuiwakilisha Serikali na Taasisi zake kwenye kesi mbalimbali. Hata hivyo **Sheria ya Mashtaka dhidi ya Serikali Sura ya 5 iliyofanyiwa mapitio Mwaka 2002 (The Government Proceedings Act,) kifungu cha 6 (2)** kinamtaka anayeshtaki kutoa taarifa (Notice) ya siku 90 kwa Mshtakiwa na Mwanasheria

Mkuu wa Serikali. Kamati inaona hii inaminyaka haki kwani siku 90 ni nyingi na hivyo inashauri kuwepo na marekebisha kwenye sheria hii ili kupunguza muda huo na kuwa siku 30 ili kuharakisha masuala ya kimahakama na kila upande uweze kupata haki yake kwa wakati.

v) Kuharakisha utungaji wa Kanuni

Mheshimiwa Spika, kama ulivyo utaratibu, utekelezaji wa Sheria hii unategemea pia utungwaji wa kanuni. Kamati imebaini kuwa sheria nyingi zimekuwa zinachelewa kutekelezwa kutokana na kuchelewa kutungwa kwa Kanuni. **Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inatunga Kanuni mapema ili sheria hii iweze kuanza kufanya kazi mapema.**

vi) Uchunguzi wa Matumizi ya Shisha

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa matumizi ya shisha (*sheesha*) yamekuwa na madhara makubwa kwa watu wanaotumia nchini hususan vijana. Baadhi ya watu wamekuwa wakichanganya shisha na madawa ya kulevyamba ambayo ni hatari zaidi sio kwa afya zao tu lakini hata pia kwa uchumi wa Taifa kwani watu wengi wanaojihusisha ni vijana ambao ndiyo nguvu kazi ya Taifa. **Kamati inashauri Maabara kufanya uchunguzi wa kina wa shisha ili kubaini athari zake na kuweza kuishauri hatua za kuchukua kukabiliana na madhara hayo.**

vii) Uchunguzi wa Kemikali za maji ya matumizi ya majumbani

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa pamoja na nia nzuri ya kuweka dawa kwa ajili ya kuua vijidudu (*chlorine*) kwenye maji kwa ajili ya matumizi ya majumbani lakini kuna wakati dawa hizo zimekuwa kali na hivyo kuhofiwa kuleta madhara. **Kamati inashauri Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ifanye uchunguzi wa kemikali hizo zinazotumika kuua vijidudu kwenye maji ili zisilete madhara kwa watumiaji.**

viii) Elimu kuhusu majukumu ya Mkemia Mkuu

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa watu wengi bado hawafahamu kwa kina kazi zinazofanywa na Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, Kamati inashauri ni wakati sasa Wakala uanze kutangaza kazi zake lakini pia itoe elimu kwa wananchi juu ya madhara ya kemikali, kwa mfano, sehemu zenye madini ya urani (*uranium*) kama Bahi na Namtumbo.

6.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua nafasi hii kukushukuru tena kwa kunipa fursa ya kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada huu. Aidha, nakupongeza wewe, Naibu Spika pamoja na Wenyeviti wa Bunge kwa kazi nzuri mnayofanya ya kuongoza Bunge letu.

Mheshimiwa Spika, nampongeza Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe. Ummu A. Mwalimu (Mb), Naibu Waziri Dkt. Hamis A. Kigwangallah (Mb), na watendaji wote wa Wizara akiwemo Mwenyekiti wa Bodi ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali Prof. David Ngassapa, Mkemia Mkuu wa Serikali Prof. Samwel Manyele na Watendaji wake kwa kuwasilisha vyema Muswada mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi pale ulipohitajika. Namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali pamoja na Wanasheria wake Ndg. Grace Mfinanga na Ndg. Juliana Munisi kwa kazi nzuri waliyofanya ya kutoa ufafanuzi wa kisheria kwa vifungu ambavyo vilivyokuwa na utata.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee nawashukuru Wajumbe wa Kamati kwa weledi na umahiri waliouonyesha wakati wa uchambuzi wa Muswada huu. Maoni na mapendekezo yao yamesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha Muswada huu muhimu kwa Taifa letu. Napenda kuwatambua kwa majina:-

1. Mhe. Peter J. Serukamba, Mb	Mwenyekiti
2. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hussein Mohamed Bashe, Mb	Mjumbe
4. Mhe. Peter Ambrose Lijualikali, Mb	Mjumbe
5. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb	Mjumbe
6. Mhe. Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile	Mjumbe
7. Mhe. Kasuku Samson Bilago, Mb	Mjumbe
8. Mhe. Dkt. Elly Marko Macha, Mb	Mjumbe
9. Mhe. Lucia Ursula Michael Mlowe, Mb	Mjumbe
10. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mb	Mjumbe
11. Mhe. Ahmed Ally Salum, Mb	Mjumbe
12. Mhe. Susan Anselm Lyimo, Mb	Mjumbe
13. Mhe. Juma Selemani Nkamia, Mb	Mjumbe
14. Selemani Said Bungara, Mb	Mjumbe
15. Mhe. Zitto Zuberi Kabwe, Mb	Mjumbe
16. Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb	Mjumbe
17. Mhe. Bernadetha K. Mushashu, Mb	Mjumbe
18. Mhe. Jaku Hashim Ayoub, Mb	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru sana Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashilillah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman B. Hussein na Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii Ndg. Dickson M. Bisile kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila vikwazo. Kipekee nawashukuru Makatibu wa Kamati hii Ndg. Agnes F. Nkwera na Ndg. Pamela E. Pallangyo na Msaidizi wao Gaitana Chima kwa kufanya kazi kwa weledi, bila ya kuchoka na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati. Aidha, namshukuru Kaimu Mshauri Mkuu wa Mambo ya Sheria wa Bunge Ndg. Pius T. Mboya

pamoja na wasaidizi wake Ndg. Matamus Fungo na Ndg. Mariam Mbaruku kwa mwongozo wa kisheria walioutoa na uchambuzi walioufanya kuisadia Kamati.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Peter Joseph Serukamba, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII
09 Septemba, 2016

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, sasa namwita Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni.

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL – MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI KWA WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, nimesimama hapa mbele ya Bunge lako Tukufu kwa nguvu za Mwenyezi Mungu kuweza kuwasilisha Maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa Wizara hii ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nitoe shukrani na pongezi kwa Kiongozi wa Kambi ya Upinzani kwa kazi yake kubwa ya kuhakikisha sisi Wasemaji Wakuu wa Kambi ya Upinzani tunatimiza majukumu yetu vizuri. Aidha, nitoe shukrani zangu za dhati kwa Naibu Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, Mheshimiwa Zubeda Sakuru, kwa ushirikiano wake kwangu pamoja na timu nzima ya Watendaji wa Ofisi ya KUB kwa kazi yao kubwa ya kuhakikisha maoni haya ya mbadala yanawasilishwa kwa mujibu wa Kanuni za Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutumia nafasi hii kuishauri Serikali na kusema maneno ambayo ni muhimu Serikali ikayazingatia. Niseme, ili Serikali ikubalike haihitaji kutumia nguvu nyingi kujenga mazingira ya kutia uwoga ili iogopwe. Njia hii ya kutia uwoga itaifanya Serikali ichukiwe hadi na watu wa kundi lake yenyewe inalodhani linaiunga mkono. Litamfanya kila mtu kutokuwa na hakika ya maisha yake ya kesho, matokeo yake yataifanya Serikali kuhujumiwa na watu wake yenyewe. Namna pekee ya Serikali kukubalika ni kujenga mazingira mazuri ya demokrasia, uhuru wa kusema na kutoa maoni, kuweka utaratibu huru wa vyombo vya maamuzi kuwa huru mfano Mahakama, Bunge, Tume Huru ya Uchaguzi, Vyombo vya Habari, Polisi na kadhalika. Serikali badala ya kupoteza muda kuangalia nani hawaiungi mkono na ni nani anaisema vibaya ni vyema ikaelekeza nguvu kwenye shughuli za kukuza uchumi na kuboresha maisha ya wananchi, njia hiyo itaifanya Serikali ipendwe

na kuheshimika. (Makofi) **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Naibu Spika, kuendelea kupambana na watu binafsi haitaboresha Taifa, italigawa Taifa na kulitoa Taifa kwenye ajenda ya kupambana na umaskini, magonjwa, ujinga na uadui ... **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

KUHUSU UTARATIBU

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU): Kuhusu Utaratibu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mollel, naomba ukae kidogo. Kuhusu utaratibu Mheshimiwa Dkt. Possi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU): Mheshimiwa Naibu Spika, nasimama kwa Kanuni ya 68(1), nikiisoma pamoja na Kanuni ya 86(6). Bila kuisoma yote, naomba nieleze tu kwa kifupi kwamba, Kanuni ya 86(6) inahusu hotuba inayotolewa na Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani na inaeleza kama ni hotuba kuhusu Muswada basi hotuba hiyo ijielekeze katika yale yaliyokuwa katika Muswada. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia maneno hayo lakini pia ukiangalia na yale yote yaliyoandikwa mpaka ukurasa wa nne hayahusiani kwa aina yoyote ile na Muswada uliopo. Vilevile mengine yamevunja Kanuni nyingine kama vile Kanuni ya 64 ya mambo yasiyoruhusiwa lakini pia Kanuni ya 60(10) inayotukumbusha siku zote tuelekeze mijadala yetu katika suala lililopo Bungeni. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ningepomba maneno hayo yasiingizwe katika *Hansard* za Bunge. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, imeletwa hoja hapa Kuhusu Utaratibu na Mheshimiwa Dkt. Abdallah Possi. Ametuelekeza kwenye Kanuni ya 68(1), akatuelekeza kwenye Kanuni ya 86(6) akitaka Kiti kiangalie huu utaratibu wa hii hotuba inayosomwa kutoka Kambi ya Upinzani kuhusu Muswada ulio mbele yetu.

Waheshimiwa Wabunge, Kanuni ya 86(6) inaelezea kuhusu Kambi ya Upinzani na inasema:-

“Ikiwa Muswada wa Sheria unaohusika ni Muswada wa Serikali, basi Msemaji wa Kambi ya Upinzani atatoa maoni yake juu ya Muswada husika na endapo ni Muswada Binafsi au Muswada wa Kamati, basi Msemaji wa Serikali atatoa maoni yake”.

Waheshimiwa Wabunge, nadhani tusome na fasili zinazofuata hapo mbili, tatu ili tupate muktadha mzuri wa maamuzi nitakayotoa. Fasili ya (7) inasema:-

“Mjadala wakati wa Muswada wa Sheria Kusomwa Mara ya Pili utahusu ubora na misingi ya Muswada huo tu”.

Fasili ya (8) inasema:-

“Majadiliano juu ya hoja kuhusu Muswada kama yapo yatahusu maneno yanayohusiana na hoja tu”.

Waheshimiwa Wabunge, Mheshimiwa Dkt. Possi ametaja pia Kanuni ya 60(10) ambayo inasema:-

“Kila Mbunge atasema akiwa amesimama na atatoa...”, sidhani kama hiyo ndiyo lengo.

Waheshimiwa Wabunge, hizi Kanuni zilizosomwa hapa ni kweli zinataka maelezo ya Kambi ya Upinzani yajikite kwenye Muswada. Sasa nishauri msomaji wa hii hotuba ya Kambi ya Upinzani, Mheshimiwa Dkt. Possi kataja mpaka ukurasa wa nne, sasa hivi upo ukurasa wa pili, katika hizi kurasa ikiwa kuna jambo ambalo linakiuka hii Kanuni tuliyoisoma tafadhali usiyasome ili tuweze kwenda vizuri na Kanuni tulizojiwekea wenyewe. Mheshimiwa Mollel endelea.

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL – MSEMaji MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, huu ulikuwa ni utangulizi na ni utangulizi kwa sababu hata hoja ambayo tunaenda kuamua ili tuweze kuwa na Taifa zuri ni lazima haya mambo yazingatiwe. Kwa hiyo, kwa ruhusa yako, naomba niendele. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa masikitiko makubwa, napenda kutoa pole kwa familia ya wale wote ambao walikamatwa na Polisi majumbani kwao kati ya tarehe 22 - 29 Agosti 2016 kutoka mikoa mbalimbali na kupelekwa Dar es Salaam. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

MHE. ALI HASSAN OMAR KING: Mheshimiwa Naibu Spika, taarifa.

NAIBU SPIKA: Taarifa inatoka wapi? Mheshimiwa King samahani, naomba ukae kidogo halafu utampa taarifa. Mheshimiwa Mollel...

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL – MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Ndiyo.

NAIBU SPIKA: Mimi nataka tu nijiridhishe haya unayosema yana uhusiano na huu Muswada ambao umeuandika mwenyewe hapa kwamba haya ndiyo maoni ya Msemaji Mkuu kuhusu Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa mwaka 2016? Haya unayoyasema yana uhusiano na Muswada huu ili tusivunje Kanuni ya 86?

MBUNGE FULANI: Kaandikiwa.

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL – MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu nafikiri nimeeleweka, naomba niende kwenye hoja kama unavyosema lakini naamini imeeleweka nilikuwa nataka kusema nini, utangulizi umeeleweka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kutoa utangulizi huo, naomba kurejea kwenye hoja iliyo mbele yetu. Mapitio ya Muswada, madhumuni ya Muswada huu ni kutungwa kwa Sheria ya Kuanzishwa kwa Maabara ya Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali na kuifanya maabara hii kuwa ni ya rufaa kwa maabara zote hapa nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, hatua hii inatokana na kuwepo kwa baadhi ya mambo yanayoathiri utendaji wa kazi za wakala wa maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali katika juhudi za kufikia malengo na kutimiza majukumu yake. Mamlaka hii imekuwa ikifanya kazi zake kwa kutumia sheria inayosimamiwa na mamlaka nyingine, Sheria ya Wakala wa Serikali na Amri iliyoanzisha Wakala wa Serikali ya mwaka 2000.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha tatu (3) cha Muswada kinahusu tafsiri ya maneno lakini Muswada umetumia neno ‘poison’ katika maeneo mbalimbali japokuwa Muswada huu haukutoa tafsiri ya neno hilo ‘poison’ ambalo husimama kwa ajili ya kemikali zote zitumikazo ikiwa ni pamoja na dawa zote wapewazo watu wote wenye uhitaji. Hivyo basi, ni rai ya Kambi ya Upinzani kwamba Muswada utoe tafsiri ya neno hili kwa muktadha wa sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 7(2) kinahusu uteuzi wa Mwenyekiti wa Bodi. Kinasema kwamba:-

“Bodi itakuwa na Mwenyekiti atakayeteuliwa na Rais mwenye uzoefu usiopungua miaka kumi katika uzoefu wa masuala ya utawala katika utumishi wa umma”.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja ya Kambi Rasmi ya Upinzani ni mambo mawili, kwanza, kigezo cha kufanya kazi katika utumishi wa umma ili uweze kukidhi mataakwa ya kuchaguliwa au kuteuliwa kuwa Mwenyekiti wa Bodi ni sifa inayowanyima fursa Watanzania wenye sifa lakini wamekuwa wakifanya kazi kwenye sekta binafsi.

Pili, vilevile ikitokea Mwenyekiti amefanya kazi ya utawala katika utumishi wa umma bila kuwa na uelewa wa utawala katika kanuni yakinifu za sayansi. Kambi Rasmi ya Upinzani inapendekeza maneno yafuatayo:-

“Bodi itakuwa na Mwenyekiti Mtanzania atakayeteuliwa na Rais mwenye uzoefu usiopungua miaka kumi ya utawala na mtaalam mbobezi katika masuala ya sayansi.”

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inapendekeza kwenye kifungu cha 7(2) kiongezewe idadi ya Wajumbe wa Bodi kutoka saba hadi tisa na kwa maana hiyo viongezwe vifungu viwili vipya vya (g) na (h). Kifungu cha (g) kiwe kwa mwakilishi kutoka taasisi binafsi zinazojishughulisha na maabara na kifungu (h) kiwe ni kwa mwakilishi kutoka vyuo vikuu binafsi vya elimu ya juu. Sifa za kifungu cha (h) ziwe kama zilivyo kwenye kifungu cha (c).

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 10(1) kinachohusu uteuzi wa Mkemia Mkuu wa Serikali kama kilivyo kifungu cha 7(2) kwamba:-

“Atakuwepo Mkemia Mkuu wa Serikali atakayeteuliwa na Rais miongoni mwa watumishi wa umma.”

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja ni kwa nini Mkemia Mkuu atoke miongoni mwa watumishi wa umma? Kwa njia hii ni kuwanyima fursa wale wote ambao wamekuwa wakifanya kazi kwenye sekta binafsi. Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kifungu hicho kisomeki hivi:-

“Atakuwepo Mkemia Mkuu wa Serikali atakayeteuliwa na Rais miongoni mwa Watanzania wenye sifa zinazohitajika kisheria. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 16(4) kinachosema kwamba:-

“Mamlaka haitawajibika kwa mabadiliko yoyote ya muonekano au mabadiliko ya sampuli yanayoweza kujitokeza wakati na baada ya uchunguzi”.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukitizama kifungu hiki kwa lugha zote mbili Kiingereza na Kiswahili, maneno haya siyo mahsusuni yaani siyo *specific*, ni tata na yanaacha ombwe la kuruhusu uzembe, hujuma na mazingira ya rushwa hasa

kwa mambo yenye maslahi kwa umma na ambayo yana sehemu mbili zinazokinzana.

Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kifungu hicho kitazamwe na wataalam kuweka lugha itakayokuwa na maana halisi siyo tata. Vilevile, inaona kutokuwajibika kwa mamlaka ni njia nyingine ya kutengeneza mazingira ya rushwa au kutowajibika kwa watendaji pale wanapoamua kubadilisha majibu ya upimaji kwa makusudi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani ina maana kwamba neno '*form*' linasimamia karatasi inayojazwa ikiomba uchunguzi fulani ufanyike. Sasa, unaweza ukaomba kipimo X lakini wakati *form* yako ikipelekwa maabara mtu akabadilisha kipimo X na kuwa kipimo Y. Mpimwaji akigundua amebadilishiwa kipimo X ni kwa nini muathirika asiweze kudai fidia mahakamani? Sasa, kifungu hiki kinasema wataalam hawatahusika na madhara hayo kwa kusema, hawatahusika na mabadiliko yoyote kwenye fomu na hata kwenye *sample/specimen* yenyewe. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuna haja ya sheria hii kuweka mazingira ambayo wahusika watawajibika moja kwa moja ili waweze kutunza *sample* na *form* kwa usalama zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, Muswada huu umeshindwa kutoa tafsiri ya neno '*form*' kwani kwa kifungu tajwa hapo juu na kikiangaliwa kwa pamoja na kifungu cha 16(1) ambapo neno '*form*' limetumika pia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 45 kinachohusu kinga kwa Wajumbe wa Bodi na maafisa wa Mamlaka kinasema kwamba:-

"Chochote kitakachofanywa na Mkemia Mkuu wa Serikali, mjumbe yeyote wa Bodi, mjumbe wa Kamati, mwajiriwa au mtu yeyote aliyepewa mamlaka ya kutekeleza majukumu chini ya Sheria hii, kama kimefanywa kwa nia njema wakati wa utekelezaji wa majukumu yake au anayotakiwa kufanya kwa mujibu wa Sheria hii, hakitampelekea mjumbe au afisa kuwa na hatia kuhusu suala hilo au kitu alichokifanya".

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona Muswada huu ni muhimu sana kwa jamii hasa upande wa sayansi ya jinai, vinasaba vya binadamu, mimea pamoja na kemikali za viwandani na majumbani. Hivyo basi, kosa lolote litakalotendeka madhara yake yatakuwa ni makubwa sana. Aidha, taarifa itakayotolewa na Mkemia Mkuu (*expert opinion*) inaweza kuishawishi Mahakama au Hakimku katika kutoa hukumu. Hukumu inaweza kuwa na matokeo chanya au hasi na kwa vyovyote vile kuna watu wataathirika kwa hukumu hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, maneno 'nia njema' yanaweza kutumiwa kuficha uzembe au chanzo cha rushwa kubwa. Hivyo, ni ushauri wa Kambi Rasmi ya Upinzani kufuta maneno hayo ili kuweka uwajibikaji. Adhabu iwekwe kwa yeyote atakayesababisha madhara kwa upande mwingine kutokana na uzembe au kitendo chake cha makusudi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho; kwa kuwa Muswada huu unaanzisha Maabara ya Rufaa kwa maana kwamba Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ndiyo itakuwa maabara ambayo itakuwa ni ya kisasa zaidi na itakuwa na uwezo wa kufanya uchunguzi wa sampuli mbalimbali pamoja na kwenda mbali zaidi ya uchunguzi bali kufanya ugunduzi kwenye sekta za mifugo, kilimo na uvuvi. Kambi Rasmi ya Upinzani inaamini kwamba kama nchi tupo hapa tulipo kutokana na ukweli kwamba tumeshindwa kutumia nguvu ya maabara katika uzalishaji wa teknolojia ambayo ingeendana na mazingira halisi ya Watanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Mamlaka hii iliyoanzishwa isiishie kupokea sampuli kutoka kwa wateja wanaotaka kufanyiwa uchunguzi bali pia maabara hii iwe ni chachu kubwa katika ugunduzi na utatuzi wa aina mpya za changamoto za vinasaba. Vilevile ijikite katika uhandisi wa vinasaba ili tuweze kukabiliana na changamoto za magonjwa mbalimbali hata mabadiliko ya mazingira na changamoto za mimea iliyobadilishwa vinasaba na hata kuzalisha mimea na mifugo inayoweza kuhimili mazingira.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, naomba kuwasilisha bila kusahau kumpongeza Profesa Ngassapa, Profesa wetu lakini vilevile niombe nilichokiandika kwenye utangulizi wangu kila mtu azingatie kuusoma na uchukuliwe kama ushauri rasmi kwa Serikali. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mollel ahsante, lakini ile sehemu yako ya utangulizi kwa kuwa umekubali ile hoja kwamba inaenda kinyume na ile Kanuni ya 86 watu wataisoma huko kwingine lakini hawataweza kuisoma kwenye *Hansard*.

MAONI YA MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA WAZEE NA WATOTO, MHESHIMIWA DR. GODWIN OLOYCE MOLLEL (MB), KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA UANZISHWAJI WA MAMLAKA YA MAABARA YA MKEMIA MKUU WA SERIKALI WA MWAKA 2016 (THE GOVERNMENT CHEMIST LABORATORY AUTHORITY ACT, 2016) KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

(Yanatolewa chini ya Kanuni ya 86(6) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, 2016)

A. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika,

Nimesimama hapa mbele ya Bunge lako tukufu kwa nguvu za Mwenyezi Mungu kuweza kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa wizara hii Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii Jinsia, Wazee na Watoto.

Mheshimiwa Spika,

Naomba nitoe shukrani na pongezi kwa Kiongozi wa Upinzani Bungeni kwa kazi yake kubwa ya kuhakikisha sisi wasemaji wakuu wa Kambi kwa Wizara husika tunatimiza majukumu yetu. Aidha, nitoe shukrani zangu za dhati kwa Naibu Msemaji Mkuu wa Kambi kwa Wizara hii, Mheshimiwa Zubeda Sakuru kwa ushirikiano wake kwangu pamoja na timu nzima ya watendaji wa Ofisi ya KUB kwa kazi yao kubwa ya kuhakikisha maoni haya mbadala yanawasilishwa kwa mujibu wa Kanuni zetu za Bunge.

Mheshimiwa Spika,

Naomba kutumia nafasi hii kuishauri serikali na kusema maneno ambayo ni muhimu serikali ikazingatia.

Mheshimiwa Spika,

Niseme ili serikali ikubalike haitaji kutumia nguvu na kujenga mazingira ya kutia uwoga ili iogopwe , njia hii ya kutia woga itafanya serikali ichukiwe hadi na kundi lake enyewe iliodhani inaiunga mkono, itafanya kilamtu kutokuwa na hakika ya maisha yake ya kesho matokeo yake itafanya serikali ihujumiwe na watu wake wenyewe. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Namna pekee ya serikali kukubalika ni kujenga mazingira mazuri ya **demokrasia, uhuru wa kusema na kutoa maoni**, kuweka utaratibu huru wa vyombo vyote vya maamuzi kuwa huru mfano Mahakama, Bunge ,TUME HURU YA UCHAGUZI, vyombo vya habari ,POLISI nk **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika,

Serikali badala ya kupoteza muda kuangalia nani hawaungi mkono nani anasema vibaya ni vyema ikaelekeza nguvu kwenye shughuli za kukuza uchumi na kuboresha maisha ya wananchi njia hiyo itafanya serikali ipendwe na kuheshimika kuendelea kupambana na watu binafsi haitaliboresha taifa itaigawa na kutoa taifa kwenye agenta kuu ya kupabana na umaskini, magonjwa , ujinga na adui mpya ufiadi. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika,

Kwa masikitiko makubwa napenda kutoa pole kwa familia na wale wote ambao walikamatwa na Polisi kutoka majumbani kwao kati ya tarehe 22 -29 Agosti,2016 kutoka mikao mbalimbali na kupelekwa Dar es Salaam, kituo kikuu na kituo cha Oysterbay na hadi sasa bado hawafikishwa mahakamani na wameteswa na kikosi maalum cha polisi. Katiba ya Tanzania Ibara ya 13(6)(b) inasema kwamba; **“ni marufuku kwa mtu aliyeshitakiwa kwa kosa la jinai kutendewa kama mtu mwenye kosa hilo mpaka itakapothibitika kuwa anayo hatia ya kutenda kosa hilo”.**; **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inasema kwamba watanzania tusikubali Tanzania yetu kugeuzwa kuwa sawa na tawala za za Latin America na kwingineko zilizokuwa zinasifika kwa 'kupoteza' wapinzani wao wa kisiasa na wanaharakati wa haki za binadamu. Katiba ya Tanzania Ibara ya 13(6) (e) inapiga marufuku **“... mtu kuteswa, kuadhibiwa kinyama au kupewa adhabu zinazomtweza au kumdhalilisha.”** **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika,

Tupinge unyama huu unaoendelea dhidi ya waTanzania wenzetu na binadamu wenzetu. Mpigania haki za wanawake Mmarekani wa karne ya 19 aliwahi kusema: **“Resistance to tyranny is obedience to God”, yaani “kupinga ukandamizaji ni utiifu kwa Mungu.”** Tuwe watiifu kwa Mungu kwa kupinga ukandamizaji huu. Wote tunaochukizwa na haya tutimize wajibu wetu. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika,

Baada ya kutoa utangulizi huo, naomba kurejea kwenye hoja iliyo mbele yetu.

B. MAPITIO YA MUSWADA

Mheshimiwa Spika,

Madhumuni ya muswada huu ni kutungwa kwa sheria ya kuanzishwa kwa mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali na kuifanya maabara hii kuwa ni ya rufaa kwa maabara zote hapa nchini. Hatua hii inatokana na kuwepo kwa baadhi ya mambo yanayoathiri utendaji kazi wa wakala wa Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali Mkuu wa Serikali katika juhudi za kufikia malengo na kutimiza majukumu yake. Mamlaka hii imekuwa ikifanya kazi zake kwa kutumia sheria inayosimamia mamlaka nyingine (Sheria ya wakala za Serikali na Amri iliyoanzisha Wakala wa Serikali ya mwaka 2000).

Mheshimiwa Spika,

Kifungu cha 3 cha muswada kinahusu tafsiri ya maneno, lakini muswada umetumia neno “**poison**” katika maeneo mbalimbali, japokuwa muswada huu haukutoa tafsiri ya neno hilo., “**poison**” husimamia kemikali zote zitumikazo ikiwa ni pamoja na dawa zote wapewazo watu wote wenye uhitaji. Hivyo basi ni rai ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwamba muswada utoe tafsiri ya neno hilo kwa muktadha wa sheria hii.

Mheshimiwa Spika,

Kifungu cha 7(2) kinachohusu uteuzi wa Mwenyekiti wa bodi kinasema kwamba “**bodi itakuwa na mwenyekiti atakaeteuliwa na rais mwenye uzoefu usiopungua miaka kumi katika maswala ya utawala katika utumishi wa umma.**”

Hoja ya Kambi Rasmi ya Upinzani ni mambo mawili kwamba;

1. kigezo cha kufanya kazi katika utumishi wa umma ili uweze kukidhi matakwa ya kuchaguliwa/kuteuliwa kuwa Mwenyekiti wa bodi ni sifa inayowanyima fursa watanzania wenye sifa lakini wamekuwa wakifanya kazi kwenye sekta binafsi,

2. vivile ikitokea mwenyekiti amefanya kazi ya utawala katika utumishi wa umma bila kuwa na uwelewa wa utawala katika kanuni yakinifu za sayansi.

Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani inapendekeza maneno “**bodi itakuwa na Mwenyekiti Mtanzania atakaeteuliwa na rais mwenye uzoefu usiopungua miaka kumi ya utawala na mtaalamu mbobezi katika maswala sayansi**”.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inapendekeza kwenye kifungu cha 7(2) kuongezwa kwa idadi ya wajumbe wa bodi kutoka saba hadi tisa, na kwa maana hiyo viongezwe vifungu viwili vipya vya “7(2)(g)” na “7(2)(h)”. Vifungu hivyo, kifungu cha “g” kiwe kwa mwakilishi kutoka taasisi binafsi zinazojishughulisha na maabara, na kifungu cha “h” kiwe ni kwa mwakilishi kutoka vyyo binafsi vya elimu ya juu. Sifa za kifungu cha “h” ziwe kama zilivyo kwenye kifungu cha “c”

Mheshimiwa Spika,

Kifungu cha 10(1) kinachohusu uteuzi wa Mkemia Mkuu wa Serikali, kama kilivyo kifungu cha 7(2) kwamba; “Atakuwepo Mkemia Mkuu wa Serikali atakayeteuliwa na Rais **miongoni mwa watumishi** wa umma”. Hoja ni kwanini Mkemia Mkuu atoke miongoni mwa watumishi wa umma? Kwa njia hii ni kuwanyima fursa wale wote ambao wamekuwa wakifanyakazi kwenye sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya upinzani inashaurikwamba; “Atakuwepo Mkemia Mkuu wa Serikali atakayeteuliwa na Rais **miongoni mwa watanzania wenye sifa zinazo itajika kisheria**”

Mheshimiwa Spika,

Kifungu cha 16(4) kinachosema kwamba “**mamlaka haitawajibika kwa mabadiliko yoyote ya muonekano au mabadiliko ya sambuli yanayoweza kujitokeza wakati na baada ya uchunguzi.**”

Ukitizama kifungu hiki kwa lugha zote mbili kingereza na kiswahili maneno haya siyo mahususi yani siyo specific ni tata na yanaacha ombwe na kuruhusu uzembe ,hujuma na mazingira ya rushwa hasa kwa mambo yenye maslahi ya umma na sehemu mbili kinzani Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kifungu hichi kitizamwe na wataalamu kuweka lugha itakayokuwa na maana halisi siyo tata, vivile inaona kutokuwajibika kwa mamlaka ni njia nyingine ya kutengeneza mazingira ya rushwa au kutokuwajibika kwa watendaji pale wanapo amua kubadilisha majibu ya upimaji kwa makusudi.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaamini kwamba neno “**form**” linasimamia karatasi inayojazwa ikiomba uchunguzi fulani ufanyike. Sasa, unaweza kuomba kipimo X lakini wakati “**form**” yako ikipelekwa maabara mtu kabadilisha kipimo X na kuwa kipimo Y. Mpimiwaji akigundua kabadilishiwa kipimo X, ni kwanini muathirika asiweze kudai fidia mahakamani. Sasa kifungu hiki kinasema wataalam hawatohusika na madhara hayo, kwa kusema “**...hawahusiki na mabadiliko yoyote kwenye form na hata kwenye sample/specimen yenyewe**”.

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuna haja ya sheria hii kuweka mazingira ambayo wahusika watawajibika moja kwa moja ili waweze kutunza sample/specimen na form kwa usalama zaidi.

Mheshimiwa Spika,

Aidha, muswada umeshindwa kutoa tafsiri ya neno **“form”** kwani kwa kifungu tajwa hapo juu na kikiangaliwa kwa pamoja na kifungu cha **16(1)** ambapo neno **“form”** limetumika pia.

Mheshimiwa Spika,

Kifungu cha 45 kinachohusu kinga kwa wajumbe wa Bodi na maafisa wa Mamlaka, kwamba; **“Chochote kilichofanywa na Mkemia Mkuu wa Serikali, Mjumbe yeyote wa Bodi, Mjumbe wa Kamati, Mwajiriwa au mtu yeyote aliyepewa mamlaka ya kutekeleza majukumu chini ya Sheria hii, kama kimefanywa kwa nia njema wakati wa utekelezaji wa majukumu yake au anayotakiwa kufanya kwa mujibu wa sheria hii, hakitampelekea mjumbe au afisa kuwa na hatia kuhusu suala hilo ao kitu alichokifanya.”**

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona muswada huu ni muhimu sana kwa jamii hasa upande wa sayansi jina na vinasaba vya binadamu, mimea pamoja na kemikali za Viwandani na majumbani, hivyo basi kosa lolote litakalo tendeka madhara yake yatakuwa ni makubwa sana. Aidha taarifa itakayotolewa na Mkemia Mkuu (Expert Opinion) inaweza kuishawishi mahakama/ Mheshimiwa Hakimku katika kutoa hukumu. Hukumu inaweza kuwa ni chanya au hasi na kwa vyovyote vile kuna watu wataathirika na hukumu hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Maneno **“nia njema”** yanaweza kutumiwa kuficha uzembe au kuwa chanzo cha rushwa kubwa, hivyo ni ushauri wa Kambi Rasmi ya Upinzani kufuta maneno hayo, na hivyo ili kuweka uwajibikaji adhabu iwekwe kwa yeyote atakaye sababisha madhara kwa upande mwingine kutokana na uzembe au kitendo chake cha makusudi.

C. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika,

Kwa kuwa muswada huu unaanzisha **“Maabara Rufaa”**, kwa maana kwamba Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ndiyo itakuwa maabara ambayo itakuwa ni ya kisasa zaidi na itakuwa na uwezo wa kufanya uchunguzi wa sampuli mbalimbali pamoja na kwenda mbali zaidi ya uchunguzi bali kufanya uchunguzi kwenye sekta za mifugo, kilimo na uvuvi. Kambi Rasmi ya Upinzani inaamini kwamba kama nchi tupo hapa tulipo kutokana na ukweli kwamba tumeshindwa kutumia nguvu ya maabara **(power of laboratory)** katika

kuzalisha teknolojia (in case of Genetic Engineering) ambayo itaendana na mazingira halisi ya watanzania.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Mamlaka hii inayoanzishwa isiishie kupokea sampuli tu toka kwa wateja wanaotaka kufanyiwa uchunguzi”, bali pia Maabara hii iwe ni chachu kubwa katika ugunduzi wa aina mpya za changamoto za vinasaba (**genes**), vile vile ijikite katika uhandisi wa vinasaba (**“in genetic engineering”**) **ili tuweze kukabili ana na changamoto za magonjwa balimbali ,na hata mabadiliko ya mazingira na changamoto za mimea iliyobadilishwa vinasaba na hata kuzalisha mimea na mifugo** inazoweza kuhimili mazingira.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya kusema hayo kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, naomba kuwasilisha.

.....
Dr. Godwin O. Mollel (Mb)

Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani-Wizara ya Afya
Maendeleo ya Jamii Jinsia, Wazee na Watoto.

09.09.2016

NAIBU SPIKA: Sasa tunaendelea na Muswada wa pili na namwita Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.

WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO:
Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lijadili na hatimaye kuipitisha Muswada wa Sheria ya Wanataaluma ya Kemia (*The Chemist Professionals Bill, 2016*).

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa baraka na amani anayoendelea kujialia nchi yetu na pia kwa kuniruhusu kusimama tena mbele ya Bunge lako Tukufu kuwasilisha Muswada huu. Aidha, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Peter Serukamba kwa kujadili kwa kina Muswada wa Sheria hii na kutoa maoni yao. Nikuhakikishie na Bunge lako Tukufu kuwa Serikali imezingatia michango ya Kamati na ushauri uliotolewa ambao umesaidia sana kuboresha maudhui ya Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada wa Sheria ya Wanataaluma ya Kemia umetayarishwa baada ya majadiliano ya kina kati ya Serikali na wadau

mbalimbali ndani na nje ya Serikali. Pia kama nilivyotamka hapo awali majadiliano ya kina yalifanyika kati ya Kamati ya kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii na Serikali. Kwa njia hii, maeneo yaliyokuwa na utata yameweza kupatiwa ufumbuzi ambao umechangia kukamilika kwa Muswada huu. Hivyo basi, naomba nichukue fursa hii kuwashukuru wadau wote waliojitokeza kwa maoni yao ambayo yamewezesha kuboresha maudhui ya Muswada huu. Vilevile napenda kuishukuru Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kukamilisha maandalizi ya Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa chimbuko la Muswada huu linatokana na Sera ya Afya ya mwaka 2007 ambayo imetamka kuwa Mabaraza ya Taaluma yataendelea kuundwa ili kuratibu wanataaluma wa sekta ya afya. Tayari sheria zinazosimamia wanataaluma mbalimbali zimeanzishwa zikiwemo Sheria ya Famasia ya mwaka 2011 na Sheria ya Wauguzi na Wakunga ya mwaka 2010 ambazo zimeweza kusimamia miiko na maadili ya wanataaluma hizo na kuziendeleza. Aidha, Sera ya Sayansi na Teknolojia ya mwaka 1996 katika kifungu cha 15 inaainisha uimarishwaji wa viwango vya kitaaluma na maadili ili kuiweka nchi yetu katika nafasi nzuri ya kushiriki katika mabadiliko ya sayansi na teknolojia yanayotokea ulimwenguni.

Mheshimiwa Naibu Spika, taaluma ya kemia ni moja ya taaluma kongwe duniani na ilipata umaarufu mkubwa hasa baada ya mabadiliko ya kiuchumi Barani Ulaya. Aidha, taaluma hii inajulikana kama sayansi ya msingi kwa kuwa imekuwa ni msingi mkuu wa mchepuo wa sayansi na teknolojia. Vilevile taaluma ya kemia inahusika moja kwa moja na maendeleo ya afya ya jamii, afya ya mahali pa kazi, usafi na afya ya mazingira. Taaluma hii ina mchango mkubwa katika nyanja za maendeleo ya elimu, kilimo, viwanda, sheria, afya, mazingira na jamii kwa ujumla. Kwa mfano, taaluma ya kemia inahusika moja kwa moja na tafiti za dawa za kutibu na kuzuia magonjwa mbalimbali katika sekta ya afya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na kupanuka kwa sekta ya viwanda, madini, afya na kilimo kumekuwepo na ongezeko kubwa la watendaji katika taaluma ya kemia baadhi yao wakiwa hawana sifa na usimamizi wa kutosha. Kwa sasa Tanzania inakadiriwa kuwa na wanataaluma wa kemia wapatao 15,000 akiwemo Mheshimiwa Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli.

Mheshimiwa Naibu Spika, licha ya idadi ya wanataaluma hao kuwa kubwa hakuna sheria yoyote inayowasimamia kama ilivyo kwenye taaluma nyingine. Aidha, kuna baadhi ya wakemia wenye sifa ambao wamekuwa wakitumia vibaya taaluma yao kwa kutengeneza bidhaa zisizokubalika kwenye

jamii kama vile dawa bandia, dawa za kulevya na mabomu. Hali hii inahatarisha afya, usalama wa wananchi na mazingira.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kudhibiti hali hii nchi kama Canada, Nigeria, Ufilipino na Malaysia zina sheria zinazosimamia sifa, maadili, utendaji na maendeleo ya wanataaluma na taaluma ya kemia. Ili kukidhi muktadha huo nilioueleza hapo juu, lengo la Muswada huu ni kusimamia wanataaluma ya kemia kwa kuanzisha Baraza la Wanataaluma wa Kemia, kuainisha majukumu ya Baraza, usimamizi na udhibiti wa wanataaluma hao.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo yangu haya ya utangulizi, naomba sasa nieleze maudhui ya Muswada huu uliogawanyika katika sehemu kuu sita. Sehemu ya Kwanza yenye kifungu cha kwanza (1) hadi cha tatu (3) inahusu masuala ya awali ikihusisha tafsiri ya sheria, tarehe ya kuanza kutumika na wigo wa matumizi ya sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili ya Muswada huu yenye kifungu cha nne (4) hadi 12 inahusu uanzishwaji wa Baraza la Kusimamia Wanataaluma wa kemia, Kamati mbalimbali zitakazoundwa pamoja na majukumu yake. Sehemu hii pia inaainisha majukumu ya Baraza ambayo ni pamoja na kuwa na chombo mahsusi cha kusajili, kuorodhesha na kuandikisha wakemia na wateknolojia wasaidizi wa kemia. Aidha, sehemu hii pia inabainisha mamlaka ya Baraza, uteuzi wa Msajili, majukumu yake ambayo ni pamoja na kutoa vyeti vya usajili, kutunza rejista, taarifa za akaunti na kumbukumbu nyinginezo zinazohusu fedha na rasilimali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tatu ya Muswada huu yenye kifungu 13 hadi 20 inaainisha masharti yanayohusu usajili, uandikishwaji na uorodheshwaji wa wanataaluma ya kemia. Sehemu hii pia inabainisha sifa za kusajiliwa, kuorodheshwa au kuandikishwa kwa wanataaluma ya kemia. Vifungu vinavyohusu mafunzo kwa vitendo, usajili wa muda, usitishaji, ubatilishaji au ufutaji wa cheti vimebainishwa katika sehemu hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nne yenye kifungu cha 21 hadi 27 inahusu vyanzo vya mapato ya Baraza na inatoa mamlaka kwa Baraza kuwekeza fedha ili kuendeleza wana taaluma ya kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tano yenye kifungu cha 28 hadi 34 inabainisha masharti ya nidhamu, upokeaji na ushughulikiaji wa malalamiko dhidi ya mwanataaluma ya kemia. Sehemu hii pia inabainisha vifungu kuhusu uchunguzi wa Baraza juu ya matendo ya mwanataaluma ya kemia endapo ametuhumiwa kukiuka maadili ya taaluma ya kemia. Sehemu hii pia inabainisha vifungu vinavyohusu mamlaka ya nidhamu na taratibu za kukata rufaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita ya Muswada huu yenye kifungu cha 35 hadi 40 inabainisha masharti ya jumla kwa kuainisha vifungu vinavyohusu makosa na adhabu, utoaji wa taarifa na usababishaji wa hasara. Aidha, sehemu hii inapendekeza kumpa Waziri mamlaka ya kutengeneza kanuni za utekelezaji wa malengo na madhumuni ya sheria hii. Sehemu hii pia inampa Waziri uwezo wa kufanya mabadiliko ya kanuni na majedwali yaliyopendekezwa katika sheria hii inapobidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo yangu hayo, naomba Bunge lako Tukufu liujadili Muswada huu pamoja na Jedwali la Marekebisho yake na kuupitishwa kwa manufaa ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki. *(Makofi)*

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

NAIBU SPIKA: Hoja imeungwa mkono. Mheshimiwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge, Mheshimiwa Dkt. Jasmine Tisekwa.

MHE. DKT. JASMINE T. BUNGA (K.n.y. MHE. PETER J. SERUKAMBA - MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, napenda sasa niweze kutoa ripoti ya Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Wanataaluma wa Kemia wa Mwaka 2016 *(The Chemist Professionals Bill, 2016)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, utangulizi; kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ya mwaka 2016 *(The Chemist Professionals Bill, 2016)*. Kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1), Kamati ya kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii imepewa jukumu la kushughulikia Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia wa 2016 *(The Chemist Professionals Bill, 2016)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana ya Muswada. Katika kuhakikisha kuwa inatungwa sheria yenye kuleta tija kwa maendeleo ya Taifa hili, Kamati imechambua Muswada huu ikiwa ni pamoja na kuangalia dhana nzima ya wanataaluma wa kemia, asili yake pamoja na kuangalia changamoto zilizomo ndani ya Muswada huu. Taaluma ya kemia ni moja ya taaluma kongwe duniani

na iliweza kupata umaarufu mkubwa hasa baada ya mabadiliko ya kiuchumi (*industrialisation*) Barani Ulaya katika karne ya 20 ambapo wanataaluma wa uangalizi wa kemikali walifanya kazi kubwa katika ukuzaji wa viwanda.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, taaluma hii pia inafahamika kama sayansi ya msingi (*central science*) kwa kuwa imekuwa msingi mkuu wa mchepuo wa sayansi na teknolojia. Vilevile inahusika moja kwa moja na utekelezaji wa utunzaji wa afya ya jamii, afya ya mahali pa kazi na usafi wa mazingira kwa ustawi wa jamii nzima.

Mheshimiwa Naibu Spika, Tanzania ni mojawapo ya nchi ambayo ina wanataaluma wa kemia waliosoma katika vyuo mbalimbali hapa nchini na hata nje ya nchi. Aidha, bado wapo Watanzania wengine ambao wanaendelea na wataendelea kusoma taaluma hiyo ya kemia kwa ajili ya kukabiliana na maendeleo ya sayansi na teknolojia katika nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, taaluma ya kemia ina mchango mkubwa katika nyanja za maendeleo ya elimu, kilimo, viwanda, sheria, afya, mazingira na jamii kwa ujumla wake. Aidha, taaluma ya kemia inahusika moja kwa moja na tafiti za dawa za kutibu magonjwa mbalimbali yakiwemo ya binadamu na wanyama katika sekta ya afya duniani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na kukua kwa sekta ya viwanda, madini, afya, kilimo na hata ujasiriamali kumekuwepo na wimbi kubwa la watendaji katika taaluma hii ya kemia kwa wanataaluma wa kemia na watu wasio na taaluma ya kemia ambapo inapelekea matumizi makubwa ya kemikali yasiyofuata misingi ya taaluma ya kemia na kwa kufanya hivyo kunapoteza uelekeo wa usimamizi wa taaluma hii na hata kuleta madhara katika jamii yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, wanataaluma wenye sifa pia kutumia vibaya taaluma yao kwa maslahi yao binafsi kwa kutengeneza bidhaa haramu zisizokubalika na hata kuleta athari katika jamii kama vile kutengeneza mabomu, dawa za kulevya, bidhaa za majumbani ambazo hazifuati vigezo vya utaaluma wa kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi nyingine duniani kama vile Ufilipino walianza kuwa na Sheria ya Wanataaluma wa Kemia mwaka 1952 na kufanya marekebisho kadhaa kadri walivyoona inafaa ili kuweza kuendana na mabadiliko ya ukuaji wa uchumi na viwanda na mabadiliko ya mwisho ya sheria yalifanyika Septemba 2014. Pia nchi kama Malaysia ambayo ilikuwa na Sheria ya Wanataaluma wa Kemia mwaka 1975, Nigeria, Cyprus na nchi nyingine ambazo sheria hizo zinasaidia kusimamia sifa, maadili, utendaji wa shughuli za maendeleo katika taaluma ya kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaipongeza Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto pamoja na Serikali yake kwa kuona umuhimu wa nchi yetu pia kuwa na sheria ambayo itasimamia weledi wa wanataaluma wa kemia kama nchi nyingine zilivyofanya kwa kuzingatia maendeleo ya sayansi na teknolojia yalivyokuwa kwa kasi.

Mheshimiwa Naibu Spika, chimbuko na dhumuni la Muswada. Chimbuko la Muswada huu ni Sera ya Afya ya mwaka 2007 ambayo inaelekeza kuwepo na Mabaraza mbalimbali ambayo yataundwa kwa ajili ya kusimamia na kuratibu wanataaluma wa sekta ya afya wakiwemo wanataaluma wa kemia (Sera ya Afya, 2007, uk.51, kipengele cha 5(11). Kusimamia viwango na maadili ya taaluma hii ni kuwapa wananchi huduma iliyo bora na salama yenye kuzingatia viwango na maadili ya taaluma ya kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, Sheria ya Sayansi na Teknolojia ya mwaka 1996 katika kifungu namba 15 kimeainisha uimarishaji wa viwango vya kitaaluma na maadili ili kuweza kuinusuru nchi kwa kuiweka katika nafasi nzuri ya kushiriki na kuendana na mabadiliko ya kisayansi na teknolojia yanayoendelea kukua kwa kasi ulimwenguni Tanzania ikiwa ni mojawapo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia utekelezaji wa Sera ya Afya 2007, kuna sheria mbalimbali ambazo tayari zimekwishaundwa na kuanza kutumika kwa ajili ya kusimamia wanataaluma mbalimbali zikiwemo za taaluma ya Uuguzi na Ukunga 2010, Taaluma ya Famasia 2011 ambazo zimesaidia kuonesha mafanikio katika kuzisimamia taaluma hizo kimaadili, kiutendaji na hata kulinda weledi wa wanataaluma hao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea maelezo ya kina kuhusu dhumuni la Muswada tajwa yaliyowasilishwa mbele ya Kamati na Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Katika uwasilishaji huo, Mheshimiwa Waziri alieleza masuala mbalimbali ya msingi kuhusu madhumuni, sababu na masuala muhimu katika Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhumuni kuu la Muswada huu ni kuifanya taaluma ya kemia kutekeleza majukumu yake huku ikizingatia misingi na weledi wa taaluma ya kemia bila kuleta madhara kwa jamii na huku ikitekeleza jukumu kuu la kuilinda jamii yetu ya Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchambuzi wa Muswada. Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ya mwaka 2016 (*The Chemist Professionals Bill, 2016*) umegawanyika katika sehemu kuu sita ambapo ndani yake umebeba jumla ya vifungu 40 na kila kifungu kimebeba maudhui yake. Kamati ilichambua Muswada huu kwa lengo la kuhakikisha inatungwa sheria yenye maslahi kwa

Taifa kwa kuzingatia masharti ya Kanuni 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, mnamo tarehe 25 na 26 Agosti 2016, katika ukumbi uliopo kwenye Jengo la Mkaguzi na Mdhhibiti Mkuu wa Hesabu za Serikali hapa Dodoma, Kamati ilifanya mkutano wa kupokea maoni ya wadau (*public hearing*) kwa lengo la kuboresha Muswada huu na kuisaidia Kamati katika uchambuzi wake. Baadhi ya wadau waliofika mbele ya Kamati ni pamoja na *Tanzania Law Society (TLC)* na *Legal and Human Rights Center (LHRC)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna baadhi ya wadau walioshindwa kufika mbele ya Kamati hii ili kutoa maoni yao wakiwemo Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Kitengo cha Kemia, *Tanzania Wildlife Research Institute (TAWIRI)*, *Muhimbili University of Health and Allied Sciences (MUHAS)* wao walitoa maoni yao kwa njia ya maandishi, Kamati iliyapokea na kuyafanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni ya wadau yamekuwa na manufaa makubwa sana kwa Kamati kwa kuwa yamepelekea kufanya maboresho ambayo yana tija kwa Muswada huu ili kuweza kutunga sheria nzuri ya wanataaluma wa kemia ambayo imezingatia ushirikishaji wa wadau kikamilifu. Kamati inapenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru wadau wote kwa michango yao, naomba kuwatambua kwa majina, Chuo Kikuu cha Muhimbili, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam (Kitengo cha Kemia), Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu, *Tanganyika Law Society* na *Tanzania Wildlife Research Institute*.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika uchambuzi huo, Kamati ilibaini baadhi ya upungufu ambao katika vikao vyake na Serikali iliwasilisha yakiwemo maoni ya wadau ambao nimetoka kuwataja. Napenda kulieleza Bunge lako Tukufu kuwa Serikali ilikubaliana na maboresho yaliyofanywa na Wajumbe wa Kamati na yale yaliyotolewa na wadau katika vikao vya mashauriano vilivyokuwa vikifanyika na kwamba Serikali itawasilisha Jedwali la makubaliano na marekebisho hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni, mapendekezo na ushauri wa Kamati. Kamati inatoa maoni, mapendekezo na ushauri ili kuboresha Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha nne (4), *establishment and composition of Council*. Katika kifungu kidogo cha 7(i) kinachosomeka:-

"A senior officer or above representing Public Service Management".

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa tafsiri isiyo rasmi ni mkuu wa utumishi ambaye naye atakuwa mmoja wa wawakilishi katika Bodi hiyo ya wanataaluma wa kemia. Kamati inaona haina maana ya *senior* huyo kuwepo

katika Bodi hiyo kwa kuwa hakijaelezea ni nani na mwenye sifa gani atakayewakilisha katika Bodi hiyo kutoka Utumishi na kwa nini. Kamati inashauri kipengele hicho kifutwe chote.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, katika kifungu hichohicho cha 4(7)(e) kinachosema:-

"A chemist of a level of a senior or above representing private universities".

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imeona umuhimu wa kipengele hiki katika sheria hii. Kwa umuhimu huo basi, Kamati inashauri kuongezwe neno 'lecturer' kabla ya neno 'senior' ili kuifanya kuwa na maana zaidi kwa kuwa Bodi hiyo ni ya Wanataaluma wa Kemia, awe ni mtu mwenye uzoefu ili kupata uwakilishi mzuri kutoka chuo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 8(4) kinachosema:-

"A committee may co-opt any person to assist committee on any issue as it may consider necessary".

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona kumpa mamlaka mwalikwa huyo katika masuala yote siyo sahihi. Kamati inapendekeza kwamba mwalikwa huyo awekewe mipaka katika baadhi ya mambo likiwemo suala la kutopata nafasi ya kupiga kura. Kwa msingi huo basi, Kamati inashauri kiongezwe maneno haya, *"except that the co-opted person shall have no power to vote"* ili kuhakikisha kwamba maamuzi yanafanyika kwa kuzingatia matakwa ya sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha tisa (9) kinachozungumzia *appointment of the Registrar*, kifungu kidogo cha (1) kilichoandikwa:-

"The Minister shall appoint a principal or senior chemist with a master degree from the public service to be the Registrar of the Council".

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inapendekeza kifungu hiki kifutwe na kuandikwa tena upya na kisomeke:-

"The Minister shall appoint a principal or senior chemist who possesses at least a masters degree from amongst the public servants to be the Registrar of the Council". Kwa kuandikwa upya italetwa maana zaidi kuliko ilivyo sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 11, *Secretariat of the Council*, Kamati imetoa maoni katika kifungu kidogo cha 1(b) kwa kukifuta kipengele kizima kinachosema, “*other staff as appointed by the Council*” na kiandikwe upya ili kiweze kusomeka, “*such number of staff as may be determined and appointed by the Council*”. Kamati inaamini kwa kuandikwa hivi kutawapa Wajumbe wa Bodi kuwa na mamlaka ya kufanya uamuzi wa watumishi wa sekretarieti wangapi na wenye sifa gani wanahitaji kadri ya mahitaji ya Baraza hilo la Wanataaluma wa Kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 13 kinachoelezea *qualification for registration, enrollment and enlisting*, Kamati imetoa maoni yake katika kifungu kidogo cha (2)(a)(i) kinachosemeka:-

“In the case of the chemist, a degree in chemistry or any other specialized discipline majoring in chemistry from a recognized institution”.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inashauri kifungu hiki kiboreshwe na kusomeka:-

“In the case of a chemist, a degree in chemistry from a recognized institution or any other specialized discipline majoring in chemistry”.

Mheshimiwa Naibu Spika, maboresho hayo pia yamependekezwa katika kifungu cha 13(2)(ii) na (iii) kwa kuongezea maneno, ‘*from a recognized institution*’. Kamati inaona kwa kuboresha vipengele hivi itasaidia mtaalam wa maabara na msaidizi wa mtaalam wa maabara kuwa na sifa kutoka katika chuo kinachotambulika na Serikali na siyo bora chuo ili kuendeleza ubora na weledi wa taaluma hii ya kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 16, *issuance of certificate*. Katika kifungu hiki kidogo cha (1) kinachosema:-

“The Council shall issue a certificate to a relevant person who is registered, enrolled or enlisted under this Act”.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inapendekeza kuwa liondolewe neno ‘*issue*’ na kuwekwa neno ‘*approve issuance*’ kwa kuwa mamlaka ya kutoa cheti kwa mwanataaluma aliyesajiliwa yapo kwa Msajili wa Wanataaluma na siyo Baraza la Wanataaluma kama kifungu hicho kinavyoelezea.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 17 kinachosema *Register, Roll and List*, katika uchambuzi wa Muswada huu Kamati iliona sheria haijaweka wazi kuhusu namna gani sheria hii itawalinda wanataaluma wa kemia ambao ni Watanzania wazawa. Kamati inapendekeza kifungu hiki kiandikwe vizuri na

ikiwezekana kanuni zitakazoambatana na utekelezaji wa sheria hii zifafanue kwa ufasaha ulinzi wa maslahi ya wanataaluma wa Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inatambua soko huria la ajira kwa maana ya nchi za Afrika Mashariki (*East Africa*) na Jumuiya ya Madola (*Commonwealth countries*) kwa ujumla lakini bado Kamati inaona isiwe sababu ya kutowalinda wanataaluma wetu wa ndani ya nchi kwa sababu tu ya soko huria la ajira. Sheria izingatie matumizi ya sheria nyingine za kazi (*labour laws*) kwa wanataaluma wa kemia ambao siyo Watanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kifungu cha 18 kinachosomeka *suspension, revocation or cancellation of certificate*, kifungu kidogo cha (1)(c) kinachosema:-

"Delete from Register, Roll or List the name of the person whose certificates has been revoked, suspended or cancelled".

Mheshimiwa Naibu Spika, katika uchambuzi, Kamati inaona kwamba neno '*suspended*' liondolewe kwa kuwa mwanataaluma aliyesimamishwa au kupewa adhabu ya muda kwa kosa fulani hawezi kufutiwa cheti chake akitarajiwa atarejeshwa tena katika Baraza hilo la wanataaluma wa kemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona kusimamishwa ni kwa muda fulani na siyo kuondolewa moja kwa moja. Kwa msingi huo, basi Kamati inaona kwamba mwanataaluma huyo hawezi kufutiwa usajili wake katika Baraza kama tu amepewa adhabu ya muda au kusimamishwa. Kwa maana nyingine anatarajiwa kurudi katika Baraza na kuendelea na utekelezaji wa majukumu yake ya kitaaluma.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, katika kifungu hicho hicho kidogo, Kamati inapendekeza mwanataaluma aliyefutiwa usajili wake katika Baraza la Wanataaluma kama hajaridhika na maamuzi yaliyotolewa na Baraza basi kifungu kitoe fursa kwa mwanataaluma huyo kukata rufaa kwa Waziri mwenye dhamana na kama hataridhika pia na maamuzi ya Waziri basi apewe fursa tena ya kukata rufaa katika Mahakama Kuu ya Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia mapendekezo hayo, Kamati inapendekeza pia kuongeza vifungu vidogo viwili vifuatavyo ambavyo vitasomeka, kifungu cha 18(4):-

"Any person aggrieved by the decision of the Council made under subsection (1), may appeal to the Minister within ninety days from the date of decision of the Council".

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 18(5) kinasema:-

“Any person dissatisfied by the decision of the Minister, may appeal to the High Court within ninety days from the date of the decision of the Minister”.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuongeza vifungu hivi vidogo kutafanya vifungu vidogo kufikia vitano kutoka vifungu vitatu kama ilivyokuwa awali. Kwa kufanya hivi, kutatoa fursa kwa mwanataaluma wa kemia ambaye hajaridhika na maamuzi ya Baraza la Wanataaluma ya kufutiwa usajili wake kusikilizwa na kupata haki yake ya msingi kwa mujibu wa sheria badala ya Baraza kuwa ndiyo muamuzi wa mwisho wa kutoa maamuzi ya kufuta cheti cha usajili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 19(2) kinasema:-

“Where an order has been made for the deletion of a person's name from the Register, Roll or List, the Council may, on its own motion or on the application of the person concerned, and in either case, after holding such inquiry as the Council may deem proper, cause the name of the person to be restored to the Register, Roll or List upon payment of prescribed fee”.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa tafsiri isiyo rasmi kifungu hiki kinaipa mamlaka makubwa Baraza kuamua ni kiasi gani cha fedha au ada mwanataaluma huyo aliyefutiwa na anahitaji kurejeshwa katika usajili atoe na hakimpi fursa mwanataaluma huyo kuweza kukata rufaa endapo hajaridhika na maamuzi hayo ya Baraza. Kamati inapendekeza kifungu hiki kitoe fursa kwa mwanataaluma huyo kuweza kukata rufaa ili kupata haki yake ya kusikilizwa ambayo ni haki yake ya msingi kikatiba badala ya Baraza kuwa muamuzi wa mwisho na maamuzi hayo kuchukuliwa ni sahihi wakati wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 28(2)(c) kinachosema:-

“Has been convicted of an offence under this Act or any other written law”.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu hiki kinamtaka mwanataaluma wa kemia kutoendelea na kutoa huduma kama atapatikana na makosa mengine ambayo hayajatajwa. Kamati inahoji kwamba makosa yapo mengi, je ni makosa yapi ambayo atapatikana nayo na kumfanya mwanataaluma huyo wa kemia afutiwe taaluma yake? Kamati inapendekeza kuyataja makosa hayo au kuweka wazi kwamba sheria za makosa mengine zitatumika endapo mwanataaluma huyo atapatikana na makosa ambayo ni kinyume cha sheria ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 33(2) kinachosomeka:-

“A person giving evidence before the Council shall be entitled to all privileges which he would have been entitled to as a witness before a court of law”.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa kifungu hicho, kwa tafsiri isiyo rasmi ni kwamba shahidi yoyote atakayefika mbele ya Baraza kwa ajili ya kutoa ushahidi basi atapewa haki zote. Kamati inahoji haki hizo zote ni zipi? Kwa nini shahidi huyo aliyefika mbele ya Baraza kwa ajili ya kutoa ushahidi apewe haki zote? Kamati inaona kwamba hii siyo sawa na hivyo basi Kamati inapendekeza neno ‘all’ liondolewe katika kifungu hicho kidogo ili kuweza kubaki na haki zile ambazo ni za msingi kwa mujibu wa Katiba.

Mheshimiwa Naibu Spika, makosa ya kiuandishi na kiuchapaji (*typing and grammatical errors*). Katika uchambuzi wa Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia pia kuna upungufu mdogo mdogo wa kiuandishi na kiuchapaji. Kamati inapendekeza Wizara pamoja na wataalam wake wafanye mapitio ya Muswada mzima na kurekebisha makosa hayo ili kuifanya sheria hii isomeke katika lugha nzuri, fasaha bila makosa hayo ya uchapaji na uandishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, umuhimu wa Wizara ya elimu katika sheria hii. Katika Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia kuna majukumu ambayo yatamhusisha moja kwa moja Waziri wa Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi kama vile katika kifungu cha 13, *qualification for registration enrolment and enlisting* na kifungu cha 14 cha *internship training* ambapo vifungu hivi Kamati inaona Waziri wa Elimu anahusika kwa namna moja au nyingine. Kwa mfano, ili mwanafunzi wa masuala ya kemia apate sifa ya kuwa mkemia ni lazima apite mikononi mwa Wizara ya Elimu na hata anapokwenda kujifunza kwa vitendo bado anahesabika kuwa ni mwanafunzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona ni busara Wizara ya Elimu ikawa ni sehemu ya Sheria hii ya Wanataaluma katika maeneo ambayo zimetajwa sifa za elimu za mwanataaluma (*academic qualifications*) ili kuifanya taaluma hii kuwa na heshima yake kwa kupunguza wanataaluma wasio na vigezo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inatambua umuhimu wa Muswada huu wa Wanataaluma wa Kemia katika utekelezaji wa majukumu yao ili ilete nchi yetu maendeleo hasa nchi ya viwanda tunayoitarajia. Kwa maendeleo hayo ya viwanda, matumizi ya kemikali yatakuwa ni mengi na makubwa, hivyo basi ni vyema Muswada huu wa Sheria ukapitishwa ili kuwawezesha wanataaluma wa kemia kutekeleza majukumu yao kwa misingi na weledi wa taaluma zao na wakati huo huo tukilinda maslahi yao, jamii na nchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho; naomba kuchukua nafasi hii kukushukuru wewe mwenyewe tena kwa kunipa fursa ya kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada huu wa Sheria wa Wanataaluma wa Kemia ulioletwa katika Kamati yangu. Aidha, nampongeza Spika pamoja na Wenyeviti wa Bunge kwa kazi nzuri wanayoendelea kuifanya ya kuongoza Bunge letu Tukufu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kumpongeza Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Mheshimiwa Ummy Mwalimu, Naibu Waziri Dkt. Hamisi Kigwangalla, Mkemia Mkuu wa Serikali, Profesa Samwel Manyele na Watendaji wote wa Wizara kwa kuwasilisha vyema Muswada mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi mzuri pale ulipohitajika. Namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Watendaji wake kwa kazi nzuri waliyoifanya ya kutoa ufafanuzi wa kisheria katika vifungu ambavyo vilivyokuwa na utata.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa namna ya kipekee, nawashukuru Wajumbe wa Kamati kwa weledi na umahiri waliouonesha wakati wa uchambuzi wa Muswada huu. Maoni na mapendekezo yao yamesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha Muswada huu muhimu kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kumshukuru sana Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashililah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge, Ndugu Athumani Hussein na Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii, Ndugu Dickson M. Disile na Makatibu wa Kamati hii Ndugu Agness F. Nkwera na Ndugu Pamela E. Palangyo kwa kufanya kazi kwa weledi bila ya kuchoka na kuhakikisha taarifa hii inakamilika kwa wakati pamoja na msaidizi wa Kamati Ndugu Gaitana Chima. Aidha, namshukuru Kaimu Mshauri Mkuu wa Mambo ya Sheria wa Bunge, Ndugu Pius Mboya pamoja na Maafisa wake Ndugu Matamus Fungo na Ndugu Mariam Mbaruku kwa mwongozo wa kisheria walioutoa mbele ya Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema haya, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha. (Makofi)

**MAONI NA USHAURI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA
MAENDELEO YA JAMII KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA MAMLAKA YA
WANATAALUMA WA KEMIA YA MWAKA 2016 (THE CHEMIST PROFESSIONALS BILL,
2016) KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI**

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ya Mwaka 2016 (*The Chemist Professionals Bill, 2016*).

Kwa Mujibu wa Kanuni ya 84 (1) Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii imepewa jukumu la kushughulikia Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia, 2016 (*The Chemist Professionals Bill, 2016*).

2.0 DHANA YA MUSWADA

Katika kuhakikisha kuwa inatungwa Sheria yenye kuleta tija kwa Maendeleo ya Taifa hili, Kamati imechambua Muswada huu ikiwa ni pamoja na kuangalia dhana nzima ya Wanataaluma wa Kemia, asili yake pamoja na kuangalia changamoto zilizomo ndani ya Muswada huu.

Taaluma ya Kemia ni moja ya taaluma kongwe duniani na iliweza kupata umaarufu mkubwa hasa baada ya mabadiliko ya kiuchumi (*Industrialization*) Barani Ulaya katika Karne ya 20 ambapo Wanataaluma wa Uangalizi wa Kemikali walifanya kazi kubwa katika ukuzaji wa Viwanda. Aidha, taaluma hii pia inafahamika kama Sayansi ya msingi (*Central Science*) kwa kuwa imekuwa msingi mkuu wa mchepuo wa Sayansi na Teknolojia. Vile vile inahusika moja kwa moja na utekelezaji wa utunzaji wa afya ya jamii, afya mahali pa kazi na usafi wa mazingira kwa ustawi wa jamii nzima.

Mheshimiwa Spika, Tanzania ni mojawapo ya nchi ambayo ina Wanataaluma wa Kemia waliosoma katika vyuo mbalimbali hapa nchini na hata nje ya nchi. Aidha, bado wapo Watanzania wengine ambao wanaendelea na wataendelea kusoma taaluma hiyo ya Kemia kwa ajili ya kukabiliana na maendeleo ya Sayansi na Teknolojia katika nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, Taaluma ya Kemia ina mchango mkubwa katika Nyanja za maendeleo ya Elimu, Kilimo, Viwanda, Sheria, Afya, Mazingira na jamii kwa ujumla wake. Aidha, taaluma ya Kemia inahusika moja kwa moja na tafiti za dawa za kutibu magonjwa mbalimbali yakiwemo ya binadamu na wanyama katika Sekta ya afya duniani.

Mheshimiwa Spika, Kutokana na kukua kwa Sekta ya Viwanda, Madini, Afya, Kilimo na hata Ujasiriamali, kumekuwepo kwa wimbi kubwa la watendaji katika taaluma hii ya Kemia kwa Wanataaluma wa Kemia na watu wasio na taaluma ya Kemia ambapo linapelekea matumizi makubwa ya Kemikali yasiyofuata misingi ya taaluma ya Kemia na kwa kufanya hivyo kunapoteza uelekeo wa usimamizi wa taaluma hii na hata kuleta madhara katika jamii yetu.

Aidha, Wanataaluma wenye sifa pia kutumia vibaya taaluma yao kwa maslahi yao binafsi kwa kutengeneza bidhaa haramu zisizokubalika na hata kuleta athari katika jamii kama vile kutengeneza mabomu, dawa za kulevya, bidhaa za majumbani ambazo hazijafuata vigezo vya utaalumu wa Kemia.

Nchi nyingine duniani kama vile Ufilipino walianza kuwa na Sheria ya Wanataaluma wa Kemia Mwaka 1952 na kufanya marekebisho kadhaa kadri walivyoona inafaa ili kuweza kuendana na mabadiliko ya ukuaji wa uchumi na viwanda na mabadiliko ya mwisho ya Sheria hiyo yalifanyika Septemba, 2014. Pia nchi kama Malyasia ambayo iliweka Sheria ya Wanataaluma wa Kemia Mwaka 1975, Nigeria, Cyprus na nchi nyingine ambazo Sheria hizo zinasaidia kusimamia sifa, maadili, utendaji wa shughuli za maendeleo katika taaluma ya Kemia.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wazee na Watoto pamoja na Serikali yake, kwa kuona umuhimu wa nchi yetu pia kuwa na Sheria ambayo itasimamia weledi wa Wanataluma wa Kemia kama nchi nyingine zilivyofanya kwa kuzingatia maendeleo ya Sayansi na Teknolojia yanavyokua kwa kasi.

3.0 CHIMBUKO NA DHUMUNI LA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Chimbuko la Muswada huu ni Sera ya Afya ya Mwaka 2007 ambayo inaelekeza kuwepo na Mabaraza mbalimbali ambayo yataundwa kwa ajili ya kusimamia na kuratibu Wanataaluma wa Sekta ya Afya wakiwemo Wanataluma wa Kemia. (**Sera ya Afya, 2007,uk.51, kipengele cha 5(11)**).

Sera hiyo ya Afya (2007) imetoa maelekezo na matamko kadhaa katika kuunda Mabaraza ya Kitaaluma kwa ajili ya kuandaa, kuboresha na kusimamia viwango na maadili ya Taaluma hii ili kuwapa wananchi huduma iliyo bora na salama yenye kuzingatia viwango na maadili ya taaluma ya Kemia. Aidha, Sera ya Sayansi na Teknolojia ya Mwaka 1996 katika kifungu nambari 15 kimeainisha uimarishaji wa viwango vya Kitaaluma na maadili ili kuweza kuinusuru nchi kwa kuiweka katika nafasi nzuri ya kushiriki na kuendana na mabadiliko ya Kisayansi na Kiteknolojia yanayoendelea kukua kwa kasi Ulimwenguni Tanzania ikiwa ni mojawapo.

Kwa kuzingatia utekelezaji wa Sera ya Afya (2007), kuna sheria mbalimbali ambazo tayari zimekwisha undwa na kuanza kutumika kwa ajili ya kusimamia Wanataaluma mbalimbali zikiwemo za taaluma ya Uuguzi na Ukunga (2010), taaluma ya Famasia (2011) ambazo zimesaidia kuonesha mafanikio katika kuzisimamia taaluma hizo kimaadili, kiutendaji na hata kulinda weledi wa Wanataaluma hao.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kupokea Maelezo ya kina kuhusu dhumuni la Muswada tajwa yaliyowasilishwa mbele ya Kamati na Mheshimiwa Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Katika uwasilishaji huo Mheshimiwa Waziri alieleza masuala mbalimbali ya msingi kuhusu madhumuni, sababu na masuala muhimu katika Muswada huu. Dhumuni kuu la Muswada huu ni kuifanya Taaluma ya Kemia kutekeleza majukumu yake huku ikizingatia misingi na weledi wa taaluma ya Kemia bila kuleta madhara kwa jamii na huku ikitekeleza jukumu kuu la kulinda jamii yetu ya Tanzania.

4.0 UCHAMBUZI WA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ya mwaka 2016 (**The Chemistry Professionals Bill, 2016**) umegawanyika katika sehemu Kuu Sita (6) ambapo ndani yake umebeba jumla ya Vifungu Arobaini (40) na kila kifungu kimebeba maudhui yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua Muswada huu kwa lengo la kuhakikisha inatungwa Sheria yenye maslahi kwa Taifa. Kwa kuzingatia Masharti ya Kanuni 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, mnamo **tarehe 25 na 26 Agosti, 2016** katika Ukumbi uliopo kwenye **Jengo la Mkaguzi na Mdhidhi Mkuu wa Hesabu za Serikali hapa Dodoma**, Kamati ilifanya mkutano wa kupokea Maoni ya Wadau (*Public hearing*) kwa lengo la kuboresha Muswada huu na kuisaidia Kamati katika uchambuzi wake. Baadhi ya Wadau waliofika mbele ya Kamati ni pamoja na **Tanzania Law Society (TLS)** na **Legal and Human Rights Centre (LHRC)**.

Mheshimiwa Spika, kuna baadhi ya Wadau walishindwa kufika mbele ya Kamati ili kutoa Maoni yao wakiwemo **Chuo Kikuu cha Dar es Salaam Kitengo cha Kemia, Tanzania Wildlife Research Institute (TAWIRI), Muhimbili University of Health and Allied Sciences (MUHAS)**, walitoa maoni yao kwa njia ya maandishi, Kamati iliyapokea na kuyafanyia kazi.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Wadau yamekuwa na manufaa makubwa sana kwa Kamati kwa kuwa yamepelekea kufanya maboresho ambayo yana tija kwa Muswada huu ili kuweza kutunga Sheria nzuri ya Wanataaluma wa Kemia ambayo imezingatia ushirikishaji wa wadau kikamilifu. Kamati inapenda kuchukua nafasi hii kuwashukuru Wadau wote kwa michango yao naomba

kuwatambua kwa majina, **Chuo Kikuu cha Muhimbili, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam Kitengo cha Kemia, Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu, Tanganyika Law Society** na **Tanzania Wildlife Research Institute (TAWIRI)**.

Mheshimiwa Spika, Katika uchambuzi huo, Kamati ilibaini baadhi ya mapungufu ambayo katika vikao vyake na Serikali iliyawasilisha yakiwemo maoni ya wadau ambao nimetoka kuwataja.

Mheshimiwa Spika, napenda kulieleza Bunge lako tukufu kuwa, Serikali ilikubaliana na maboresho yaliyofanywa na Wajumbe wa Kamati na yale yaliyotolewa na Wadau katika vikao vya mashauriano vilivyokuwa vikifanyika na kwamba Serikali itawasilisha jedwali la makubaliano ya marekebisho hayo.

5.0 MAONI, MAPENDEKEZO NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa Maoni, Mapendekezo na Ushauri ili kuboresha Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia kama ifuatavyo:-

a) **Kifungu cha 4“establishment and composition of Council”** katika kifungu kidogo **(7) (i)** kinachosomeka **“a senior officer or above representing Public Services Management”** kwa tafsiri isiyo rasmi ni Mkuu wa Utumishi ambaye naye atakuwa mmoja wa wawakilishi katika Bodi hiyo ya Wanataaluma wa Kemia. Kamati inaona haina maana ya **“Senior”** huyo kuwepo katika Bodi hiyo kwakuwa hakijaelezea ni nani na mwenye sifa gani atakayewakilisha katika Bodi hiyo kutoka Utumishi na kwa nini. Kamati inashauri kipengele hicho kifutwe chote.

Aidha, katika **Kifungu** hicho hicho cha **4(7)e** pia kinachosema **“a chemist of a level of senior or above representing private Universities”** Kamati imeona umuhimu wa kipengele hiki katika Sheria hii, kwa umuhimu huo basi Kamati inashauri kiongezwe neno **“Lecturer”** kabla ya neno **“Senior”** ili kuifanya kuwa na maana zaidi kwa kuwa Bodi hiyo ni ya Wanataaluma wa Kemia awe ni mtu mwenye uzoefu ili kupata uwakilishi mzuri kutoka chuo.

b) **Kifungu cha 8(4)** kinachoongelea **“A Committee may co-opt any person to assist committee on any issue as it may consider necessary”** Kamati inaona kumpa mamlaka mwalikwa huyo katika masuala yote siyo sahihi. Kamati inapendekeza kwamba mwalikwa huyo awekewe mipaka katika baadhi ya mambo likiwemo suala la kutopata nafasi ya kupiga kura. Kwa msingi huo basi, Kamati inashauri kiongezwe maneno haya **“except that the co-opted person shall have no power to vote”** ili kuhakikisha kwamba maamuzi yanafanyika kwa kuzingatia matakwa ya Sheria.

c) **Kifungu cha 9** kinachozungumzia **“Appointment of the Registrar”** Kifungu hiki cha **9(1)** kilichoandikwa **“The Minister shall appoint a Principal or senior chemist with a masters degree from the public service to be the Registrar of the Council”** Kamati inapendekeza kifutwe na kuandikwa tena upya **“The Minister shall appoint a principal or Senior Chemist who possesses at least a Master’s degree from amongst the Public Servants to be the Registrar of the Council.** Kwa kuandikwa upya italetwa maana zaidi kuliko hivyo ilivyo sasa.

d) **Kifungu cha 11 “Secretariat of the Council”** Kamati imetoa Maoni katika Kifungu kidogo cha **(1) (b)** kwa kukifuta kipengele kizima kinachosomeka **“other staff as appointed by the Council”** kiandikwe upya ili kiweze kusomeka **“such number of staff as may be determined and appointed by the Council”.** Kamati inaamini kwa kuandikwa hivi kutawapa wajumbe wa Bodi kuwa na mamlaka ya kufanya uamuzi wa Watumishi wa Sekretarieti wangapi na wenye sifa gani wanahitaji kadiri ya mahitaji ya Baraza hilo la Wanataaluma wa Kemia.

e) **Kifungu cha 13** kinachoelezea **“Qualification for registration, enrolment and enlisting”** Kamati imetoa maoni yake katika **kifungu kidogo cha 2(a)(i)** **“in the case of a chemist, a degree in chemistry or any other specialized discipline majoring in chemistry from a recognized institution”** kifungu hiki kiboreshwe na kusomeka **“in the case of a chemist, a degree in chemistry from a recognized institution or any other specialized discipline majoring in chemistry”.** Maboresho hayo pia yamependekezwa katika **kifungu cha 13(2)(ii) na (iii)** kwa kuongezea maneno **“from a recognized institution”** Kamati inaona kwa kuboresha vipengele hivi itasaidia Mtaalamu wa Maabara na Msaidizi wa mtaalamu wa Maabara kuwa na sifa kutoka katika chuo kinachotambulika na Serikali na siyo bora chuo ili kuendeleza ubora na weledi wa taaluma hii ya Kemia.

f) **Kifungu cha 16 “Issuance of Certificate”** katika kifungu hiki **kidogo cha (1)** kinachosema, **“The Council shall issue a certificate to a relevant person who is registered, enrolled or enlisted under this Act.”** Kamati inapendekeza kuwa liondolewe neno **“issue”** na kuwekwa neno **“approve issuance”**, kwakuwa mamlaka ya kutoa cheti kwa mwanataaluma aliyesajiliwa yapo kwa Msajili wa Wanataaluma na siyo Baraza la wanataaluma kama kifungu hicho kidogo kinavyoeleza.

g) **Kifungu cha 17 kinachosomewa “Register, Role and List”** Katika uchambuzi wa Muswada huu, Kamati iliona Sheria haijaweka wazi kuhusu namna gani Sheria hii itawalinda Wanataaluma wa Kemia ambao ni wazawa (Watanzania). Kamati inapendekeza kiandikwe vizuri na ikiwezekana Kanuni zitakazoambatana na utekelezaji wa Sheria hii zifafanue kwa ufasaha ulinzi wa maslahi ya Wanataaluma Watanzania. Kamati inatambua soko huria la ajira

kwa maana ya nchi za Afrika Mashariki (**East Africa**) na Jumuiya ya Madola (**Commonwealth Countries**) kwa ujumla, lakini bado Kamati inaona isiwe sababu ya kutowalinda Wanataaluma wetu wa ndani ya nchi kwa sababu tu ya Soko huria la ajira. Sheria izingatie matumizi ya Sheria nyingine za kazi (**Labor Laws**) kwa wanataaluma wa Kemia ambao siyo Wataanzania.

h) **Kifungu cha 18** kinachosomeka **“Suspension, revocation or cancellation of certificates” kifungu kidogo cha (1)(c) “delete from Register, Roll or List the name of the person whose certificate has been revoked, suspended or cancelled”** katika uchambuzi Kamati inaona kwamba neno **“suspended”** liondolewe kwakuwa Mwanataaluma aliyesimamishwa au kupewa adhabu ya muda kwa kosa fulani hawezi kufutiwa cheti chake akitarajiwa atarejeshwa tena katika Baraza hilo la Wanataaluma wa Kemia. Kamati inaona kusimamishwa kwa muda fulani na siyo kuondolewa moja kwa moja. Kwa msingi huo basi, Kamati inaona kwamba Mwanataaluma huyo hawezi kufutiwa usajili wake katika Baraza kama tu amepewa adhabu ya muda au kusimamishwa kwa maana nyingine anatarajiwa kurudi katika Baraza na kuendelea na utekelezaji wa majukumu yake ya kitaalamu.

Aidha, katika kifungu hicho hicho kidogo, Kamati inapendekeza Mwanataaluma aliyefutiwa usajili wake katika Baraza la Wanataaluma kama hajaridhika na maamuzi yaliyotolewa na Baraza, basi kifungu kitoe fursa kwa Mwanataaluma huyo kukata rufaa kwa Waziri mwenye dhamana na kama hataridhika pia na maamuzi ya Waziri basi apewe fursa tena ya kukata rufaa katika Mahakama Kuu ya Tanzania. Kwa kuzingatia mapendekezo hayo, Kamati inapendekeza pia kuongeza vifungu vidogo viwili (2) vifuatavyo ambavyo vitasomeka **kifungu 18(4) “Any person aggrieved by the decision of the council made under subsection (1) may appeal to the Minister within 90 days from the date of the decision of the council** na **kifungu cha 18(5) “Any person dissatisfied by the decision of the Minister may appeal to the High Court within 90 days from the date of the decision of the Minister.”** Kwa kuongeza vifungu hivi vidogo kutafanya vifungu vidogo kufikia **vitano (5)** kutoka vifungu **vitatu (3)** kama ilivyokuwa awali. Kwa kufanya hivi, kutatoa fursa kwa Mwanataaluma wa Kemia ambaye hajaridhika na maamuzi ya Baraza la Wanataaluma ya kufutiwa usajili wake kusikilizwa na kupata haki yake ya msingi kwa mujibu wa Sheria badala ya Baraza kuwa ndiye muamuzi wa mwisho wa kutoa maamuzi ya kufuta cheti cha usajili.

i) **Kifungu cha 19 (2) “Where the order has been made for the deletion of a person’s name from the Register, Roll or List, the Council may, on its own motion or on the application of the person concerned, and in the either case, after holding such inquiry as the Council may deem proper, cause the name of the person to be restored to the Register, Roll or List upon payment of the prescribed fee.”** Kwa tafsiri isiyo rasmi kifungu hiki kinaipa mamlaka makubwa

Baraza kuamua ni kiasi gani cha fedha (Ada) Mwanataaluma huyo aliyefutiwa na anahitaji kurejeshwa katika usajili atoe na hakimpi fursa Mwanataaluma huyo kuweza kukata rufaa endapo hajaridhika na maamuzi hayo ya Baraza. Kamati inapendekeza kifungu kitoe fursa kwa Mwanataaluma huyo kuweza kukata rufaa ili kupata haki yake ya kusikilizwa ambayo ni haki yake ya msingi Kikatiba badala ya Baraza kuwa muamuzi wa mwisho na maamuzi hayo kuchukuliwa ni sahihi wakati wote.

j) Kifungu cha 28 (2)© kinachosomeka “has been convicted of an offence under this Act or any other written law” kifungu hiki kinamtaka Mwanataaluma wa Kemia kutoendelea na kutoa huduma kama atapatikana na makosa mengine ambayo hayajatajwa. Kamati inahoji kwamba makosa yapo mengi, je ni makosa yapi ambayo atapatikana nayo na kumfanya Mwanataluma huyo wa Kemia afutiwe taaluma yake? Kamati inapendekeza kuyataja makosa hayo au kuweka wazi kwamba Sheria za makosa mengine zitatumika endapo Mwanataaluma huyo atapatikana na makosa ambayo ni kinyume na Sheria za nchi hii.

k) Kifungu cha 33(2) kinachosomeka “A person giving evidence the Council shall be entitled to all privileges which he would have been entitled to as a witness before a court of law.” Kwa mujibu wa kifungu hiki, kwa tafsiri isiyo rasmi ni kwamba shahidi yoyote atakayefika mbele ya Baraza kwa ajili ya kutoa ushahidi basi atapewa haki zote. Kamati inahoji haki hizo zote ni zipi? Na kwa nini shahidi huyo aliyefika mbele ya Baraza kwa ajili ya kutoa ushahidi apewe haki zote? Kamati inaona kwamba hii siyo sawa na hivyo basi Kamati inapendekeza neno **“all”** liondolewe katika kifungu hicho kidogo ili kuweza kubaki na haki zile ambazo ni za msingi kwa mujibu wa Katiba.

l) Makosa ya kiuandishi na Kiuchapaji (Typing and Grammatical Errors)

Katika uchambuzi wa Muswada huu wa Sheria ya Wanataluma wa Kemia pia kuna mapungufu madogo madogo ya kiuandishi na kiuchapaji. Kamati inapendekeza Wizara pamoja na Wataalamu wake, wafanye mapitio ya Muswada mzima na kurekebisha makosa hayo ili kuifanya sheria hii isomeke katika lugha nzuri na fasaha bila makosa hayo ya uchapaji na uandishi (**Typing and Grammatical errors**).

m) Umuhimu wa Wizara ya Elimu katika Sheria hii

Katika Muswada wa Sheria ya Wanataluma wa Kemia, kuna majukumu ambayo yatamhusisha moja kwa moja Waziri wa Elimu, Sayansi, Teknolojia na Ufundi kama vile katika **kifungu cha 13 “Qualification for Registration, enrolment and enlisting na kifungu cha 14 cha “Internship training”** ambapo vifungu hivi Kamati inaona Waziri wa Elimu anahusika kwa namna moja ama nyingine. Kwa mfano ili mwanafunzi wa masuala ya Kemia apate sifa ya kuwa Mkemia ni

lazima apite mikononi mwa Wizara ya Elimu na hata anapokwenda kujifunza kwa vitendo bado anahesabika kuwa ni mwanafunzi. Kamati inaona ni busara Wizara ya Elimu akawa sehemu ya sheria hii ya wanataluma katika maeneo ambayo yametaja sifa za elimu za mwanataaluma (**Academic Qualifications**) ili kuifanya taaluma hii kuwa na heshima yake kwa kupunguza wanataaluma wasio na vigezo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua umuhimu wa Muswada huu wa Wanataaluma wa Kemia katika utekelezaji wa majukumu yao ili kuiletea nchi yetu maendeleo hasa nchi ya Viwanda tunayoitarajia. Kwa maendeleo hayo ya viwanda, matumizi ya kemikali yatakuwa ni mengi na makubwa, hivyo basi ni vyema Muswada huu wa Sheria ukapitishwa ili kuweza kuwawezesha Wanataluma wa Kemia kutekeleza majukumu yao kwa misingi na weledi wa taaluma zao na wakati huohuo tukilinda maslahi yao, jamii na nchi nzima kwa ujumla.

8.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua nafasi hii kukushukuru wewe mwenyewe tena kwa kunipa fursa ya kuwasilisha Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Muswada huu wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ulioletwa katika Kamati yangu. Aidha, nakupongeza wewe, Naibu Spika pamoja na Wenyeviti wa Bunge kwa kazi nzuri mnayoendelea kuifanya ya kuongoza Bunge letu Tukufu.

Mheshimiwa Spika, Naomba kumpongeza Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe. Umy Mwalimu (Mb), Naibu Waziri Dkt. Hamis Kigwangallah (Mb), Mkemia Mkuu wa Serikali Prof. Samweli Manyele na watendaji wote wa Wizara kwa kuwasilisha vyema Muswada mbele ya Kamati na kutoa ufafanuzi mzuri pale ulipohitajika. Namshukuru pia Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Watendaji wake kwa kazi nzuri waliyoifanya ya kutoa ufafanuzi wa kisheria katika vifungu ambavyo vilivyokuwa na utata.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee nawashukuru Wajumbe wa Kamati kwa weledi na umhiri waliouonesha wakati wa uchambuzi wa Muswada huu. Maoni na mapendekezo yao yamesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha Muswada huu muhimu kwa Taifa letu. Napenda kuwatambua kwa majina:-

1. Mhe. Peter J. Serukamba, Mb	Mwenyekiti
2. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hussein Mohamed Bashe, Mb	Mjumbe
4. Mhe. Peter Ambrose Lijualikali	Mjumbe
5. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb	Mjumbe
6. Mhe. Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile	Mjumbe
7. Mhe. Kasuku Samson Bilago, Mb	Mjumbe

8. Mhe. Dkt. Elly Marko Macha, Mb	Mjumbe
9. Mhe. Lucia Ursula Michael Mlowe, Mb	Mjumbe
10. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mb	Mjumbe
11. Mhe. Ahmed Ally Salum, Mb	Mjumbe
12. Mhe. Susan Anselm Lyimo, Mb	Mjumbe
13. Mhe. Juma Selemani Nkamia, Mb	Mjumbe
14. Selemani Said Bungara, Mb	Mjumbe
15. Mhe. Zitto Zuberi Kabwe, Mb	Mjumbe
16. Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb	Mjumbe
17. Mhe. Bernadetha K. Mushashu, Mb	Mjumbe
18. Mhe. Jaku Hashim Ayoub, Mb	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru sana Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashililah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein na Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii Ndg. Dickson M. Bisile na Makatibu wa Kamati hii Ndg. Agnes F. Nkwera na Ndg. Pamela E. Pallangyo kwa kufanya kazi kwa weledi, bila ya kuchoka na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Galtana Chima. Aidha, namshukuru Kaimu Mshauri Mkuu wa Mambo ya Sheria wa Bunge Ndg. Pius Mboya pamoja na Maafisa wake Ndg. Matamus Fungo na Ndg. Mariam Mbaruku kwa mwongozo wa kisheria walioutoa mbele ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Peter Joseph Serukamba, Mb

MWENYEKITI
Septemba, 2016

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Dkt. Jasmine Tisekwa kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati. Sasa ni zamu ya Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani.

(Hapa kuna Mheshimiwa Mbunge alikuwa akikionyesha Kiti Saa kuashiria muda umekwisha)

NAIBU SPIKA: Kanuni si tunazo Waheshimiwa nitaongeza muda lakini siyo sasa. Sasa ukionyesha saa sijui unamaanisha hutaki kusoma saa hizi ama vipi? Tusipende kubishana kwenye vitu ambavyo viko wazi, Kanuni ya 28 hii hapa nitaongeza muda na siyo saa hizi.

MHE. ESTHER N. MATIKO (K.n.y. MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL - MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Mheshimiwa Godwin Mollel, napenda kutoa mapendekezo kuhusu Muswada wa Sheria ya Uanzishwaji wa Baraza la Wanataaluma wa Kemia 2016 (*The Chemist Professionals Act, 2016*).

Mheshimiwa Naibu Spika, utangulizi. Kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kutoa mapendekezo ya Muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia ya mwaka 2016 kwa mujibu wa Kanuni ya 86(6) ya Kanuni za Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Toleo la Januari, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote, naomba kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutupa uhai na afya njema ya kuweza kuwepo tena katika kikao hiki cha Bunge ili kuweza kuwasemea Watanzania kwa manufaa na ustawi wa wananchi wetu na Taifa kwa ujumla. Aidha, napenda kutumia fursa hii kuwashukuru sana wapiga kura wangu wa Tarime Mjini kwa ushirikiano mkubwa wanaonipatia katika kuleta maendeleo Tarime.

Kipekee, nawapongeza sana Wanatarime kwa ujasiri walioonyesha na kusimama kidete kuunga mkono Operesheni UKUTA kwa madhumuni ya kurejesha utawala wa sheria unaojali demokrasia na haki za binadamu. (Makofi) **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Naibu pika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda vyama vyote vipewe fursa sawa ya kushindana kwa sera na hoja zao na kwa uhuru. Tunapenda CCM ambayo ni Chama cha Upinzani kule Tarime Mjini na hata Tarime Vijijini wapewe fursa ya kufanya kazi ya siasa ili wananchi wawapime kwa hoja zao na siyo kusubiri kuja kuiba kura kwa kutumia Polisi na Wanajeshi. (Makofi) **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kutumia fursa hii kulaani vitendo viovu vinavyofanywa na baadhi ya Wanajeshi wa Jeshi la Wananchi wa Tanzania wasio waadilifu...**[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

KUHUSU UTARATIBU

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU): Kuhusu utaratibu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Matiko, tafadhali naomba ukae. Kuhusu utaratibu Mheshimiwa Dkt. Possi, Kanuni?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, WATU WENYE ULEMAVU:

Mheshimiwa Naibu Spika, natumia Kanuni ileile ya 68(1) inayonipa fursa ya kusimama na kusema Kuhusu Utaratibu na narudi tena kwenye Kanuni ileile ya 86(6)(7)(8) inayotaka tujielekeze katika mjadala unaohusu Muswada husika. Muswada huu ni wa Baraza la Wanataaluma wa Kemia lakini humu ndani UKUTA na taaluma ya Kemia havihusiani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, si hivyo tu, nimepata nafasi ya kusoma kidogo, naangalia huku naona akina Charlie Chaplin na taaluma ya Kemia haviendani. Nimesoma tena vingine naona sijui JWTZ, Baraza la Taaluma la Kemia wala siyo sehemu ya Wizara ya Ulinzi haviendani. Kwa hiyo, naona tu maneno haya yanakiuka hizo Kanuni. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nalazimika tena kusimama. Kanuni ya 68(1) ambayo Mheshimiwa Dkt. Abdallah Possi ameitumia ya kuhusu utaratibu, ametaja Kanuni inayovunjwa kwamba ni Kanuni ya 86(6), (7) na (8), kwa ajili ya kuokoa muda na kuzingatia kwamba naamini wote tulikuwepo wakati nikizipitia Kanuni hizi nilipokuwa natoa utaratibu kwenye hotuba iliyotangulia.

Waheshimiwa Wabunge, hizi Kanuni tulijiwekea wenyewe ili zifuatwe. Kwa hiyo, Kanuni ya 86 inaongelea Muswada Kusomwa Mara ya Pili na leo tunasoma Muswada kwa Mara ya Pili. Kanuni hiyo ya 86(6) inaongelea kuhusu Msemaji wa Kambi ya Upinzani kwamba atatoa maoni yake ukisoma na hizo fasili nyingine zilizotajwa ya (7) na (8), Mheshimiwa Dkt. Possi ametupeleka kwenye ukurasa wa pili ambao unahusu maneno ambayo yamekwishakusomwa, akatueleza na maneno ambayo yamesomwa ya huyu msomi anaitwa Charlie Chapline, sijajua ni mpaka ukurasa wa ngapi kwa sababu mwenyewe sijapitia lakini tujielekeze kwenye kutimiza matakwa ya Kanuni zetu.

Maneno yale ambayo yako kwenye huu utangulizi ambayo yanavunja Kanuni ya 86, Mheshimiwa Matiko tafadhali nakusihi ufuate ile tu hekima ama busara ya msomaji aliyetangulia ya kujielekeza kwenye hoja kwa mujibu wa Kanuni ya 86. Mheshimiwa Matiko endelea. *(Makofi)*

MHE. ESTHER N. MATIKO (K.n.y. MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL - MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO): Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru lakini nipende kusema tu mimi Mbunge wa Jimbo la Tarime Mjini siyo Mbunge wa Kuteuliwa. Ukisoma utangulizi wangu unaofuata, nazungumzia wananchi wangu, hata Mawaziri wakija kujibu hoja hapa wanaanza na utangulizi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU):
Mheshimiwa Naibu Spika, Kuhusu Utaratibu.

MHE. ESTHER N. MATIKO (K.n.y. MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL - MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO): Mheshimiwa Naibu Spika, ukisoma utangulizi wangu vizuri unaweza ukaainisha ni wapi Kanuni imevunjwa na wapi Kanuni haijavunjwa.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, WATU WENYE ULEMAVU:
Mheshimiwa Naibu Spika, Kuhusu Utaratibu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Matiko, subiri tafadhali. Kuhusu utaratibu Mheshimiwa Dkt. Possi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU):
Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni inayohusu Kuhusu Utaratibu once ukishatoa maelekezo hakuna *right of reply*. Kwa hiyo, aendeleo na maelekezo yako...

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU (WATU WENYE ULEMAVU): Kanuni ndivyo zinavyosema.

MHE. JOHN W. HECHE: *(Aliongea nje ya kipaza sauti)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tusijibizane. Mheshimiwa Heche huwezi kusema, Mheshimiwa Matiko alikuwa ameshasimama na ameanza...

MHE. JOHN W. HECHE: *(Aliongea nje ya kipaza sauti)*

NAIBU SPIKA: Usijibizane sikiliza ujibiwe.

MBUNGE FULANI: Sasa yeye ni Spika?

NAIBU SPIKA: Sikiliza ujibiwe.

(Hapa Mhe. Halima J. Mdee alikuwa amesimama)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Halima naomba ukae chini tafadhali. Naomba ukae Mheshimiwa Halima. Naomba ukae Mheshimiwa Halima, naomba ukae chini. Naomba ukae Mheshimiwa Halima.

MBUNGE FULANI: Mtoe nje.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Matiko.

MHE. ESTHER N. MATIKO (K.n.y. MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL - MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO): Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri wewe ndiyo unaongoza Kiti hiki na unaweza ukapitia hotuba yangu ukajua ni wapi imekiuka Kanuni na wapi haijakiuka. Kunizuia nisisome utangulizi ambao unaendelea kuwashukuru wananchi wangu na kudokeza kero zinazoendelea kwa wananchi wangu, nina mamlaka hayo na ni *opportunity* ambayo naipata na Waheshimiwa Wabunge wamekuwa wakifanya hivyo.

Mheshimiwa Lwakatare kasoma *page* sita za utangulizi, Mheshimiwa Mtolea juzi kasoma *page* sita za utangulizi, Mheshimiwa Naibu Spika ulikuwa pale uliona, *why today?* Natakiwa kusema mimi ni Mbunge wa Jimbo siyo wa Kuteuliwa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutumia fursa hii kulaani vitendo viovu vinavyofanywa na baadhi ya Wanajeshi wa Jeshi la Wananchi wa Tanzania wasio waadilifu vya kuzurura kwenye vijwi vya kahawa vya raia bila ya *uniform* na kuwakamata wananchi wanaojadili masuala ya siasa na kuwapeleka katika makambi yao ya Jeshi na kuwatesa. Tukio hili lilifanyika katika kijiwe cha Kahawa cha Mgambo-Tarime Mjini ambapo kijana John Gerald aliteswa na mwanajeshi katika Kambi ya Jeshi ya Bomani kwa zaidi ya saa sita. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inamtaka Mkuu wa Kambi hiyo kuwachukulia hatua wanajeshi hao. [**Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge**]

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Matiko, naomba ukae kidogo.

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwanza nianze kwa kuongeza muda kwa mujibu wa Kanuni ya 28(2) ili tuweze kumaliza shughuli iliyo mbele yetu. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, lakini nimetoka kutoa maelezo hapa kuhusu maoni yanayoweza kutolewa kwa mujibu wa Kanuni ya 86 inayohusu Muswada

Kusomwa kwa Mara ya Pili. Nimetoka kutoa hayo maelezo na sasa nasimama hii ni mara ya tatu kutoa maelezo hayo hayo.

Waheshimiwa Wabunge, maelezo ni hivi, Kanuni hizi tumetunga wenyewe ili zituongoze katika namna nzuri ya kuweza kuwasiliana humu ndani. Kanuni ya 86 sina haja ya kuisoma tena iko wazi. Nakusihi Mheshimiwa Matiko, umeeleza vyema kwamba walishasoma wengine huko nyuma ni sawa pengine haikupatikana fursa ya mtu kuipitia hii Kanuni na nisingependa kwenda huko kwa kuwa kwa sasa nimekumbushwa hii Kanuni ya 86 ndivyo inavyosema. Kwa hiyo, inawezekana kabisa kwamba wakati huo mtu aliyekuwa amekaa kwenye Kiti hakukumbushwa kuhusu Kanuni hiyo lakini haimaanishi hiyo Kanuni haipo. Kwa kuwa iko hapa hiyo Kanuni ya 86, Waheshimiwa Wabunge, naomba tujielekeze huko. Mheshimiwa Matiko, karibu. (Makofi)

MHE. ESTHER N. MATIKO (K.n.y. MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL - MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO): Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana *and I believe message sent because we have the books here* na pia mkipata muda muangalie sinema ya 'The Great Dictator'. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, najielekeza kwenye hoja sasa. Baada ya kuyasema hayo, nipongeze jitihada mbalimbali zinazofanywa na wataalam wetu wa kemia katika sekta mbalimbali. Wataalam hawa wana wajibu mkubwa kwa maslahi ya Taifa kwa ajili ya usalama na kuendeleza zaidi maarifa ya kisayansi. Hivyo basi, masuala yote yanayohusu wanasayansi wetu hususani kada hii ya wakemia yanahitaji kufanyiwa kazi kwa usahihi na umakini mkubwa bila kuingiliwa katika utendaji wao ambao unahitaji taaluma.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Muswada huu wa Sheria ya Uanzishwaji wa Baraza la Wataaluma wa Kemia kama yalivyo mabaraza mengine ya wanataaluma kama vile *The Pharmacist Council* au *Tanganyika Medical Council* na mengine mengi ambayo yanawaleta pamoja wataalam ili kusimamia miiko ya taaluma hiyo na utendaji wao katika kada zao ili kufanya kazi zao kwa uhuru kwa kuzingatia matakwa ya katiba na sheria mbalimbali za nchi na ili kuleta ufanisi katika kazi mbalimbali za kujenga Taifa, hivyo basi, ni vyema sasa Serikali itoe uhuru kwa Mabaraza au Bodi hizi za Wanataaluma ili kufanya kazi zao badala ya Serikali kuwa mkono wao wa maelekezo (*instruction arm*).

Mheshimiwa Naibu Spika, tulifanya makosa katika mabaraza mengine, basi hakuna haja ya kuendelea kufanya makosa haya kuiruhusu Serikali kuwa mwelekezi wa Mabaraza haya ya Wanataaluma.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali kuwa mwelekezi wa Mabaraza ya Wanataaluma (*Instruction Arm*). Katika kifungu cha 4(7)(a)-(i) kinachozungumzia muundo wa Baraza, kifungu hiki kimempa mamlaka Waziri kuweza kuteua Wajumbe wa Baraza hili la Wataaluma wa Kemia ambapo kimsingi Waziri hupata ushauri katika uteuzi kutokana na taratibu mbalimbali za uteuzi zinazofanywa na Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, tabia hii ya Serikali kuwa mwelekezi wa viongozi wa Mabaraza ya Wataalam imekuwa ikiwanyima uhuru wataalam hao kufanya kazi kwa weledi na uhuru. Tumekuwa tukiona mara nyingi wataalam hawa wakishindwa kufanya kazi zao ipasavyo hata ile ya kutoa ushauri kwa sababu tu ya mashinikizo ya baaadhi ya viongozi wa kiserikali ambapo wengine ni wanasiasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kitendo cha kumpa mamlaka Waziri kuteua Wajumbe wa Baraza ambapo kimsingi Waziri ni mwanasiasa na ni mtendaji wa Serikali kuna athari moja kwa moja katika uteuzi wa Baraza hilo hasa mgongano wa kiutendaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, wengi wetu ni mashahidi wa matukio mbalimbali ambapo wataalam wetu wameshindwa kufanya wajibu wao wa kitaalam kwa sababu ya maelekezo ya wanasiasa wenye mamlaka makubwa ndani ya Serikali. Tumeshuhudia wataalam wakikana hata tafiti walizozifanya wenyewe na kuzichapisha katika machapisho mbalimbali kwa hofu ya viongozi wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeshuhudia wasomi wengi ndani ya taasisi za elimu wakishindwa kutekeleza wajibu wao wa kutoa elimu kwa umma kwa sababu ya mashinikizo ya Serikali. Ifike mahali sasa tuwaachie wataalam wafanye kazi za kitaalam ili tuweze kunufaika na matunda ya wasomi wa nchi hii. Tutambue kuwa wataalam wana wajibu mkubwa wa kuishauri Serikali na siyo Serikali kuwashauri wataalam kama ilivyo nchini Tanzania kwa kuwa mifano dhahiri ipo kwa kupitia Mabaraza haya ya Wataalam.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na hayo, kifungu cha 4(4) kinasema:-

“Notwithstanding the preceding provisions of this section, the Attorney General shall have the right to intervene in any suit or matter instituted for or against the Council”.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunajua kwamba Mwanasheria Mkuu ni Mtendaji wa Serikali. Ndiyo Mshauri Mkuu wa Mambo ya Sheria ya Serikali. Endapo kazi za Baraza zimekiukwa na Serikali au Serikali imetaka Baraza hili lifutwe bila sababu za kimsingi, je, Mwanasheria huyu atasimama upande upi

ikiwa kifungu hiki kinampa haki ya kuingilia kati kesi yoyote au shauri lolote lililofunguliwa dhidi ya Baraza?

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la kumruhusu Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuingilia Baraza la Wanataaluma siyo tu ni kitendo cha kuwafunga midomo au kuingilia shughuli za utendaji za Baraza hili la Wanataaluma bali pia linawanyima haki wataalam hawa kufanya kazi zao kwa uhuru. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 4(5) cha Muswada huu kinasema:-

“Where the Attorney General intervenes in any matter pursuant to subsection (4), the provisions of the Government Proceedings Act, shall apply in relation to the proceedings of that suit or matter as if it had been instituted by or against the Government”.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama Mwanasheria Mkuu ni moja ya mdau mkuu wa Serikali endapo shauri litafunguliwa dhidi ya Baraza kwa Sheria za Mwenendo wa Mashauri dhidi ya Serikali, haki ya Baraza itapatikana vipi?

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kwanini sasa Serikali isione haja ya kuyaacha Mabaraza haya ya wataalam kufanya kazi kwa uhuru na endapo kuna ukiukwaji wowote wa sheria na taratibu basi Serikali iwe na mamlaka ya haki ya kuwajibisha kwa mujibu wa Sheria zilizowekwa. Na endapo Serikali imetumia mamlaka yake vibaya dhidi ya Serikali basi nalo liwe na haki ya kudai haki yake kupitia Sheria na taratibu zilizowekwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi inaitaka Serikali kuhakikisha inayaacha Mabaraza haya ya wanataaluma ili wafanye kazi yao ya kuishauri Serikali, kwa kuwa imekuwa ikisababisha lawama kubwa kwa wanataaluma, kwa wataalamu hao kushindwa kufanya wajibu ipasavyo wa kuishauri Serikali. Hivyo basi Kambi Rasmi inashauri kifungu cha 4(4) kifutwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, mamlaka makubwa ya Waziri dhidi ya wanataaluma. Katika kifungu 34(1_ mpaka cha (4) kinazungumzia rufaa endapo maamuzi ya Baraza hayakumridhisha mtu yeyote ambae ni mwanachama wa Baraza hilo. Katika kifungu hiki kinampa mamlaka makubwa Waziri kuwa msemaji wa mwisho au mtoa hukumu wa mwisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama Waziri ndiyo mteuzi wa Wajumbe wa Baraza au Kamati ambayo kimsingi ina mamlaka ya kusikiliza shitaka lolote linalomhusu mtaalam tujiulize, endapo Baraza hilo limeamua kumchukulia hatua za kinidhamu mshtakiwa na pengine mshtakiwa huyo hajaridhika na mwenendo wa kushughulika na kesi yake au hukumu iliyotolewa na Baraza, basi mtu wa mwisho katika uamuzi atakuwa Waziri ambaye ndiye aliyetoa dhamana

ya kiuongozi kwa Wajumbe hawa wa Kamati ikimaanisha kuwa anawaamini katika utendaji wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, je, mshtakiwa huyu atakuwa na imani gani ya kutendewa haki na Waziri ambaye ndiye aliyeteua Wajumbe wa Kamati hiyo?

Mheshimiwa Naibu Spika, hii haina tofauti na ule msemu wa Kiswahili usemao kesi ya nyani anapelekewa ngedere. Hii ikiwa na maana kuwa kuna uwezekano mkubwa kwa rufaa hiyo kutupiliwa mbali kama kifungu kidogo cha (3) kinavyojieleza. Kwa maneno mengine tunaweza kusema Rufaa hiyo inaweza kusikilizwa kutegemea na matakwa binafsi au utashi wa Waziri. Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri Waziri anyang'anywe mamlaka ya uteuzi na badala yake Baraza lichague viongozi wao wenyewe kupitia mikutano yao iliyowekwa kwa mujibu wa muswada wa sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile viongozi wa Baraza watoke miongoni mwa wataalam wenyewe na hivyo basi ni vyema kifungu cha 4(7) kifutwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kifungu cha 39 cha Muswada huu ambapo kinga imetolewa kwa baadhi ya Watendaji kinasema bila kujali suala alilotenda, Mkemia Mkuu wa Serikali, Mjumbe yoyote wa Bodi, Mjumbe wa Kamati, Mwajiriwa au mtu yeyote aliyepewa mamlaka ya kutekeleza majukumu chini ya sheria hii hatahesabiwa kuwa na hatia endapo ametenda kosa akiwa katika hatua za utekelezaji wa majukumu yake kwa nia njema. Kulingana na sheria, kanuni au sheria ndogo ndogo zilizotungwa chini ya sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kifungu hiki neno nia njema linaweza kuleta utata sana na hata likawa ni kichaka cha uovu dhidi ya Taifa letu au mtu yeyote yule na kuweza kufanya mambo yatakayoleta madhara kwa kisingizio kuwa tendo au tukio hilo limetokea kwa bahati mbaya na halikuwa na nia ovu yaani *positive but more often than not!* Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka ufafanuzi kwa kipengele hicho ili kuondoa utata wowote unaoweza kuja kuleta madhara.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kifungu cha 21(1) kuhusu vyanzo vya mapato ili kuendesha Baraza ili inaonesha kuwa moja ya chanzo cha mapato ni fedha zinazoidhinishwa na Bunge. Kitendo cha Baraza hili kutegemea fedha za kujiendesha kutoka Serikalini sio tu kinalinyima Baraza hili uhuru wake katika kutenda kazi zao za kitaalam bali pia kuondoa kile kinachopiganiwa cha kuhakikisha kuwa Mabaraza ya Wataalam yanakuwa na uhuru wa kutimiza wajibu wao bali pia kinahalalisha tabia ya Serikali kuwa mshauri wa wataalamu na kuamuru wataalamu kufanya kazi kwa matakwa ya Serikali na sio utaalam wao yaani *professionalism*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kitendo hiki cha kuifanya Serikali kuwa mdhamini Mkuu wa fedha za kujiendesha kunahalalisha msemu wa Kiswahili usemao tajiri hanuniwi. Hii ina maana kuwa endapo Serikali imekosea, basi wataalam hao hawatakuwa na haki ya kutoa mawao au kuikospa Serikali, jambo ambalo hata sasa tunaona tabia hizi zinavyolitafuna Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, wataalam wetu wamekuwa makondoo wa siasa za Serikali, hata pale Serikali au kiongozi Mkubwa wa Serikali anapokosea na kuvunja miiko ya kitaalam hakuna anayeweza kusema kwa kuwa kila mmoja anaogopa kitumbua chake kuingia mchanga. Kwa mantiki hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, haioni sababu ya Serikali kuwa mfadhili Mkuu wa Baraza hili kwani kunalinyima Baraza hili sauti na uhuru wa kujisemea na kufanya kazi zake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahoji endapo kitaalam kila taaluma itataka kuwa na Baraza lake, Serikali itatoa wapi fedha ya kuyaendesha Mabaraza haya? Ni kwanini Serikali isionee huruma fedha za walipa kodi ambayo maisha yao yanazidi kuwa duni kila kukicha kuwaingiza katika gharama zisizo za msingi za kuendesha Mabaraza ya Wataaaluma badala ya wataaluma hao kutafuta fedha za kujiendesha Mabaraza hayo kama wale wa Chama cha Mawakili *(Tanganyika Law Society - TLS)*, wanajiendesha kwa michango yao. Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kipengele hiki cha 21(a) kiondolewe kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kifungu cha 4(3) kinaruhusu Baraza kukopa au kukopesha kwa kutumia jina lake ambalo kifungu hicho pia kimepewa nguvu zaidi na kifungu cha 21(c)(f)(h) kinachohalalisha mikopo kutoka katika Serikali, mtu binafsi au taasisi yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, tofauti kabisa na Mabaraza mengine ya wataalamu, Baraza hili litakuwa limejiingiza katika kazi ya kibiashara na kuacha malengo makuu ya Baraza ambayo ni malengo ya utekelezaji wa kazi za kitaalam kama ilivyoainishwa kwenye Kifungu cha 5 cha Muswada huu wa Sheria wa Wataalam wa Kemia. Athari za Baraza kujiingiza katika shughuli za kibiashara ni kusababisha migogoro ya kimaslahi ndani ya Baraza badala ya kufanya kazi mahsus zilizodhamiriwa kufanywa na Baraza hili.

Hivyo basi Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri vifungu hivi vya 4(3) na 21(c),(h) na (f) vyenye malengo ya kibiashara ya kukopa ama kukopesha kinyume kabisa na malengo ya uanzishwaji wa Baraza vifutwe kabisa na badala yake Baraza libaki na shughuli za kusimamia na maslahi ya wanachama na wataalamu wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kifungu 9(1) kinampa mamlaka Waziri ya kumteua Mkemia Mkuu Mwandamizi kutoka ndani ya utumishi wa umma, pamoja na Kambi Rasmi kushauri Waziri asipewe mamlaka ya uteuzi ni muhimu pia viongozi wa wataalam hawa wa kemia wanapopatikana kutoka upande wa sekta binafsi pia. Tukirejea katika muundo wa Baraza kifungu 4(7) tutagundua kuwa sekta binafsi pia haijapata fursa sawa ya uwakilishi ndani ya Baraza pamoja na kifungu 11 ambacho vilevile hakijatoa fursa sawa kwa wataalam wanaotoka katika sekta binafsi. Ni jukumu la sheria hii kuhakikisha kuwa inawaunganisha Wakemia wote nchini na sio kuonesha ubaguzi kwa wakemia watendaji kutoka sekta binafsi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahitaji kujua ni kwanini Serikali imeamua kuwa kigezo cha Mkemia Mkuu Mwandamizi awe ni mtumishi wa umma? Ni kwa nini Serikali imeamua kuwabagua wakemia wanaotokana na sekta binafsi? Kambi Rasmi inashauri kipengele hiki kifutwe ili kuweka usawa kwa wakemia wote wanaotoa sekta ya umma na wale wanaotoka sekta binafsi.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na hayo, katika Kifungu hiki cha 9(1) kinamtaka Mkemia Mkuu Mwandamizi awe mwenye Shahada ya Uzamili. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kifungu hicho kifanyiwe maboresho na kisomeke baada ya maneno Mkemia Mkuu Mwandamizi mwenye elimu ya Shahada ya Uzamili au zaidi. Hii itatoa mwanya kwa wakemia wasomi na wengizaidi kupata fursa na pia kutoa motisha kwa wengine kujiendeleza kitaaluma.

Kifungu cha 14(1) kuhusu mafunzo kwa vitendo. Ibara hii inatamka Mkemia awe amepitia mafunzo kwa vitendo kwa kipindi cha mwaka mmoja. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kipengele hiki kiboreshwe na hivyo kisomeke baada ya maneno kipindi cha mwaka mmoja, yafuatiwe maneno katika chuo au taasisi inayotambulika.

Katika Ibara ya 28(2) ya Muswada huu ulioandikwa kwa lugha ya Kiswahili kuwa, kwa madhumuni ya kifungu hiki, Mkemia, fundi sanifu kemia, fundi sanifu kemia msaidizi, hatachukuliwa kuwa hafai kutekeleza majukumu katika kifungu hicho, neno hatachukuliwa limeharibu kabisa mantiki ya kifungu hicho ambacho ni kinyume na kile kilichoandikwa kwa lugha ya kiingereza. Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kifungu hicho kilichoandikwa kwa lugha ya Kiswahili kifanyiwe marekebisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kumaliza nisisitize kuwa ni vyema Serikali ikayaacha Mabaraza haya ya wataalam kufanya kazi kwa uhuru na kwa kuzingatia weledi kwa kazi zao kuliko ilivyo hivi sasa kwani Mabaraza haya huwa hawana tofauti na taasisi nyingine za Kiserikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa William Ruto, Makamu wa Rais wa Kenya alisema katika kikao cha dharura cha Wakuu wa Nchi za Afrika Mashariki kilichofanyika tarehe 8 Septemba, 2016 Jijini Dar es Salaam kuwa mwiba wa kujidunga hauambiwi pole, hivyo Mabaraza haya ya Wataalam wasikubali kujidunga mwiba huu wa Serikali wenyewe kwa kuwa hakuna atayewaambia pole.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba sasa kuwasilisha. *(Makofi)*

MAONI YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI, WIZARA YA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA WAZEE NA WATOTO, MHESHIMIWA DR. GODWIN OLOYCE MOLLEL (MB), KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA UANZISHWAJI WA BARAZA LA WANATAALUMA WA KEMIA, 2016 – KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

(The Chemist Professionals Act, 2016)

1.0UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kutoa mapendekezo ya muswada wa Sheria ya Wanataaluma wa Kemia wa mwaka 2016 kwa mujibu wa Kanuni ya 86(6) ya Kanuni za Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania toleo la Januari 2016.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote naomba kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutupa uhai na afya njema ya kuweza kuwepo tena katika kikao hiki cha Bunge ili kuweza kuwasemea Watanzania kwa manufaa na ustawi wa wananchi wetu na Taifa kwa ujumla. Aidha, napenda pia kutumia fursa hii kuwashukuru sana wapiga kura wangu - Wana Tarime kwa ushirikiano mkubwa katika kuleta maendeleo Tarime. Kipekee nawapongeza sana Wana Tarime kwa ujasiri walionesha na kusimama kidete kuunga mkono Operesheni UKUTA kwa madhumuni ya kurejesha utawala wa sheria unaojali demokrasia na haki za binadamu. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda vyama vyote vipewe fursa sawa ya kushindanisha sera na hoja zao kwa uhuru. Tunapenda CCM ambayo ni chama cha Upinzani kule Tarime Mjini na hata kule Tarime Vijijini wapewe fursa ya kufanya kazi ya siasa ili wananchi wawapime kwa hoja zao na sio wasubiri kuja kuiba kura kwa kutumia polisi na wanajeshi. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, napenda pia kutumia fursa hii kulaani vitendo viovu vinavyofanywa na baadhi ya wanajeshi wa Jeshi la Wananchi – JWTZ wasio waadilifu ya kuzurura kwenye vijawe vya kahawa uraiani bila unifomu na kuwakamata wananchi wanaojadili masuala ya siasa na kuwapeleka katika

makambi yao ya jeshi na kuwatesa. Tukio hili lilifanyika katika kijiwe cha Kahawa cha Mgambo – Tarime Mjini ambapo kijana John Gerald aliteswa na wanajeshi katika Kambi ya Jeshi ya Bomani kwa zaidi ya saa sita. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inamtaka Mkuu wa Kambi hiyo kuwachukulia hatua wanajeshi hao ili amani ya Tarime Mjini isije ikavurugika kutokana na hasira ya wananchi dhidi ya vitendo hivyo viovu. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, napenda kuwatia moyo Watanzania wote wenye mapenzi mema na taifa hili, wanaopenda kuona Katiba ya nchi yetu ikiheshimiwa, na ikizingatia misingi ya Sheria, haki na utawala bora kwa kupinga kila aina ya ubaguzi, udikteta na vitendo vyote vya uvunjifu wa amani vinavyoendelea kushamiri kila kukicha kutokana na vyombo vya dola kuanza kushiriki kufanya kazi za kisiasa na kuacha wajibu wao mkubwa wa kulinda usalama wa raia. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, kwa Taifa lenye dola iliyostaarabika, wananchi siku zote wanafurahi kuwa karibu na kufanya kazi za kulinda taifa wakishirikiana na askari wao. Lakini hapa kwetu hali ni tofauti na inazidi kuwa mbaya siku zinavyokwenda. Hii sio kwa sababu askari ni adui wa wananchi bali yale wanayopewa kuyatekeleza dhidi ya ndugu zao wasio na hatia uraiani ndio adui mkubwa anayeleta uhasama baina yao na wananchi wanaoishi nao uraiani. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, katika hotuba aliyoitwa Sir Charlie Chaplin iliyoitwa “**The Great Dictator**” aliyepinga unyanyasaji wa raia dhidi ya watawala madikteta katika dunia, iligusa hisia za watu mbalimbali na hata leo inatukumbusha wajibu wetu kama binadamu na heshima dhidi ya utu wetu, na wajibu wa watawala kwa wananchi wao, na kuthamini wale wote waliopewa dhamana ya kulinda usalama wa wananchi wao. Alisema maneno haya” ***We all want to help one another. Human beings are like that. We want to live by each other’s’ happiness, not by each other’s misery. We don’t want to hate and despise one another. In this world there is a room for everyone. And the good earth is rich and can provide for everyone. The way of life can be free and beautiful, but we have lost the way***”. Sir Chaplin aliendelea kusema “***the misery that is now upon us is but the passing of greed, the bitterness of men who fear the way of human progress. The hate of men will pass, and dictators die, and the power they took from the people will return to the people. And so long as men die, liberty will never perish.*** **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Soldiers! Don’t give yourselves to brutes, men who despise you and enslave you; who regiment your lives, tell you what to do, what to think and what to feel! Who drill you, diet you, treat you like cattle, use you as cannon fodder! Don’t give yourselves to these unnatural men, machine men with machine minds and machine hearts! You are not machines! You are not cattle! You are men! You

*have a **love** of humanity in your hearts! You don't hate! Only the unloved hate; the unloved and the **unnatural**. Soldiers! Don't fight for slavery! Fight for liberty! "the kingdom of God is within man", not one man nor a group of men, but in all men! In you! You, the people, have the power, the power to create machines, the power to create happiness! You, the people, have the power to make this life free and beautiful, to make this life a wonderful adventure. Then in the name of democracy, let us use that power. [Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]*

Mheshimiwa Spika, kwa nukuu hii nzito ya maneno ya Sir Charlie Chaplin inatupelekea kujiuliza maswali haya yafuatayo kama viongozi: **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

1. Tuna haki gani mbele ya Mwenyezi Mungu na mbele ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuwanyima watu haki yao ya kutoa maoni, kuzungumza na viongozi wao kwa kupitia mikutano, vikao vya ndani na hata maandamano ya amani ya kudai haki zao za msingi ambazo zipo kwa mujibu wa Sheria za nchi? **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

2. Tuna haki gani zaidi ya wengine ya kuwakamata, kuwatesa, kuwadhalilisha na hata kuwafunga wale wanaotunyooshea vidole kwa makosa tunayoyatenda? Je, sisi sio maanadui wa maendeleo kama alivyosema Sir, Charlie Chaplin? **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, Kwa pamoja bila kujali itikadi zetu za kisiasa, dini zetu na hata makabila yetu tusimame kuhakikisha tunarudisha nchi yetu katika staha, tuhakikishe tunajenga nchi itakayotoa fursa za kazi kwa vijana na fursa za kupumzika vyema kwa wazee wetu waliolitumikia taifa hili, tujenge ukuta wa kuzuia mpasuko katikati yetu, chuki, visasi na fitina. Tujenge nchi moja yenye upendo, uvumilivu wa kisiasa na hekima kwa kila mmoja ili kuwa na taifa la watu wenye amani na furaha. **[Maneno haya siyo sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]**

Mheshimiwa Spika, baada ya kuyasema hayo, nipongeze jitihada mbalimbali vinazofanywa na wataalamu wetu wa kemia katika sekta mbalimbali. Wataalamu hawa wana wajibu mkubwa kwa maslahi ya taifa kwa ajili ya usalama na kuendeleza zaidi maarifa ya kisayansi. Hivyo basi masuala yote yanayohusu wanasayansi wetu hususani kada hii ya wakemia wanahitaji kufanya kazi kwa usahihi, na umakini mkubwa bila kuingiliwa katika utendaji wao ambao unahitaji "taaluma".

Mheshimiwa Spika, Katika muswada huu wa Sheria ya uanzishwaji wa Baraza la wataalamu wa Kemia kama yalivyo mabaraza mengine ya Wataalamu kama vile Pharmacist Council au Tanganyika Medical Council, na mengine mengi

ambayo yanawaleta pamoja wataalamu ili kusimamia miiko ya taaluma yao na utendaji wao katika kazi zao ili kufanya kazi zao kwa uhuru kwa kuzingatia matakwa ya katiba na sheria mbalimbali za nchi ili kuleta ufanisi katika kazi mbalimbali za kujenga taifa hivyo basi ni vyema sasa serikali itoe uhuru kwa mabaraza au bodi hizi za wataalamu ili kufanya kazi zao badala ya serikali kuwa mkono wao wa maelekezo yaani instruction arm. Tulishafanya makosa katika mabaraza mengine basi hakuna haja ya kuendelea kufanya makosa haya ya kuiruhusu serikali kuwa mwelekezi wa mabaraza haya ya wanataaluma.

2.1 SERIKALI KUWA MWELEKEZI WA MABARAZA YA WANATAALUMA (INSTRUCTION ARM)

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha 4 (7) (a) mpaka (i) inayozungumzia Muundo wa Baraza, kifungu hiki kimempa mamlaka Waziri kuweza kuteua wajumbe wa Baraza hili la Wataalamu wa Kemia ambapo kimsingi Waziri hupata ushauri katika uteuzi kutokana na taratibu mbalimbali za uteuzi zinazofanywa na serikali.

Mheshimiwa Spika, tabia hii ya serikali kuwa mwelekezi wa viongozi wa mabaraza ya wataalamu imekuwa ikiwanyima uhuru wataalamu hao kufanya kazi kwa waledi na uhuru. Tumekuwa tukiona mara nyingi wataalamu hawa wakishindwa kufanya kazi zao ipasavyo hata ile ya kutoa ushauri kwa sababu tu ya mashinikizo ya baadhi ya viongozi wa kiserikali ambapo wengine ni wanasiasa.

Mheshimiwa Spika, kitendo cha kumpa mamlaka Waziri kuteua wajumbe wa Baraza ambapo kimsingi Waziri ni mwanasiasa na ni mtendaji wa serikali kuna athari ya moja kwa moja katika uteuzi wa Baraza hilo hasa la mgongano wa kiutendaji.

Mheshimiwa Spika, wengi wetu ni mashahidi wa matukio mbalimbali ambapo waataalamu wetu wameshindwa kufanya wajibu wao wa kitaalamu kwa sababu ya maelekezo ya wanasiasa wenye mamlaka makubwa ndani ya serikali. Tumeshuhudia wataalamu wakikana hata tafiti walizozifanya wenyewe na kuzichapisha katika machapisho mbalimbali kwa hofu ya viongozi wa serikali. Tumeshuhudia wasomi wengi ndani ya taasisi za elimu wakishindwa kufanya wajibu wao wa kutoa elimu kwa umma kwa sababu ya mashinikizo ya serikali.

Mheshimiwa Spika, ifike mahali sasa tuwaachie wataalamu wafanye kazi za kitaalamu ili tuweze kunufaika na matunda ya wasomi wa nchi hii. Tutambue kuwa wataalamu wana wajibu mkubwa **wa kuishauri serikali na sio serikali kuwashauri wataalamu kama ilivyo nchini Tanzania** kwa kuwa mifano dhahiri ipo kwa kupitia mabaraza haya ya wataalamu.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na hayo katika kifungu cha (4)(4) kinachosema “Notwithstanding the preceding provisions of this section, the Attorney General shall have the right to intervene in any suit or matter instituted for or against the Council.”

Mheshimiwa Spika, Tunajua kwamba Mwanasheria Mkuu ni Mtendaji wa serikali. Ndio mshauri mkuu wa mambo ya sheria wa serikali. Endapo haki za Baraza zimekiukwa na serikali, au serikali imetaka Baraza hili lifutwe bila sababu za kimsingi .Je, Mwanasheria huyu atasimama upande upi ikiwa kifungu hiki kinampa haki ya kuingilia kati kesi yoyote au shauri lolote lililofunguliwa dhidi ya Baraza?

Mheshimiwa Spika, suala la kumruhusu Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuingilia Baraza la wataalamu sio tu ni kitendo cha kuwafunga midomo au kuingilia shughuli za utendaji wa Baraza hili la wataalamu bali pia linawanyima haki wataalamu hawa kufanya kazi zao kwa uhuru.

Mheshiwa Spika, katika kifungu cha 4 (5) cha muswada huu kinasema” Where the Attorney General intervenes in any matter pursuant to subsection(4), the provisions of the Government Proceedings Act,shall apply in relation to the proceedings of that suit or matter as if it had been instituted by or against the Government”

Mheshimiwa Spika, kama Mwanasheria Mkuu ni moja ya mdau mkuu wa Serikali endapo shauri litafunguliwa dhidi ya Baraza kwa sheria za Mwenendo wa Mashauri dhidi ya serikali haki ya Baraza itapatikana vipi? Ni kwa nini sasa serikali isione haja ya kuyaacha mabaraza haya ya wataalamu kufanya kazi kwa uhuru na endapo kuna ukiukwaji wowote wa sheria na taratibu basi serikali iwe na mamlaka ya haki ya kuyawajibisha kwa mujibu wa sheria zilizowekwa na endapo serikali imetumia mamlaka yake vibaya dhidi ya serikali basi baraza nalo liwe na haki ya kudai haki yake kupitia sheria na taratibu zilizowekwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi, inaitaka serikali kuhakikisha inayaacha mabaraza haya ya wanataaluma ili wafanye kazi yao ya kuishauri serikali kwa kuwa imekuwa ikisababisha lawama kubwa kwa wataalamu kushindwa kufanya wajibu ipasavyo wa kuishauri serikali. Hivyo basi, Kambi Rasmi inashauri kifungu cha (4) (4) kifutwe.

2.2 MAMLAKA MAKUBWA YA WAZIRI DHIDI YA WANATALUMA

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha 34 (1) mpaka (4) kinazungumzia rufaa endapo maamuzi ya Baraza hayakumridhisha mtu yeyote ambae ni

mwanachama wa Baraza hilo. Katika kifungu hiki kinampa mamlaka makubwa Waziri ya kuwa msemaji wa mwisho au mtoa hukumu wa mwisho.

Mheshimiwa Spika, kama Waziri ndio mteuzi wa Wajumbe wa Baraza au Kamati ambayo kimsingi ina mamlaka ya kusikiliza shitaka lolote linalomuhusu mtaalamu . Tujiulize, endapo baraza hilo limeamua kumchukulia hatua za kinidhamu mshtakiwa na pengine mshtakiwa huyo hajaridhika na mwenendo wa kushughulikia kesi yake au hukumu iliyotolewa na baraza basi mtu wa mwisho katika uamuzi atakuwa Waziri ambae ndie aliyetoa dhamana ya kiuongozi kwa wajumbe hao wa kamati ,ikimaanisha kuwa anawaamini katika utendaji. Je, mshtakiwa huyu atakuwa na imani gani ya kutendewa haki na Waziri ambae ndie aliyeteua wajumbe wa kamati hiyo?

Mheshimiwa Spika, hii haina tofauti na ule msemu wa Kiswahili usemao “**kesi ya nyani unampelekea ngedere**” . Hii ikiwa na maana kuwa kuna uwezekano mkubwa kwa rufaa hiyo kutupiliwa mbali kama kifungu kidogo cha (3) kinavyojieleza. Kwa maneno mengine tunaweza kusema rufaa hiyo inaweza kusikilizwa kutegemea na matakwa binafsi na utashi wa Waziri .Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri Waziri anyang'anywe mamlaka ya uteuzi na badala yake Baraza lichague viongozi wao wenyewe kupitia mikutano yao iliyowekwa kwa mujibu wa Muswada wa Sheria hii. Vilevile, viongozi wa Baraza watoke miongoni mwa watalamu wenyewe. Na hivyo basi, ni vyema kifungu cha 4(7) kifutwe.

3.1 KINGA

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha (39) cha muswada huu ambapo kinga imetolewa kwa baadhi ya watendaji kinasema “bila kujali suala alilotenda, Mkemia Mkuu wa serikali ,mjumbe yeyote wa Bodi, mjumbe wa kamati,mwajiriwa au mtu yeyote aliyepewa mamlaka ya kutekeleza majukumu chini ya Sheria hii, hatahesabiwa kuwa na hatia endapo ametenda kosa akiwa katika hatua za utekelezaji wa majukumu yake kwa “**nia njema**” kulingana na sheria,kanuni au sheria ndogondogo zilizotungwa chini ya sheria hii.

Mheshimiwa Spika, katika kifungu neno **nia njema** linaweza kuleta utata sana na hata likawa ni kichaka cha uovu dhidi ya taifa letu au mtu yeyote yule na kuweza kufanya mambo yatakayoleta madhara kwa kisingizio kuwa tendo au tukio hilo limetokea kwa bahati mbaya na halikuwa na nia ovu” (positive but more often than not”. Hivyo basi Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka ufafanuzi uwepo kwa kipengele hicho ili kuondoa utata wowote ambao unaweza kuja kuleta madhara.

4.1 VYANZO VYA MAPATO YA BARAZA

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha 21(1) kuhusu vyanzo vya mapato ili kuendesha baraza hili; inaonyesha kuwa moja ya chanzo cha mapato ni fedha

zilizoidhinishwa na Bunge. Kitendo cha Baraza hili kutegemea fedha za kujiendesha kutoka serikalini sio tu kinalinyima baraza hili uhuru wake katika kutenda kazi zao kitaalamu na kuondoa kile tunachokipigania cha kuhakikisha kuwa mabaraza ya wataalamu yanakuwa na uhuru wa kutimiza wajibu wao bali pia kinahalalisha tabia ya serikali kuwa mshauri wa wataalamu au kuamuru wataalamu kufanya kazi kwa matakwa ya serikali na sio utaaluma wao “**professionalism**”

Mheshimiwa Spika, kitendo hiki cha kuifanya serikali kuwa mdhamini mkuu wa fedha za kujiendesha kunahalalisha msemu wa Kiswahili usemao “**tajiri hanuniwi**”. Hii ina maana kuwa endapo serikali imekosea basi wataalamu hawa hawatakuwa na haki ya kutoa mawazo au kuikosoa serikali jambo ambalo hata sasa tunaona tabia hizi zinavyo litafuna taifa letu. Wataalamu wetu wamekuwa makondoo wa siasa za serikali, hata pale serikali au kiongozi mkubwa wa serikali anapokosea na kuvunja miiko ya kitaaluma hakuna anyeweza kusema kwa kuwa kila mmoja anaogopa “kitumbua chache kuingia mchanga”.

Mheshimiwa Spika, Kwa mantiki hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haioni sababu ya serikali kuwa mfadhili Mkuu wa Baraza hili kwani kinalinyima Baraza hili sauti na uhuru wa kujisema na kufanya kazi zake. Vilevile Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inahoji, endapo kila taaluma itataka kuwa na baraza lake, serikali itatoa wapi fedha ya kuyaendesha mabaraza haya? Ni kwa nini serikali isione huruma kwa walipa kodi, ambao maisha yao yanazidi kuwa duni kila kukicha kuwaingiza katika gharama zisizo za msingi za kuendesha mabaraza ya wataalamu badala ya wataalamu hao kutafuta fedha za kuendesha mabaraza hayo kama wale wa chama cha Mawakili “Tanganyika Law Societies –TLS” wanavyojiendesha kwa -michango yao? Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kipengele hiki cha 21 (a) kiondolewe kabisa.

4.2 SHUGHULI ZA KUKOPA NA KUKOPESHA ZITAKAZOFANYWA NA BARAZA

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha 4(3) kinaruhusu baraza kukopa au kukopesha kwa kutumia jina lake ambapo kifungu hicho pia kimepewa nguvu zaidi na kifungu cha 21 (c) (f) na (h) kichohalalisha mikopo kutoka katika serikali, mtu binafsi au taasisi yoyote

Mheshimiwa Spika, tofauti kabisa na mabaraza mengine ya wataalamu baraza hili **litakuwa limejiingiza katika kazi ya kibiashara** na kuacha malengo makuu ya Baraza ambayo ni malengo ya **utekelezaji wa kazi za kitaalamu** kama ilivyoainishwa kwenye kifungu cha (5-- -) cha muswada huu wa sheria wa wataalamu wa kemia. Athari za Baraza kujiingiza katika shughuli za kibiashara ni kusababisha migogoro ya kimaslahi ndani ya baraza badala ya kufanya kazi mahususi zilizodhamiriwa kufanywa na baraza hili.

Mheshimiwa Spika, Hivyo basi Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri vifungu hivi vya (4)(3) na 21 (c), (h) na (f) vyenye malengo ya kibiashara ya kukopa ama kukopesha kinyume kabisa na malengo ya uanzishwaji wa baraza vifutwe kabisa na badala yake Baraza libaki na shughuli za kusimamia shughuli na maslahi ya wanachama/wataalamu wake.

5.0 USHIRIKISHWAJI WA SEKTA BINAFSI

Mheshimiwa Spika, katika kifungu (9) (1) kinampa Mamlaka Waziri ya kumteua Mkemia Mkuu Mwandamizi kutoka ndani ya **utumishi wa umma**. Pamoja na Kambi Rasmi kushauri Waziri asipewe mamlaka ya uteuzi ni muhimu pia viongozi wa wataalamu hawa wa Kemia wakapatikana kutoka upande wa sekta binafsi pia. Tukirejea katika Muundo wa Baraza kifungu cha 4 (7) tutagundua kuwa sekta binafsi pia haijapata fursa sawa ya uwakilishi ndani ya baraza, pamoja na kifungu cha (11) ambacho vilevile hakijatoa fursa sawa kwa wataalamu wanaotoka katika sekta binafsi. Ni jukumu la sheria hii kuhakikisha kuwa inawaunganisha Wakemia wote nchini na sio kuonyesha ubaguzi kwa wakemia watendaji kutoka katika sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahitaji kujua ni kwa nini serikali imeamua kuwa kigezo cha Mkemia Mkuu Mwandamizi awe ni mtumishi wa umma? Ni kwa nini serikali imeamua kuwabagua wanakemia wanaotoka katika sekta binafsi? Kambi Rasmi inashauri kipengele hicho kifutwe ili kuweka usawa kwa wanakemia wote wanaotoka sekta ya umma na wale wa sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo, katika kifungu hiki cha 9(1), kinamtaka Mkemia Mkuu Mwandamizi awe mwenye shahada ya uzamili. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kifungu hicho kifanyiwe maboresho na kisomeke baada ya maneno Mkemia Mkuu Mwandamizi mwenye “**elimu ya shahada ya uzamili au zaidi**”. Hii itatoa mwanya kwa wanakemia wasomi na wengi zaidi kupata fursa na pia kutoa motisha kwa wengine kujiendeleza zaidi kitaaluma.

Mheshimiwa Spika, katika kifungu cha 14 (1) kuhusu mafunzo kwa vitendo. Ibara hii inamtaka Mkemia awe amepitia mafunzo kwa vitendo kwa kipindi cha mwaka mmoja. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kipengele hiki kiboreshwe na hivyo kisomeke baada ya maneno “kipindi cha mwaka mmoja” yafuatiwe na maneno katika “**chuo au taasisi inayotambulika**”

Mheshimiwa Spika, Katika Ibara ya 28 (2) ya Muswada huu ulioandikwa kwa lugha ya Kiswahili kuwa “Kwa madhumini ya kifungu hiki, Mkemia, fundi sanifu kemia au fundi sanifu kemia msaidizi “**hatachukuliwa**” kuwa hafai kutekeleza majukumu...Katika kifungu hicho neno “hatachukuliwa” limeharibu kabisa mantiki ya kifungu hicho ambacho ni kinyume na kile kilichoandikwa kwa lugha

ya kingereza. Hivyo basi Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kifungu hicho kilichoandikwa kwa lugha ya Kiswahili kifanyiwe marekebisho.

6.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, kwa kumalizia, nisisitize kuwa ni vyema serikali ikayaacha mabaraza haya ya wataalamu kufanya kazi kwa uhuru kwa kuzingatia weledi wa kazi zao kuliko ilivyo hivi sasa kwani mabaraza hayo huwa hawana tofauti na taasisi nyingine za kiserikali.

Mheshimiwa Spika, Mh. William Ruto Makamu Wa Rais wa Kenya alisema katika kikao cha dharura cha Wakuu wa Nchi za EAC kilichofanyika tarehe 08.09.2016 Jijini Dar es Salaam kuwa “*Mwiba wa Kujidunga hauambiwi pole*”. Hivyo, Mabaraza haya ya wataalamu wasikubali kujidunga mwiba huu wa serikali wenyewe kwa kuwa hakuna atakae waambia pole.

Mheshimiwa Spika, Baada ya kuyasema; haya kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni naomba kuwasilisha.

.....
ESTHER MATIKO (MB)

**KNY: MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI WIZARA YA AFYA,
MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO
09.09.2016**

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Matiko.

Waheshimiwa Wabunge nilikuwa nimeongeza muda ili tuweze kumalizia hotuba ya Kambi Rasmi ya Upinzani, lakini naona haitakuwa na busara tukiendelea na michango sasa nadhani tuanze michango tutakapokutana jioni.

Ninalo neno moja kabla hatujaanza hiyo michango ya jioni. Tangazo la kwanza ni la majina ya wachangiaji jioni, tunaye Mheshimiwa Susan Lyimo, Mheshimiwa Mwita Waitara Mwikwabe, halafu tutakuwa na Mheshimiwa Abdallah Chikota, Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile, Mheshimiwa Hussein Bashe, Mheshimiwa Boniface Mwita Getere. Hao ndiyo tuatakaanza nao mchana. Lakini niwakumbushe tu pia, Kanuni ya 147 wakati tutakapokuwa tunachangia tukumbuke lugha ambayo tunapaswa kuitumia mtu unachangua, unataka kuongea Kiingereza ama Kiswahili. Lakini imetokea kwamba mchanganyo wa yale maneno haliwi hata moja ama mawili yanachanganywa mengi sana hata *Hansard* inavyosomeka ni kwamba huyu mtu amechanganya maneno mengi. Kwa hiyo, kidogo inaleta taabu.

Waheshimiwa Wabunge, kwa hiyo tuzingatie matakwa ya kanuni ya Kanuni 147, tujitahidi kwa kadri ambavyo inatuelekeza.

Baada ya kusema hayo nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi na moja jioni leo.

(Saa 07.12 mchana Bunge lilisitishwa hadi saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 jioni Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Tukae Waheshimiwa. Katibu.

NDG. JOSHUA CHAMWELA - KATIBU MEZANI:

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

**Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu
wa Serikali wa mwaka 2016**

(The Government Chemist Laboratory Authority Bill, 2016)

**Muswada wa Sheria ya Usimamizi wa Wanataaluma wa
Kemia wa mwaka 2016**

(The Chemist Professionals Bill, 2016)

(Majadiliano yanaendelea)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge kabla ya kusitisha shughuli za Bunge asubuhi nilikuwa nimeyasoma majina kadhaa hapa kwa ajili ya kuanza uchangiaji lakini niwakumbushe tu kwamba wakati wa asubuhi tulisikia miswada yote miwili kutoka Serikalini kwa maana ya kwamba kutoka kwa Waziri, kutoka kwa Mwenyekiti, lakini pia Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa hiyo Miswada yote miwili itajadiliwa kwa pamoja.

Kwa hiyo, Mbunge anaposimama kujadili anaweza akasema ni Muswada gani anaongelea ili kuwarahisishia watoa hoja waweze kutoa majibu mazuri hapo baadaye.

Waheshimiwa Wabunge, milikuwa nimemsoma Mheshimiwa Susan Anslem Lyimo atafuatiwa na Mheshimiwa Mwita Mwikwabe Waitara; Mheshimiwa Abdallah Dadi Chikota ajiandae.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipatia nafasi hi ili niweze kuchangia hoja hizi mbili muhimu, miswada hii miwili muhimu sana, kwa afya za Watanzania lakini vile vile kwa maendeleo ya jamii ya Watanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kuanza kwanza nitoe pongezi kubwa kwa Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani, lakini vilevile kwa Kamati ambayo kwa kweli mimi ni Mjumbe na imefanyakazi kubwa sana ndio sababu kamati hii inaitwa Gwantanamo kwa hiyo nawapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile niwapongeze Ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali pamoja na Wizara kwa kuweza kufikisha miswada hii miwili hapa mezani.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni wazi kwamba kama ambavyo Waziri amezungumza na kama ambavyo wengine wamezungumza miswada hii inakuja wakati ambapo imechelewa lakini ni wakati muafaka vilevile kwa sababu kwa kweli ukiangalia ni lazima kuwe na sheria inayojitegemea kuhakikisha kwamba masuala ya maabara na masuala ya taaluma ya kemia inafanya kazi yake sawasawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niseme tu kwamba pamoja na kwamba tayari kuna marekebisho mbalimbali bado nitakuwa na marekebisho yangu lakini nianze na muswada wa kwanza ambao unahusu Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ya mwaka 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni wazi kwamba maabara ina mchango mkubwa sana kwa Watanzania na kwa jamii nzima ya Watanzania. Lakini muswada huu unakuja kutusaidia sana katika kuhakikisha kwamba maabara zetu zinafanya kazi vizuri, lakini vilevile sheria inaonyesha ni jinsi gani Mkemia Mkuu anaweza kusimamia maabara mbalimbali hasa ikizingatiwa kwamba kuna maabara nyingine zilikuwa hazifanyi kazi zake vizuri kwa kufuata utaratibu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, utaona kwamba kwa kweli maabara hii imekuwa na mchango mkubwa sana na ina-cut across kwa mfano utagundua kwamba inafanya katika Wizara zote kwa mfano Wizara ya Waziri Mkuu utaona kwamba masuala ya madawa ya kulevya ni jinsi gani maabara hii basi inaweza kuchunguza. Lakini ukija kwenye Wizara ya Afya unaona ni jinsi gani maabara zimeweza kusaidia sana sana watu kutambua nani baba mzazi wa mtoto hasa ikizingatia kwamba sasa hivi kuna matatizo mengi, familia nyingi zimeonekana kwamba watu wanadanganya lakini inapofikia lazima mtoto ajulikane baba yake basi itakuwa ni rahisi. Lakini ile kwa ajili ya masuala mazima ya DNA.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kuna watu wengine wameweza kupoteza maisha yao kwa mfano unakuta mzazi anazaa mtoto mwenye jinsi mbili, kwa hiyo, anaona labda huu ni kizuka au nini. Kwa hiyo, maabara zinaweza sasa kutatua kuona ni jinsi gani ambayo ina nguvu akabaki ni

mwanamke au ni mwanaume kwa hiyo haya mambo yatakuwa yameweka uwazi zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nikija sasa kwenye muswada wenyewe kuna mambo ambayo nadhani tuyaangalie pamoja najua kwamba kutakuwa *amendments* mbalimbali ambazo zijaziona, lakini ukiangalia kifungu cha 4(4) naamini kabisa kwamba hii mamlaka uanzishwaji wake kile kipengele cha 4(3)(a),(b),(c),(d) na (e) vinajitosheleza kabisa. Nilikuwa napendekeza kifungu 4(4),(5) na (6) havina sababu ya *Attorney General* kuingia pale kwa sababu tayari ukiangalia zile kazi za juu zinaonesha kabisa mamlaka yenyewe inajitosheleza. Kwa hiyo, kama kuna mtu atakuwa na tatizo lolote aende akadai sehemu nyingine lakini nilikuwa nadhani ikiishia pale namba 4(3) inatoshia mpaka (e) ile (4),(5) na (6) iondolewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, nina marekebisho kifungu cha 7 nadhani kwamba kutakuwa marekebisho wengine wataleta au mimi nitaleta kwamba hakuna sababu ya *chairperson* au *chairman* kwa sababu nikisema *chairman it means also* mwanamke kwamba ni lazima hiki kitu ni cha kitaalam zaidi na kitaaluma kwa hiyo kuleta mtu ambaye ana *managerial experience* bila kutuambia huyu mtu ni lazima awe amebobea katika masuala mazima ya sayansi hatuwezi kwa mfano kumpeleka *lawyer* akawe Mwenyekiti wa kusimamia watu ambao wana taaluma zao.

Kwa hiyo, nilikuwa napendekeza kwamba ni lazima huyu Mwenyekiti vilevile wa Bodi au ni mbobezi katika masuala ya kiataalam ya kikemia au ya maabara ili wale wataalam wanaposema naye aweze kusema. Kwa sababu anaweza vilevile naye akadanganywa kama hayuko kwenye hiyo taaluma. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nilifikiri pia ni lazima kuwe na *balance* ya upande wa *private sector*, lakini naona pale vyote katika kifungu hicho cha 7 ukiangalia *composition* ya *board members* sioni kama kuna upande wa *private sector* ambao umeshirikishwa na siku zote tunaongea PPP; kwa hiyo, nadhani kuna haja vilevile ya kuongeza sekta binafsi ili kuweka uwiano. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kutoka kwenye muswada huu sasa nielekee kwenye muswada mwingine ambao nitajielekeza kwenye huu muswada wa taaluma. Kuna mambo ambayo nadhani yanahitaji pia ufafanuzi. Tunaongelea suala la taaluma yaani *Chemist Professional Act*. Kama ni taaluma ya kemia nilikuwa naomba maelezo kutoka Serikalini kwenye kifungu cha 4(7)(h)na (i); tunahitaji *board member* au *council member* ambao sioni wanasaidiaje hii taaluma ya kemia, kwa mfano unaposema *u-representative* au *senior officer or above representing public service management* huyu mtu wa utumishi anasaidia nini katika hii *council* hili baraza la kitaalamu .

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia kifungu cha (i) kuna mtu anaitwa a *police officer of rank of Inspector or above representing the Inspector General of Police* swali la kujiuliza hivi kwenye hili baraza wanaenda kujifunza kutengeneza bunduki, wanaenda kufundishwa jinsi ya kutumia mabomu au kitu gani, kwa hiyo, nilikuwa nadhani watuambie tu huyu polisi kwenye Baraza la Wanataaluma anaingia kufanya nini. Kwa hiyo, nikipata hayo maelezo nitafurahi sana (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, natambua kwamba Waziri ni tu ambaye yuko *gender sensitive* pamoja na kwamba hawajeleza kama kutakuwa na *representation* ya wanawake nilikuwa napendekeza kwamba kuwa kuwe kabisa na kipengele cha asilimia ngapi labda kama hawa *members* ni tisa basi walao wanawake wanne kwa sababu naamini kabisa kuna wanawake wengi sana wasomi sasa hivi kwenye fani ya sayansi miaka nenda rudi kuna Maprofesa wengi tu.

Kwa hiyo, nilikuwa naomba kipengele kabisa cha *gender* kiwepo ili isije hii *board member* ikawana mwanamke mmoja au hamna kabisa kwa sababu tumezoea mfumo dume, lakini namwamini Mheshimiwa Waziri ananielewa ndio sababu anafurahi kwa hiyo watakiweka hicho kipengele.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo nilitaka kuzungumza ni kipengele ambacho nacho nilisikia kimesharekebishwa sina haja kurejea. Kimezungumzwa na upande wa upinzani vilevile kuhusiana na kipengele cha 9(1) nadhani tayari wamekipata lakini ilikuwa kwamba *at least masters* ili walau hata mwenye *Ph.D* aweze kugombea hiyo nafasi.

Pia kulikuwa na suala moja ambalo nataka kulizungumza ambalo linahusu kipengele cha 18 nilikuwa nadhani kuna haja kabisa kwamba nchi hii *the right to be heard is very important* kwa hiyo nilikuwa nadhani huyu mtu ni lazima kama kuna tatizo lolote au hataridhika na maamuzi basi awe na haki ya kuweza kujitetea, asikilizwe na aweze kujitetea.

Mheshimiwa Naibu Spika, ya mwisho ni kipengele cha 30 ambacho kinazungumzia *procedure for inquiry* nilikuwa napendekeza kwa sababu tayari tumeona kwenye *clause* ya 8(2) inaongelea kuhusu Kamati za Baraza na moja ya Kamati hiyo ni kamati ya nidhamu yaani *disciplinary committee* nilikuwa napendekeza kwenye 30(2); *the council shall give opportunity for a chemist professional against whom misconduct is alleged, to appear before the disciplinary committee* na sio *before the council* kwa sababu ninaamini kwenye *disciplinary committee* ndio masuala mazima ya nidhamu, jinsi gani mtu anaenenda, anaweza akaenda kule halafu badaye ndio kama itashindikana aende kwenye *council*, lakini kwenda moja kwa moja kwenye *council* naona ni kuipa kazi kubwa sana Baraza.

Kwa hiyo, nilikuwa nategemea hizi kamati tatu ambazo zimeorodheshwa kwenye 8(2) zingepewa majukumu, na jukumu moja la hii *disciplinary committee* ingekuwa pia kusikiliza watu wenye matatizo ya kitaaluma ambayo kwa vyovyote vile hii *disciplinary committee* pia ina watu ambao ni wana taaluma hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho ni ambalo limezungumzwa na mimi pia nataka nizungumzie kuhusu mamlaka makubwa sana aliyopewa Mheshimiwa Waziri kwenye kifungu cha 34.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa nadhani kuna haja na nimeangalia marekebisho ya Wizara bado sijaona kabisa kama kipengele hicho kimeguswa na ni vyema hii taaluma au hii *professional* ikapata *independence* ya kutosha na wanasiasa wasiingilie sana kazi hizo kwa sababu mara nyingi sisi wanasiasa tunataka tusikie kile ambacho tunataka kusikia au kuambiwa kile ambacho tunachotaka kusikia, kwa hiyo, ni vyema sana na ninaamini sana Wizara hii na niamini kwamba watawapa uhuru wa kutosha hivi vyombo viwili viweze kufanya kazi zao vizuri na kwa maana hiyo hizi bodi ziwe kweli za wanataaluma na zisiingiliwe sana na wanasiasa, nakushukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Mwita Mwikwabe Waitara atafuatiwa na Mheshimiwa Abdallah Dadi Chikota na Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile ajiandae.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru, naomba nianze tu na hii ya *Chemistry Professional Act* maelezo ya jumla tu kwamba nimejaribu kuusoma huu muswada nia ni njema ya Serikali na mimi ni mwana *chemist* pia.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kama alivyosema Mheshimiwa Susan Lyimo hapa ukiangalia ile *composition* ya namna ya kuwapata hawa wanataaluma ni kama huu muswada hautoi uhuru wa wao wenyewe kupatikana. Nadhani Mheshimiwa Waziri ambacho ungefanya ilitakiwa hao watu iwekwe utaratibu ambao wanakutana na wanachaguana halafu Wizara iwe ni kusimamia na kuondoa kero mbalimbali, ku-*facilitate* utendaji wao ingekuwa jambo jema sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, na hata mimi ningependa nipate maelezo sikuona sababu ya kuingiza polisi katika eneo hilo kwa sababu hawa watu kimsingi au kumpa Waziri mamlaka makubwa sana kuwadhibiti kwa sababu wao ni wataalamu kama umeingia kwenye maabara kuna jambo linazungumzwa ni *professional* yaani huwezi kuingiza siasa katika eneo lile. Kwa hiyo, sioni kuna sababu yoyote ya msingi ya kuwa na hofu kwamba lazima wabanwe sana waminywe mamlaka yao na lengo ni jema kwamba tuwe na

watu hawa na Bodi yao na Baraza lao ambalo wanaweza kufanya maamuzi yao kitaalamu halafu Serikali inayachukua inayafanyia kazi mwisho wa siku hawa watu kazi wanayofanya itakuja Serikalini tu. Kwa hiyo, nadhani muangalie utaratibu wa kuwapa uhuru wakufanya kazi vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, nije sasa kwenye hii ya Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kwanza nilisikitika sana, katika mawasilisho ya Kamati ile wanaonyesha kwamba hawakukutana na wataalam kutoka Chuo Kikuu cha Dar es Salaam alitaja kama nakumbuka vizuri hawakukutana. Lakini wataalam kutoka SUA hawakuwepo na wataalam kutoka Muhimbili, sasa kwa kadri ninavyofahamu hivi ni vyuo vikubwa na vya muda mrefu na vina wataalam wa waliobobea hata vinavyoanzishwa wanakuwepo na wataalam kutoka maeneo haya na ninyi wenyewe mnafahamu kama Naibu Spika na wataalam wengine mnafahamu hili.

Sasa ningeomba nielezwe aliandika kupewa maandishi kutoka Mlimani uje kusoma *unless* huyu mtu ametuma mtu ambaye ni *professional* afanye *interpretation* alimaanisha kitu gani kwa hiyo ina maana Kamati haikupa fursa ya kukutana wataalam wenyewe ipendekeze.

Mheshimiwa Naibu Spika, na ninaamini kwamba ilipotengenezwa huu muswada mpaka unakuja hawakuwa tena wameshirikishwa, sasa kwa kweli ni jambo ambalo sikuona kama ni sawa sawa yaani huwezi kuwa unazungumza habari ya Ofisi ya Mkemia Mkuu na Mamlaka yake na Bodi unaunda halafu Muhimbili ambao unapozungumza haya mambo *biologist* na nini ndio wataalamu wetu pale.

Kwa hiyo, nadhani mngesaidia maelezo mwanzoni mtusaidie kama kulikuwa na shida gani yaaani wali-*divert*, hawakutoa ushirikiano au ilikuwaje.

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu ya nne, kifungu kidogo cha (4) anasema; "bila kujali masharti yaliyotangulia katika kifungu hiki, Mwanasheria Mkuu wa Serikali atakuwa na haki ya kuingilia kati katika kesi au shauri lolote lililofunguliwa dhidi ya mamalaka."

Mheshimiwa Naibu Spika, maana yake huyu anakwenda kwenye *government interest* ya kuwa-*defend*. Lakini ningetaka hapa niliposoma hapa tafsiri ya Kiswahili kwenye Kiingereza pale inaeleweka vizuri lakini hapa ilivyowekwa ni kana kwamba anaingilia kusimamia shitaka ambalo dhidi ya mamlaka lakini anaweza kaathiri upande mwingine usipate haki vizuri, kwa hiyo, naomba lugha hapa ieleweke. Kwamba huyu anaweza akingilia kwa maslahi ya Serikali na maslahi ya mamalaka hii, lakini vilevile bila kuathiri au kuminya haki ya upande mwingine katika zile pande mbili zinazokuwa zinasigana. Kwa hiyo, ni muhimu sana nimeona hiyo lugha haijaka sawasawa

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu ya tano, (*section 5*) ile mamalaka itakuwa maabara ya rufaa na matokeo yake ya uchunguzi itakuwa ni ya mwisho kuhusiana na masuala yanayohusu uchunguzi wa kimaabara.

Sasa kwenye kipengele (a) itafanya shughuli za kitafiti, uchunguzi na kimaabara na kuishauri Serikali na taasisi nyingine kuhusu masuala yanayohusu uchunguzi wa sumu, kibaiolojia, vinasaba na dawa za kulevya. Sasa hapa hoja yangu ilikuwa ni kwamba kwanza niipongeze Serikali kwa sababu tulipokutana mimi ni Mjumbe wa Kamati ya UKIMWI na Dawa za Kulevya, kwa hiyo, ninapona maeneo ya madawa ya kulevya nina *interest* nayo. Lakini hii tulipokutana na Mkemia Mkuu mojawapo ya mapungufu ya utendaji ilikuwa ni haya mamlaka ya kukamata, kuchunguza na kushitaki.

Kwa hiyo, nadhani hili neno lote kwa pamoja nikupongeze kwamba angalau *umei-capture* hii hoja ambayo tulipokutana na Ofisi ya Mkemia Mkuu walitoa hiyo kwa hiyo hilo nashukuru.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kipengele cha 7 kina shida pale, hii sehemu kwa mfano ndio inatoa *composition* hivi sasa ya Wajumbe wa Mamlaka hii kwenye Ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Wametajwa hapa kwanza (c) anasema mwakilishi kutoka taasisi za elimu ya juu au utafiti wenye utaalamu katika masuala yafuatayo....

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hii nilikuwa nashauri, ametaja hapa *pathologia*, kemia na madini. Hapa mimi naona kulikuwa na sehemu mbili muhimu sana, ningedhani katika *composition* ya *member* hawa ni muhimu kuwe na mtu ambaye ni *professional chemist* ili *a-deal* moja kwa moja na mambo ya kemia na nini, lakini pia kuwe na *biologist* katika eneo hili.

Kwa hiyo, ningependekeza kwamba, hapa ni muhimu hawa watu wawili wawepo bila kusema *either of these two*, angalau wawili hawa kwa sababu, kama ni *chemist* mambo anayojua ni tofauti na *biologist* na Dkt. anafahamu. Kwa hiyo, nadhani mngesaidia ile ili *at least* kama hoja inaingia pale kila mtu yupo kwenye reli yake ambayo ni *professional* na itakuwa haina shida. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini lingine kuna hii hoja ya (e) hapa sikuona imetajwa kwamba, kuna watu ambao ni ma-*chemist*, lakini hawapo Serikalini ni binafsi. Sasa na yenyewe hapa hii hoja haijawa *captured* hapa. Hata vyuo binafsi, kule kwenye *professionals* ndio mmetaja, lakini hapa kwenye hawa Wajumbe hamkutaja kama kuna uwakilishi wa taasisi binafsi, kama kuna uwakilishi wa vyuo binafsi, kama kuna watu kwa mfano *TBS* maana wenyewe ndio wanapima viwango na nini, kwa mfano kuna Wizara ya Kilimo hapa. Sasa nadhani hayo mambo ni muhimu mkayaangalia kwa maana hiyo, sasa hii

namba haipaswi kuwa *fixed* kama ilivyo sasa inabidi iwe iwe ziada kulingana na maeneo ambayo na mimi naona ni muhimu sana mkayazingatia.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia, kuna tafsiri ya Kiswahili hapa ni tofauti kule. Nilipoona kwamba, mwakilishi wa Wizara haikuwa imetaja Wizara gani, lakini kule kwenye ile sehemu ya Kiingereza imetaja *Minister responsible for Health* kwa hiyo, nadhani hapo pia katika maeneo ya nyongeza hiyo (b) inabidi useme ni mwakilishi wa Wizara ipi. Haukuwa umetaja.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pale kwenye hiyo hiyo 7(5) muda wa kuwa madarakani Wajumbe, mwenendo wa Bodi pamoja na masuala mengine yanayohusiana na Bodi yatakuwa kama yalivyoainishwa kwenye jedwali. Kwenye jedwali nimesoma ile sehemu ya miaka mitatu, sasa mimi nikawa nashauri kwa nini isiwe miaka mitano kwa sababu, hawa watu ukiwa na muda mfupi sana wa kufanya kazi ina maana unaweza ukawa umeanza labda ndio una-*take off* halafu muda unaisha. Kwa hiyo, mtu mwingine anakuja tena mpaka uchukue mazoea ya nini, unaanza upya; nikaona kwamba, ingependeza kama ungempa miaka mitano anakuwa angalao na muda wakutosha ku-*perform*. Hata kama atateuliwa *term* ya pili mtu aki-serve miaka 10 inakuwa ni rahisi kupima mabadiliko yake na kazi ambayo imefanyika na watu hao kwa wakati huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu nyingine ambayo nimeiona ni kifungu cha 10. Kwenye kifungu cha 10 pale hasa (a) atakuwepo Mkemia Mkuu wa Serikali atakayeteuliwa na Rais. Sasa (a) anasema angalau na sifa ya Shahada ya Uzamili ya Kemia au na taaluma zingine, sasa ukishasema ni Mkemia Mkuu wa Serikali maana yake unatakiwa uwe ni Mkemia yaani hutakiwi kuwa na taaluma nyingine. Kwa hiyo, ningeshauri kama wanamaanisha Mkemia huyu mtu lazima awe *professional chemist*, lakini wanaposema awe na *level* nyingine maana yake nini sasa? Maana yake hapo unatoa *room* kwamba unaweza kuletewa mtu mwingine yoyote halafu ukasema huyu ni Mkemia Mkuu kumbe sio mwana-*chemistry*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani mtakuwa hamjatendea hata hilo jina lenyewe wala huhitaji Mheshimiwa Waziri na mwenzako kuzunguka, yani huyu mtu awe *professional chemist*. Labda uongeze kwamba, awe m-*chemist* angalau na taaluma nyingine inayofanana na hiyo, hiyo itakuwa imeenda vizuri zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kwenye kifungu cha 3 kuna sehemu hapo unazungumza tu kwamba, awe ni Mtumishi wa Serikali.

Sisi tunapendekeza na mimi, kama walivyosema wenzangu wa upande wa Upinzani, ni muhimu tusiwe na *limitation* hata kama mtamteua huyu

mnayemtaka wa Serikalini, lakini kwenye sheria ionekane kwamba mtu yeyote ambaye anaweza kuwa mkemia ili mradi anakidhi hizi sifa atateuliwa. Sasa kama ni Mtumishi wa Serikali, kama ni *private sector*, kama taasisi yoyote, lakini angalau kusiwe na ubaguzi, huyu awe ni mtu Mtanzania ambaye ana sifa za kutosha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niende kwenye kipengele cha 16 ambacho kinahusu usimamizi, sasa pale imezungumzwa na wenzetu na Kambi Rasmi ya Upinzani hapa, inaweza kuwa hapa inasema hii nia njema, ile habari ya nia njema ile ina shida, yaani maana yake kwamba kwa mfano mabadiliko yakitokea hawa watu hawahusiki, lakini kama mtu amekula *deal* amepiga hela mahali anaweza aka-*delay* tu halafu akasema mimi nilifanya hiki kitu kwa nia njema kumbe ni makusudi na kuna kitu anakificha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu ya 17(3) pale (a) kulipa faini isiyopungua shilingi 5,000,000 au kifungo kisichopungua mwaka mmoja au vyote kwa pamoja iwapo mkosaji ni mtu binafsi; hapo maana yake una-*deal* na mtu ambaye ni tofauti na, ingiza hapo na hata kama ni mtumishi, hata kama ni Afisa wa Serikali anafanya kazi lakini amefanya hili kosa hii adhabu iende pande zote. Kama ni mtu wa kawaida amefanya kosa awajibishwe kama ni mtumishi wa Serikali awajibishwe pia, maana yake utawatisha watasimamia utaratibu wa kawaida. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 26. Hii naona nimeifuta kwa sababu, niliangalia 11 haikuwa sehemu ya rufaa, lakini 26 ime-*capture* ya kwamba kama kuna maamuzi yametoka na mtu hajaridhika basi anaweza akakata rufaa kwa Waziri au kwenye Bodi na kwa Waziri na kuendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa niseme mambo ya jumla pamoja na ile sehemu ya 45 ambayo wenzangu wamesema ile nia njema. Sisi tungeshauri hii habari ya nia njema kuwa na mipaka, ukiiacha hivi ilivyo watu watafanya makosa kwa kusingizia kwamba unajua niliamua haya maamuzi kwa sababu ya nia njema, kumbe yeye alikuwa na mambo yake tu. Sasa mambo ya jumla ni kwamba ningedhani, nimesoma sana huu muswada ambao kimsingi nauunga mkono, lakini inaonekana sehemu kubwa yaani ni kupimapima tu *DNA* na nini, yaani haioneshwi kwamba watafanya hata utafiti, watafanya hata uchambuzi kama ufumbuzi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano hapa Tanzania gongo inapatikana na gongo watu wanakunywa na ipo, sasa hawa kwa nini wasisaidie kwenda hata kuboresha vitu vya namna hiyo? Yaani haiwezi kwenda kuzuia uvumbuzi, kama mtu anaweza kutengeneza gongo hawa wakaboreshe ili isiweze kudhuru, kama ilivyo konyagi na vinywaji vingine, watapata kipato na watakuwa

wamechangia katika ufumbuzi wa kisayansi. Mimi nilikuwa nashauri hilo liangaliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile naamini kwamba hii miswada yote miwili itasaidia. Kwa mfano, wapo akinamama na akinadada ambao wanajichubua na nini kwa hiyo, na hili lenyewe litasaidia kudhibiti hivi vipodozi vya *design* mbalimbali na matumizi yake, hata wanaume kama wapo, mimi si miongoni mwao. Lakini hiyo ni muhimu kwamba ikaangaliwa hata kwa mfano dawa mbalimbali; yaani hii inatakiwa kitu kikubwa ambacho ambacho tutakuwa tunapata *products* mbalimbali za kisayansi katika eneo hili. Kwa wale wanamaabara, lakini pia na hii Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata vilevile utafiti, kwa mfano kuna mbolea zipo hapa zinaharibu ardhi yetu, hazizalishi vizuri. Hao pia watasimamia kudhibiti vitu vya namna hiyo na matokeo yake tutakuwa na heshima kubwa kwa sababu tutakuwa tumepanua. Kwa namna ilivyo hapa ni kama tunasubiri tu uende upime kama *DNA*, ukague kama labda kuna sumu, kuna *poison* na nini, lakini niwapongeze kwa mara nyingine kwamba angalau changamoto ambayo Mkemia Mkuu alikuwa anasema ya kwamba wanashindwa kufanya kazi kwa sababu ya ukosefu wa fedha; sasa angalao hapo kutakuwa na *vote* itakuja kwenye Bunge litapitisha, kutakuwa na bajeti ambayo itakuwa *allocated*, hili jambo zuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia pale walituambia mitambo ni mibovu, lakini kwa sababu, shida ilikuwa ni pesa. Sasa *with this* maana yake anaweza akanunua mitambo na iwe ya kisasa, lakini pia, kama atafungua kwa mfano kwenye Kanda mbalimbali, sikuona mahali popote kama kutakuwa na Kanda, walikuwa wanadai unaweza ukaona dawa zimekamatwa kwa mfano Tabora halafu inabidi zije hapa Dar es Salaam; sasa inategemea *expire date* ikoje na hiyo bajeti haikuwepo, hii shughuli ikachelewa. Sasa kwa muswada huu ina maana uta-*facilitate* kazi iweze kufanyika vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini Mkemia alisema kwa mfano, kulikuwa na shida ya upungufu wa watumishi, sasa kwa hili maana yake ni lazima kuajiri, kwa hiyo, kutakuwa na uwezekano mkubwa sana wa kufanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hili la *DNA* kwanza gharama ilionekana ni kubwa sana, kwanza ilikuwa ni moja mashine au mbili halafu gharama ni kubwa, lakini sasa kama wana bajeti watafanya hii kazi, kutakuwa na mashine kila eneo nah ii habari kwamba 60% angalau ya watoto hawajulikani baba na mama wanatofautiana, lakini wote ni wazazi nah ii itasaidia kidogo, ili kila mtu ajue mtoto wake ni yupi na aweze kumhuduamia vizuri na kweli hata itapunguza ugomvi katika familia zetu. Maana sasa kama mtoto hafanani

fanani hivi unajihisihisi, hata kutoa matumizi kidogo inakuwa ngumu. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema hayo naomba niwasilishe. Ahsanteni sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waitara, naomba uzime mic yako. (Kicheko/Makofi)

Halafu taarifa tu Mheshimiwa Waitara ni kwamba hatujichubui ila maisha yakishafikia namna fulani hivi watu wanang'aa wenyewe *automatically*. (Kicheko/Makofi)

Sawa Mheshimiwa Abdallah Dadi Chikota, atafuatiwa na Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile. Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe ajiandae.

MHE. ABDALLAH D. CHIKOTA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nachukua nafasi hii kukushukuru kwa kunipa nafasi, lakini nichukue nafasi hii kuungana na wenzangu kuipongeza Serikali kwa kuja na miswada hii miwili na mchango wangu utajikita katika muswada huu wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyosema naipongeza Serikali kwa kuleta muswada huu kwa wakati kwa sababu, Ilani ya Chama cha Mapinduzi inanadi kuwa na Tanzania ya viwanda na Tanzania ya Viwanda ina maana kwamba Maabara hii ya Mkemia Mkuu wa Serikali sasa itakuwa na majukumu mengi, lakini vilevile kutakuwa na biashara nyingi ya kemikali, kwa hiyo, kuletwa kwa muswada huu kutaifanya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kufanya kazi yake kwa ufanisi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizataje faida chache tu ambazo nimeziona baada ya kupitia muswada huu; faida ya kwanza kwamba sheria ambayo itawekwa sasa itabainisha waziwazi majukumu ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kama tulivyoona kwamba maabara hii huko nyuma ilikuwa ina-*operate* chini ya sheria kumi, lakini sasa kwa kuwa na sheria moja basi na ufanisi utaongezeka kwa sababu sasa majukumu ya Maabara hii ya Mkemia Mkuu wa serikali yamebainishwa kama ilivyo kwenye *clause* ile ya 8(1) yanatajwa majukumu ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, si hiyo tu, lakini sheria hii itampa nguvu sasa ya kisheria Mkemia Mkuu wa Serikali kukusanya vielelezo na sampuli pale majanga na malalamiko yanapotokea na hii huko nyuma alikuwa anafanya kwa *discretion* yake, lakini sasa kwa sababu itamlazimu kisheria basi hii itamwezesha kufanya kazi yake kwa ufanisi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile sheria hii itawezesha kudhibiti taarifa za uchunguzi wa kimaabara, ili zisitolewe na vyombo au watu wasiohusika kwa sababu, tumeona hapa jinsi utoaji wa taarifa za uchunguzi wa kimaabara zitakavyodhibitiwa na sio kama kiholela ilivyokuwa inafanyika huko nyuma.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini sheria hii ukisoma kile kifungu cha 3 unaona kabisa kwamba, sasa imeongeza uwajibikaji kwa Mkemia Mkuu wa Serikali kwa sababu akiteuliwa hatakuwa wa kudumu, atafanya kazi hii kwa muda wa miaka mitano na kama *performance* yake itaonekana kwamba anaweza kuendelea atateuliwa tena, lakini kama hata-*perform* hataendelea. Sio kama ilivyo sasa kwamba mtu akipata uteuzi basi hiyo nafasi itakuwa ni ya kudumu. Kwa hiyo, hii itaongeza uwajibikaji na itamfanya Mkemia Mkuu wa Serikali *a-perform* na atembeee na malengo yake ili baada ya miaka mitano apimwe kulingana na malengo yake. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile sheria hii inaiwezesha Serikali sasa kusimamia Maabara za Uchunguzi wa Kemia kwa sababu, sasa kutakuwa na usajili. Lakini sio usajili tu kwamba sheria hii sasa inampa Mamlaka Mkemia Mkuu wa Serikali kufuta zile maabara ambazo haziendeshwi kwa kufuata vile viwango ambavyo vimewekwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, si hivyo tu kwamba, sheria inasema sasa kwamba, kutakuwa na kanzi data ya vinasaba vya binadamu. Hii kama walivyosema wenzangu, itasaidia kupunguza malumbano katika familia kwamba mtoto ametokea mweupe unasema kwamba, aah, mimi ni Mmakonde au Mmwera, kwa nini huyu ametokea mweupe? Ie kanzi data itasema kweli kwamba, huyu mtoto wako ni wa kwako hata kama wewe ni Mmwera au ni kabila lingine. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pamoja na faida hizo nyingi ambazo nimezitaja sasa, naomba na mimi nitoe dosari ambazo nafikiri Mheshimiwa Waziri inabidi tuzifanyie kazi; kwanza, wakati wa kutengeneza kanuni au wakati tutakapofanya marekebisho. Kwanza niungane na wenzangu ambao wamezungumzia ile *clause 7(2)* kuhusu *composition* ya Bodi ya Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bodi hii ukiiangalia kuna wawakilishi wengi sana kutoka Wizara mbalimbali. Kuna Jeshi la Polisi, Afisa Sheria, Mwakilishi kutoka Utumishi wa Umma. Nafikiri sasa tuwaamini watumishi wetu, nimekuwa naangalia huyu mwakilishi kutoka Idara ya Utumishi wa Umma, anatafuta nini hapa?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu hapa nafikiri tulilenga kwamba watumishi wakifanya makosa. Tusiwatege watumishi kwamba wanaenda kufanya makosa. Tuwe na *positive thinking* kwamba watu wetu wataenda kama yale waliyopangiwa na yupo Afisa Sheria hapa anaweza kushawahi yale masuala ya kinidhamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naona huyu mwakilishi kutoka Idara Kuu ya Utumishi hana nafasi katika bodi hii, bodi hii ya kitaalam, tuwaache wataalam wafanye kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ningependekeza hapa tumuweke mwakilishi kutoka sekta binafsi. Kuna watu wanafanya biashara hii ya kemikali, lakini kuna watu wana-*run* maabara binafsi, kwa hiyo, tuteuwe wawakilishi kutoka kule na tutapata *inputs* ambazo zitasaidia katika kuendesha bodi yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu nyingine ambayo ninashauri kwamba tuangalie kwa kina zaidi kwa sababu naona kama ni dosari ni ile *clause 16(4)* ambayo inasema, mamlaka haitawajibika na mabadiliko yoyote ya muonekano au mabadiliko ya sampuli yanayoweza kujitokeza wakati na baada ya uchunguzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, huku ni kukwepa uwajibikaji, lakini pili hii inalinda watumishi wazembe na watumishi ambao sio waadilifu. Tumeona mara nyingi sampuli zikibadilishwa kwa hiyo, hapa napendekeza tufanye mabadiliko ili watu wawajibike kwa yale yatakayotokea, lakini tukiweka *clause* hii ina maana tunalinda uzembe, lakini vilevile tunafisha uwajibikaji katika taasisi yetu hii mpya ambayo tutaianzisha. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile naona kuna dosari katika ile *clause 15(2)*, majukumu na mamlaka ya wachunguzi. Hapa inasema kwamba kuchukua kitu chochote au mali iliyotumika katika kutenda makosa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hili neno kitu chochote, kwa kweli, hapa tuwe waangalifu sana kwa sababu tumeona mara nyingi kwamba mtu anaenda kufanya *assignment* fulani akachukua vitu vingine ambavyo havihusiki. Kwa hiyo, tutape *proper definition* ya kitu chochote au tutakapoandaa kanuni tuwe na angalizo hili kwamba kitu chochote isiwe kitu chochote, kiwe *specific* kwa yale mambo ambayo yanahusika na lile tukio ambalo limetokea. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimalizie mchango wangu kwa kutoa ushauri kwamba kama ilivyosemwa na wenzangu pale nyuma kwamba sheria hii inayotarajiwa kutungwa ni nzuri, lakini inaweza kuchelewa kuanza kutumika kwa sababu tu ya Waziri mwenye dhamana kuchelewa kutayarisha kanuni. Kwa hiyo, nakuomba sana, najua dada yangu Mheshimiwa Ummy ni mchapakazi na

ni baada ya muda mfupi kwamba, utakuja na kanuni. Kwa hiyo, nakuomba sana kwamba hii utembeee nayo, timu imetimia hapo nakuona Mheshimiwa Ummy, Mheshimiwai Dkt. Kigwangalla, wote mna-*fit* katika nafasi zenu. Baada ya muda mchache tuone kanuni zimetoka na sheria hii ikisainiwa basi tuone inafanya kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ushauri wangu wa pili ni kuhusu tutakapotayarisha kanuni tusi-*underrate* zile maabara nyingine ambazo zipo, kuna *forensic lab* zile ambazo ziko polisi, yaani, tusitengeneze kanuni zikaonekana kwamba hii Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali kwa sababu tumesema itakuwa *final*, tuka-*underrate* hizi nyingine. Kuna maabara ambazo zinashughulika na *specific issues* kama hii ya polisi, hii tuipe hadhi yake na matokeo yake bado yaendeleo kuthaminiwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi na ninaunga mkono hoja. Ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Chikota, lakini Waheshimiwa Wabunge tukumbuke hapa kwetu tuna utaratibu ambao kitanda hakizai haramu. Sasa mbona mnaonekana wote mnataka kuambatana kwenda kupima? (Kicheko)

Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile, nilikuwa nimekutaja, lakini Mheshimiwa Bobali anaomba kuchangia kwa sababu, yeye ana dharura kwa hiyo, utafuata baada ya Mheshimiwa Bobali.

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ya kuchangia.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nizungumzie baadhi ya vipengele vichache tu kwenye muswada huu na niseme kwamba, nitachangia moja kwa moja kwenye huu Muswada wa Maabara ya Mkemia Mkuu (*The Government Chemist Laboratory Act, 2016*).

Mheshimiwa Naibu Spika, binafsi nimekuwa *so much impressed* na muswada huu na namna ulivyokuwa *presented*, nimeusoma kwa makini ni muswada mzuri. Ningeweza kusema labda umechelewa kwa sababu kuna matukio mengi ambayo kama sheria ingekuwapo yangukuwa yamefanyiwa kazi mapema.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kama ilivyo kawaida dosari hazikosekani, naomba niweke mapendekezo kwenye baadhi ya maeneo. Mfano, nashauri sheria tunayotunga iwe na meno zaidi hasa katika masuala yanayohusu *national interest*, kwa mfano, Mkemia Mkuu tukimpa mamlaka ya kwa *final say*

kwenye kuamua baadhi ya maeneo, mfano, kuna timu ya mpira ya *Serengeti boys* ambayo kigezo chake cha kucheza ni lazima uwe *under 17*, lazima uwe chini ya umri wa miaka 17 na tuna *experience* Tanzania ilishawahi ku-*qualify* kwenye mashindano ya Afrika lakini tukatolewa kwa sababu tulichezesha vijeba yaani watu ambao wamezidi umri. Hivi sasa tunavyozungumza Congo na nchi nyingine pia wametolewa na Afrika kwa sababu wamechezesha watu ambao wana umri mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, wazo langu ninachofikiria kwamba yale mambo ambayo yanagusa *national interest*, ambayo yanahitaji kidhibiti cha umri yaani mtu ili ashiriki kuliwakilisha Taifa anahitaji awe na umri wa miaka kadhaa, Mkemia Mkuu awe na *final say* ya kusema kwamba huyu ana-*qualify* ama huyu ha-*qualify*. Kwa sababu tumpe *mandate* ya kupima umri wa kujua kwamba huyu ni kweli ana umri huu. Na ni jambo unaweza kuona kama kibwagizo lakini lina-*cost* wakati mwingine maslahi ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia wakati nafuatilia hotuba ya Mheshimiwa Waziri wakati anawasilisha hapa, alisema kwamba sheria hii haitakwenda ku-*affect* sheria zingine; haitakwenda kufuta wala kurekebisha sheria zingine. Kidogo nataka maelezo ya kina kutoka kwa Waziri utakapokuja kwa sababu najua kwamba Mkemia Mkuu yupo lakini alikuwa anafanya kazi kama Wakala wa Serikali. Lakini kipindi chote hiki alikuwa anafanya kazi chini ya sheria mbalimbali zingine, kwa mfano, *Traffic Road Act*, *Plant Protection Act*, *Mining Act*; hizi zote na zingine zilikuwa zinampa nguvu huyu Mkemia Mkuu kutekeleza wajibu wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo Mkemia Mkuu tunakwenda kumtungia sheria yake peke yake, sheria hizi ambazo tayari zimeshakuwa *documented*, zimeshaandikwa, zenyewe hazitakuwa *affected* na maandishi haya na sheria hii ya Mkemia Mkuu, nataka *clarification* atakapokuja kusema, kwa sababu leo ukienda kuangalia *Traffic Road Act* wakati unavyopata ajali yapo maeneo ambayo yanaainishwa kabisa kwamba inatakiwa *procedure* zake iende kwa Mkemia Mkuu akathibitishie hili na hili. Leo tunakwenda kutunga sheria hii ambayo yenyewe itakuwa ni *independent*, unaposema kwamba haitaenda ku-*affect* hizi sheria zingine maana yake ni nini? Kwamba zile sheria zingine ambazo zimeshakuwa *documented* tunakwenda kuzifuta au inakuwaje. Kwa hiyo, nataka nipate maelezo tu kidogo hapo kutoka kwa Waziri utakapokuja ku-*finalize*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, na jambo lingine ambalo ningeweza ku-*suggest* kwenye suala la vinasaba. Kumekuwa na changamoto kubwa sana ya watu wanapohitaji huduma hizi za vinasaba husani kupima kujua kwamba huyu mtoto wa kwangu au sio wa kwangu na namna nyingine, watu wanachukuliwa vipomo. Mfano mimi natokea Jimbo la Vijijini kule Lindi, Mchinga; mtu

anaambiwa bwana vipimo vyako tunavipeleka Dar es Salaam, sijui tunavipeleka wapi kumekuwa na shida.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria iainishe wazi kwamba ofisi ya Mkemia Mkuu itakuwa *decentralized* haitakuwa *centralized* katika makao makuu sijui ya Kanda ama Dar es Salaam ama Dodoma kama sasa hivi inavyokuwa ili huduma hii iwarahisishie zaidi watu kule chini kwa sababu mahitaji ni makubwa, lakini tatizo lililopo ni suala tu kwamba ni huo upatikanaji wa huduma yenyewe na aina ya watu wenyewe kwamba mtu anahisi kwamba vinachukuliwa vinasaba vinapelekwa Dar es Salaam, vinakwenda kufanyiwa wakati mwingine majibu unayoyapata sio ya kwangu, kuna hiyo shida. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano sasa hivi kuna shida kubwa hasa kwenye vipimo pia vya baadhi ya magonjwa mahospitalini; kwa mfano ukiwa Lindi kuna baadhi ya magojwa yakipimwa inatakiwa majibu yake mpaka yaende Dar es Salaam yakafanyiwe vipimo ndio yarudishwe Lindi.

Sasa ningepomba tu-*decentralize* hii Ofisi ya Mkemia Mkuu ili watu wapate huduma wakiwa huko kwenye maeneo yao ikiwezekana kwenye ngazi ya Halmashauri ama Wilaya. Hizo ndio hoja ambazo nilikuwa nataka nizichangie, nilihisi kwamba kwa hivi sasa ni jambo ambalo ni la msingi sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ni hayo tu sikuwa na mengi lakini nimeona ni ya msingi sana niweze kuongezea katika michango ya waheshimiwa Wabunge. Nakushukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Bobali. Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile atafuatiwa na Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe, Mheshimiwa Boniface Mwita Getere ajiandae.

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru na mimi kupata fursa ya kuchangia, lakini nianze kwa kusema kwamba nilitarajia kwamba *schedule of amendments* ya muswada unaohusu *Chief Government Chemist Authority* uwepo hapa ili na sisi tuweze kukaa na kupitia kuona yale marekebisho ambayo Serikali imeyafanya kupitia Kamati ambazo tulikuwa tumekaa imezingatiwa. Sasa niombe Serikali watusaidie kupata *amendments* ili sasa na sisi tuweze kufuatilia kuangalia kwamba yale tuliyokuwa tumeyasema yameweza kufanyiwa kazi, hilo lilikuwa la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri na watendaji wa *Chief Government Chemist* kwa kuja na huu muswada na nina amini umekuja katika muda muafaka sana hususani wakati fani hii ya kemia inazidi kukua. Niseme tu kwamba ni mdau na ni mjumbe katika kamati ya huduma ya Jamii na Maendeleo ya Jamii. Ni kweli kabisa kwamba

Chief Government Chemist alikuwa anadandia katika sheria za watu wengine. Kwa hiyo, sasa hivi sheria hii inakuja katika muda muafaka kuanzisha amakuwa na sheria ambayo itakuwa inasimamia taasisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Vilevile itakuwa ni vizuri muswada huu mwingine ambao umekuja muda muafaka lakini vilevile umekuja sambamba na huu wa taasisi ni huu ambao unakuja sasa kuanza kusimamia taaluma ya wakemia nchini na hii ni hatua kubwa sana na ambayo kwa kweli tunataka tuipongeze sana Serikali na ukizingatia mkemia namba moja ni Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kwa hiyo, naamini sheria hii itakapoanza baada ya yeye kusaini na ninyi mtamuomba ajisajili kama mwana taaluma katika fani hii ilikuendelea kuhamasisha fani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, niseme tu kwamba ni Mjumbe katika Kamati, mapendekezo yetu tuliyatoa katika taarifa ambayo niliisoma asubuhi. Kwa hiyo, nitaongelea mambo ya ujumla kwa sababu mapendekezo na ndio maana nilikuwa nataka kuiona *schedule of amendments* kama yanazingatia yale ambayo tuliyasema katika Kamati. Sasa kwa sababu hiyo *schedule* haipo hapa nitajikita katika maudhui tu ya jumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, moja ni ushauri wa ujumla na hii na yenyewe ni ka upande wa Serikali. Nadhani sasa hivi tunapokwenda huko mbele tujaribu kuangalia bodi badala ya kuwa ni za uteuzi tujaribu kuangalia kama tunaweza kutoa fursa watu wakaomba. Tuweke sifa na vigezo, tuwaachie Watanzania waombe; kuwe *competitive* na tuangalie watu kutegemeana na *competency* zao badala ya utaratibu wa sasa hivi ambao tunakwenda nao ili tuweze kupata watu wazuri katika hizi bodi ambazo wanaweza kutushauri katika taasisi zetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo nilitaka niligusie ni kuhusiana na utendaji kazi wa taasisi hii ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Ni taasisi muhimu na taasisi nyeti sana, lakini ina mchango mkubwa sana hususani katika makosa ya jinai, na moja kati ya jambo ambalo limekuwa likilalamikiwa sana ni ucheleweshaji na wazungu wanasema *justice delayed is justice denied*. Kwa hiyo, tuwaombe wenzetu waendeleo kujipanga vizuri kuhakikisha kamba huduma hizi hususani katika vile vipimo ambavyo vinahusiana na kesi za jinai vinaharakishwa na kufanyika kwa haraka ili sasa wale ambao wanategemea haki kutokana na vipimo hivyo waweze kuvipata.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini la tatu katika hili ambalo nilikuwa nataka kushauri kwa sababu tuna maabara nyingi na tumesema maabara hii itakuwa ndio *supreme and referral* katika masuala ya uchunguzi. Ni muhimu sasa tukauhisha majukumu ya maabara hii na maabara nyingine ambazo zipo chini ya Mkemia Mkuu wa Serikali zikawa na mahusiano pamoja na mawasiliano na

hususani hapa nilikuwa nalenga maabara nyingine kama za Jeshi la Polisi ambao nao wana *forensic laboratory* yao. Ni kuangalia jinsi gani ambapo wanaweza kufanya kazi kwa pamoja pasipo kuleta migongano, ni kuangalia ni jinsi gani wanaweza kufanya kazi kwa pamoja na maabara ya *TFDA*, maabara za *TBS*, maabara nyingine za Wizara ya Maji na taasisi nyingine zote ambazo zina maabara ili kuleta ufanisi na kujenga mahusiano yaliyokuwa mema na kuondoa *duplication* katika kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mengine nilitaka kugusia ni masuala tu ambayo yapo katika jamii yetu. Sisi ambao tunaishi Dar es Salaam mboga nyingi zinalimwa katika Bonde la Mto Msimbazi na katika Bonde la Mto Msimbazi pale hatuna uhakika sana na usalama wa maji ambayo yanatumika kunyweshea zile mboga. Tulikuwa tunaiomba sana Serikali itutoe mashaka wana Dar es Salaam lakini watutoe mashaka wakazi wa Mkoa wa Dar es Salaam pamoja na wananchi kwa ujumla kwamba mboga tunazokula za kutoka Bonde la Msimbazi zipo salama. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile tumekuwa na changamoto hususani katika uhifadhi wa nafaka ndani ya maghala ya Taifa, lakini vilevile katika maghala ya watu binafsi, tumekuwa na changamoto kubwa sana kuhusiana na uhifadhi wa nafaka. Ni muhimu sana maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ikawa *proactive* badala ya kuwa *reactive* kuhakikisha kwamba hizi nafaka ambazo zipo katika maghala yetu nazo zipo salama. Isijekuwa tunatoka kwenda kushuhudia matukio ama kushughulikia matukio wakati tungeweza kufanya kazi ya kuzuia matukio. (Makofi)

Mwisho mimi niipongeze Serikali sana, Mheshimiwa Ummu Mwalim, Mheshimiwa Dkt. Hamis Kigwangalla, Profesa Manyele, Mwenyekiti wa Bodi ya Mkemia Mkuu - Profesa David Ngasapa, mwalimu wangu kwa kazi kubwa sana ambayo wameifanya kuhakikisha kwamba miswada hii inakuja kwa muda muafaka, tunakuwa sasa na sheria ambayo itaisimamia chombo hiki, sheria mbayo itasimamia taaluma hii. Na nina hakika kabisa sheria hizi zikishapitishwa basi taasisi hii inaweza ikasimama. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini nimalizie na sisi kama Wabunge tunaomba tuwaunge mkono taasisi hii na sisi kuhakikisha kwamba tunapigia debe waweze kupata fedha za kutosha kwa ajili ya kuendesha taasisi hii. Nashukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe atafuatiwa na Mheshimiwa Boniface Mwita Getere, Mheshimiwa Alphaxard Kangi Lugola ajiandae.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa ya kuchangia. Awali ya yote nitumie fursa kwanza kuipongeza Serikali kwa dhati kwa sisi kwenye Kamati tumefanya nao *engagement* kwa muda mrefu, lakini vilevile wadau wameweka *input* nyingi sana na mchango wangu utakuwa zaidi sio kwenye vifungu vingi lakini ni *general* kwenye uanzishwaji wa hii Bodi ya Taaluma na uanzishwaji wa hii *agency*.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukitazama *role* na *responsibility* kubwa ya Ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali kwa hii sheria moja itakuwa ni *advisory services* kwa *regulatory body* ambazo zitakuwepo mbalimbali. Na sisi kwenye Kamati tulilitazama sana hili kwamba kusiwe na kuingiliana mamlaka. Lakini vilevile ukitazama *part five* ya sheria hii *section 20(1)* anasema "*there shall be within the Authority, a laboratory responsible for matters related to forensic science.*" Na *forensic science* ni *application* ya sayansi kwenye *criminal and civil laws* whereby *forensic scientist* watafanya kazi za ku-*collect*, *analyse* na *preserve scientific evidence during cause of an investigation*. Na hapa ndipo inapokuja *concept* ya kuwepo kwa mtu anayetoka Jeshi la Polisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, niombe Serikali kwa kuwa kumekuwa na dhamira ya wazi ya ku-*empower* na kumekuja kwa sheria hii, tatizo linalojitokeza mara nyingi kwenye Serikali jambo linalofanywa na mkono na kulia, mkono wa kushoto wanakuwa hawana taarifa. Kwa hiyo, unaweza ukakuta kesho na kesho kutwa Waheshimiwa Wabunge tunakuja kupitisha bajeti hapa ya kuweka fedha nyingi labda kwenye maabara ya Jeshi la Polisi, lakini *function* hiyo inaweza kufanywa vizuri kabisa na *Unit* ndani ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, huko mbele tunapokwenda *role* ya Mkemia Mkuu wa Serikali pamoja na kuwa ukiangalia nchi zingine; nchi kama Uingereza *Unit* hii imewekwa kwenye Idara inayohisika na *development for business and energy and industrial strategy*. Kwa sababu ita-*provide advice* kwenye masuala ya viwanda, na kwakuwa Serikali ina dhamira na imeonesha nia ya kufanya nchi hii kuwa ya viwanda kuna *obligation* kubwa ya kumu-*empower* Mkemia Mkuu wa Serikali katika kipindi cha miaka mitano na miaka kumi ijayo ili kuifanya maabara hii iweze kutimiza na kufikia malengo ambayo yamekuwa yamewekwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunazo taasisi kama *TFDA*, nimpongeze Waziri pale ambapo mtu anakuwa na *dispute* wakati kwenye Kamati limekuja wazo hili, ilikuwa ni kwamba *referral point* iishie kwa Waziri tu. Lakini nimshukuru na Serikali niwashukuru kabisa na Ofisi ya AG kwa kukubali kumpa mtu haki ya kwenda mahakamani pale ambapo hakubaliani na maamuzi yanayofikiwa na Mkemia Mkuu wa Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna hii bodi ambayo imeanzishwa na kwa kuwa Serikali imeamua kuanzisha hii *professional board* na kwa sheria kuna kipengele ambacho kinawataka wanafunzi wanaosoma kemia kwenda kwenye *practicals* na sasa hivi tumeona na tunapowatazama hawa wataalam ndio hao ambao tunao kwenye maabara zetu za hospitali, ndio watakaokuwa chini ya bodi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaishauri Serikali umefika wakati tunavyopitisha sheria muanze kujua kuna *budgetary implication*, muanze ku-*plan* namna gani wanafunzi watakao kwenda *field* wanaosoma kemia ni namna gani mnawa-*accommodate* katika bajeti za Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu itakuwa ni *unfair* daktari yupo Hospitali ya Wilaya ya Nzega ambaye ameenda pale *intern* analipwa, lakini mwanafunzi aliyeenda pale kwenye maabara ya Hospitali ya Wilaya ya Nzega ambaye anatakiwa kwenda *intern* kisheria halipwi.

Kwa hiyo, naishauri Serikali sheria hii inawaletea *budgetary implication* kwenye maeneo mengi, ni vizuri sana kuanza kufikiria inapoanza *implementation* ya sheria hii hasa wanafunzi tunaowa andaa katika sekta hii waanze kutengewa fedha wanapokwenda kwenye *intern* wawe wanalipwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho ningeiomba Serikali uharakishwaji wa kutunga kanuni za kwenda kuifanya sheria hii iwe *operational*. Itakuwa ni jambo la kusikitisha kwamba tunapitisha kama Bunge inaenda kwenye makabati, inaenda kukaa miaka mingine miwili mitatu kuweza kuifanya *operational* sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini mwisho kabisa niishukuru Serikali kwa kuja na jambo hili na kuleta sheria hii ningeomba Waheshimiwa Wabunge kwakuwa tunasema tunajenga taifa la viwanda *this is one of the most instrumental item* ambayo tunahitaji kui-*empower* huko mbele. Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ni *strategic unit* ni muhimu sana, Serikali inapokuja na bajeti mwaka kesho au mwaka kesho kutwa kama itakuwa tayari imekuwa *operational* iwe ina *vote* yake. Itakuwa ni ajabu kama itaenda kufichwa ndani ya kwapa la Wizara ya Afya kuwa kama ka-*unit* kanategemea fedha kutoka Wizarani. Nashukuru, naunga mkono hoja. Ahsante (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Boniface Mwita Getere, niwakumbushe Waheshimiwa Wabunge matumizi ya lugha kwa sababu itabidi tukatafute kamusi, kwa sababu tunakuwa hatupo kwenye lugha yoyote. Nikumbushe tu hilo kwa sababu kanuni zetu zinatutaka hivyo. Mheshimiwa Boniface Getere.

MHE. BONIFACE M. GETERE: Mheshimiwa Naibu Spika, Ahsante.

NAIBU SPIKA: Atafuatiwa na Mheshimiwa Alphaxard Kangi Lugola, Mheshimiwa Salum Mwinyi Rehani ajiandae.

MHE. BONIFACE M GETERE: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii na mimi nipate kuchangia katika miswada hii miwili. *I declare interest* kwamba ni *member* wa Kamati hii sasa kwa bahati mbaya unasema Kiswahili lakini lugha yenyewe ya *chemistry* na yenyewe inahusu Kiingereza sana. Sasa ndio maana...

NAIBU SPIKA: Kwa mfano neno *member* ni mjumbe huna haja ya kusema *member* unasema mimi ni Mjumbe wa Kamati, sio? (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, niishukuru Serikali kwa kuleta miswada hii mzuri sana. Waziri na Naibu Waziri wake tunawashukuru sana, Kamati na Ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kwa ujumla sisi tumepitia sana hii miswada yote miwili lakini kwangu leo mimi nitajikita kwenye Muswada huu wa *Government Laboratory Authority Act 2016* ambao ukija hapa utachukua page namba 16 mpaka 35.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilitaka tu nizungumze mambo yanayohusu Wabunge kwa ujumla, mjue hali halisi ilivyo kwenye maisha yetu Watanzania. Kunazungumzwa mambo ya *sample* au sampuli. Kuna sampuli za aina mbili, kuna zile *signal* ambazo zinachukuliwa na polisi wakati mtu akihisiwa kwamba amekunywa sumu au ameuawa kwa sumu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo lililopo sasa hapa ni namna gani hiyo *sample* au hivyo vipimo vya mtu aliyefariki inachukuliwa na polisi kutoka kijiji A mpaka kwa Mkemia Mkuu wa Serikali. Kuna matatizo makubwa sana ya kufanya hiyo *postmortem* anapokwenda kuchukua daktari, anapokwenda polisi. Polisi mwenyewe kupeleka kwa Mkemia Mkuu wa Serikali mpaka alipwe na analipwa na mtu ambaye amefiwa. Sasa *imagine* kwa mfano mtu huyu ni maskini anafanyaje, inakuwa ni shida na Mkemia Mkuu wa Serikali ukipeleka lazima uwalipe. Sasa hii naishauri Serikali kwamba katika hivi vipimo ruzuku zitolewe kwa Mkemia Mkuu wa Serikali katika maabara hii ili pale ambapo watu hawana uwezo wa kupima vipimo hivyo waweze kupimiwa bure.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna zile *sample* zinapochukuliwa kutoka kwenye viwanda, *environmental pollution*, yale maji machafu yanatoka kwenye viwanda wanakwenda kupima, mathalani ni kijiji A kimepata athari, wamepiga kelele amekuja mtaalam wa NEMC amechukua vipimo amepeleka kwa Mkemia Mkuu wa Serikali, Mkemia Mkuu wa Serikali anataka hela, mtu wa NEMC wa kupeleka hiyo *sample* anataka hela na vipimo kutoka kwenye

viwanda kwenda kwa Mkemia Mkuu wa Serikali unalipa milioni tatu mpaka milioni saba.

Sasa ni lini wanakijiji watapata haki hiyo? na anayelipa hizo hela milioni tatu, milioni saba ni mwenye kiwanda. Ambaye anatumia ndiye mlipaji wa hizo hela. Kwa hiyo, hapa tunafikiri kwamba Serikali iweze kutoa hela nyingi kwenye maabara hii ili tuweze kupimiwa, kwa mfano wanavijiji ambao hawana uwezo waweze kupimiwa bure ili waweze kupata haki yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kingine ambacho mimi nakizungumzia hapa ni suala la DNA. Nimezungumza kwenye kipindi kilichopita kwamba wakati fulani hiki kitu usipopima vizuri watu wataoza magerezani. Mathalani unapeleka kufungwa kwa hisia tu kwamba mimi nimempa mtoto mimba, mtoto wa shule miaka 10, 20, unaenda unafungwa miaka 20 au 30. Siku unatoka kwa sababu kipimo chenyewe kinasema mpaka mtoto apatikane, sasa miezi tisa imepita, mtoto amepatikana amekwenda kufanya utaalim wakasema mimi siye niliyeweka hiyo mimba na mimi nimeshaoza magerezani, sasa haya ni maneno gani haya? (Makofi)

Kwa hiyo nafikiri kwamba wataalam nao wajikite zaidi kujua vipimo hivi kabla mtoto hajazaliwa ili mtu aweze kuokoka kwa kujua kama mtoto si wake. (Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vingine katika hii DNA ni suala la kuangalia, wamezungumza wengi, Kambi ya Upinzani imezungumza sisi kamati tumezungumza. Hivi hawa watu wakemia hawa! Kwa mfano mimi nahisi mtoto si wangu, nimekwenda kusoma Marekani nimerudi, sura nikiangalia mpaka kidole sio changu sasa naanza kujihisi, hapa kuna nini? Sasa napeleka kutafuta DNA, sasa huyu mtu ana nafasi kubwa sana ya kusema mtoto huyu ni wako. Wakienda wakakubaliana na mke wangu kwenye mambo fulani hivi akasema ni wako sasa halafu mimi nikagundua si wangu namfungia wapi? Tunawapa nafasi kubwa sana hawa, tutafute vifungu vya kuwabana ili waweze kuona kwamba namna gani itaenda. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vinginevyo ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge mimi nimefurahi sana jana. Jana tumepitisha muswada mzuri hapa, nimshukuru Mheshimiwa Halima Mdee na Mheshimiwa Mama Profesa pale, wametuletea vifungu, huu ni muswada unahitaji vifungu, sasa maneno ya kebehi ya nini hayana maana humu ndani. Kwa hiyo, nafikiri kwamba muswada wa jana ulikuwa mzuri sana na huu unaokuja tukubaliane kwamba hali ndivyo ilivyo. Kwa mfano leo tunasema Waziri asiteue, lakini Mawaziri wote wanateua. Sasa kama tunataka Waziri asiteue Baraza basi tulete sasa muswada humu ndani au maombi rasmi ya kuondoa Mawaziri wote wasiteue Mabaraza. Sasa huyu Mheshimiwa Ummu Mwalimu tutakuwa tunamuonea sisi hapa. Kwa hiyo,

tumruhusu kwamba hii kazi ni ya kwake lakini naye aweze kukaa na *management* yake huko tunakokwenda mbele tufanye mabadiliko kama alivyosema Mheshimiwa Dkt. Ndugulile.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vinginevyo niishukuru Serikali, niwashukuru na Wabunge wote, tufanye mambo kama ya jana, tuonekane Bunge liko vizuri tusizomeane, sisi sote ni ndugu, unanizomea mimi ndugu yako!

Mheshimiwa Katekista Selasini, unanizomea wakati tunasali wote? Mimi ndugu yako! Sasa unanizomeaje? Kusema kweli mimi nilifikiri kwamba iko siku kama haya mambo yataendelea mturuhusu tuingie humu na rungu basi tupigane halafu tuendeleo kushindana humu ndani. Naunga mkono hoja. (*Makofi/ Kicheko*)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hasa wanaume, nimewaona kwa bidii wanaopiga sana makofi kuhusu kwenda kupima *DNA* wakiona watoto hawafanani nao, jamani kitanda hakizai haramu. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Kangi Alphaxard Lugola, atafuatiwa na Mheshimiwa Salum Mwinyi Rehani na Mheshimiwa Joseph George Kakunda ajiandae.

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kunipa nafasi na mimi kuchangia miswada miwili iliyowasilishwa leo asubuhi. Lakini mimi kwa sababu ya muda ntajikita kwenye Muswada wa Sheria ya Kuanzisha Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kama ntapata muda nitaingia kwenye *professional* ya hawa wakemia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa niishukuru Wizara, Mheshimiwa Waziri Ummy Mwalimu na Naibu wake Mheshimiwa Dkt. Hamisi Kigwangalla kwa kuona umuhimu na haja ya kuharakisha muswada huu muhimu na kuuleta mbele ya Bunge lako Tukufu.

Lakini pia nimshukuru sana *in-charge* ambaye ni Mkemia Mkuu wa Serikali na watumishi walio chini yake ambao wamesukuma muswada huu, kwa sababu kwa miaka mingi wamefanya kazi katika mazingira magumu, mazingira ya kudakiadikia sheria nyingine zilizopo halafu wanafanya shughuli zao. Na ndiyo maana kwa mazingira magumu hayo hata vyombo vingine vilivyopo kama Jeshi la Polisi waliokuwa wanamtegemea wanapopeleka sampuli wamepata shida sana, na katika kupata shida hiyo magereza yetu yamekumbwa na wimbi kubwa la msongamano wa mahabusu. Wengine wana kesi za mauaji wana miaka kumi, wengine wana kesi za *robbery* wana miaka kumi; tatizo ni kwa sababu bado uchunguzi kwa Mkemia Mkuu wa Serikali haujakamilika. Kwa hiyo mimi nipongeze jambo hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pamoja na mazuri yote hayo ninayo mambo ambayo ningependa kuboresha muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nianze na changamoto iliyopo kwenye jina la muswada wenyewe, kwamba ni wa Kuanzisha Mamlaka ya Maabara za Serikali. Sasa jina hili linanifanya nikumbuke kwamba majukumu yaliyoainishwa katika kifungu cha tano, majukumu ambayo yatakuwa ya mamlaka hii hayaendani au hayaendi sambamba na jina ambalo liko kwenye muswada huu. Kwa nini nimesema hivyo, kama hivyo ndivyo kwamba ni Mamlaka ya Maabara za Serikali, mamlaka maana yake ni chombo ambacho kinavisimamia vyombo vingine ambavyo ndivyo vinatenda, kwamba Serikali inazo maabara zake mbalimbali lakini lazima kuwe na chombo chenye mamlaka kwa ajili ya kusimamia vyombo hivyo, na ndiyo maana wana-*set standards* za vyombo hivyo; *standards* za wataalamu, *standards* za vifaa ili waweze kuvifikia kwa ajili ya kuleta ufanisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa sisi ambao ni waumini kuna kitu kinaitwa Mungu Baba, Mungu Mwana, Mungu Roho Mtakatifu. Ukiangalia kifungu cha tano kinasema mamlaka itakuwa maabara ya rufaa. Inakuaje mamlaka hiyo hiyo tena ndiyo iwe maabara, kwa maana kwamba mamlaka ni chombo kinachosimamia maabara chenyewe hicho hicho tena ndicho kina-*operate*? Kwa hiyo, tayari kunakuwa na *conflict of interest*, jambo ambalo litaleta ugumu sana katika kutekeleza sheria hizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo lazima tukubaliane, ama tunatunga Sheria ya *Government Chemist* au tunatunga Sheria ya *Authority* (ya mamlaka). Na ndiyo maana hata juzi tulipitisha sheria hapa ma-*valuer*, ma-*valuer* hawa wamo mpaka ma-*valuer* binafsi ambao wanasimamiwa na chombo ambacho tulikipitisha hapa juzi. Sasa mimi nadhani kwamba Wizara ingekuwa na upana zaidi kwa sababu kutakuwa na maabara za watu wengine ambao wangeweza kutaka ku-*invest* kwenye masuala ya hizi maabara, sasa itakuwa ni shida sana kuwa *accommodated* chini ya sheria kama hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, sisi tuna chombo kinaitwa TCRA. TCRA hawawezi wakawa na kampuni ya simu; sisi tuna chombo kinaitwa EWURA, EWURA hao hao hawawezi wakawa na kituo cha mafuta; sisi tuna chombo kinaitwa TCAA (usafiri wa anga) haohao hawawezi wakamiliki ndege waka-*operate*; tuna TIA (Mamlaka ya Viwanja vya Ndege), haohao hawawezi na wao wakasajili, wakaandikisha viwanja vya watu wengine. Kwa hiyo, lazima mamlaka hii iwe ni mamlaka ambayo ni *independent*. Na inapokuwa *independent* tunaipa majukumu ya kumsimamia *Chief Government Chemist*, kulisimamia Jeshi la Polisi ambalo nalo lina maabara zake maana yake Jeshi la Polisi nao wana DNA, wana *forensic* pale, awasimamie, pamoja na maabara nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, na ndiyo maana mimi sijawahi kuona rufaa ya maabara, maabara inakuwa na rufaa sijawahi kuona. Tukiruhusu maabara kuwa na rufaa hatutakuwa na ufanisi kwenye maabara yoyote. Na ndiyo maana mambo haya ni ya kisayansi. Inakuwaje uende kwenye zahanati ya Bunge kupima malaria unaambiwa *negative*, unaenda Benjamin Mkapa - UDOM unaambiwa una *positive malaria*, unaenda *General Hospital* unaambiwa huna, unakimbia *Lacent* unaambiwa unayo, kwa kutumia kipimo hichohicho cha darubini, jambo ambalo haliwezekani. Kwa hiyo, tunachotafuta hapa ni kwamba kama tuna darubini iliyoko kwenye maabara zote, darubini hiyo hiyo lazima iseme una malaria, lazima iseme huna malaria kwenye darubini zote.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa inakuaje wapeleke mtoto kumpima kama si wa Mheshimiwa Shabiby! Ah, samahani Mheshimiwa Shabiby. (Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, kama sio mtoto wake wanabishania wanampeleka kwenye *DNA* ya Polisi halafu baadaye Mheshimiwa huyu analalamika anasema aah, kumbe maana yake kwa sababu tumetunga sheria hii inaonesha kuwepo maabara ya rufaa wanaenda kwenye maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Kufika pale *DNA* inasema huyu mtoto sio wa Mheshimiwa Shabiby, tutaleta machafuko makubwa sana katika nchi hii. Tutaleta machafuko kwa sababu kipimo fulani kinasema ni wa kwako, sikuridhika nikakata rufaa kumbe kuna kingine cha kukata rufaa kinasema huyu sio wa kwako hivi kweli hao watu wataishi katika mazingira gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, maana yake lile tatizo huo mgogoro hautaisha kwa sababu kila mmoja anaamini mbona mimi mahali fulani niliambiwa ni wa kwako, na huyu anasema mbona mimi mahali fulani nimeambiwa sio wa kwangu. Lazima tuwe na *standards*. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, maabara hizi zote ambazo ni za Serikali, ni za wadau hawa ni *laboratory operators*. Kwa hiyo, kutegemea na pale sampuli itakapopeleka maana yake matokeo ya uchunguzi yaliyopo pale ndiyo matokeo kwa sababu mamlaka inayosimamia maabara hizi imejihakikishia kwamba pale kuna wataalam kutokana na *standards* tulizoweka, pale kuna *DNA machine* ambayo tumeweka *standards*, kwa hiyo jambo hili litakuwa *handled* vizuri sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jeshi la Polisi lilikuwa na kitu kinaitwa *modernization*. Sasa kama Jeshi la Polisi tumesema liwe la kisasa lina maabara zake za *DNA*, za *forensic*, lakini leo humu Mheshimiwa Ummu Mwalimu kuna sheria mbalimbali ambazo unazitunga chini ya sheria hii, ambapo katika hotuba

yako umesema kwamba sheria hii haitaleti mgongano, lakini kuna mgongano mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jeshi la Polisi kwa mujibu wa sheria zao wanayo *database* yao, wanayo masijala ya kumbukumbu ambapo wanatunza kumbukumbu za wahalifu, lakini kwenye sheria hii unasema wale *laboratory operators* wapeleke taarifa zao kwa Mkemka Mkuu wa Serikali, tayari sheria hizi zinaanza kugongana. Kuna sheria za ushahidi ambazo zinazungumzia *expert opinion*, huku nako unasema kuna mambo ya *conclusive* na *finality*. Mambo kama haya pia yatakwenenda kuleta mgongano mkubwa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika nimemsikia mchangiaji mmoja, nadhani ni Mheshimiwa Susan Lyimo, anasema kuna polisi hapa kwenye bodi anakwenenda kufanya nini. Polisi hawa ndio wanaohusika na upelelezi wa kesi za jinai katika nchi yetu, na mojawapo ya jukumu la msingi kwenye Jeshi la Polisi ni *investigation*, na ndiyo maana sasa katika *investigation* hii ya sayansi ya jinai pamoja na kemia lazima polisi hawa; na ndiyo sababu sheria imemuweka polisi ambaye ana cheo cha juu ambaye ni Inspekta anakwenenda juu, ndio maana akienda katika ile Bodi ataleta *connection* nzuri sana kati ya Jeshi la Polisi ambacho ni chombo pia cha kisheria ambacho kinahusika na makosa ya jinai na wao pia wana maabara zao, kwa hiyo ni kiungo muhimu sana ndiyo maana umeona na watumishi wengine wako pale.

Mheshimiwa Naibu Spika, niende kwenye hizi sampuli ambazo wanasema kwamba zitasimamiwa na Mkemia Mkuu wa Serikali. Jambo hili litakuwa ni gumu sana, lazima hizi maabara zote kuanzia hiyo ya Mkemia Mkuu wa Serikali na hizi nyingine ambazo zote zinatakiwa ziwe chini ya mamlaka moja katika kusajiliwa, lazima kila maabara ipewe uwezo wa kufanya *management* ya sampuli zake, *management* ya *records* zake ili mradi katika *regulations* ambazo wataziweka wanakuwa wame-set *standards*. Vinginevyo huyu ambaye ni Mkemia Mkuu wa Serikali ambapo kuna maeneo mengine anatoza fedha kwa maana anafanya biashara, yeye huyo huyo; kwanza anajisajili kwa sheria hii yeye huyo huyo, halafu kuna *element* ya kufuta wengine, sijui kama atajifuta yeye huyo huyo, ni jambo ambalo halitawezekana. Kwa hiyo, lazima tuziache hizi *laboratories* nyingine za Serikali ziweze ku-*manage* sampuli zao, waweze ku-*manage* na *records* zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, halafu kuna *element* ya mchunguzi kwenye *definition*. Kama sheria hii itapita jinsi ilivyo Jeshi la Polisi watapata taabu sana kwa sababu na wao ni wachunguzi, wana maabara zao, lakini kwenye sheria hii imejaribu kumuonesha kwamba yule ambaye atakuwa ni mchunguzi kwa mujibu wa sheria hii ni yule ambaye ameteuliwa au ametangazwa na Mheshimiwa Waziri wa sheria inayohusika ambayo ni Wizara ya Afya; lakini yule *Police Officer* ambaye yuko kwenye maabara ya polisi, yeye sasa atakosa

hadhi ile hata mahakamani wanaweza wakam-question kwamba wewe unatoa hii *expert opinion* kama nani. Kwa hiyo, lazima sheria hii isije ikaenda ikafifisha upande wa Jeshi la Polisi halafu wakapata taabu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie suala la *professionals*. Nishukuru sana kwamba sasa tunakwenda kutunga sheria ya *professionals*. Lakini *professionals* hawa kwa mujibu wa muswada huu uwajibikaji wao utakuwa wa shida sana kutokana na namna ambavyo Mheshimiwa Waziri anayehusika amekuwa na mamlaka makubwa sana juu ya watu hawa. Kwa hiyo, kule kwenye utumishi wao, kwenye utendaji wao itakuwa ni sekeseke, wengi watakuwa wanafukuzwa, wengi watakuwa wanafutwa kwa sababu sheria hii ambayo tumempa mamlaka watakuwa mahali pa kukimbilia inakuwa ni shida, mara baadaye wakakate rufaa mahakamani. Kwa hiyo mwisho wa siku, sheria hii badala ya kuwa rafiki itatuletea shida sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo nilikuwa naomba pamoja na *schedule of amendments* ambazo nitaleta, Mheshimiwa Waziri ajaribu kulitafakari jambo hili, jambo hili ni muhimu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria hii pia tunasema kwamba inatekelezwa Tanzania Bara, lakini sheria hii iko kwenye Wizara ambayo si ya Muungano, Wizara ya Afya. Sasa mimi nilikuwa najiuliza, Jeshi la Polisi ambalo linafanyakazi ndani ya mipaka ya Jamhuri ya Mungano wa Tanzania; Pemba, Unguja, Geita, Musoma pale Mwibara pale kote kule inakwenda kwa sababu ni Wizara ya Muungano. Lakini sheria hii ambayo tunaitunga leo msimamizi wake mkubwa ni Wizara isiyokuwa ya Muungano lazima kwa vyovyote vile nilivyosema kutatokea mgongano mkubwa sana kati ya hizi sheria ambazo chombo cha Jeshi la Polisi kinatumia ikiwemo ile nyingine ambayo mwenzetu amezungumzia, *road traffic act*, sheria ya ushahidi, Sheria ya Jeshi la Polisi; kwahiyo kutakuwa na shida sana.

Kwa hiyo nilikuwa namshauri Mheshimiwa Waziri yale maeneo yale ambayo kwa dhahiri yanahusu au kuonesha kwamba kutakuwa na migongano, maeneo hayo...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. KANGI A. N. LUGOLA: Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa mabadiliko ambayo nimeyapendekeza na nitaleta *schedule of amendments*, ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana, Mheshimiwa Shabiby wale watoto wote ulionao ni wa kwako, Mheshimiwa Lugola alikuwa anatoa tu mfano.

Mheshimiwa Salum Mwinyi Rehani atafuatiwa na Mheshimiwa Joseph George Kakunda, Mheshimiwa Selemani Jumanne Zedi ajiandae.

MHE: SALUM M. REHANI: Mheshimiwa Naibu Spika ahsante sana na mimi niipongeze Serikali kwa kuleta muswada huu ambao kusema ukweli umechelewa kwa sababu ni muda mrefu nchi ilikuwa inakwenda katika muelekeo ambao kwa kweli hakuna mdhibiti, yaani hakuna eneo lile ambalo lina mwenyewe hasa katika eneo hili la maabara. Naomba nizungumzie katika baadhi ya maeneo ambayo nahisi yanaleta ukakasi, yanaji-*contradict*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza niungane na mwenzangu aliyemaliza tunapozungumzia jina kamili la hii maabara yenyewe, ni *Government Chemical Laboratory Authority*. Tukitia *authority* hapa tunakusanya na maabara nyingine zilizokuwa nje ya hii ya *chemistry* kwa sababu moja. Kemikali zinazotumika ndani ya nchi ziko za aina nyingi, na kila maabara inatumia kemikali. Sheria hii inahusiana na maabara za kikemikali tu peke yake, lakini tukija kwenye *laboratory* za mifugo tunatumia kemikali za aina nyingi na humu hazijaguswa wala hazijazungumzwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, tukija kwenye maabara za kilimo, zinatumia kemikali za aina tofauti. Ni-*declare interest* sisi watafiti kazi zetu hazimaliziki shambani, zinakwenda kwenye maabara. Utakapokwenda kwenye maabara unatumia aina mbalimbali za kemikali. Sasa sijui sheria hii inaweza ikasema nini ili kuwadhhibiti wale wote wanaotumia kemikali ndani ya nchi kuwa katika mfumo unaoeleweka. Kinachohitajika hapa ni *consistence* ya matumizi ya kemikali ambazo zinakuja ndani ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine nililoliona ni suala zima la uingizaji wa kemikali na watumiaji hapa nchini. Tuna maabara binafsi nyingi. Zipo zinazofanya shughuli ambazo nyingine hata huelewi, ili mradi tu mtu anasema kwamba mkono unaenda kinywani. Sasa hapa kwenye sheria hii sijaona pahala ambapo tunaweza kuwakamata hawa ambao kwanza waagizaji, wanaagiza bidhaa au kemikali hizi kwa sheria ipi na nani atakuwa anawasimamia. Je, ni huyu *Chief Government Chemical Laboratory* au kuna mamlaka nyingine ambayo itaweza kuwakamata hawa? Naomba Mheshimiwa Waziri pale tupate *clarification* hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile mwongozo wa matumizi ya hizi kemikali kwa watu mbalimbali, kwa matumizi mbalimbali bado kumeonekana kuna uhuru mkubwa ambao hauna udhibiti wa matumizi ya hizi kemikali; na ndiyo maana hapo nyuma kukajitokeza wimbi kubwa la watu kutengeneza mabomu, kutengeneza vitu mbalimbali vya kemikali na *acid* nyingine zikawa zinatumika bila ya kuwa na mdhibiti maalum. Sasa kama sheria hii inakwenda kujibu hoja hii niliyokuwa nimeitoa hapa naomba ijielekeze au kuwepo na vipengele

ambavyo vitaweza kueleza *straight*, kwamba hawa wanatakiwa ili kuweza kufanya matumizi yao wapite njia hii na kibali chao kitapatikana katika ofisi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine nilitaka kuzungumzia suala zima la *research on toxicity and food toxic*. Hapa napo pana shida kwa sababu kuna sheria tofauti na mamlaka tofauti zinafanyakazi katika eneo hili. Mamlaka ya udhibiti wa chakula, TBS wote wanafanyakazi katika eneo hili. Lakini hapo hapo tunapokwenda kuangalia *insurance of quality and service* nao vilevile sheria inaji-*contradict*, kwa sababu kuna mamlaka chungu nzima ambazo zinafanyakazi katika eneo hilo. Sheria hii inabidi iwe *specific* au iwe na mamlaka ya kugusa hawa wote na wawekwe katika kapu moja na tuwe tunazungumza sauti moja kama Serikali ili kuweza kuonekana kwamba msimamo wa Serikali kwa wote ambao wanakuwa wananasibishwa na matumizi ya kemikali basi wanaeleweka na kunakuwa na mfumo unaotambulika.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine nililotaka kuzungumzia ni kwenye suala la *directory, zone unit and section*; hapa panahitaji *clarification*. Kwa sababu tunaposema kwamba tuna-*establish set number of directory zone, unit, section with pre-describe function as the board determine*, bado hapajakaa sawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mtazamo uliokuweco kwamba, je, hizi *zone, unit* zitakuwa kwa kanda zetu kimikoa au kulingana na *institutional entity* ya pahala fulani? Inabidi tuweze kujua kwa undani zaidi *zone* hizi na *unit* hizi ni za aina gani na *set* yake inakuwaje, tupate *clarification* na *function* zake zitaweza kufanyakazi vipi na wata-*flow* kwa nani? Kwenye *act* hii au watakuwa na watu wengine? Kwa sababu hao watu wanaosimamia vitu hivyo kwa hivi sasa kila mmoja ana-*play*, wanasema kwa yule ambaye anaweza kumpa tonge, yule anayeweza kukufadhili ndiyo mtu anaweza ku-*play* katika maeneo hayo. Tumezikuta baadhi ya *laboratory* zinafanya shughuli tofauti.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine tunaloweza kulisema hapa, kuna kundi moja kati ya hizi *directory units* kuna watu wa *pathology* wanahitajika wawemo katika eneo hili na wanafanya shughuli hizi, ambao ni *biologist* hao, hawamo na hawakuonyeshwa, lakini wanatumia kemikali, wanafanya shughuli za maabara ambazo zinafanana na maeneo haya, lakini hakuna mwongozo ambao unaosema kwamba hawa wako wapi. Tuwaweke kwamba hawa ma-*pathologist* wako kwenye *health* tu pake yake au wako wenye *agriculture* au mifugo peke yake?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano; kuna maeneo ambayo linatokezea tatizo ambalo linawakutanisha hawa watu wote. Kuna kichaa cha mbwa katika maeneo yetu mbalimbali ya nchi yetu hii. Kichaa cha mbwa kinapotokea nani mwenye ku-*play* ile *role*? Je, maabara za mifugo au ni Maabara hii ya Mkemia

Mkuu ndiyo inayoweza ku-*sound* na kusema kwamba mwongozo uliokuweco sasa hivi utumike labda *drugs* aina hii au uthibiti uweko hivi? Kwahiyo tunahitaji tupate *clarification* katika hayo maeneo, na hao watu ambao tunahisi kwamba wako nje ya hii taasisi waweze kuingizwa na tuweze kuwajua wanafanyaje.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ninalotaka nilizungumze ni suala zima la uchunguzi. Kwanza nilitaka kuzungumza kwenye suala zima la Bodi. Bodi imeelezwa hapa vizuri kwenye hii *Part Three, Administration and Institutional Arrangement*, lakini haya mamlaka ya huyu Mtendaji Mkuu ambaye ndiye Katibu wa Bodi. Nahisi upande mmoja yako makubwa zaidi kuliko uwezo wake, lakini upande mwingine namhisi kwamba hana mamlaka ya kuingilia baadhi ya maeneo. Kwa mfano, dhana yangu mimi ningefikiri, Bodi hii ingekutanisha na wale ma-*director* ambao wanatumia *laboratory* nyingine; kwa mfano wale wanaotumia maabara za mifugo, wale wa pale Mikocheni.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kuna maabara nyinginezo kama za Muhimbili. Maabara nyingine zilizo kubwa ni za SUA; lakini kuna maabara nyingine za *chemistry* ambazo watu wako nje ya *institutions* za Serikali, nao ni sehemu ya Bodi ambayo wangeweza kuchangia sana kutoa muelekeo sasa wa *laboratory* hii ili kuwa na maamuzi ya kikemia zaidi kuliko kuchukua watu ambao wako ndani ya taasisi moja au Wizara tu peke yake ukatengeneza bodi na wengine ukawaacha; kwa hiyo, wale wengine wanakuwa hawana *role* ya ku-*play*. Tukifanya hivyo angalau tutaweza kuwakutanisha na wao wataweza kupangiwa majukumu yao kulingana na mwongozo wa *act* hii. Sasa suala la uchunguzi linatakiwa kuweco na ile wanaita *advisory committee*, hii iwe *in-approve* kwa zile kesi zilizo kubwa zinazojitokeza, zinazofanyiwa uchunguzi na si ni kazi ya huyu *chief* peke yake kuweza yeye ku-*authorise* kila kitu. Ushauri wangu ulikuwa hapo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna pahala ambapo nimehisi kwenye hii *function and power of the board*; kuna eneo naona kwamba linaji-*contradict* linahitaji kuwa na *clarification*; ya mwanzo, kwenye ile namba 8(b); “ *approval registration, suspension or councilation of Industry chemical, consumer chemical or chemical dealers.*”

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa panahitaji paongezwe na *non-industrial chemical* kwa sabaabu hawa kwa muktadha huu wametolewa na wanahitaji wawepo, na ndio hao wanaotengeneza aina mbalimbali za kemikali katika maeneo yao; kama alivyokwisha kuwataja hapa ndugu yangu Waitara wengine wanatengeneza mpaka gongo zinazotumika kwa vitu vinginevyo na *spirit* kwa hiyo hao nao waweze kuwemo ili tuweze kuwatambua. (Makofi)

Lakini vilevile nilitaka kuangalia suala zima la *disposal of articles, chemicals and chemical products*. Hii hapa inakuwa na shida. Shida

iliyokuweco kwenye maabara hii kuu ya Mkemia panatawaliwa zaidi na rushwa. Na rushwa inatokezea kwasababu kila mmoja anayepeleka sampuli zake pale anahitaji kuwa na *positive results*. Na ili aweze kupata *positive results* anatengeneza mazingira ya kupata *positive results*. Nafikiri ni pahala ambapo pa kuweza kuangalia vizuri. Wale ambao wanaambiwa kwamba hii bidhaa iende ikawe *disposed* nyingine nyingi zinafika njiani zinageuzwa na zinaingizwa mtaani.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja ya kwamba kunakuwa na Askari wanao-escort lakini tushashuhudia bidhaa nyingi nyingi ambazo tunaambiwa hizi aidha zime-expire au zimekuwa *condemned* zikawe *disposable* lakini baada ya wiki moja, mbili unazikuta ziko mtaani pengine zimehamishwa Mkoa mmoja na kupelekwa Mkoa mwingine. Nafikiri hapa kungekuwa na sheria yenye adhabu kali inayoweza kuoneka ya kuweza kuwadhhibiti hawa watu ambao bidhaa zao zimeshakuwa *condemned* au zimeshaambiwa hizi zikawe *disposable* na ziweze kuwa *disposable*; lakini wasimamizi wa hapa waweze kueleweka. Hii *technical committee (advisory board)* ndiyo inayotakiwa ifanye usimamizi wa zile bidhaa ambazo zinakuwa *disposable*.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine ambalo nimeliona kwamba lina mkanganyiko, tuna maeneo ambayo tumeyaona kwamba ni kazi za bodi lakini siyo kazi za bodi. Ni kazi za *Chief* huyu wa *Government Chemical Laboratory*, yeye ndiyo anaweza kuzifanya na zisiingizwe kwenye bodi, ni shughuli ambazo ni nyepesi za kuingizwa huko. Kwa mfano; *take the sample of laboratory test* imo kwenye moja ya *function* ya *power of the board*, haihusiki hapa. Tuitoe na tumuachie Mtendaji Mkuu hiyo kazi anaweza kuifanya na ikamalizika.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini nyingine hata hii tuliyosema *conducting inspection of premises of service regularly by the authority*, hii hapa nayo vilevile haina haja ya kuweco kwenye bodi, ni kazi ambayo inaweza kufanywa na *chief* na hiyo kazi ikaendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine nililiona ambalo linahitaji kufanyiwa marekebicho ni *power of inspection*. Kwenye *power of inspection article* ya 15 hii hapa...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Muda wako umekwisha Mheshimiwa.

MHE. SALUM MWINYI REHANI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Joseph George Kakunda atafuatiwa na Mheshimiwa Selemani Jumanne Zedi. Mheshimiwa Goodluck Asaf Mlinga ajiandae.

MHE. JOSEPH G. KAKUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa nafasi hii. Nampongeza sana Mheshimiwa Waziri Ummu kwa kazi hii nzuri na Naibu wake Dkt. Kigwangalla, na naipongeza Serikali kwa ujumla kwa kuleta miswada hii miwili katika muda huu muhimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni yangu ya kwanza kabisa ninaona kama vile hii tafsiri ya Kiswahili iliyo kwenye huu muswada inavyoonekana pengine ilifanywa haraka haraka. Ninaomba wataalam kabla hawajatoa nakala zingine huko baada ya kuwa tumepitisha, waiangalie hii tafsiri ya Kiwasahili kwa umakini zaidi. Kwa mfano, katika kifungu cha 4 hii tafsiri ya Kiswahili inaitaja mamlaka kama kampuni. Kwa hiyo, naomba sana wafanye mapitio ya kina kwenye tafsiri ili kusudi ilingane na zile maana iliyoko kwenye Kiingereza kule maana imekaa vizuri zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesoma kifungu cha 3 chote sikuona tafsiri ya neno Waziri, iko tafsiri ya neno Wizara. Lakini iko tofauti kubwa kati ya neno Wizara na neno Waziri, kwa hiyo ninaomba sana Mheshimiwa Waziri azingatie kwamba wananchi watahitaji tafsiri ya nani Waziri katika sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo nataka kuzungumza, katika kifungu cha 5(2) ziko (a) mpaka (i). Katika vipengele hivyo kipengele cha 5(b) kinasema; "Itasimamia Maabara za Kemia, Sayansi Jinai na Vinasaba ili kuhakikisha kuwa zinakidhi viwango vilivyowekwa."

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaomba kama kutakuwa na maabara yoyote ambayo imeachwa hapa itajwe, kuweka jumla jumla inaweza isieleweke. Kwa hiyo, ninaomba sana maabara zote za kisekta ambazo zitahusika kusajiliwa na hii Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, zitajwe kwa ufasaha katika kipengele hiki kifungu cha 5 vinginevyo inaweza ikaleta mkanganyiko baadaye. Kwahiyo kwenye ukurasa wa 44 pale kwenye tafsiri yangu ya Kiswahili ninaomba Mheshimiwa Waziri akubaliane na mimi kuhusu kutaja kwa ufasaha ni maabara zipi zitatakiwa kusajiliwa na kusimamiwa na Mamlaka hii ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, nasema haya kwasababu ndani ya Muswada huu wote mzima haujataja maji. Mimi ningependa kuliuliza Bunge lako Tukufu, tangu asubuhi tulivyoamka leo ni nani hajashika maji humu ndani? *Either* kwa kuoga au kwa kufua au kwa kupikia au kwa kunywa, ni nani? Na maji yanaweza yakawa ni sumu mbaya sana katika afya ya binadamu, lakini muswada mzima huu hujataja maji. Ni ajabu ambayo nimeona mimi, hivyo

ninaomba sana mapitio ya kina yafanywe ili kusudi maji ambayo hutibiwa na kemikali yatajwe humu ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, halafu maoni yangu mengine yapo kwenye kifungu cha 6. Katika kifungu cha 6 imetajwa pale, mamlaka baada ya kushauriana na Waziri wa Fedha na Waziri mwenye dhamana ya Utumishi wataunda baadhi ya vitengo na kanda na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nilikuwa naona kuna upungufu pale, kwamba mamlaka ikishashauriana na Waziri wa Fedha na Waziri wa Utumishi basi, wanaenda kutekeleza bila *consultation* au bila kupata *approval* ya Waziri. Mimi nadhani hapo kuna upungufu kidogo kwa hiyo nilikuwa napendekeza kwamba kibali cha Waziri mwenye dhamana ni muhimu sana kipatikane kabla hawajaenda kutekeleza yale ambayo wame-consult na Waziri wa Fedha na Waziri wa Utumishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye kifungu 7(2) pale kuna Wajumbe wa Bodi na wameorodheshwa. Mimi pale nilikwa nina maoni sawasawa na maoni ya baadhi ya Wabunge ambayo wameyatoa humu ndani. Kuna mwakilishi kutoka Jeshi la Polisi mwenye cheo cha ngazi ya Mkaguzi au zaidi, kuna mwakilishi kutoka Idara ya Utumishi wa Umma na kuna mwakilishi kutoka Wizara ya Fedha. Mimi nilikuwa nina mapendekezo tofauti.

Mheshimiwa Naibu Spika, mamlaka hii ambayo inaundwa ni mamlaka muhimu sana katika nchi hii. Katika mchango wangu wa awali ambao nimezungumza kuhusu maji, sekta ya maji mpaka sasa hivi ina maabara 16 hapa nchini ambazo ziko kwenye kanda mbalimbali. Pamoja na Makao Makuu ya Wizara ya Maji kuna maabara kubwa ya maji pale. Sasa maabara zote hizi zinafanya kazi kubwa sana kufuatilia na kushauri wadau wote kuhusu ubora wa maji hapa nchini, na majukumu ya kuchukua sampuli na kuzipima, kupima kibaiolojia, kifizikia na mambo mengine yote.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa nilikuwa napendekeza, Jeshi la Polisi lipo na Wakaguzi wa Polisi wapo, tutawatumia tunapotaka; lakini japo nilikuwa naomba badala ya mwakilishi kutoka Jeshi la Polisi awekwe mwakilishi kutoka Wizara ya Maji. Na pale kwenye uwakilishi kutoka Idara Kuu ya Utumishi nilikuwa naomba awekwe mwakilishi kutoka TBS. TBS ndiyo inahusika na viwango vya kila kitu tunachokitumia sisi kama binadamu hapa Tanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nilikuwa naomba sana Mheshimiwa Waziri akubaliane na mimi kwamba mwakilishi kutoka TBS achukue ile nafasi ya mwakilishi kutoka Utumishi. Halafu wa tatu mwakilishi kutoka Wizara ya Fedha naye aondolewe, nafasi yake ichukuliwe na mwakilishi kutoka Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, na nitazungumza, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi ndiyo Wizara yenye dhamana ya maabara ya *veterinary* (maabara ya mifugo) na maabara za samaki. Tumeathirika sana sisi kama nchi kwa kusafirisha minofu ya samaki wabichi nje na kusafirisha nyama nje; tumeathiriwa sana na viwango, wanaita *phytosanitary and sanitary standards*. Hivi viwango vinadhhibitiwa na kupimwa katika maabara.

Sasa ili kusudi tupate maendeleo katika Sekta hii, na kwa sababu hizo maabara zitasajiliwa na hii mamlaka ambayo tunaianzisha, ninaomba sana mwakilishi hasa hasa anayehusika na maabara hizi za *veterinary* na maabara za samaki awemo kwenye hiyo bodi ili kusudi kusaidia. Maana hii Bodi ni ya wataalam, wataalam wa maabara wakikaa, wakizungumza, wakielewana itakuwa vizuri sana kupeleka maendeleo mbele.

Mheshimiwa Naibu Spika, na hii ni pamoja na maabara za udongo ambazo zipo kwa ajili ya kubaini viwango vinavyohitajika vya ujenzi wa majengo, barabara, madaraja na miundombinu mingine na kubaini aina za mbolea ambazo zinahitajika katika maeneo mbalimbali nchini. Hayo ni miongoni mwa maeneo muhimu sana ya kuzingatia.

Mheshimiwa Naibu Spika, mchango wangu ni katika eneo lingine la kifungu cha 8 ambacho kinahusu majukumu na mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, hasa vipengele (a), (b), (e), (f), (l) na (m). Vipengele hivyo ndiyo vinathibitisha uwakilishi unaohitajika wa kisekta kwenye hii mamlaka ambayo tunaianzisha. Vipengele hivyo sita ambavyo nimevitaja vinathibitisha kuhitajika kwa mwakilishi wa maji, kuhitajika kwa mwakilishi wa TBS na kuhitajika kwa mwakilishi kutoka Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sasa nianze kumaliza mchango wangu kwa kuweka angalizo la jumla. Mimi nilipata bahati ya kutembelea maabara moja ya maji ambayo iko Ethiopia, na vile vile nimetembelea maabara ya maji ambayo iko Misri. Kabla hujaingia kwenye maabara unasafishwa viatu kwanza, unavalishwa vitu, wewe mwenyewe unajisikia kwamba unaingia kwenye maabara, ina viwango. Sasa tungetegemea maabara zetu ambazo baadaye zitakuwa *accredited* kimataifa nazo ziwe na viwango bora.

Kwa hiyo, naomba niweke angalizo kwamba humu kwenye sheria tumuwekee vipengele kumuongoza Mkemia Mkuu wa Serikali atakapokuwa anadhhibiti maabara adhibiti na vigezo vya kuhakikisha kwamba maaba zetu nazo zinakuwa na viwango vya kimataifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu sheria ya wataalam wa kemia. Sheria hiyo inawaweka wataalam wote wa kemia hasa watakaokuwa kwenye

maabara chini ya Wizara ya Afya kama Wizara mama. Mimi naomba maeneo yote kuhusu ajira na usajili wa wataalam hao uwekwe utaratibu wa mawasiliano na Wizara na Taasisi nyingine za sekta ili kuhakikisha kuwa wataalam watakaoajiriwa na kusajiliwa ni wale wanaokubalika kwenye sekta husika kwa viwango vinavyokubalika kwenye sekta hizo. Kwa sababu mazingira yanaweza kuwa tofauti na mazingira ya Wizara ya Afya, sasa akijifungia kule halafu wakaajiri wataalam wanaohitajika kwenye maabara ya sekta ya maji, wataalam wanaohitajika kwenye *veterinary* au wataalam wanaohitajika kwenye maabara ya samaki inawezekana ikawa tofauti na wale ambao kweli wanahitajika kwenye sekta hiyo hiyo halafu ikazua migogoro isiyo na sababu. Kwa hiyo viwepo vipengele vinavyoonesha mawasiliano yatakuwaje, na hilo ndilo la muhimu zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi mchango wangu ulikuwa ni huo. Ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Selemani Jumanne Zedi atafuatiwa na Mheshimiwa Anna Lupembe, Mheshimiwa Jumaa Hamidu Aweso ajiandae. Mheshimiwa Anna Lupembe.

MHE. ANNA R. LUPEMBE: Mheshimiwa Naibu spika, ahsante kwa kunipa nafasi. Ninaomba nimpongeze Waziri pamoja na Naibu Waziri kwa ajili ya kuleta muswada huu mzuri ambao unaweza ukabadilisha kitu fulani katika nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naingia katika Muswada wa Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Naomba niende moja kwa moja kwenye kifungu cha 7(2), nilikuwa nashauri kile kifungu cha Kiswahili kiandikwe vizuri na ninapendekeza kesomeke; "Bodi itakuwa na Mwenyekiti, atakayeteuliwa na Rais miongoni mwa watu wenye uzoefu usiopungua miaka kumi katika masuala ya utawala katika utumishi wa umma."

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiri tuna uzoefu, kiongozi yeyote ambaye anachaguliwa kwa kipindi kirefu kama miaka kumi anakuwa na uzoefu mzuri anaweza kufanya kazi vizuri zaidi. Nilikuwa naomba nipendekeze hivyo. Ndiyo maana unakuta hata Katiba yetu, Rais wetu anakaa madarakani miaka kumi, anapanga kitu kizuri na anafanya vizuri katika uongozi wake katika nchi, nilikuwa napendekeza hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile nilikuwa naomba wahanga wa DNA na matumizi ya maabara hii ni wanawake. Nakumbuka tukiwa Katavi na Rukwa kesi nyingi za maalbino, wanawake wengi ndio wanaosingiziwa kama wanazaa nje. Wanawake wanakuwa wanapata matatizo kwa sababu wanatelekezwa na watoto maana mwanamke mwaume anaweza kamuacha kasema huyu mtoto si wangu. Ingawa mtoto ni wa yule baba lakini unakuta anamwambia

huyo mtoto si wa kwangu, sasa unakutwa mwanamke anakuwa, Mhanga anakuwa mwanamke.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile wanawake na watoto wengi wananyimwa urithi kutokana na kusema kuwa huyu mtoto si wa kwangu kutokana na vipimo vya DNA.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimeona kipindi hiki kifikie sasa na katika taasisi nyingi wanawake wengi wanawekwa nyuma katika shughuli mbalimbali ambazo zinatakiwa zifanyike. Napenda niweke idadi maalum, kiongezwe kifungu kingine cha 3, kosomeke; "Bodi itakuwa na Wajumbe wanawake."

Mheshimiwa Naibu Spika, katika ile Bodi haijasema wanawake ni wangapi, haijasema kitu chchochote. Sasa ina maana kuwa tukiacha hivi hivi ina maana wanawake watasahaulika kabisa. Nilikuwa napendekeza Wajumbe wanawake wasiopungua wawili. Tunataka neno wanawake lionekane bayana, ina maana wanawake waonekane, katika ile Bodi haijasema wanawake wangapi. Tulikuwa tunaomba katika kifungu kinachofuata wanawake waonekane katika Bodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kupitia ufafanuzi wa kifungu 16(4), kwa nini Serikali isiwajibike na mabadiliko ya sampuli? Serikali yenyewe ibadilike. Nafikiri ni haya niliyokuwa nayo ya kwangu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Jumaa Hamidu Awesu. Mheshimiwa Japhet Ngailonga Hasunga, atafuatiwa na Mheshimiwa Menrad Lutengano Kigola, mheshimiwa Augustino Manyanda Masele ajiandae.

MHE. JAPHET N. HASUNGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa napenda nichukue nafasi hii kuipongeza Serikali kupitia Wizara ya Afya kwa kuja na miswada hii miwili ambayo ni miswada muhimu sana na ambayo tumekuwa tukiisubiri kwa muda mrefu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia naipongeza Kamati ya Kudumu ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa jinsi ambavyo imeuchambua huu muswada pamoja na Kambi ya Upinzani.

Mheshimiwa Naibu Spika, muswada huu utaleta manufaa mengi sana katika nchi yetu. Kwanza tunaamini kabisa kwamba matokeo ya uchunguzi wa kikemia sasa utakuwa na msemaji mkuu na utakuwa na hadhi inayostahili ndani ya nchi na pia nje ya nchi kwa sababu sasa utalindwa na sheria hii ambayo tunaenda kuitunga.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini la pili, kuanzishwa kwa kamati za kitaaluma ambazo zinashirikisha wadau wa aina mbalimbali, hili ni suala ambali ni la msingi sana na huu muswada utatusaidia sana katika kutatua matatizo mbalimbali ambayo yamekuwepo. Lakini pia katika muswada huu tunaona wakaguzi wa maabara watateuliwa na kupewa kazi za kufanya. Wamewekewa mipaka, wamewekewa maslahi yao, lakini pia wamewekewa mipaka na maeneo ambapo wataishia katika kutekeleza majukumu yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika muswada huu tunaona sasa unatamka bayana kwamba maabara zote nchini itakuwa lazima zisajiliwe na sasa zitakuwa zinasajiliwa na kutambulika kisheria. Hiyo itatuwezesha kuondokana na matatizo mbalimbali ambayo yamekuwepo, na uholela ambao umekuwepo katika utengenezaji wa kemikali katika maeneo mengi, na hivyo wananchi wataweza kunufaika na muswada huu na miongozo ambayo itakuwa imetolewa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa kwanza nichangie katika baadhi ya vifungu hivi vya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali. Nianze na hivyo na kama muda utaruhusu nitaenda sehemu nyingine. Kwanza nianze na hili la kwanza la idadi ya wajumbe.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama mchango wangu wa jumla, kwanza mimi nakubaliana kabisa kwamba bado Mheshimiwa Waziri apewe mamlaka ya kufanya uteuzi wa Wajumbe wa Bodi, hilo sina matatizo nalo kabisa. Lakini mimi kitu ambacho natofautiana, idadi ya Wajumbe wa Bodi ni kubwa mno katika hizi taasisi za umma. Katika huu muswada inaonekana wanatamka kwamba Wajumbe wa Bodi watakuwa sita, ukijumlisha na Mwenyekiti, pamoja na Mkemia Mkuu, watakuwa wanane. Mimi idadi hiyo naiona ni kubwa sana. Hii inaongeza mzigo wa uendeshaji wa mamlaka. Bodi nyingi ukiangalia ziko sita, saba, nane, mimi nashauri muswada huu ungekuwa na Wajumbe wa Bodi wanne, ukawa na Mwenyekiti na Msajili wanakuwa sita *maximum*; wanatosaha kabisa kuweza kutekeleza majukumu ambayo yameainishwa kwa mujibu wa sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia tunaona katika katika hii Bodi ya Mamlaka ambayo itafanya majukumu mengi yenye wadau wengi inachukua zaidi wajumbe kutoka kwenye Serikali na taasisi zake. Mimi nadhani kuna haja ya kuhakikisha kwamba sekta binafsi nao wanakuwemo katika hii mamlaka. Na hii sekta binafsi tunaweza tukaangala kwa mfano, wawakilishi kutoka labda waajiri yaani ATE kule wanaweza wakaleta mtu mmoja akawakilisha wale wadau wa sekta binafsi au kutoka Shirikisho la Vyama vya Wafanyakazi; kukawa na mwakilishi huko anaeweza kutusaidia pia katika kuleta mchango na kuchangia katika hii mamlaka na hivyo kutetea maslahi ya hii sekta binafsi; hilo ni suala nafikiri ambalo lingeweza kusaidia sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine katika hizi Bodi naona katika hii Sheria wameweka kwamba akidi katika mkutano ni theluthi mbili. Theluthi mbili ni kubwa sana. Hiyo itafanya baadhi ya vikao vingi viwe vinaahirishwa; na wale Wajumbe ambao wanakuwa wamefika siku hiyo ukiahirisha kikao unakuwa umeshawahibia ratiba. Kwa hiyo, katika Bodi mimi nashauri wangeweka akidi iwe ni nusu badala ya theluthi mbili. Nusu ya Wajumbe inatosha kabisa kuweza kuhakikisha kwamba wanashiriki na wanafanya kikao halali kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika kifungu cha 8(1) kinataja majukumu ya bodi. Majukumu hayo ambayo yanatajwa ukiangalia ni majukumu mazuri tu yameainishwa vizuri sana. Lakini kuna baadhi ya majukumu ambayo yametajwa pale mimi nilikuwa nadhani katika kifungu (h) na (j) nadhani hii kazi pengine iliandikwa labda kwa uharaka zaidi hawakuliangalia vizuri. Najua Mkemi Mkuu wa Serikali ilikuwa ni wakala wa Serikali, na ukishakuwa wakala unakuwa na bodi ambayo tunaiita ni *Ministerial Advisory Board*, kwa ajili ya kumshauri Waziri ili aweze kufanya maamuzi ya kimkakati.

Mheshimiwa Naibu Spika, naona bado katika hizi kazi za bodi wameandika hivyo hivyo. Pale kwenye (h) wameandika itamshauri Waziri katika kufanya *strategic policy matters for implementation of the authority*. Mimi nadhani hizi ni kazi za wakala. Kwa Bodi ambayo imetajwa, kwa Bodi ambayo ni *executive*, kwa Bodi yenye maamuzi mimi sidhani kama kazi yake ni kufanya hivyo. Hizo ni kazi zake ambazo zinatakiwa ifanye kama Bodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia ukiangalia (j) inasema Bodi itamshauri Waziri. Naomba niisome kwa Kiingereza; "*Advice the Minister on performance of the management on the set targets and carries out the policy priorities.*"

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi sidhani kama bodi itakuwa inampelekea Waziri ni kazi ya bodi hii ku-set target zake si kazi ya kumshauri Waziri. Mimi nadhani hizi kazi pengine walioitayarisha hii sheria wangeangalia vizuri, hizo ni kazi zile zilizokuwepo kwenye wakala, kwa sasa hivi ni kazi za Bodi yenyewe wala sio kazi za Waziri, ni za kwake mamlaka ya bodi hiyo iweze kufanya hayo maamuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 9(1) kinatamka kamati za kitaaluma za huduma za sayansi, jinai nakadhalika. Na kifungu hiki kinasema hizi kamati za kitaaluma zitateuliwa na Mheshimiwa Waziri. Sasa huyu Waziri tutamrundikia mambo mangapi?

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nilidhani hizi ni kamati za kuisaidia ile mamlaka, kuisaidia ile Bodi; hizi zingekuwa za kufanywa na ile Bodi; ziteue kamati za kuweza kuisaidia, za kitaaluma. Sasa kumpa Waziri mimi naona kama

tunamuongezea majukumu mengi sana ambayo ufanisi wake sasa unaweza usiwepo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 11(2) kinataja kazi ambazo Mkemia Mkuu wa Serikali anatakiwa kuzifanya, ikiwa ni pamoja na kutoa miongozo kwa ajili ya utekelezaji wa sheria hii, kuzuia matumizi mabaya ya kemikali kuzuia vitu mbalimbali vya kikemikali na bidhaa zingine za kikemikali. Sasa mimi nilikuwa nadhanai hayo yote ni majukumu ya bodi. Tunaposema sasa ni majukumu ya huyu Mtendaji Mkuu tunaisahau bodi nadhani kidogo pale panakuwa hapajakaa vizuri. Kwa hiyo, nilikuwa nashauri tuangalie kwamba hayo ni majukumu ambayo ni ya Mtendaji Mkuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 13(1) kinampa tena Waziri kuteua Wakemia wa Serikali badala ya Bodi, mimi nilifikiri kazi zote hizi zingekuwa za Bodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna adhabu ambazo zinatajwa katika vifungu vingi katika hii sheria, mimi nashauri hizi adhabu zote zingehuishwa zikaandikwa katika sehemu moja badala ya kutajwa kila mahali, karibu sehemu sit azote zinataja adhabu hii, adhabu hii na kuna sehemu nyingine inasema wale watu wakifanya uzembe anafungwa miezi sita; adhabu shilingi milioni tano lakini kufungwa miezi sita. Mimi nadhani hizo zianishwe vizuri ziangaliwe ili ziweze kuleta maana halisi hasa iliyokuwa imekusudiwa.

Mheshimiwa Naibu spika, kifungu cha 25 kinataka maabara zote zisajiliwe, maabara ambazo zipo zote zitasajiliwa na mimi nakubaliana, mimi sina matatizo lakini nataka ufafanuzi hapo Mheshimiwa Waziri atakaposimama. Najua kwenye shule za sekondari huku tuna maabara, shule zote za sekondari zina maabara. Taasisi za umma zimetajwa kwamba pamoja na taasisi za mafunzo, lakini nataka nijue hata maabara za sekondari zote zitasajiliwa au itakuwaje? Na imeweka kabisa kwamba lazima kila maabara isajiliwe. Sasa hiyo tungependa tupate labda ufafanuzi kutoka kwa Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kifungu cha 37(1) mpaka (3) kinampa Waziri mwenye dhamana na mamlaka hii kuidhinisha bajeti badala ya Bodi. Ukisoma pale Bodi haijatamkwa kwamba itaidhinisha bajeti hiyo. Sasa nilikuwa nafikiri kazi mojawapo ya bodi ni kupitia mpango kazi, kupitia bajeti ya mamlaka na kuidhinisha na baadaye ndipo kujumlisha katika bajeti kuu. Sasa naona hapa kinasema kwamba bajeti hiyo itaidhinishwa na Waziri, hilo kidogo naona kama halijakaa vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 39 na 40 kinazungumzia taarifa iliyokaguliwa ya mamlaka; na kinasema eti mamlaka inatakiwa iwasilishe taarifa mizezi mitatu baada ya mwaka kuisha; na hiyo miezi mitatu hiyo taarifa iwe

imekaguliwa. Nadhani hapo tutakuwa tunachanganya. Kwanza kufunga kwenyewe mahesabu ni miezi mitatu mpaka Mkaguzi Mkuu amalize anahitaji miezi mingine kadhaa. Kwa hiyo hivi ilivyoandikwa; na niliona hata jana tulipitisha sheria nyingine imeandikwa hivyo hivyo; mimi nadhani kwamba tungefata uhalisia kabisa kwamba haiwezekani taarifa ikatayarishwa kwa miezi mitatu ikawa imekamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, na hiyo inaendana sambamba kabisa na hata kwenye hili baraza la wanataaluma wa kemia. Kifungu cha 22(2) kwenye Baraza la Wanataaluma pale kuwasilisha taarifa ya ukaguzi miezi mitatu. Mimi siamini kabisa kwamba taarifa ya miezi mitatu itakuwa imekamilika. Nafiki hapa tutakuwa tunaandika halafu mambo hayawezi kutekelezeka. Kwa hiyo, nilikwa nashauri marekebisho haya yafanyike ili kusudi taarifa ije katika wakati ambao tunajua kwamba kweli itakuwa imekamilika na kifungu cha 23 nacho kinasema hivyo hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia katika zile taarifa ambazo zimeandikwa, taarifa za fedha za mwaka ambazo zinatakiwa kuwasilishwa zimeandikwa pale. Zote zinazohusiana na fedha wametaja. Sasa mimi nilifikiri ni muhimu basi katika zile taarifa iwekwe pia taarifa ya wakurugenzi ya utendaji wa taasisi, yaani tunaita *directors report* kwa kitaalamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, *directors report* ndiyo itakayoonesha majukumu makuu ya taasisi, jinsi walivyotekeleza majukumu yao na shughuli zote jinsi ambavyo zimekwenda.

Kwa hiyo, nilikuwa naomba waangalie hilo, waangalie hayo yote na mengine nitayawasilisha nitakapokuwa nawasilisha naunga mkono hoja asante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Mendrad Lutengano Kigola, atafuatiwa na Mheshimiwa Augustino Manyanda Masele, na Mheshimiwa Jaku ajiandae.

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia. Sheria hii ni muhimu sana hasa kwa matumizi ya binadamu, na imelenga maeneo nyeti kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimejaribu kupitia taarifa hii, hasa napenda nimpongeze sana Mheshimiwa Waziri, ameeleza vizuri sana kwenye ripoti yake ambayo na mimi nimekuwa *very interested* na hivi vitu kwa sababu vinatugusa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeona dawa nyingi sana zikitumika lakini tusijue madhara yake na kama kutakuwa na kuna Mkemia Mkuu wa Serikali na sheria hii ikawa imekaa vizuri pale tukibaini kwamba dawa tunazotumia zina madhara makubwa kwa binadamu hii itatusaidia sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano tumeona dawa nyingi sana zikichomwa moto, na hilo lilikuwa ni tatizo kubwa sana. Kuna dawa nyingine zinakuwa hazijagundulika lakini zinaweza zikatumika kwa binadamu na binadamu akapoteza maisha, sasa sheria imeweka wazi, na nashukuru sana kama hii tukiipitisha, nadhani itapita kwa sababu imekaa vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeona kwamba kuna maduka mengie wanasema kwamba wanauza dawa ambazo hazifai kwa matumizi ya binadamu, na kuna sehemu nyingine hata vyakula vinauzwa lakini vinaoneka havifai kwa matumizi ya binadamu. Inaonekana kama uchunguzi ulikuwa bado haujafanyika vizuri, lakini tukiwa na maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, ikiwa inapitisha maana wameandika majukumu hapa, wakiwa wanakagua kwa umakini tutaweza kunusu watu wetu na maisha ya watu yakakaa vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeona kwamba kuna dawa nyingine tukiwa tunatumia, unasikia dawa labda zimeingizwa lakini baada ya muda mfupi tu zime-*expire*. Kumbé inatakiwa mamlaka ifanye kazi ya kufuatilia hata kabla hazijaingizwa hizo dawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna maeneo yameandikwa hapa hata kuna dawa nyingine zinatumika kukupima kwa matumizi ya maji na huko vijijini tunatumia sana maji bila kupima sasa kama Mkemia Mkuu wa maabara akiwa anasimamia vizuri binadamu tukiwa tuna uhakika kwamba yale maji tunayotumia yanapimwa hatuwezi kupata magonjwa mbalimbali ambayo binadamu tunayapata.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimeona niongelee sana masuala ya bodi, kama ilivyopendekeza mimi naunga mkono kabisa bodi imekaa vizuri, *members* wakiwa tisa, bodi ikiwa kubwa sana itashindwa kufanya kazi yakevizuri lakini tukiwa na watu wachache wanaweza wakafanya kazi vizuri kwa ufanisi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo mimi hapa naungana na Waziri kwamba hapa mapendekezo haya yamekaa vizuri, tusiweke bodi kubwa sana ambayo baadaye ianweza ikaleta usumbufu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna maeneo ambayo yameguswa hasa kwenye vinasaba, nadhani bahati nzuri Dkt. Kigwangalla yupo pale ametuelekeza vizuri sana, na hapa nimeona vinasaba vinasumbua sana. Kuna watu wengi sana hasa; samahani sana Waheshimiwa mtanisamehe kidogo;

Watanzania wengi sana wanaweza wakabambikizwa hata watoto kwa sababu hawajui vitu kama hivyo. Sasa hapa sheria ikikaa vizuri kwenye vinasaba hapa nimesoma vizuri ikikaa vizuri nadhani hata uchunguzi wa watoto wetu utakuwa unasaidia kila mtu ajue familia yale vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine nimeona kwamba kuna sehemu nyingine inatokea anaenda mtu utasikia amezika mtu ambaye sio wa kwake ameshindwa kutambua, sasa hii sheria itasaidia hata ufanisi wa kazi watu wanajua mtu kama amekufa amewekwa pale *mortuary* kwenye watu wengi waliokufa utambuzi ndio utakaomsaidia yule ndugu kutambua kama ni ndugu yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeona watu wengi sana wanazika mtu mapaka mtu anazikwa kabisa halafu baadaye wanasema kwamba tunaenda kufukua ilikosewa baada ya siku kadhaa, kwa hiyo, nadhani usumbufu huu iitakuwa imesaidia sana.

Vilevile tumeona hata katika historia ya utawala wa huko nyuma kwenye vinasaba imeelekeza vizuri sana. Wengi tulikuwa hatujui lakini sasa hii sheria ikikaa vizuri nadhani tutakuwa tunajua hata historia ya huko nyuma ilikuwaje.

Mheshimiwa Naibu Spika ukiangalia kwenye Sheria ya Vinasaba Sura ya 73, Sheria ya Usimamizi na Udhhibiti wa Kemikali za Viwanda, nataka niseme kwamba viwandani kule; namshukuru sana Naibu Waziri wa Afya umefanya kazi nzuri sana, tumeona kwamba mkitembelea kule viwandani. Kuna dawa zinatumika katika *production* kwenye viwanda na zile dawa zinazotumika kwenye *production* hatujajua kwamba zina madhara gani kwa binadamu. Kwa sababu tumeona kwa mfano ukipita nje ya kiwanda na kiwanda kimejengwa vizuri lakini ukipita maeneo yale kuna harufu kali kutokana na zile dawa. Sasa hatujui kama zile dawa zina madhara makubwa kwa binadamu, na kuna wafanyakazi wanafanya na wenyewe hawajui kama kuna harufu tu ile ya *production* nzima, dawa zinapotumika pale zina *effect* zipi kwa binadamu kwa hiyo hii sheria itatusaidia sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, na tumeona, nataka nitoe mfano kule kwangu tuna kiwanda kimoja cha karatasi pale, ukipita maeneo yale kuna harufu kubwa sana. Sasa wataalamu wanasema hiyo ishapingwa haina *effect*, sasa ile harufu bado tunaona kwa sababu ni *chemical*, inaweza ikawa na madhara makubwa. Nadhani masuala kama haya tutakuwa tunaiuliza Serikali kwa sababu tutakuwa tuna Mkemia Mkuu wa Serikali, atupe majibu sahihi ya matumizi ya hizi dawa katika *production* kwenye viwanda vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine, nakumbuka tulipata shida sana mwaka 2012/2013; hata kile kikombe cha babu pale, nayo ile ni dawa ambayo

inatumika. Lakini pamoja na kwamba ilikuwa inatumika inawezekana ilikuwa nzuri kwa binadamu au sio nzuri. Tulipata shida sana katika upimaji wa hiyo dawa. Mpaka sasa hivi majibu ndiyo yaliyotoka; lakini bado inawezekana ile dawa tumeacha kutumia kumbe ni nzuri au ni mbaya kwa matumizi ya binadamu kwa sababu hatuna majibu sahihi, lakini tungekuwa na majibu sahihi kama sasa kungekuwepo na sheria. Sasa tunashindwa tumuulize nani. Sasa zile dawa ambazo zinatumika kwa matumizi ya binadamu hii sheria itatusaidia. Na tumeona kuna dawa za aina mbili; kwa mfano kuna dawa hizi za asili na zenyewe nadhani kwa Mkemia Mkuu zitapita kwa sababu tukishaweka utaratibu tutasema hata hizi dawa za asili ziwe zinapimwa, hatuwezi kusema hazifai wakati hazijapimwa. Kwa hiyo, wakipima tutakuwa tunajua kama zinafaa au hazifai.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna dawa nyingi sana zinatumika hasa kwa matumizi ya binadamu. Tuchukulie wanasema kuna dawa inaongeza maumbile ya mwili; sasa hatujui hizi dawa zinaongeza maumbile kwa kiasi gani na *effect* yake ni ipi na daktari leo utatusaidia. Kwa mfano mtu anapaka sehemu ya makalio halafu yanakuwa makubwa, ni sehemu hiyo tu, lakini bado hatujagundua *effect* yake kubwa kwa matumizi haya. Nadhani hii itatusaidia sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu tumeona, kwa mfano kuna vidonge vingine mtu akimeza anabadilika anakuwa mzungu siku baada ya siku, lakini bado na yenyewe hatujagundua *effect* yake kubwa. Sasa hii itatusaidia sana, yaani mtu ni mweusi halafu anabadilika ghafla anakuwa mweupe, anakuwa mzungu, hivyo ni lazima ufanyike utaalumu wa kimaabara tuone.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi kuna magonjwa mengi tutasikia kansa inatokea sijui inawezekana hizi dawa zinatusababishia na hii tukigundua kwamba ni matatizo kwa matumizi ya binadamu tunakuwa na uwezo wa kuyazuia kuingia kwenye nchi yetu, lakini lazima tufanye *study* ya kutosha.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano huwa najjuliza mara nyingi sana hii dawa ina uwezo wa kubadilisha mtu awe kama mzungu lakini haina uwezo wa kubadilisha mzungu kuwa mweusi. Kwa hiyo, lazima utafanyika utafiti ambao unatosha kwenye maabara kama hizi. Lazima tuwe makini sana na hivi vitu tusije tukawa tunabadilisha tu hatujui umakini wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, kitu kingine, hii nadhani ni *point* ya mwisho, nataka tujikite vizuri sana na wataalamu watatusaidia, juu masuala ya vyakula.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi kuna vyakula vingi sana vinatoka nje, na bahati nzuri sasa hivi tunasema hapa ni viwanda tu. Hivi viwanda lazima tujikite hasa chakula kwenye chakula, viwanda vizalishe chakula cha kwetu

hapa hapa, tu-process sisi wenyewe. Kuna vyakula ambavyo vinaagizwa nje mimi bado nina wasiwasi, tuna vyakula vingi sana vinatoka nje lakini havijapita kwenye maabara tukaona umakini wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu kama kuna dawa nyingine; tunasikia huko wanachoma dawa hazifai sijui kuna duka fulani, lakini kwenye vyakula hatujaona vyakula vikichomwa moto. Lakini tukiwa na sheria na Mkemia Mkuu wa Serikali akisimamia pamoja na Bodi yake; na bahati nzuri nimesoma anasema wanataka wa-propose hata kila kanda kuwe kuna centers zake hii itakuwa imetusaidia kwa sababu Tanzania hii ni pana. Kwa mfano tukiwa na Kanda ya Mbeya, Kanda ya Kaskazini, Kanda ya Mashariki ya Pwani; hii itatusaida sana kuhakikisha kwamba ufanisi wa kazi unakuwa vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja hii ya msingi sana kwa maisha ya binadamu, naungana na taarifa ya Mheshimiwa Waziri. Ahsante sana kwa kunipa nafasi. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Kigola, wadada hawanywi hizo dawa ni maisha tu yakibadilika nimewakumbusha kila saa. Mheshimiwa Augustino Manyanda Masele tutamalizia na Mheshimiwa Jaku.

MHE. AGUSTINO M. MASELE: Mheshimiwa Naibu Spika na mimi nashukuru kwa wewe kuweza kunipatia nafasi hii ili niweze na mimi kutoa mchango wangu katika huu muswada muhimu wa Sheria ya Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali wa mwaka 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwangu mimi la kwanza naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Waziri na zaidi sana langu itakuwa tu ni ushauri, kuona kwamba ni namna gani hii mamlaka itakavyokuwa inaweza kuwasiliana na Idara ya Mifugo pamoja na idara nyingine za Serikali; kwa maana ya kwamba mara nyingi magonjwa mengi yanatokana na mifugo kwa sababu ya maisha tunayoishinayo.

Sasa nilikuwa nataka kujua ni jinsi gani ambavyo Ofisi hii ya Mkemia Mkuu wa Serikali itakavyoweza kushiriki katika kujua magonjwa mbalimbali ambayo yanaweza yakawa yanatokana na mifugo na mimea vilevile ili kwamba tusije tukawa na *double standard* au kuwa na *duplication* ya kazi, kwamba labda pengine tukimaliza kuwa na Mamlaka ya Mkemia Mkuu wa Serikali basi kunakuwepo na kitengo kingine kinachohusiana na mambo ya mifugo na mazao.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ni juu ya vyombo vya ulinzi na usalama. Kwa sababu tunaona katika ulimwengu huu kweli kuna wakati mwingine kuna silaha mbalimbali ambazo zinatengenezwa za kemikali, nyingine za kibaiolojia,

sasa hapa sijui ni namna gani vyombo vya ulinzi na usalama vitakavyohusishwa, lakini naamini Serikali inayo nafasi nzuri ya kuweza kuwahusisha wataalam wetu wa vyombo hivi, ili kuweza kunusuru Taifa letu lisiweze kuingiliwa na watu kama magaidi na wengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninajua kumekuwa na tahadhari imetolewa na Kamati yetu, katika taarifa yao wakawa wanaonesha wasiwasi juu ya kuwepo kwa *double functions* za mamlaka mbalimbali, kwa mfano TBS na hii TFDA, lakini naamini kwamba si tu hizo, vilevile kuna EWURA maana hawa watu wa EWURA na wenyewe wanahusika na mafuta, maji na mengine hayo yaliyopo hapo. Sasa nikasema tu kwamba ni vizuri tu Serikali ikawa na *coordination* nzuri ili kusudi tusije tukajikuta kwamba wakati mwingine hii Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali isije ikazidiwa kazi. Maana kuna wakati mwingine tunaweza tukasema kwamba sasa hizi idara nyingine ziache kufanya kazi zake badala yake majukumu yote yapelekwe kwa Mkemia Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, mimi nilikuwa nashauri tu kwamba hizi taasisi nyingine na zenyewe zipewe uzito kama unavyostahili. Na kikubwa zaidi mimi nilichokuwa nataka nishauri ni kwamba, Serikali iwezeshe sasa hii Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, ili tusije tukajikuta kwamba tumeanzisha kitu kama hiki, lakini yanapotokea majanga tunajikuta kwamba sasa wakati mwingine matokeo yanakuwa yanachelewa na wakati mwingine unaambiwa kwamba, labda sampuli zimepelekwa Nairobi au nyingine zimepelekwa Afrika ya Kusini, ili kuweza kupata matokeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, mimi nilikuwa nashauri tu kwamba Serikali yetu ijiandae sasa, tunapoanzisha kitu kama hiki kisije kikawa ni kiini macho. Zaidi sana tuishauri tu Serikali iangalie maoni mbalimbali na ushauri uliotolewa na Waheshimiwa Wabunge, ili hatimaye tuweze kufanikiwa katika hii azma tuliyoikusudia katika kupitisha muswada huu kuwa sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo yangu hayo, nashukuru kwa kunipa nafasi hii. Ahsante.

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Masele. Mheshimiwa Jaku.

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nichukue fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu aliyeniwezesha kusimama hapa. Huu sio uwezo wangu wala nguvu zangu wala ubabe wangu ni neema yake hii, na pumzi alizonipa hapa za kuniazima.

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue fursa hii kukushukuru wewe kwa kunipa fursa hii kuchangia muswada ulio mbele yetu, muswada muhimu na sijui niseme niilaumu Serikali kidogo kwa kuchelewa kuleta muswada huu. Muswada

muhimu kwa wananchi, umechukua muda mrefu haujafika hapa, wananchi wakaendelea kuumia.

Mheshimiwa Nibu Spika, lakini vilevile nitakuwa sijamtendea haki Mheshimiwa Waziri Ummy Mwalimu na Msaidizi wake Naibu Waziri, Dkt. Hamisi Kigwangalla, *team captain* wa timu ya Bunge kwa muswada huu.

Mheshimiwa Nibu Spika, lakini mimi ni mdau wa Kamati hii, lazima ni-*declare interest*. Sifa pekee za aina yake ziende kwa Mkemia Mkuu wa chombo hiki. Mkemia Mkuu amekuwa akifanya kazi katika mazingira magumu bila kujali mvua, jua, usiku mchana. Mkemia Mkuu hongera sana na usitegemee malipo kwa binadamu, tegemea malipo kwa Mwenyezi Mungu. Kazi uliyofanya Mheshimiwa Mkemia Mkuu ni kazi nzito sana katika mazingira mazito.

Mheshimiwa Naibu Spika, niwape pole sana watendaji wa kitengo hiki, wamekuja Kamati karibu mara nne, kwenda na kurudi hawapungui watu 20. Ndipo pale Mheshimiwa Naibu Spika, asubuhi nilipotaka Mwongozo wako kwa vitengo hivi kwenda na kurudi, gharama ya mafuta, kulala, kula, kunywa, inakuwa ni gharama kuliko Bunge likabaki pale Dar es Salaam, ndicho kilio change hiki nilikiona muda mrefu na nilikuwa na Kamati jirani palepale, Wizara ya Ulinzi walikuwa wanakuja kwa ndege, gharama ni kubwa, tulifikirie hili suala kwa ajili ya kubana matumizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi nilikuwa nisichangie, nimekaa sana kwa kipindi kirefu kusikiliza michango ya Waheshimiwa Wabunge, lakini kazi hii yote mwisho wake ingekuwa bure. Mheshimiwa Waziri naomba unisikilize kwa makini hivi sasa na ukaanza ku-*note* hizi *point* ninazozungumza.

Mheshimiwa Naibu Spika, DNA Tanzania nzima ni moja. Tanzania na ukubwa wake tuliokuwa nao ni moja kwa utambuzi wa vipimo vya binadamu. *At least* Serikali itafute angalao DNA sita kwa Tanzania ili baadhi ya Kanda ziwekwe. Huwezi mtu kumtoa Mtwara kuja kufuata kipimo Dar es Salaam. Huwezi kumtoa mtu Arusha kuja kufuata kipimo Dar es Salaam! Kweli tunaitendea haki? Niliyazungumza haya Mheshimiwa Ummy Mwalimu kwenye Kamati haya na yote ukayakubali kwa mdomo, si vitendo, sijui vitendo viko wapi? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, na mashine moja inahitaji angalao shilingi milioni 700 kwa utafiti niliofanya, lakini Serikali isiogope hasara kwa ajili ya wananchi wake. Serikali hii isingekuwa madarakani bila kuwa wananchi, wananchi ndio Serikali. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto ya pili, kwanza Serikali ibanwe itoe fedha haraka, ije sheria maalum ya kuibana Serikali kuhusu vyombo hivi vya

DNA. Hatuwezi kuja kuzungumza maneno yote hapa wakati vitendea kazi hatuna, hii ni sawa sawa na kutwanga maji kwenye kinu, kazi yote hii itakuwa bure. Kama hawajawezeshwa hawa tunapitisha muswada huu kwa malengo gani? Ndiyo yale tunayosema tuna huruma kwa mdomo, sio kwa vitendo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kama hapatoshi changamoto ya tatu, watumishi ni kidogo. Waliopo hivi sasa kwa mujibu wa taarifa niliyokuwa nayo kwenye Kamati ni 192, *at least* wapatikane watumishi 400.

Mheshimiwa Naibu Spika, ndio pale niliposema nilikuwa sitaki kuchangia, lakini kama sikuzigusa changamoto hizi tukiwa tunachangia muswada huu, wale watenda kazi watafanya kazi katika mazingira gani? Watu sita watafanya kazi gani? Watu 12 watafanya kazi gani Tanzania kutokana na ukubwa wake? Hata sisi Zanzibar tunaitegemea DNA hii, ndio ukweli ulivyo; mtu avuke bahari aje apime kipimo.

Mheshimiwa Naibu Spika, na mazingira wanayofanya kazi ukiyaona utalia. Hiyo wafanyakazi 208 wapatikane hivi sasa tukijaliwa. Hapa nitahitaji maelezo Mheshimiwa Waziri, watu 400 wanahitajika, wafanyakazi wako 192, hapa nitahitaji maelezo yakutosha, majengo ya Kanda hayapo. Kama mfano Arusha, Mwanza, Mtwara, Mbeya, huu mji mpya mnaotaka kuufanya sasa hivi, Dodoma, hatujawa tayari. Changamoto hii Mheshimiwa Waziri nitahitaji maelezo ya kutosha.

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho kwa kumalizia, nimuombe Mheshimiwa Mkemia Mkuu wa Serikali, lakini Waheshimiwa kama nitawakera kidogo niombe radhi hasa akinamama kuhusu nywele zetu hizi kidogo za kubandika, zina mitihani jamani, zina maradhi. Nazungumza kwa nia njema kabisa, haya mambo nimeyapata mimi kwenye Kamati. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mkemia Mkuu wa Serikali kama itawezekana kabla ya kuondoka kesho ukatupa semina bure siku ya Jumamosi kuhusu namna ya kubandika hizi nywele, zina maradhi Waheshimiwa. Niombe radhi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo hayo naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. *(Makofi/Kicheko)*

MHE. NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jaku, pamoja na kwamba umeomba radhi sisi wanawake tutakujadili kwanza ili tuamue kama tunakubali au hapana. *(Makofi/Kicheko)*

Waheshimiwa Wabunge, tunao wageni jioni ambao asubuhi hawakupata fursa. Kwanza tunao wageni ambao ni wageni wa Spika na wako kwenye

Jukwaa la Spika jioni hii, na hawa ni wageni 18 wa Spika, Mheshimiwa Job Ndugai, kutoka Jukwaa la Katiba Tanzania wakiongozwa na Ndugu Deus Kibamba ambaye ni Mwenyekiti wa Jukwaa la Katiba Tanzania, karibuni sana wageni wetu. *(Makofi)*

Tunao pia wageni wa Waheshimiwa Wabunge; wageni watatu wa Mheshimiwa Dkt. Abdallah Possi, Naibu Waziri Ofisi ya Waziri Mkuu – Watu Wenye Ulemavu wanaotoka Chama cha Kuhudumia Viziwi Tanzania *(Tanzania Society for the Deaf)*, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia, wageni sita wa Mheshimiwa Joram Hongoli, ambao ni familia yake. Familia ya Mheshimiwa Hongoli, karibuni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, hilo ndio lilikuwa tangazo tulilionalo, lakini tumefika mwisho wa uchangiaji na kwa mujibu wa Kanuni ya 28(5) kwa sababu muda wetu ulikuwa bado, ninapoahirisha Shughuli za Bunge, Kanuni hii ya 28(5) inanipa mamlaka ya kuahirisha Bunge bila kuwahoji.

Baada ya kusema hayo, ninaahirisha Shughuli za Bunge, hadi siku ya Jumanne, tarehe 13 Septemba, 2016 saa 3. 00 asubuhi. *(Makofi)*

*(Saa 1.31 usiku Bunge liliahirishwa hadi siku ya Jumanne,
Tarehe 13 Septemba, 2016 Saa Tatu Asubuhi)*